

Theodor Reik

Aşk ve Şehvet Üzerine

Cinslerin Duygusal Farklılıkları

2. Kitap

SAY

AŞK ve ŞEHVET ÜZERİNE

Cinslerin Duygusal Farklılıkları

Theodor Reik (d. 1888 – ö. 1969):

Avusturya kökenli Amerikalı psikolog ve yazar Theodor Reik, Freud'un ilk ve en parlak öğrencilerindendi. Reik, pek çokları tarafından bu büyük psikanalistin mirasçısı sayılır. 1912'de Viyana Üniversitesi'nde psikoloji doktorasını tamamlayan Reik'ın, Flaubert'in *Ermiş Antonius ve Şeytan* adlı eseri üzerine tezi, yazılan ilk psikanalitik tezdir. Doktorasını tamamladıktan sonra, Freud'la birlikte psikanaliz üzerine çalışmalar yaptı. 1938'de Nazizmden kaçarak ABD'ye göç etti ve 1944'de Amerikan vatandaşı oldu.

Tıp doktoru olmadığı için ABD'de çoğunluğu tıp kökenli olan psikanalistler tarafından dışlanan Reik, psikologlar için ilk psikanalitik eğitim merkezlerinden biri olan ve halen bu alanda eğitim veren en büyük kurumlardan biri kabul edilen *National Psychological Association for Psychoanalysis*'i kurdu.

Reik en çok, psikoterapik dinleme, mazoşizm, kriminoloji, edebiyat ve din alanlarındaki çalışmalarıyla tanınır.

Fransız psikanalitik kuramcı Jacques Lacan, Reik'ın teorilerinden çok etkilenmiştir. ABD'de yakın dönemde psikanalizdeki gelişmelerde, özellikle *öznelerarasılık* ve *karşı aktarım* konularında Reik'ın teorileri etkili olmuştur. Reik'ın mirası, ABD'de tıptan bağımsız psikanaliz çalışmalarının gelişmesinde de son derece önemlidir. Bugün psikologlar ve sosyal hizmet uzmanları gibi tıp kökenli olmayan psikanalistlerin kabul görmesinde Reik'ın payı büyüktür.

Başlıca eserleri: *The Compulsion to Confess* (1925), *The Unknown Murderer* (1932), *Masochism in Modern Man* (1941), *A Psychologist Looks At Love* (1944), *Listening with the Third Ear* (1948), *Fragments of a Great Confession* (1949), *The Secret Self* (1952), *Myth and Guilt* (1957).

Theodor Reik'ın Say Yayınları'ndan çıkan diğer yapıtları:

Aşk ve Şehvet Üzerine (1. kitap), Romantik ve Cinsel Duyguların Psikanalizi

THEODOR
REIK

AŞK ve ŞEHVET ÜZERİNE

Cinslerin Duygusal Farklılıkları

İngilizce aslından çeviren:
Ali Kılıçlıoğlu

Say
İstanbul

Say Yayınları
Psikoloji Dizisi - 2

Aşk ve Şehvet Üzerine /
Cinslerin Duygusal Farklılıkları (2. Kitap) / Theodor Reik

ISBN 978-975-468-633-3
Sertifika No: 10962

Yayın yönetmeni: Aslı Kurtsoy Hısım
İngilizce aslından çeviren: Ali Kılıçlıoğlu

Baskı: Lord Matbaacılık ve Kâğıtçılık
Davutpaşa Cad. Davutpaşa Matbaacılar Sitesi
No: 103/430 Topkapı/İstanbul
Tel: (0212) 674 93 54

1. baskı: Say Yayınları, İstanbul, 2009

13 12 11 10 09 05 04 03 02 01

© Say Yayınları
Ankara Cad. 54 / 12 • TR-34410 Sirkeci-İstanbul
Telefon: (0212) 512 21 58 • Faks: (0212) 512 50 80
e-posta: sayyayinlari@ttmail.com
web: www.sayyayincilik.com

Genel Dağıtım: Say Dağıtım Ltd. Şti.
Ankara Cad. 54/4 • TR-34410 Sirkeci-İstanbul
Telefon: (0212) 528 17 54 • Faks: (0212) 512 50 80
e-posta: dagitim@saykitap.com
online satış: www.saykitap.com

İÇİNDEKİLER

III. Bölüm Bekârlar 7
I- Öfkesi Burnunda 9
II- Erkeğin Evlilik Korkusu 33
IV. Bölüm Cinslerin Duygusal Farklılıkları 49
Giriş 51
1. Basit Karşılaştırmalı Gözlem Örnekleri 53
2. Cinslerin Duygusal Farklılıkları 58
3. Tek Cinsel Standart mı? 72
4. Cinsel İlişki Sırasında Fanteziler 74
5. Cinsel İktidarsızlıkla İlgili Suçluluk Duygusu 79
6. Kadının Sadakatsizliği 86
7. Erkeğin ve Kadının Kıskançlığı 89
8. Cinsel Eğitim Üzerine 97
9. Eşsürelilik 100
10. Bir Kadın Ne İster? 101
11. Kadınca ve Kadınsı 103
12. Erkekler, Kadınlar ve Giysiler 108
13. Giysilerin Cinselleşmesi 126
14. Erkekler, Kadınlar ve Evler 131
15. Bir İstisna 148
16. Öteki Kadının Apartman Dairesi 156
17. Her Şey Mubah mı? 158
18. Eşcinsellikte Yansıtma 160
19. Eşcinsel Erkeklere Yönelik Karışık Duygular 163

20. Eşcinseller ve Karşı Cins 166
21. Kadınlar, Erkekler ve Doğmamış Çocuk 168
22. Kopyalar 176
23. Çocuk İstediğinde Cinsel Olmayan Öğe 179
24. "Ne Pişiyor?" 182
25. Öncelik 186
26. Evlilik Üzerine İlk Fikirler 188
27. Armağanlar 190
28. İki Tip 193
29. Erkekler Daima Çocuk Kalır 195
30. Kadınları Savunurken 197
31. Kadının Kırılganlığı 199
32. Hırs ve Kibir 202
33. Her İki Cinste Özayrımsama 206
34. Süperego Oluşumunda Farklılıklar 213
35. İlgi Alanı Üzerine 220
36. Soyut ve Somut 222
37. Makineler 225
38. Erkek ve Para 232
39. Düşmanlar 233
40. Aktarım Güçlükleri 237
41. Onların Dinleri 244
42. Kadınlar Nükteci midir? 247
43. Sinsi 252
44. Erkekler ve Kadınlar Farklı Diller Konuşurlar ... 256
45. Sözcükler ve Jestler 273
46. Yalanlar 281
47. Gülümsemeler 284
48. Kadınlar Daha mı İyi Psikologlardır? 287
49. Son Can Alıcı Nokta 296

III. BÖLÜM

Bekârlar

I
Öfkesi Burnunda

Acaba neden ilkel ve yarı uygar insanlar arasında bekâr kadın ve bekâr erkek sorunu yoktur? Neden Çin'de ve Japonya'da çok sayıda evlenmemiş kadın olduğuna dair herhangi bir şey okumuyoruz? Ve neden bu sorun Ortaçağ kültüründe ortaya çıkmadı? Bu konu neden iki yüzyıl, hatta yüz yıl önce tartışılmadı?

Batı dünyasında ekonomik koşulların değişmesi mutlaka önde gelen bir faktördür ama burada endüstri devriminden daha önemli faktörler vardır. Kurum olarak ve insan ilişkilerinin bir ifadesi olarak evliliğin doğasında bir şeyler değişmiş olmalı.

Evlilik eskiden olduğu gibi değildir. Çağdaş insan için bu sorunla ilgili hiçbir şey şu söz kadar açık olamaz: Evlilik özel bir ilişkidir. Yaşı gelmiş olan her erkek ve kadın evlenip evlenmeyeceğine ve kiminle evlenip evlenmeyeceğine karar vermekte özgürdür. Fakat durum her zaman böyle değildi ve bu, bugün bile değişik kültürlerde farklılıklar gösterir.

İlkel toplumlarda evlilik özel bir ilişki değildir; aileyi ya da grubu ilgilendirir. Kabile ya da klan, evliliği onaylamakla kalmaz, karar mercidir; evlilik kararını onlar verir. Karşı cinsten iki bireyin kendi inisiyatifleriyle evlilik kararı almaları şok edicidir; hatta belki daha da kötü karşılanır.

Avustralya yerlileri* bir adamla evlenmek için kaçan bir kadına, fahişeden biraz daha iyi gözle bakarlar. Hidatsa Kızılderilileri aileler arasında bir anlaşma olmadan yapılan evlilik için kötü bir ad kullanırlar. Haidalar, ebeveynleri tarafından çocukları daha bebekken ayarlanmamış evlilikleri

* Antropolojik bilgi için malzeme esas olarak Robert Briffault'nun ilginç çalışması *The Mothers*'dan (Anneler) alınmıştır; 3 cilt, Macmillan, 1937.

usulsüz sayarlar. Batı Afrikalı bir zenci, bir mahkemede, "Adam piçti, çünkü ebeveynleri aşk evliliği yapmıştı," demiştir. Pataui Devletlerindeki Malayalılar için böyle bir evlilik yasal değildir. Tarih boyunca tüm ilkel topluluklarda böyle olmuştur.

Evliliğin bir aile konusu olduğu, iki birey arasındaki bir gönül serüveni ya da romantik aşkın doruğu olmadığı kanısı birçok kültür tarafından paylaşılmıştır. Roma'da evlilik, temelde bir aile sözleşmesiydi; Eski Yunan ve Roma tarihi bilgini Karl Otfried Müller'e göre eski Atina'da, "Özgür bir kadını sevmiş ve onunla aşk evliliği yapmış bir erkekle ilgili hiçbir bulgu yoktur." "Her birey ne zaman ve kiminle isterse evlenebilir" çağdaş anlayışı Yunanlılara tümüyle yabancıydı.

Fransa'da oldukça yakın tarihlere kadar evlilikler, çoğu zaman kız, seçilen genç adamı tanımadan önce, ebeveynler tarafından ayarlanmaktaydı. Evlilik bir aile meselesiydi. İtalya'nın soylu aileleri arasında evlilik tümüyle, iki ailenin katıldığı bir iş meselesi olarak görülürdü. Birçok gelin ve damat ilk kez düğün günlerinde karşılaşmıştır. Buna benzer gelenekler İspanya, Portekiz, Rusya ve diğer Avrupa ülkelerinde de yaygındı ve bu yalnızca soylu çevrelerde değil, tüm sınıflar arasında geçerliydi. Aynı durum, ebeveynlerin çocuklarını bebek yaşta nişanladıkları Çin, Japonya ve Hindistan'ın büyük bir bölümünde hâlâ yaygındır.

Bu gibi toplumlarda evlilik, bizde olduğu gibi bir duygu meselesi değil, ekonomi ve menfaat meselesiydi. Kadınlar güzel, hevesli, genç ya da iyi yetişmiş olduklarından ötürü değil; sağlıklı, çok çalışmaya uygun, zengin, gayretli, çocuk yapabilir olduklarından veya ailenin servetine, toplumsal mevkisine ya da politik gücüne katkıda bulunacaklarından ötürü seçilirlerdi. Geçerli olan karşılıklı seçim değil, yalnızca işe yararlıktı.

İlkel ve yarı uygar topluluklarda evlenmemiş yaşlı kızlar hemen hemen hiç bilinmez. Cinsel ilişkiler evlilik sorunundan ayrı tutulmuştur; onlar başka bir âleme aittir. Kültürsüz

toplumlarda evlilik öncesinde bu yönde bir bastırma çok az fark edildiğinden, aşk sorununun eş seçimiyle hiçbir ilişkisi yoktur. Bizim anladığımız anlamıyla aşk ilkel kavimlerin evlilik yaşamlarında bile yoktur. Karı koca çoğunlukla ayrı yaşarlar ve birlikte yemek yemezler. Kadınlar, güzellikleri ve çekicilikleriyle ilgili olarak birbirleriyle rekabet etmezler. Onlar bizim kadınlarımızdan daha az kadınsıdırlar; erkekleri, dış görünüşleriyle değil, işçilik, evi çekip çevirme, aşçılık ve annelik yetenekleriyle cezbetmek üzere eğitilmişlerdir.

Aşk, göreceli olarak, cinsler arasındaki ilişkilerde yeni sayılabilecek bir öğedir; eş olarak seçilen kadınlar, cinsel nesne değil de yalnızca işçi olarak değerlendirildikleri sürece aşk bilinmiyordu. İnsan evriminin alt düzeylerinde, kadınlar birbirlerinden yalnızca ekonomik yönden yararlı becerileri bakımından farklı görülebilirdi.

Tarım çağının, hatta daha çok endüstri çağının başlamasıyla işçi olarak kadının değeri azaldı. Ekonomik durumdaki değişimle birlikte kadının durumu da kökten değişti ve onunla birlikte evliliğin niteliği değişti. Göreli ekonomik değerleri azalırken, kadınların cinsel değeri arttı.

Kadınların konumundaki bu değişikliklerle birlikte erkekler daha çok seçici oldular ve evlilik partnerlerini kişisel çekim nedeniyle seçtiler. Ekonomik durumun düzelmesiyle birlikte kadınlara, cazibelerini geliştirme sanatlarına ayrılacak vakit ve fırsat verildi.

Uygarlığın ilerlemesi cinsler arasındaki artan farklılaşmayla da kendisini ortaya koyar. Şimdi, bir kadın, bir başkasına tercih edilebilir. Aşk serüveni, çağdaş topluma hayal gücünün çocukları olan tüm tutkuları, erkeklerin kaba cinsel arzularını zarifleştiren büyüyü getirdi. Bu yeni faktör, aşk, partner seçiminde en önemli faktör durumuna geldi.

İnsanlığın yüz binlerce yıl onlarsız yeterince mutlu yaşadığı romantik duygular ve kişisel seçim şimdi kadınları ve erkekleri boş yere mutlu ve mutsuz kılıyor. Genç kızlarımız

ve daha çok genç erkeklerimiz arasında aşk, eş seçiminde hemen hemen tek kıstastır ve elbette, toplumdaki bireylerin evlenip evlenmeyeceğine, evlenecekse kiminle evleneceğine çoğunlukla aşk karar verir.

Evliliğin ne denli köklü olarak değiştiğini göstermek amacıyla evlilik kurumunun tarihçesine bir göz attık. Doğal olarak, köklü değişikliklerin hem iyi hem de kötü yanları vardır. Yeni bir değerler yasası eski değerleri geçersiz kılmadan başarılı olamaz. Bir keresinde Freud'un (yaşamının son yıllarındaydı ve boş vermiş bir ruh hali içindeydi) çağdaş uygarlığımızda yalnızca iki değer kaldığını söylediğini duydum: Para ve kadınların güzelliği. Savaş sonrasının cesur yeni dünya toplumunun onu haksız çıkaracağını düşünüyoruz; ne var ki gelecekle ilgili görüşlerimiz, neredeyse değişmez bir biçimde, isteklerimiz ve umutlarımız yönündedir.

Sonunda kendi çağımıza, psikolojik çağa ve onun en ilginç tezahürlerinden birine geliriz: Cinsel çekim.

Bu çekimin doğasının biyolojik olduğunu, kadınların ve erkeklerin cinsel dürtünün organik gereksiniminin emirlerini yerine getirdiğini vurgulamaya gerek yoktur. Bu o kadar açıktır ki, çağdaş psikoloji, özellikle psikanaliz –insanın evrimine bu denli geç giren– yeni aşk olgusunu, eski ve birincil gereksinimlerin bir türevinden başka bir şey olarak görmez. Freud, aşkın kökeninde ve doğasında cinsellik olduğunu ve bu cinselliğin fiziksel doyum amacının engellenmiş olduğunu söyler. Yeni psikanaliz anlayışı Freud'un görüşünün hatalı olduğunu ortaya koymuş ve yeni bir aşk anlayışı geliştirmiştir.

Bu anlayışın hareket noktası aşkın tomurcuklanma zamanı değil, aşkın önceki evreleridir. Dolayısıyla bu anlayış, bu değerli ve çabuk solan çiçeğin yetiştiği toprağın doğasını araştırır. Burada aktarılanlar, bu kitabın birinci bölümünde aşkın gelişimi ile ilgili daha kapsamlı bir biçimde yapılan açıklamaların bir özetidir.

Kadın ya da erkek, birey aşk nesnesine rastlamadan önce bazı psikolojik ruh halleri onu âşık olmaya hazırlar. Bunlardan en önemlisi, kişinin kendisinden genellikle bilinçsiz olarak hoşnutsuz olmasıdır; bu, gizli bir kendi kendini sevmeme halidir, çoğu zaman yer değiştirmiştir ve kendisini kişinin ailesinden, işinden ve çevresinden hoşnut olmaması şeklinde ortaya koyar. Bu ruh hallerinin kökleri, kişinin mahrem geçmişinin iyiden iyiye derinlerine gider.

Her birimiz çocuklukta ve ergenlik döneminin başlarında olmak istediğimizi yansıtan bir resim çizmişizdir. Bu arzulanan imaja ego ideali deriz. Her birimizin, aynı zamanda, onun gerçekten kim olduğuyla ilgili muğlak, bilinçdışı bir fikri vardır ve hepimiz bu gerçek benlikle ego ideali arasındaki mesafeyi devamlı olarak ölçen eleştirel bir duyuya sahibizdir. İdeal imajın örneklerden –ebeveynler, öğretmenler ve benzemek istediğimiz diğer kişiler– birçok özellik aldığı açıktır. Biz de bu hayran olduğumuz kişilerde bulunan özelliklerin bir toplamına –çekici bir görünüm, akıllılık, doğuştan gelen parlak yetenekler– sahip olsaydık, tatmin olurduk. Bilinçdışı olarak, yetersizlikler ve başarısızlıklarla dolu olduğumuzu anladığımızda, bir tür kendimizden hoşnut olmama duygusu besleriz ve bu, bizi bu ego idealini kendimizin dışında aramaya yöneltir. Daha iyi bir benlik arzularız.

Psikolojik yönden bu şekilde hazırlanmış olarak, ne yazık ki bizde bulunmayan üstün niteliklere sahip görünen, bizim aksimize görünüşte kendi kendine yeten ve kendinden hoşnut olan birini buluruz. Bu kişi karşı cinsten biri olduğu zaman cinsel dürtü, yolu gösterir. Erkek kadında, kişileşmiş ego idealini görür, ona imrenir, hatta ondan nefret eder (aşktaki psikolojik yönden önemli bilinçdışı nefret öğesi buradadır) ve sonunda âşık olarak onun dayanılmaz çekiciliğine teslim olur.

Bireyin kendisinden hoşnutsuzluğu, yerini sevinçten uçuran bir duyguya bırakır, çünkü aşk nesnesi ego idealinin ye-

rini almıştır; ego ideali sevilen kişide yerini bulmuş görünmektedir ve bu insanın, öteki kişiyi kendisinin bir parçası yapmasıyla gerçekleşir. Kendinden hoşnutsuzluk ne kadar derinse, aşk nesnesinin uyandırdığı tutku o denli güçlü olacaktır. Bu, sevilen kişinin gerçek niteliklerinden ve çekiciliğinden son derece bağımsız olabilir. Böylelikle, romantik anlamda âşık olmada bir kurtulma niteliği olduğu ortaya çıkmaktadır; bu, artan hoşnutsuzluktan dolayı tehlikede olan kişiyi, boğulma tehlikesi geçiren bir yüzücünün son bir gayretle kıyıya ulaşması gibi, duygusal bir güvenliğe taşır.

Özgüveni Rosalind'le yaşadığı düş kırıklığı sonucunda paramparça olan genç Romeo'nun durumunda olduğu gibi, bireyi tehdit eden depresyonun pek çok nedeni olabilir ve bu depresyon melankoli derecesine varabilir. Romeo, karmakarışık ruhsal bir durumdayken, Juliet'e âşık olur. Çiftin tutkusunu ölümcül sona getiren, bu derin melankoli ve öz nefretin bilinçdışı yinelenmesidir.

Aşk, kendisinden hoşnut olmayan egoyu kurtarma girişimidir; ama girişimin başarılı olacağının garantisi yoktur. Aşk çoğu zaman, ya eş seçimindeki talihsizlikten ya da ego başka bir kişinin aşkında güvende olamayacak kadar güçsüz olduğundan, başarıya ulaşamaz.

Aşk dönemi sırasında imrenme, düşmanlık, sahiplenme ve kendini kabul ettirme istemi yok olmamıştır. Onlar yalnızca su altında kalmışlardır ve bazen şaşırtıcı bir şekilde yeniden belirirler.

Aşkın evriminde, onun sonucunu belirleyen birçok faktör vardır. Kendi kendimizden tümüyle hoşnut olsaydık, aşk mümkün olamazdı. Öte yandan, ego çok güçsüzse ve bu nedenle mutluluğu arayacak cesareti olamayacak ölçüde kendine güvensizse de romantik aşk olanaksızlaşır.

Belirli bir ölçüde öz güveni ve özsaygıyı yeniden kazanmak gereklidir; aksi takdirde kişi sevemez. Kendisini sevilmeye layık görmeyen kişi âşık olamaz. Ancak kendisini bir

şekilde yeniden seven ya da kendisine belirli bir ölçüde değer veren kişi başka bir insanı sevebilir. Psikanalizden çok önce Nietzsche şöyle yazmıştır: "Kendisinden nefret eden adamdan korkmalıyız, çünkü onun hıncının kurbanı oluruz. Bu nedenle, ona kendisini sevdirmenin bir yolunu bulmalıyız."

Günlük yaşantımız, kadınların çoğu zaman kendinden nefret eden bu kişileri, yeniden sevebilecek şekilde iyileştirdiklerini öğretir.

Karşı cinsi kendine çekme yeteneği büyük ölçüde özgüvene dayanır, çünkü bu, kendinden hoşnut olmayan öteki kişiyi etkiler. Bu anlamda, psikanaliz sırasında şu ilginç tümceyi dile getiren genç kızın psikolojik sezgisine hayran olmamak elde değil: "Kötü giyindiğim zamanlarda herkesten nefret ediyorum."

Başka bir hastam da şöyle demişti: "Sedef hastası olan bir kız âşık olamaz." Hastanın ne demek istediği oldukça açıktı: Bu cilt hastalığından muzdarip bir kız, erkeklerin onu çekici bulmayacağını düşünür ve hayal bile edemediği bu durumun gerçekleşebileceğini düşünmez.

Üçüncü bir hastam da, "Ben âşık olacak kadar yeterli bir insan değilim," demişti. "Başlamadan yenilmişim ben."

Bir eşle birlikte yaşayabilmek için önce kendinizle en azından belli ölçüde iyi anlaşabilmelisiniz. Başkalarından size değer vermelerini bekleyebilmeniz için, belirli bir özsaygınız olmalıdır. Bir kadın genellikle, âşık olduğu erkeğin görüşlerine tümüyle bağlı olma tehlikesiyle karşı karşıyadır. Nişanlısı onu ne zaman eleştirse kendisinden yoğun bir biçimde nefret eden bir kız tanıyorum. Kız, "Ona o kadar bağlıyım ki," diyordu, "o benim güvenliğimin ve değerimin ölçütü. Benden hoşnut olmadığı zaman kendimi hiç beğenmiyorum." Hiç kimse buna benzer bir ölçüde başkasının kendisiyle ilgili görüşüne bağlı olmamalıdır.

Erkekler kadınları, onların kendilerine verdikleri öz-değere göre dikkate alırlar. Kendisini değer verilmeye layık

bulmayan bir kadın, bir erkek için de değer verilmeye layık değildir. Ancak verecek bir şeyiniz olduğundan emin olduğunuz zaman aşkı kabul edebilirsiniz. Kadınlar bilinçdışı olarak bunun farkındadırlar. Onlar, kendilerini beğenmedikleri zaman başkalarına çekici görünmediklerini bilirler ve insanın kendisi olması cesaret ister.

Öte yandan, seviliyor olma duygusu bir kadının özsaygısını artırır. O, birini sevmeyi istediği için bir erkeğe gereksinim duymaz; kendisine gereksinim duyulmasına ihtiyacı olduğu için ve sevilmeyi istediği için bir erkeğe gereksinim duyar. Tanıdığım bir genç kız bir başka genç kız için, "Kendinden o kadar emin ki gizlice nişanlanmış olmalı," demişti.

Kızlar, sevdikleri adamın kendi ego ideallerini vekaleten temsil ettiğini bilirler. Bir kızın, birlikte olduğu genç adam için, "Ondan nefret ediyorum, çünkü onun yaşamında önemli değilim,"dediğini duymuştum. Kendi cinsiyetinden pek hoşnut olmayan genç bir kadın âşık olmuştu: "Onunla birlikteyken, erkek olmayı arzulamıyorum, çünkü onda, olmayı istediğim erkekte olan her şey var." Kadınlar erkekleriyle gurur duymak isterler, çünkü onlar kadınların kendi kişiliklerinin bir uzantısını temsil ederler.

Bu nedenle, eş seçimi bilinçdışı öz değerlendirmenin bir ifadesidir. Ne gariptir ki, kişinin kendisine aşırı değer biçmesi kişiyi, kendisine az değer biçmesiyle aynı hatalara götürür, çünkü zıt kutuplar bilinçdışı düşüncede birbirlerinin yerine geçebilirler. Bir kadın bir talibi reddeder, çünkü idealindeki yakışıklı beyaz atlı prensin gelip onunla evleneceğini düşünür. Bu kadının egosu güçsüzdür ve kocasının kişiliğinden fazlasıyla güvence ister. Kendini arayan gizli kişilikli bu kadınlardan biri, "Özel biri olamıyorsam, en azından hayran olunacak bir erkek istiyorum," demişti. Öte yandan, kadınlar erkekleri sık sık erkeğin kendilerine dair fikirlerine ya da ideallerine uyarak yaşayamayacakları düşüncesiyle reddederler.

Eş seçiminin kendini değerlendirmeye dayanması bilinçli bile olabilir. Geçen gün, bir kızın kendi ruhsal süreçleriyle ilgili ani bir içgörüsü oldu; bu tür içgörüler psikanaliz sırasında sık sık meydana gelir. "Yükseklerde uçtuğum zaman Windsor Dükü ya da Clark Gable'la evlenmek istiyorum," dedi. "Kendimi kötü hissettiğim zaman doğu bölgesinden okuma yazma bilmeyen bir göçmeni ya da bir serseriyi seçebilirim. Doğru bir ruh hali içinde olduğum zaman, beni seven, iyi bir işi ve kişiliği olan, dürüst ve sağlıklı bir adam istiyorum."

Bütün kadınlar bu kız kadar açık yürekli değildir. Birçoğu kendi kendileriyle saklambaç oynar. Birbirini izleyen iki analitik seansta, birbirlerinden oldukça farklı iki kadının evlilik fikrinden hoşlanmadıklarını ifade ettiklerini duydum. Yirmi üç yaşında olan ilki, her kadının bir kocadan bekledikleri değerli nitelikleri katlanılmaz duruma gelene dek azaltması gerektiğini söyledi. Kız, karşı cinsi aşağılayıcı tiradını şu sözlerle bitirdi: "Şıkır da şıkır, bekârım çok şükür." Bazı mutsuz gönül serüvenleri yaşamış, otuz yedi yaşında bir kadın olan ikinci hasta, bir erkeğin istemine bağlı olma fikrine dayanamıyordu. Bir erkeğe paspas olmak için yaratılmadığı sonucuna varmıştı ve kararını şöyle açıkladı: "Bana gerekmez düğün çanları. Özgürüm ne mutlu ki."

İki kadının okuduğu şiirleri değerlendirmek psikanalistin işi değildir, ama o, bu sözlerle ifade edilen duygunun gerçek olup olmadığını yargılayabilir. Bu söylemler, engellendiğimiz zaman hepimizin baş vurduğu teselli mekanizmasının yapısını aydınlatmıştır. İki hasta, her kadının istediğini ister: Bir ev, bir koca, çocuklar.

Doğa tüm kandırmacaları bozar. Saklanacak yer yoktur.

Yukarıda geçen cümle, *romantik senfoni*'mizin melodisini açıklar.

Başlangıçta ilkel ve basit bir melodi vardır; bu, gelecekteki değişiklikleri hazırlayan bazı çeşitlemelerle birlikte, eski ve kültürsüz toplumlardaki evliliktir. Bu işlenmemiş melodi

yerini yavaş yavaş kendinden türeyen, daha zarif, tatlı ve içten bir melodiye bıraktı: aşkın melodisine. Yeni bir melodi ortaya çıkana, yayılana ve tüm gizil güçlerini sergileyene dek bunlar bir süre beraberce varlık gösterdiler. Başka bir kaynaktan ortaya çıkan ve baskın melodiyle mücadele eden uyumsuzluklar giderildi ve sonra yeniden ortaya çıktı. Bunlar, kolaylıkla üstesinden gelinemeyen yeraltı akımlarıdır ve egonun, kişinin içindeki uyumsuzluğunu temsil ederler. Kompozisyonumuzun ana temasının hareket noktası buradadır; bu aslında bir engellenme motifidir.

Aşkın, kendinden memnuniyetsizlikten doğduğunu ve kendi kendini yaralama eğiliminin üstesinden gelmek için duygusal bir girişim olduğunu söyledik. Kurtarma çabaları kişinin içindeki bazı güçler tarafından gösterilmiştir, bunlar aynı zamanda kendini korumayı sağlayan ve cesaret verici güçlerdir. Kendinde, yüksek talepleri gerçekleştiremeyen ego, şimdi kişinin idealinin kişileştirilmişi olan bir başkasında bunların yerine getirilmesini arar.

Ancak kendi kendinden hoşnut olmayan kişi âşık olabilir ve bu ona –ne yazık ki– geçici bir güvenlik duygusu verir. Ancak kendinden hoşnutsuzluğuyla ve kendini sevmemesiyle mücadele etme cesareti gösterebilen kişi âşık olabilir. Mücadele etmek için az miktarda özgüven olmalıdır, aksi takdirde aşk gelişemez. Ancak cesur olanlar sevmek için çabalayabilirler.

2

Otuz beş yılı aşkın psikanaliz uygulamaları, Avrupa ve Amerika'daki karşılaştırmalı gözlemlerim bana kadınların genellikle cinsiyetleri hakkında erkeklerin kendi cinsiyetleri

hakkında sahip olduklarından daha küçümseyici fikirlere sahip oldukları izlenimini vermiştir. Bu farklılığın kaynağı biyolojik ayrılıklarda olamaz ancak sosyal çevrenin değerlendirmesini yansıtmaktadır. Kadınların içtenlikle ve rahat bir biçimde kendi cinsleri hakkında konuştuklarına kulak misafiri olmuş hiçbir analist, onların dişilerle ilgili düşüncelerinin şaşırtacak derecede küçümseyici olduğunu yadsımayacaktır. Bu, bir fikirden çok bir önyargı görünümündedir ve kişi bunu erkeklerin kendini beğenmişliklerinden devralınmış aşağılık duygularına ya da erkeklerle rekabetten doğan yetersizlik duygularına bağlar.

Fransız filozof Chamfort iki yüzyılı aşkın bir süre önce, "Kadınlar hakkında bir erkek ne kadar kötü düşünürse düşünsün, ondan daha kötüsünü düşünmeyen bir kadın yoktur," demiştir. Bir keresinde Madame de Staël,* "Erkek olmadığıma memnunum, çünkü erkek olsaydım bir kadınla evlenmek zorunda kalacaktım," demiştir. Erkekler arasında kendi cinsiyle ilgili bu denli bir küçümsemeye çok az rastlanır.

Eğer kadınlar, kadınlarla evlenmek zorunda oldukları için zavallı erkeklere acırlarsa, erkekler bu konuda ne hissedebilir? Erkekler, içtenlikle ve çoğu zaman Madame de Staël'in fikrine katılabilseler bile, neyse ki bunu yalnızca kuramsal ya da genel bir şekilde yaparlar. Ne kadınların soyut anlamda aşağılanması, ne de onların güçsüzlüklerinin alaya alınması, bir erkeğin bu cinsten biriyle evlenmesini engellemiştir.

Kadınların, gerçek fikirlerini ifade etmeye cesaret edebildikleri psikanalizde çoğu zaman şöyle dediklerini duyarız: "Bir erkek niye evlensin ki? Bize bakmak ve kendini yaşam boyu bağlamak için neden çok çalışsın ki? Eğer erkek olsaydım hiçbir zaman evlenmezdim. Birçok gönül serüvenim olurdu ve harika bir hayat yaşardım."

* Madame de Staël (1766-1817) Fransızca yazan, yaşadığı yüzyılda Avrupa edebiyatını etkileyen İsviçreli yazar. (Ed.n.)

"Kadınların gücünü hiçbir zaman hafife almayın," uyarısı erkeklere yöneltilmiştir. Ama bu, psikolojik bir gerçek olarak daha çok kadınların kendilerine söylenmeli ve sürekli yinelenmelidir.

Ama kadınlar teslim olmuştur. Onlar kendi güçlerinin farkında değildirler; iç çekerek, "Bu dünya erkeklerin dünyası," derken şunu eklemeyi unuturlar: "Ama dünya beşiği sallayan el tarafından yönetilir."

Kadınların cinsleri ve birey olarak kendileri hakkındaki sönük fikirleri çoğu zaman şaşırtıcı şekillerde ifade edilir. Analitik bir seansta, bir gün önce nişanlısıyla birlikte teknik bir sergiyi ziyaret eden bir kızın nişanlısı hakkında şöyle konuştuğunu duydum: "Charles bana çok iyi davranıyor. Bütün sorularımı sanki, aptalca sorular yani bir kadının soruları değilmiş de gerçekten önemliymişler gibi yanıtladı."

Elbette, herhangi bir erkek kadar ben de (hatta mesleğimden ötürü bazen daha iyi şekilde) bu yetersizlik duygusunun çoğu kadın tarafından dikkatle gizlenmiş olduğunu ve kadınların gururlarının bu duyguyu fazlasıyla telafi ettiğini biliyorum. Ama gurur yalnızca kişi çok kırılgan olduğu zaman gereklidir ve gururla duyarlılık birleşince kendini açığa vurur.

Çağdaş kadının tam da kadın olduğu için öfkesinin güzel burnunda olduğu yadsınamaz. Bunun bir süsten çok, bir damga, bir güvensizlik rozeti olduğu görüşündeyim.

On yaşından sonra erkek çocukların ideallerinin hemen hemen her zaman erkekler, bunun yanında kızların ideallerinin de kadınlar değil erkekler olması karakteristiktir. Yüz üniversiteli kız öğrenciden on sekizi, kadın yerine erkek olmayı yeğlediklerini söylemiştir. Kırk yılı aşkın bir süre önce, bilgili bir eğitimci, gidişatta bir değişiklik olmadığı takdirde, kadın kişiliği taşımayan bir kadın cinsine sahip olacağımız sonucuna varmıştır.* Gidişat değişmemiştir; tam tersine, ka-

* G. Stanley Hall tarafından aktarılmıştır, *Adolescence*, Cilt II, s. 619.

dınların erkeklerle özdeşimi ilerlemiştir ve dönüş noktası görünürlerde değildir.

Çağdaş kadının kendi cinsiyle ilgili özgüvensiz fikri, yalnızca erkeğin cins olarak aşırı takdir edilmesine değil, garip dolambaçlı bir yolla, evlenme isteklisi olan erkeklerin küçük görülmesine de yol açmıştır.

Sanki, bir kadına bu kadar çok değer veriyorsa, kendisinin pek bir değeri olamaz gibidir. Böyle bir tutum çoğunlukla psikanalizin mazoşistik kişilikler olarak adlandırdığı kadın tipinde görülebilir. Onların tutumu, bir dereceye kadar, eski Viyana'da anlatılan bir anekdotu anımsatır. İki adam bir kahvede satranç oynamaktadır, oyun bazen ateşli tartışmalarla kesilmektedir. Oyunların biri sırasında, adamlardan biri şöyle bağırarak rakibini kötüler: "Benim gibi bir adamla oturup satranç oynadığına göre, nasıl bir adam olduğunu gör."

Kendi cinsiyetinden tatmin olmamak: Genç kadınların trajedisidir bu; durumun değiştirilememesi daha da acıklıdır! "Anatomi yazgıdır" derdi Freud, Napolyon'un bir tümcesini değiştirerek. Çelişkili olarak, kendi cinslerini küçümsemek birçok kadında erkek cinsini hor görmekle bir arada bulunurken bu, bilinçli bir şekilde erkek olma isteğini dışlamaz. Paradoks, başka bir alternatif olmamasına rağmen varlığını sürdürür.

Analiz uyguladığım kültürlü ve olgun bir kadın, bana erkeklerin ne kadar değersiz olduklarını kanıtlama çabasından hiç vazgeçmemişti. Erkeklerin bayağılıklarını anlattıktan sonra her seferinde sözlerini, "Siz erkekler, insan mısınız?" diyerek bitirirdi. Bir şarkıdaki nakarat bölümü gibi yinelenen bu soruya bakılırsa, onun bu denli iğrenç bir cinsin bir üyesine bağlanma olasılığı yokmuş gibiydi. Oysa bu hanımın birçok gönül serüveni olmuş ve kadın sonunda evlenmişti. İstediğinizi elde edemiyorsanız (bunun için superman olmanız gerekirdi), elde ettiğinizi istersiniz (bu durumda ol-

dukça düzgün bir adam). Bu arada, hasta çoğu zaman erkek olmayı istediğinin farkındaydı; o, bu isteğini çocukluk döneminde erkek kardeşleriyle yaşadığı çekişmelere bağlıyordu. "Cinsiyetsiz olmaktan bıktım," diye sızlanıyordu.

Öfkesi burnunda olmak modaya tabidir. Bu, çoğu zaman gözle görülmez. Erkeklere karşı düşmanlık da aynı şekilde gözle görülmez. Sorun, şu ya da bu erkeği beğenip beğenmemeniz değil, "erkekleri" beğenip beğenmemenize dönüşür. Meraklı bir gözlemci geçenlerde "Amerikan Kadınları Erkekleri Sevmiyor" başlıklı bir makale yayımladı. Bu ülkede uzun yıllar yaşamış çok kültürlü Avrupalı bir kadın olan yazarın söylediklerinin çoğu, doğal olarak bazı çekincelerle, psikanalistler tarafından doğrulanabilirdi. Erkeklerin sevilmemesi çoğu zaman yalnızca kadınlar ya da erkekler arasında ucuz bir ün kazanmak için bir oyun, bir inançtan çok bir uydurmadır. Bazen bu, eski bir hileye başvurarak erkekleri çekmek, onları baştan çıkararak *Hırçın Kız*'daki Petruchio gibi davranmalarını sağlamak amacıyla kullanılıyor gibi görünmektedir. Ama ne yazık ki yem çoğu zaman boşa gitmektedir. Erkekleri gerçekten beğenen ve bunu söyleyen kadın stoku neredeyse sonsuzdur.

Erkeklere karşı düşmanlığın gerçek gibi göründüğü yerde bu, bilinçsizce kendini beğenmemenin, hatta kendinden nefret etmenin psikolojik ifadesidir.

Kadınlarda erkeklerden nefret etme, aşağılık duygusunun bir ifadesidir. Bu, kendini beğenmemenin karşı cinsi beğenmemekle yer değiştirmesinin bir sonucudur. Eski melodi burada yeni ve meydan okuyucu şekliyle yeniden ortaya çıkar. Kadın hastalarımdan biri, "Aşkıyla beni aşağılık bir varlık olmadığıma inandıracak bir erkeğin karşıma çıkmasını beklemekten usandım," demişti. Beklemenin "haksızlığına" ve kadınların kültürümüzdeki genel rolüne karşı protesto çoğunlukla şöyle ifade edilmiştir: "Neden bir erkek yanıma gelip kur yapsın diye oturup beklemeliyim?"

Bununla birlikte, erkekleri beğenmeme tezahürlerinin hiçbir faydası yoktur. Erkekler kibirlidir ve eski öğüt: "Sevilmek istediğin zaman, sev" hâlâ geçerlidir. "*Erkekler insan mıdır?*" diyen hastama bakınız: Nişanlandıktan sonra, "Biliyor musunuz, herkesin beğendiği bir kız olmak önemli değil," diyerek bana açıldı. "Erkeklerle ilgili bir sır var. Erkekleri ancak onları beğendiğinizi gösterdiğiniz zaman elde edebiliyorsunuz."

Hastamın düşünceli bir şekilde, "Onlarla olmak kötü; onlarsız olmak daha da kötü," diye eklemesi onun duygusal anlamda iyileştiğinin bir göstergesi olarak yorumlanabilir mi, bundan emin değilim.

Kültürümüzde kadınların güvensizliğinin başka bir göstergesi dış görünüşün aşırı vurgulanması, güzelliğin, giyim kuşamın değerinin abartılmasıdır. Kadınlara göre erkekleri çeken sanki yalnızca güzelliktir ve sevimlilik, sevecenlik, zariflik, sezi ve duyarlılık sanki yararsızdır. Kadınlara güzellikleri nedeniyle hayran olunduğu doğrudur, ama onlarla nadiren güzellikleri için evlenilir. Erkeklerin, başka nitelikleri olan kızları onlardan bariz biçimde güzel olan kız kardeşlerine tercih ettiklerini sıkça görürüz. *Külkedisi* yalnızca bir peri masalı değildir. Psikanalistler güzellikle ve kendi kendini küçültmeyle ilgili abartılı değerlendirmeleri gösteren tuhaf söylemler duyarlar, çünkü birçok kadın kendisini güzel bulmaz ve onlara ölümcül gibi gelen bazı fiziksel kusurların aşırı bilincindedirler.

Hastalarımdan biri, "Paten kaymaya gidemem, çünkü ayak bileklerim kalın," demişti.

Başka bir kız, bir akşam birlikte olduğu genç bir adamla iyi vakit geçirmişti. Kısa bir süre sonra iyi geceler deyip oradan ayrılacağını düşününce birden ona karşı soğuklaşmış ve tersleşmişti; çünkü o zaman genç adam bacaklarının güzel olmadığını görecekti. Bir kız bir arkadaşına, "Sen mayo giyebilirsin, ama ben bu vücudumla plaja gidemem," dedi. Baş-

ka bir kız nişanını bozması gerektiği kararına varmıştı, çünkü aynanın karşısında çıplak bedenini incelediği zaman, "Beni böyle görürse, benimle yaşamak istemeyecektir," sonucuna varmıştı.

Narin yapılı olmamasına karşın oldukça çekici olan bir kız, "Şişman olduğunuz zaman ne olur bilir misiniz?" dedi. "Dışarıya dans etmeye gitmez evde otursunuz, kendinize karşı ve başkalarına karşı dansı sevmiyormuş havası takınırsınız." Böyle bir kadının duyduğu engellenme duygusu çoğu zaman acıklıdır ve erkeklerin onu anlaması güçtür.

Dikkat çekici güzellik bir lanettir. En güzel kadınlar ilk günde uyandırdıkları hayranlığın aynısını üçüncü gün uyandırmazlar. Güzellikleri şu ya da bu şekilde, Stendhal'ın romantik aşkın gelişmesi için zorunlu gördüğü billurlaşma sürecini engeller gibi görünmektedir. Stendhal, *De L'Amour* (Aşk Üzerine)'de özellikle güzel kadınlar hakkında yazarken şöyle der: "Bir kişi genel olarak ne kadar çok beğenilirse, bu beğeni o kadar geçicidir." Güzel olmayan, ama "çekici" denilen kadınlar, belki de o kadar yoğun olmayan, ama daha derin ve uzun süreli bir izlenim bırakırlar. Bir kadının bir erkeği güçlü bir biçimde büyülemesi yeterli değildir; büyünün etkisini sürdürmesi ve yoğunluğunu artırması gerekir.

Aslında, aşkta kadınların işi iki kat daha fazladır: Erkekleri elde etmek ve onları kaçırmamak. Yalnızca ilk görevinde başarılı olan kadın, kendisi kabul etse de etmese de, başarısızdır. Eski özdeyiş tersine çevrilemez; "Yalnızca güzel olan yiğidi hak eder," diyemeyiz.

Birçok kadın, bir erkeği beğendiğini ona göstermenin yanlış olduğu gibi boş bir inanca sahiptir. Sevgi gösterir göstermez erkeklerin kaçtıklarıyla ilgili bilinçdışı ya da bilinçli bir korkuları vardır. Ama aşırı kısıtlama birçok kadının erkeklere karşı doğallığını ve içtenliğini yitirmesine neden olur. Kendisi olmaya cesaret ederse erkeğin onunla kalmayacağı korkusu, bu yanılgıya düşmüş pek çok kızın yakasını bı-

rakmaz. Kıza göre, erkek bir rüyadan uyanırmış gibi uyanacak ve onu sıradan, sıkıcı, anlamsız bulacaktır. Erkek "aslında ne kadar aptal ve küçük" olduğumun farkına varacak. Kız, erkeğin, kızın ona vereceği özel bir şeyi olmadığını anladığında ona olan saygısını yitireceğini ve daha çekici bir kız arayışı içine gireceğini düşünür.

"Eğer âşık olma tehlikesi yoksa, erkeklere karşı son derecede normal olabilirim," dedi genç bir kadın. Bir erkeğe karşı romantik duygular hissetmeye başlar başlamaz erkeğin ona karşı tüm ilgisini yitireceğine inanıyordu. Başka bir kız, hayranlarından birine sırlarını açmamak için kurnazca bir özdenetim uyguluyordu. "En incelikli biçimde bile bunu bilmesine izin vermek, kendimi tehlikeye atmaktır ve o beni terk edecektir," dedi.

Akıllı bir kız daha farklı düşünür. Geçen gün onu bir karikatürde gördüm. İki kız başka bir kızın bir adamla buluşmasına bakar. Altyazı şöyle der: "Adamın ona âşık olduğuna eminim. Kız her gün ona telefon ediyor."

Verecek hiçbir şeyim yok teması duygusal yetersizliğin bir göstergesi olarak her türlü çeşitlemeyle geri döner. Kendi kendinden kuşkulanmada, gelecekle ilgili tüm kaygı su yüzüne çıkar:

1) *Onu mutlu edecek daha iyi birini hak ediyor.*
2) *Benden beklediklerini ona veremem.*
3) *Her zaman çevresinde olursam benden çabuk sıkılacaktır.*
4) *Onun gibi bir adam için ben ne ifade edebilirim ki?*
5) *Yakında numaracının teki olduğumu anlayacaktır; benim bu parıltıdan başka hiçbir şeyim yok.*

Bu yakalanma ya da kusurlu bulunma korkusu pek çok kadın tarafından yaşanır ama bu aşırı güven ya da kendinden emin olma paravanı cılız bir ego için yetersiz bir korumadır, Fransızların dediği gibi, *bayramlık bir giysi*dir. Korku,

bedensel ve zihinsel hemen hemen tüm niteliklerle ilgilidir ve kadınların, cezbetmek istedikleri erkeklerin yanında kendileri olmalarını engeller. Böyle bir kadın, gerçek ya da hayali eksikliklerinin farkına vardığında, çoğunlukla panikler. O zaman kadın, çevresi tarafından beğenilmenin gerçek sıcaklık için kötü bir ikame, sohbetinin sığ, kişiliğinin yüzeysel ve anlamsız olduğunu düşünür. "Bir kadın olarak başarısız" olduğunu anladığı zaman erkeğin ona güleceğinden ya da ona duyduğu ilgiyi yitireceğinden korkar.

"Güzel değilim, zeki de değilim. Foyam meydana çıkacak ve o benim bir sahtekâr olduğumu anlayacak diye onunla ciddi konuları konuşmaktan korkuyorum. Yapabileceğimin en iyisi yapay bir paravanadır." Burada adamın onu o olduğu için değil, ona rağmen seveceği umudu vardır. Kadın kendisini adama layık hissetmez ve acıklı itirafını şu sözlerle bitirir: "Dengeleyici hiçbir özelliğim yok." Böyle bir kendini küçültme doğal olarak bir savunmayı zorunlu kılar.

Özellikle erkeklerle olan ilişkilerinde başarısızlık, kendi şanslarını yok etme ve engellenmiş bir duruma gelme istemi, uygarlığımızdaki pek çok kadında apaçık ortadadır.

Burası, hangi psikanalitik araştırmanın bu duygusal tutumun belirgin özelliklerini ortaya çıkardığını, bunun güdülerinin bireyin yaşam öyküsünde nasıl aranması gerektiğini ve birçok duygusal faktörün birleşmesinin ve işbirliğinin nasıl genelde mazoşizm sonucuna yol açtığını göstermenin yeri değil. Böyle olmakla birlikte bu, bazı kadınların evlilik olasılığıyla karşı karşıya kaldıkları zaman kullandıkları bazı mazoşistik mekanizmaları açıklayan konumuzla ilgilidir.

Kendi kendinden kuşkunun, özeleştirinin ve kendini beğenmemenin bilinçdışı özyenilginin gelişmesinde oynadığı başrolü daha önce tartıştık. Tüm bu özellikler bazen bilinçli olmakla birlikte genellikle (varlıkları ve duygusal etkileri anlamında) kadın için saklı kalır; bunlar bireyin içinde gizlice çalışırlar. Psikanalitik deneyim, bu özelliklerin etkilerinden

başlayıp geriye, gizli duygusal güdülerine doğru giderek onların âlemine girebileceğimizi gösterir.

Daha önce sözü edildiği gibi, bir kadındaki bilinen mazoşistik kendinden kuşku duyma mekanizmalarından biri, onun erkekle yer değiştirmesidir. Değeri düşen yalnızca erkeğin nitelikleri değildir. Kadın erkeğin ona olan aşkından kuşku duymaya başlar. Onunla evlenmek isteyen erkekle mutlu olup olamayacağını sorgular. Kadın erkeğin davranışlarını ve kişiliğini eleştirir, onda başka hatalar bulur ve kendisine onu gerçekten sevip sevmediğini sorar. Çoğu zaman kendi sevgisinin gerçek niteliğinin belirsizliğine takılan kadın bunu sınamaya ve erkeğe inceden inceye zihinsel işkenceler yapmaya başlar. Kadın kendisini birdenbire çeker ve her türlü kuruntunun ve kararsızlığın etkisi altındaymış gibi görünür. Elbette, erkekle ilgili kuşkunun yerinde olduğu birçok vaka vardır ama deneyimli bir psikanalist aşırı kuşkuyu tanıyabilir.

Bana gelen vakalardan birinde bilinçdışı yansıtma açıkça anlaşılıyordu. Genç bir kız birden, nişanlanacağı adamın onun için yaşlı olup olmadığını, ondan sıkılıp sıkılmayacağını, ona sadık kalıp kalmayacağını, adamın başka erkeklerle rekabet edip edemeyeceğini ve buna benzer konuları sorgulamaya başlamıştı. Kısa süre sonra bu kuşkuların doğasını analiz ederken, kuşkuları yön değiştirdi: Genç kız bu kez kendisinin adam için yeterince olgun olup olmadığını, onunla konuşacak yeterince ilginç şeyi olup olmadığını, adamın ileride başka kızları ona tercih edip etmeyeceğini kendisine sormaya başladı. Genç kız eskiden adama, "Çevreme Çit Çekme" adlı şarkıyı söylüyor, konuşmaları sırasında bu şarkının adını bir slogan gibi kullanıyordu. Kız, adamın onun bağımsızlığını elinden almasından korkuyordu.

Analiz, kızın haklı olarak adamı sahiplenmekten ve adamın kararlarını ve hareketlerini kısıtlama eğiliminden korktuğunu ortaya çıkardı.

Dingin bir yaz gününde gökyüzündeki bulutları andıran gelip geçici kuşkuları kovmak kolaydır. Ama bunlar ilişkiyi tehlikeye sokabilecek denli ciddileşebilir ve sonunda yenilgi ve engellenmeye yol açarlar. Bu sonuç, kadınlardaki bilinçdışı mazoşistik eğilimlerin gücünü açıkça ortaya koyar.

Bu tür vakalarda görülen özel bir mekanizma "ileriye doğru kaçış" mekanizmasıdır. Kişi kaçınmak istediği tehlikeden öyle çok korkar ki sonunda en çok korktuğu şeyi yapar. Örnek bir vakayı anlatmama izin veriniz. Sevimli bir genç kız bana erkeklerle yaşadığı tüm ilişkilerin aynı talihsiz şekilde sonlandığını anlattı: taliplerinin onu terk etmesiyle. Farklı karakterlerde ve konumlarda pek çok talibi olmuş ama aşk serüvenlerinin hep aynı şekilde sonlanmıştı. Erkek ona karşı bir çekim hissettiği ve ona kur yaptığı zaman kız yavaş yavaş yanıt veriyor ve kendisini ona yakın hissetmeye başlıyordu. İlişki daha içten bir havaya bürünüyor ve sonunda adam aşkını ilan ediyordu. Biraz kararsızlıktan sonra kız onunla nişanlanıyordu.

Sonra, her seferinde beklenmedik bir şey oluyordu; kız ya önemsiz bir konu hakkında adamla şiddetli bir tartışmaya giriyor ya da adamın birkaç yıl önce kendi kız arkadaşlarından biriyle bir gönül serüveni olduğunu öğreniyor veya adam kızı her gün ziyaret etmeyi ihmal ediyor ya da kız bir yolculuğa çıkmak zorunda kalıyor ve bunun sonucunda adam kızdan uzaklaşıyor ya da bunlara benzer şeyler yaşanıyordu. Buna benzer olaylar sonucunda kız nişanı aniden bozuyordu. İlişkiyi bitirmek isteyen hiçbir zaman erkek olmuyordu. Ayrılmayı kız planlıyor ama bundan adamı sorumlu tutuyordu.

Yaşananların kızın kendi bilinçdışı eyleminin ya da eylemsizliğinin sonucu olduğu anlaşıldı. Evlilik "tehdidiyle" karşı karşıya kalır kalmaz, kız kendisine engel çıkarmak için bilinçdışı olarak her tür çabayı gösteriyordu. Evli olmak –bir eve, kocaya ve çocuklara sahip olmak– hayal âle-

minde kaldığı sürece, kız bu olasılıktan hoşlanıyordu. Bu amaçlar gerçekleşir gibi olduğunda, içindeki kara güçler onu, bunun gerçekleşmesini olanaksız kılacak her şeyi yapmaya zorluyordu.

Bu kız psikanalizin başlangıcında, bilinçli sahnenin arkasındaki yazgıyı düzenleyen sahne amirinin kendisi olduğunu kabul etmek istemedi. Psikanalist, psikanaliz sırasında eski deneyimlerin ve olayların anlatımından bu tür vakalarda kişinin zorlama altında hareket ettiği izlenimini edinir. Bireyin tüm isteklerinin aksine aynı deneyimlerin yinelenmesi, sanki bir dış güç tarafından belirleniyormuş gibi bu eylemlerin kendilerini yinelemeleri, anlatılan olguya Freud'un *tekrarlama zorlaması* adını vermesini haklı çıkarır. Freud, bilinçdışı eğilimlerin zorlaması altında hareket ettiklerinde kişilerin aynı deneyimi tekrar yaşamaya zorlandıklarını ileri sürmüştür. Bu kişiler sanki totaliter bir rejimin komutası altındadır.

Başka bir vaka, bu zorlamanın ne denli güçlenebileceğini ve çoğu zaman ileriye doğru kaçışın şeklini bile belirlediğini gösterir. Hasta, annesini çocuk yaşta kaybeder ve anlaşılan onu pek sevmeyen bir teyzenin gözetimi altında, katı kuralcı bir biçimde yetiştirilir. Ergenliğe ulaştıktan sonra, endokrin bozukluğu nedeniyle kız çok şişmanlar. Erkekler ondan uzak durur. Danslı toplantılara çağrılmaz, nadiren yalnız gittiği toplantılarda hiç kimse onu dansa kaldırmaz. Çekici olmadığına inandığından dolayı, delikanlıların dikkatini, gözü peklikle, sert bir dil kullanarak ve genellikle inisiyatifi ele alarak çekmeye çalışır. Doğal olarak, ona kadınsı davranış şekillerini öğretebilecek bir annenin yokluğu ve katı teyzesini sevmemesi nedeniyle bu tutumu şiddetlenir. Kız, sırlarını saklamayı öğrenir ve ikili bir yaşam sürer.

Şimdi neredeyse yirmi altı yaşında olan Leydi Jekyll ve Bayan Hyde muayene için ilk kez odama geldiğinde, kendisinden çok emin, oldukça çekici bir kadınla karşılaştım. Sıkı bir perhiz ve bazı ilaçlar yoluyla incelmişti. Ama erkeklerle

ilişkisindeki başarısızlık çok karakteristik bir biçimde yineleniyordu. Ne zaman dürüst bir genç adamla tanışsa, kısa süre sonra onu her anlamda kazanmak için her yolu deniyor ve çoğunlukla inisiyatifi ele alıyordu.

Sonuç her zaman aynı oluyordu. Adam, onu kolayca elde ettikten sonra sıkılıyor ve onu terk ediyordu. Kız sık sık ağlıyor, iyi niyetini koruyor ama yine gizemli dürtüsüne teslim oluyordu. İki kez kürtaj olmuştu ve erkekler arasında "değerini düşürmüş" olduğunu anlamıştı.

Onun bilinçdışı bir zorlama altında hareket ettiği ortaya çıktı: Çekici olduğuna, erkekler tarafından beğenilip sevilebileceğine kendisini inandırma gereksinimi. Görünüşteki aşırı güveni ve saldırganlığı, yetersizlik duygularını, özenle eğitilmemiş ve yetiştirilmemiş olmasından ve toplum içinde zarif bir davranış biçimi sergilememesinden duyduğu üzüntüyü gizleyebilecek güçte değildi. Psikanaliz sırasında sergilediği mükemmel nitelikler "nahif duyguları ve insancıllığı- çoğu kez beni hayret içinde bırakıyordu. Yine de, bilinçdışı aşağılık duygusunun üstesinden gelmek, erkeklere yanaşma çabalarından vazgeçmesini sağlamak çok güç olmuştu.

Neyse ki zamanla özgüvenini ve özsaygısını yeniden kazandı ve kaçınılmaz üzüntülere, pişmanlık ve utanç duygularına rağmen ya da bunlar yoluyla, arkadaşlarının deyimiyle "işlenmemiş elmas" yavaş yavaş parladı.

Bilinçli istekleri mutlu bir evlilik yapmak olan, öfkesi burnunda olmanın yaşamlarına başarısızlık ve engellenme hissi getirdiği kadınlar hakkında başka birçok vakadan söz edebilirim. Özellikle bilinçdışı yetersizlik duyguları, pek çok kadının eş bulma arzusunun engellenmesinde büyük bir rol oynar. Doğal olarak, benzer duygular birçok erkekte de vardır ama bu duygular erkeklerde değişik bir karakter gösterir ve önem dereceleri kadınların yaşamındakiyle aynı değildir.

Benim buradaki naçizane görevim "Karanlıktaki Kadın" figürü üzerine ışık tutmaktı. Bu tip kadınlar sandığımızdan

daha çoktur; sosyetede parlayan ve göz kamaştıracak kadar güzel bulunan kadınlar arasında bile onlardan vardır. Hepsi, bu gizli topluluğun gözle görülmez rozetini taşır; öfkeleri burunlarındadır.

Eğer insanlık yok olmayacaksa ve toplumun çıkarına hizmet edilecekse, insan ilişkilerinin bu çirkin ve verimsiz arazisi, yeni bir günün doğuşunu karşılayabilecek genç çiftleri üreten işlenmiş bir toprağa dönüştürülmelidir.

II
Erkeğin Evlilik Korkusu

Uzun yıllar önce, evlenmeyi düşünen bir hastam bana bir karikatür gösterdi: Karikatürde hayvanat bahçesine gitmiş bir baba oğul resmediliyordu. Karikatürün altındaki yazıda baba oğul arasında geçen konuşma veriliyordu. Çocuk sorar: "Baba, eşekler evlenir mi?" Baba yanıtlar: "*Yalnızca* eşekler evlenir."

Bir önceki bölümde kadınların bilinçdışı yetersizlik duygularını ve bunların evlilik sorunundaki önemini irdeledim.

Erkeklerde de yetersizlik duyguları bulmak güç değildir ama bunların evlilikle ne gibi bir bağı vardır?

Bu kuşkularla, bir kızın ileriki yıllarda erkeğini elinde tutup tutamayacağı, ona vereceklerinin yeterli olup olmadığı, daha sonra ona çekici ve arzulanır gelip gelmeyeceği ile ilgili kuşkuları arasında hiçbir benzerlik yoktur. Erkeklerde evlilikle ilgili kuşkular vardır ama bunlar değişik türdedir. Erkeklerin de güvensizlikleri vardır ama bunlar onların kişisel eksiklikleri ve duygularıyla ilgili değildir. Başka bir şey göze çarpar; erkeklerde evlilik fikrine karşı bir isteksizlik vardır ve her erkek "evet" demeden önce bu direnişin üstesinden gelmelidir.

Bu noktaya gelince, evlilik olasılığıyla karşı karşıya kalan erkeklerin bu isteksizliklerini açıkça ortaya koyan birçok vakanın karakteristik özelliklerini anımsadım. Bir hastamın alımlı bir kızla nişanlanmasından ve evliliğin onun için ne anlama geldiğinden söz edişini anımsıyorum; bunu aynı durumdaki bir kadının söyledikleriyle karşılaştırdım.

Her iki vakada da gelecekle ilgili kuşkular dile getirilmişti ama aradaki fark belirgindi. Kız kendinden yakınmış, kişiliği olmadığını, insan içindeyken ne söyleyeceğini bilemediğini, çok az şey bildiğini vb. söylemişti. Erkek, kişisel nitelikleriyle ilgili kuşkularından değil parasal durumuyla, bir aile-

yi geçindirmekle ve son olarak da evlendiği zaman karşı karşıya kalacağı yükümlülükleri üstlenmek konusundaki isteksizliğiyle ilgili kuşkulardan söz etmişti. Erkek, sözlerini şöyle bitirmişti: "Birlikte olacağım son kadının Anne olacağına inanamıyorum. Düşüncesi bile imkânsız geliyor."

Sorunun kaçırmış olduğum temel bölümü, doğaları bakımından erkeklerin evlilikten korkmalarıdır. Onların sorunu, şu ya da bu kızla evlenip evlenmemekten çok, evlenip evlenmeme sorunudur. Kadın, Milos Venüs'üyle Troyalı Helen'in bir karışımıysa, evli olmak ya da olmamak, asıl sorun işte budur.

Kadınların ve erkeklerin evliliğe karşı farklı bir tutumu olması dikkate değerdir; bu fark yalnızca sosyolojik değil psikolojik faktörlere de dayanır. Bu farklılığı anlayabilseydik, cinslerin psikolojisinin kıyaslamasına malzeme ekleyebilirdik. Birçok psikolog ve sosyologun evlilik sorununa evli çiftlerin durumunu soruşturarak başlamakla ciddi bir hata yaptıkları açıktır.

Genç erkeklerin ve kadınların evlilikle ilgili umutları ve korkuları birlikteliklerinin yazgısını büyük ölçüde etkileyecektir. Ölüm onları ayırana dek birlikte yaşamayı seçen iki kişi evlilikle ilgili bazı fikirler oluşturmuşlar, bazı hayaller kurmuşlar ve düşüncelerinde evliliği canlandırmışlardır. Bir evliliğin geleceği, bu beklentilerden ya da gelecekle ilgili bu hayallerin gerçekleşmesinden ya da engellenmesinden bağımsız değildir.

Geleceğe dair bakış açısının kadınlar ve erkekler için farklı olduğu yadsınamaz. Meselenin diğer yönlerini tartışmadan önce, bu yön cinslerin kıyaslamalı psikolojisinin ışığı altında ele alınmalıdır. Bu tür bir yaklaşımın tek yanlı olduğunun farkındayım ama kişinin, sorunun yalnızca bir yanını incelerken, başka yanları olduğunu da bildiği sürece, tek yanlılığın zarar verici olmadığı kanısındayım.

Evlilik sorununun, çoğu psikoloğun, tehlikeliymiş gibi ortaya çıkarmaktan kaçındığı bir yanı vardır. Bu sorunla yüz-

leşilmelidir. Bundan da önemlisi, önce onun belirtilmesi gerekir. Kadın için evlilik düşüncesi doğaldır; kadın evliliğe seve seve girişir; ama erkekler için evlilik fikrinde yabancı bir şey vardır. Erkekler evlilikten korkarlar. Erkek ördeklerin başlangıçta sudan korktuklarını düşünürseniz tam benzeşmeyi bulursunuz.

Logan Clendening erkeğin bakış açısını *The Human Body* (İnsan Bedeni)* adlı kitabında verir. Bu hekim, "erkekler dünya üzerinde dolaşarak mümkün olduğunca çok sayıda kadını döllemek için yapılmıştır," der. Bu böyle değilmiş havasını takınmak ya da bu arzuyu ahlaki çıkışmalarla denetlemeye çalışmak "tümüyle saçmadır". Erkeği denetleyebilen tek şey kadının sağduyusudur: "Onu evlenme dairesine ya da mihraba götüren, erkeği çelikten bir çemberle sıkıca bağlaması için annelerinin çağlar boyunca biçimlendirdikleri duyu."

Erkeklerin çoğu, ancak başka çıkar yol yoksa evliliğe boyun eğecek ve "ömrünün geri kalanında bunu neden yaptığını düşünecektir." Clendening, ortalama bir erkeğin, kadının ona teslim olması için kadına yalan söylediğini, dil döktüğünü, yaltaklandığını, istediğini yaptırmak için sonsuza dek onu sevme sözü verdiğini vurgular. İstediğini elde ettikten sonra, "erkek bir sonraki aday için hazırdır ve bunu başarmak amacıyla başvurduğu yolları ona anımsatmak ya da bu yolları kullanmasından ötürü ona sövmek, çiçekleri tomurcuklandıkları ya da arıları çiçekleri ziyaret ettikleri için paylamak kadar dünyadan habersiz olmaktır." Bu sözler biyolojik gerçekliği açıkça ortaya koymaktadır.

Bernard Shaw'un bu konuda söylediklerine bakalım: *Man and Superman*'de (İnsan ve Üstün İnsan) Tanner, "kadının işinin en kısa zamanda evlenmek, erkeğinkininse mümkün olduğunca bekâr kalmak" olduğunu ileri sürer. Bu bekâr için evlilik, "bir din değiştirme, ruhumun sığınağına saygısızlık,

* İkinci baskı, s. 274, New York, 1931.

erkekliğimin ayaklar altına alınması, doğuştan kazanılan hakkımın satışa çıkarılması, utanç verici bir teslim olma, onur kırıcı bir boyun eğme, yenilginin kabul edilmesi"dir. Ona göre evli erkek, geçmişi; bekâr erkekse geleceği olan bir erkektir. Evleneceği kız, Anne, ona eğer istemiyorsa evlenmek zorunda olmadığını söylediği zaman ona şöyle yanıt verir: "Hangi erkek asılmak ister" Ne var ki erkekler mücadele etmeden kendilerini asmalarına izin veriyorlar, oysa en azından papazın gözünü morartabilirler. Biz, dünyanın isteklerini yerine getiriyoruz, kendimizinkileri değil."

Shaw, karşı konulamayacak bir biçimde işleyen gizemli bir yaşam gücünün erkeği bu tuzağa çektiğine inanır. Bilim buna benzer bir biyolojik zorunluluk bulamamıştır. Cinsel dürtü kesinlikle evliliğe bağlı değildir. Evlilik uygarlığın erkeklere zorla kabul ettirdiği bir kurumdur, bazı kültürel faktörlerin etkisiyle insanlığın organik evriminin bir sonucudur.

Evliliğin tarihçesini insan toplumunun en alt ve ilkel şekillerine doğru izlemek ve onu erkekteki tekeşlilik itkisinin bir sonucu olarak düşünmek için birçok girişimde bulunulmuştur. Ünlü antropolog Dr. Edward Westermarck, evliliğin kökenini bazı gezginlerin tekeşli olarak tanımladıkları gorillere vardıracak ölçüde ileri gitmiştir. Daha güvenilir gözlemciler, gorillerin tekeşlilik eğilimlerinin hayvanlarda değil, önyargılı fikirleri olan erkeklerin fantezilerinde var olduğunu belirtirler.

Westermarck'ın ilkel toplumlarda evliliğin tarihçesini ilkel erkeklerin güya tekeşli doğası doğrultusunda oluşturma çabaları Victoria devri taraftarlarınca takdir edilip çok beğenilse de bilimsel araştırma sınavını geçemedi. Westermarck evliliği, "erkek ve kadın arasında, yeni döl oluşturuluncaya dek süren üreme eyleminin ötesinde, öyle ya da böyle dayanıklı bir bağlantı" olarak tanımlamaya çalışmıştır.* Cinsler

* *The History of Human Marriage* (İnsan Evliliğinin Tarihi), 3. Baskı, Cilt 1, s. 71, Londra, 1921.

arasında "öyle ya da böyle dayanıklı" bir bağlantı tanımlaması, doğal olarak, çok geçici türdeki birliktelikler için kullanılabilir.

Antropologlar en ilkel toplumlarda evlilikle diğer cinsel ilişkileri birbirinden ayırt etmekte büyük güçlükler yaşamaktadırlar. Cinsel perhizin bilinmediği yerde, evlilik cinsel anlamda sahip olmayla bağdaştırılamaz. Peder D. Jones, Kuzey Amerika Kızılderilileri arasında kadınlar "gecelik, haftalık, aylık ya da kışlık olarak satın alınırlar" diye bildirir.* Cherokee Kızılderilileri "genellikle yılda üç ya da dört kez eş değiştirirler." İlk gözlemcilerden biri olan La Houtan, "Kuzey Amerika Kızılderilileri arasında "evlilik" denilen şeye, Avrupa'da "suç ilişkisi" denirdi," der.** Oregon kabileleri arasında evlilik bağının, "eğer buna evlilik bağı denilebilirse, herhangi bir yaptırımı yoktur";*** Seminoleler arasında, evliliğin, "ilgili tarafların isteğiyle bitirilecek olan, cinslerin doğal çiftleşmesinden başka bir şey olmadığını," duyduk.**** Peder Morice,***** Athapascan kabileleriyle ilgili olarak, misyonerlerin gelişinden önce onların beraberliklerine evlilik denilmesinin yanlış bir adlandırma olduğunu söyler. "Birlikte yaşamak bu beraberliği daha iyi tanımlar." Bu ilk bildirilerde bir erkeğin kolayca kırk ya da elli kez evlenebileceğini okudu-

* D. Jones, *Journal of Two Visits to Some Nations of Indians* (Kızılderililerin Bazı Uluslarına Yapılan İki Ziyaretin Günlüğü), s.75, New York, 1865.

** Armand L. de la Houtan, *New Voyage to North America* (Kuzey Amerika'ya Yeni Yolculuk), Cilt 1, s.456, Londra, 1735.

*** George Gibbs, *Tribes of Western Washington and North Western Oregon* (Batı Washington ve Kuzey Batı Oregon Kabileleri), s.199, Washington, 1877.

**** May MacConley, *The Seminole Indians of Florida* (Florida'nın Seminole Kızılderilileri), s. 497, Washington, 1877.

***** A. G. Morice, *The Western Denes, Their Manners and Customs* (Batı Dene'ler, Davranış Biçimleri ve Gelenekleri), Kanada Enstitüsü Raporları, Dizi III, Cilt 7, s. 121, Toronto, 1890.

ğunuz zaman, Kızılderili kabilelerinin Hollywood'un kibar takımını geçmiş olabileceği izlenimini edinirsiniz.

Hıristiyanlar aralarına sızmadan önce, Kuzey Amerika Kızılderilileri gibi diğer kıtalardaki yerliler de evliliğe geçici bir ilişki gözüyle bakıyorlardı. Bu türlü ilişkiler çok çeşitlidir ve evlilikle hiçbir ilişkisi olmayan, bir tür deneme evliliği ve evli çiftler gibi birlikte yaşanan cinsel ilişkilerle gerçek evlilikleri birbirinden ayırt etmek güçtür.*

Çağımızın ilkel gelenek araştırmacıları evliliğin her zaman var olmadığı ama bir kurum olarak ulusun ya da kabilenin reisi ya da yasa yapıcısı tarafından yürürlüğe konulduğu konusunda anlaşırlar. Bilinen tüm gerçekler Westermarck'ın evlilik kurumunun insan doğasında derin bir biçimde kökleşmiş olduğu görüşünün tersini söyler. Sosyologlar, onlara neredeyse melek gibi görünen ilkel insanların içinde özgün bir tekeşlilik itkisi keşfettiklerinde, bir hüsnükuruntunun kurbanı oldular.

Gerçek şu ki evlilik esas olarak erkeklerin içgüdülerine ters düşer; öyle ki evlenmek için içlerindeki güçlü direnişin üstesinden gelmek ve evliliği kabul etmek için bazı eğilimlerini, sert ve bağımsız doğalarını yenmeleri gerekmektedir.

Durum böyleyse, erkekler neden evlenir, evlilik nasıl ortaya çıkmış ve böyle bir kurum neden zorunlu olmuştur? Bunlar ilginç sorulardır ama bunların tartışılacağı yer burası değildir. Bir araştırma, hangi ekonomik ve psikolojik faktörlerin evliliği erkekler için zorunluluk haline getiren değişiklikleri ortaya çıkardığını ortaya koymalıdır.

Evliliği ilkel topluma tanıtanın erkekler olduğuna, birçok toplumsal ve yasal yapı gibi, bu kurumun da onların buluşu olduğuna dair çok az kuşku vardır. Burada vurgulamak istediğim, esas olarak evliliğin erkeklerin karakterine yabancı olduğu ve onların evlilikten çekindikleri gerçeğidir. Bunun da ötesinde, erkekler evlenmekten korkarlar.

* Robert Briffault, *The Mothers* (Anneler), 3 Cilt, New York, 1937.

Erkekler genç, güçlü ve erkeklik ruhuyla dolu oldukları sürece evlilik, yaradılışlarına aykırı düşer. Bu biyolojik yönle psikolojik yön arasında bir köprü vardır; bu yönde erkeğin bir yere bağlanma konusundaki doğal isteksizliğini, ele geçirme ve serüven arzusunu bırakmaya karşı direnişi bulursunuz.

Erkek, genç olduğu sürece özgür olmak ister; yerleşmeyi, sabit bir işinin olmasını, bir ailesinin olmasını ve onları geçindirmek zorunda olmayı istemez. O, aslında yeryüzünde başıboş dolaşmayı, yaşamı ve kadınları ele geçirmeyi ister; huzursuzdur ve onun için mutluluğun peşinde koşmak, yeni şeyler, yeni ülkeler, yeni kadınlar görmek demektir.

Karısı ve çocuklarıyla bunu nasıl yapabilir? "Yalnız yolculuk eden hızlı yol alır." Askerler, denizciler, gezginler, tehlikeli yolculuklara çıkan tüm bu erkekler tek başlarına olmalıdırlar; gittikleri yere ulaşmaktan başka bir zorunlulukları olmamalıdır, bu kişiler yalnızca serüven ruhuyla evlidirler. Karısını ve çocuklarını düşünen ve başına gelebileceklerin ailesinin kaderini belirleyeceğini düşünmek zorunda olan bir kimse maceraperest olamaz.

Evlenmek, birçok anlamda serüvenden vazgeçmek demektir. Bu, ergenlik dönemi zihniyetine hoşça kal demek anlamına gelir.

Eşler, kocalarının bazı güç davranışlarına bakıp bazen sabırla, "erkekler her zaman çocuk kalır," derler. Onlar, evlendikleri zaman erkeklerin aslında çocukça zihniyetlerinin çoğunu terk etmiş olduklarını ve bu gösterdiklerinin ergenlik dönemlerinin acınacak bir kalıntısı, uzak bir yankısı olduğunu bilmezler. Tüm evli erkeklerin olgun olmadıkları doğrudur ama uzun vadede yaşamın baskısı, onu üzerlerinde hissecekleri ölçüde büyüktür: Erkekler de büyüyecektir.

Erkekler için evlilik yalnızca sevdikleri kadınla mutlu bir birlik demek değildir. Evlilik görev, zorunluluk, sorumluluk, çaba ve çalışma demektir; evet, evlilik bazen yalnızca iş de-

mektir, eğlenceye vakit yoktur. Erkeğin içindeki çocuk oyun oynamak ister hatta onun için işi bile bir tür oyundur. Erkeğin içindeki yetişkin giderek oyundan vazgeçmelidir. Eğer erkek evliyse, yalnızca kendisi için değil çoğu zaman öncelikle karısı ve çocukları için çalışmak zorundadır. Erkek başarmalıdır; (doğasına karşı olan) aldığı tüm eğitim, sorumluluklarını ciddiye alması hedefine yöneliktir. Burası, cinslerin kıyaslamalı psikolojisi alanına geri dönmemi gerektiren yer. Kızlar evliliği düşündükleri zaman korkmazlar; onlar evlilikte ulaşacakları yeri görürler. Erkekler korkarlar. İlk bakışta bu korku onlara gizemli ve tümüyle mantıksız gelir; kadınların oda içinde koşan bir fareden korkması gibi anlaşılmaz görünür.

Evlilik korkusu, erkeklerin pek çok kadında merak uyandıran tek korkusu değildir. Bir vergi tahsildarı karşısında neden erkeklerin içi korku ve hayranlıkla dolar? Köşe başındaki polis memuruna duyulan bu büyük saygının anlamı nedir?

Bu noktada iki cinsin psikolojisi arasında anlamlı bir fark vardır. Erkekler için polis memuru yasa ve düzenin kişileştirmesidir; polis memuru size bakar ve bakışı erkeklerde yasanın gözü düşüncesini uyandırır. Yasaya başkaldıran, polis memurunu nefret ettiği bir düşman olarak gören ve onu öldürmeyi isteyen bir gangster için bile bu geçerlidir. Suçlular için bile polis yasanın kişileşmiş halidir. Erkek yeraltı dünyası argosunda polis memurunun adı "yasa"dır.

Kadınlar için polis memuru böyle bir şey değildir. O yalnızca gülümsediğiniz ve gerektiğinde, bazen gerekmese bile yardımını istediğiniz üniformalı bir adamdır. Polis memuru, kadınlarda başkaldırı duygusundan ya da yetkiyi temsil etmesinden ötürü erkeklerde oluşan saygıyı uyandırmaz. Burada, kadınların ve erkeklerin evlilik konusundaki farklı tutumlarını daha yakından görebileceğimiz bir yol var.

Kadınlara göre evlilik yasalara uygun olma konusudur; evlilik gelenekler ve toplum tarafından kabul edilmiş ve

onaylanmış bir bağdır. Erkeklere göre evlilik görev düşüncesiyle, yükümlülük ve sorumluluklarla ilişkilidir. Evlilik bir ahlak sorunudur. Kadınlar için görev, toplum istediği için yapılması gereken bir şeydir. Erkekler için görev Tanrının kızının sesidir ve Tanrıtanımaz bile olsanız onu unutamazsınız. Kadınlar çoğunlukla sevgi dolu olmalarından ötürü harekete geçerler, erkeklerse daha çok görev baskısı altında olduklarından. Yükümlülük, görev, sorumluluk: Erkeklerin kulakları için bu sözcüklerin bir yan anlamı vardır ama kadınlar bu sesi yeterince duymazlar, tıpkı onların iyiliği, sevecenliği ve sevgiyi düşündükleri zaman hissettikleri alt akımları erkek kulaklarının iyi duymaması gibi.

Elbette, kadınların görev nedir bilmediğini ya da görev tanımaz olduklarını hiçbir şekilde ileri sürecek değilim ama bu fikrin onlar için, erkekler için olduğu kadar kutsallar kutsalı ve dokunulmaz bir niteliği olmadığını düşünüyorum. Erkekler, bir görevi, baş yetkililer olarak gerçekleştirirken, kadınlar daha çok gereksinimlerin karşılanması isteğiyle hareket ederler.

Erkeklerin savaş sırasında gösterdikleri inanılmaz özverileri size burada anımsatmayacağım, yalnızca bir Fransız havacısı tarafından anlatılan bir olayı aktaracağım: sivil yaşamda pilot olan bir silah arkadaşının bir davranışını nakledeceğim. Bu örneği, savaşta ölen bir havacı olan Antoine de Saint-Exupéry'nin *Wind, Sand and Stars** (Rüzgâr, Kum ve Yıldızlar) adlı güzel kitabından alıntılıyorum.

Guillaumet, And Dağları üzerinden düzenli olarak uçması gereken bir havayolu pilotuydu. Bir keresinde bir hafta süreyle kayboldu ve onun bulunabileceğine dair hiç umut kalmamıştı. ("And Dağları kışın insanı bırakmaz," dedi insanlar.) Guillaumet kurtarıldığı zaman ilk anlaşılır tümcesi: "Başımdan geçenlere hiçbir hayvan dayanamazdı," oldu. Fırtına nedeniyle karın üstüne iniş yapması gerekmişti.

* New York, 1945.

Orada iki gün iki gece çaresiz yatmış, sonra beş gün dört gece yürümüştü. Onu buldukları zaman elleri hissizleşmişti ve tutmuyordu, ayakları donmuştu.

Erzaksız, araçsız, neredeyse dimdik buz duvarlarının üstünde, sıfırın altında yirmi derecede soğukta sürünmüştü. Vazgeçmek, karın ve soğuğun sunduğu huzurun sonsuz mutluluğuna kendisini bırakmak cennete gitmek gibi olacaktır; neredeyse donmuş kolları ve bacaklarından ağır ağır çekilip giden yaşamın yükünü üzerinden atma zevkinin tadını hissetmektedir.

Ve sonra karısı aklına gelir. "Sigortadan para alamazsa beş parasız kalır." Bir adam kaybolduğu zaman yedi yıl sonra yasal olarak öldüğü kabul edilir, diye düşünür. Bu korkunç ayrıntı diğer tüm hayallerini ortadan kaldırır. Eğer karın içinde ucu görünen kayaya ulaşabilir ve ona yaslanabilirse, en azından gelecek yaz bedenini bulabilirler ve karısı sigorta bedelini alabilirdi.

Guillaumet, biraz daha keserek ayakkabılarını açmak ve şişen ayaklarına masaj yapmak için sık sık durmak zorunda kalır. Kalbinin durumu iyi değildir. Belleğini yitirmiştir. Ama kendisini ileriye doğru sürükler. Onu iten güç, altı ay sonra cesedinin bulunacağı ve böylelikle karısının sigortadan para alabileceği düşüncesidir. Bu kara serüvenin öyküsünü anlatan arkadaşı, yazısını şu güzel tümcelerle bitirir: "Erkek olmak, tam anlamıyla, sorumlu olmak demektir. Bu gibi adamları matadorlarla ve kumarbazlarla aynı sınıfa koyma eğilimi vardır. İnsanlar onların ölümü küçümsemelerini göklere çıkarırlar. Ama ben insanların ölümü küçümsemelerine önem vermem. Eğer kökleri sorumluluğu kabul etmeye dayanmıyorsa, ölümü küçümseme ya yoksullaşmış bir ruhun ya da gençliğe özgü bir savurganlığın işaretidir."

Erkeklerin -en iyilerinin bile- evlilikten korkmasına çoğunlukla neden olan bu yüksek sorumluluk duygusu, evliliğin ne anlama gelebileceği ile ilgili bilinçdışı önbilgidir.

Erkeklerin yoğun fethetme arzusu, serüvenci ruhları, özgürlük aşkları, cinsel dengesizlikleri onları korkutarak evlilik fikrinden uzaklaştırır.

Ama onları asıl korkutan yalnızca şudur: Onlar yükümlülüklerini yerine getirmek, sonuna dek sorumluluklarını üstlenmek zorunda olduklarını bilirler.

Erkekler ödemek zorunda oldukları yüksek bedelden korkarlar; isteseler de istemeseler de sefalet, ölüm hatta kendini yok etme anlamına bile gelse onları, bu bedeli ödemeye zorlayan dışarıdan bir güç değil, içlerindeki bir şeydir. Kişinin içindeki bu acımasız faktöre psikanalizin verdiği bir ad vardır: Psikanaliz ona "süperego" der. Süperego, erkeklere yükümlülük yerine getirilmediğinde nadiren bu korkunç görev ve suçluluk duygusunu hisseden kadınlardan daha sert davranır; kadınlara nazaran erkeklerden daha yüksek taleplerde bulunur.

Bu suçluluk duygusunun yalnızca iyi yurttaşlarda olduğu doğru değildir. Aile kuran her erkekte bu duygu vardır; kötülükten başka bir şey yapamayanlarda bile vardır. Molnar'ın oyunundaki kaba saba Liliom'u anımsarsınız. Sabırsız ya da huysuz olduğu zaman karısını dövmekten, hem de adamakıllı dövmekten çekinmez. Karı kocanın hiç parası yoktur ve Liliom'un karısı zavallı Julie, ona hamile olduğunu söyler.

Duygusuz adam sokağa çıkar, bir kasiyere saldırır, başaramaz ve kendini öldürür. Liliom beş para etmez bir adam olmasına karşın, karısına ve doğacak bebeğe bakması gerektiğini hisseder ve bir erkeğin son nefesini verene dek yerine getirmek zorunda olduğu sorumluluk, bir azizin başını çevreleyen hale kadar görkemle başını çevreler.

Kadınların bir erkek için sorumluluğun ne anlama geldiğini derinlemesine anladıklarına inanmıyorum. Öyle olsaydı, erkeklerin evlenmekten neden korktuklarını daha iyi anlarlardı.

Bencillikten, ciddiyetsizlikten ötürü evlenmek istemeyen, topluma katkıda bulunmaktan kaçınan erkekleri suçlamak kolaydır. Erkekler çoğu zaman bu bencilliği itiraf ederler; uslanmaz bir bekârın şunları söylediğini duydum: "Hiçbir kan bağım olmayan bir adamın kızına yaşamım boyunca neden bakayım?"

Özgürlüklerini korudukları için gururlanan erkeklerin kabadayılıklarını dinledim ama seslerindeki gizli korkuyu, evlenirlerse aşırı vicdanlılıklarının, kendi kendilerinden bulunacakları taleplerin kölesi olma kaygılarını da duydum.

Kadınlar bunu anlamalı ve evlenmenin daha çok görev ve sorumluluk anlamına geldiğini vurgulamak yerine erkekleri rahatlatmalıdırlar. Erkeğin rahatına bakmasını sağlamak gerekli değildir; erkeğin içi rahat ettirilmeli ve erkek, gerekenleri yapabilecek kapasitede olduğuna, evlilik yaşamının yalnızca artan yükler ve sorumluluklar değil, *paylaşılan* sorumluluklar olduğuna, yanında bu yükü onunla birlikte taşıyacak bir eşi olacağına ve her şeyden önce bu yükün onun tahmin ettiği kadar ağır olmayacağına inandırılmalıdır.

Genç bir adam, karısının hamile olduğunu ona söylemesinden kısa bir süre sonra beni görmeye geldi. Genç adam geleceğe kasvetli gözlerle bakıyor, daha şimdiden ufukta beliren yokluğu ve sefaleti görüyordu; kaygılıydı çünkü kazancı çok sınırlıydı ve masrafları artıyordu. Ertesi gün daha iyi bir ruh hali içinde geldi ve karısının onu, bebeğin ilk iki yıl süresince neredeyse hiçbir masraf çıkartmayacağına inandırdığını anlattı. Karısı göstermelik yalanında başarılı olmuştu çünkü adam ikna olmayı istiyordu.

Adamın parasal güvenceden çok moral desteğine gereksinimi vardı. İhtiyacı olan şey, karısının onun yeteneklerine kesinlikle inanması ve ona güvenmesiydi. Adam eşinin sözlerinin iyi niyetli bir yalan olduğunu biliyor olmalıydı ama artık geleceğe daha büyük bir cesaretle bakıyordu. Kocasını bu kadar iyi anlayan genç kadına şapkamı çıkardım.

"Evlenecek tipte biri olsaydım sana evlenme teklif ederdim."

"Böyle bir durumda bir kızdan ne söylemesi beklenir?" diye sordu genç bir hasta. "Ona evlenecek tipte olduğunu söyleyemezdim. Onun daha iyi bilmesi gerekir."

Genç kızın haklı olduğundan tam olarak emin değilim. "Evlenecek tipte değilim," ifadesi söylenildiği anlama gelmeyebilir. Belki de bu bir beyan değil daha çok bir itiraftır.

Belki de bu ifade yalnızca şu anlama gelmektedir: Bana evlenmemem gerektiğini düşündüren şu ya da bu acayipliğim var. Erkeklerin bu anlamda sözler ettiklerine çok rastladım. Bir adam, karısıyla geçinemeyeceği çünkü kadınları eleştirdiği ve neredeyse kusursuzluk istediği anlamında bir ifade kullanmıştı. Bir başkası, cinsellikte çeşitlilik gereksiniminin yalnızca bir kadınla doyum sağlayamayacak kadar büyük olduğunu düşünüyordu. (Onun bu gereksinimini itiraf ettiği kız cesaretle şöyle bir yanıt vermişti: "Erkeklerin çeşitlilik istediğini biliyorum. Senin için yeterince çeşitlilik var bende." Üçüncü bir adam kadınların hepsinin sadakatsiz olduğu görüşündeydi ve karısının onu aldatacağından korkuyordu. (Daha önce bir kız onu aldatmıştı ve o, bu hayal kırıklığının etkisi altındaydı.) Başka bir adam eşcinsel olduğunu biliyordu ve kadınları kesinlikle çekici bulmuyordu.

Eşcinsel adam vakasında olduğu gibi, "Ben evlenecek tipte değilim," tümcesi kişinin karakteriyle ilgili bir içgörü sağlar ama bu aynı zamanda temel bir kendini aldatma belirtisi de olabilir. Hiçbir erkek "evlenecek tipte" *değildir* ama erkeklerin çoğu evlenecek tip haline *gelir*.

Deneyimlerim bana, en kesin kendini aldatma kurbanlarının, kadınlardan nefret ettiklerini ya da Don Juan olduklarını sananların olduğunu gösteriyor.

Uslanmaz bekârlar çoğunlukla kadınlara taptıklarını, onları bir kaidenin üstüne oturtarak yücelten idealistler olduklarını ileri süren ve kadınları tüm erdemlerin ve saf kusursuzluğun örneği olarak gören erkeklerdir.

İdeal bir "soylu ve iffetli kadın" görüşüne sahip, kadınlara ulaşılmaz gözüyle bakan bekârlardan sakınınız. Bu gibi erkekler kadınları günlük yaşamda sınamazlar. Onlar kadınları güvenli bir mesafeden hayran hayran seyretmeyi yeğlerler ve evlilik konusunda kaçamak bir tutum içindedirler. Kadın olsaydım, yalnızca, kaide yaşamak için çok rahatsız bir yer olduğu için değil, aynı zamanda bu erkeklere inanılamayacağı için bu soylu ruhlarla birlikte olmaktan kaçınırdım.

Bu erkeklerin kadın cinsine duyduğu hayranlık, etten kemikten bir kadınla gerçek bir ilişkiye girmeme çabasıdır. Onlar tüm yaşamları boyunca evlilik fikrini kafalarında evirip çevirirler, bu evlenme isteğini rahat bekâr hayatının sonuna dek yaşatmaya hazırdırlar.

Genç kadınlar, kadınlardan nefret ettiğini açıkça belirten erkeklerle beraber olmayı bu bekârlarla beraber olmaya yeğlemelidirler. Bu tipler her zaman evlenirler. Eski Viyana'da, *ev kadınlarının* yalnızca pazar yerinde geçerli olmayan bir atasözleri vardı: "Malları eleştiren kişi, alıcıdır."

Kadınlara karşı genel olarak her türlü eleştiride bulunan, kadınların kusurlarını çok iyi bildiğine inanan bir adam, suçlamalarına gülüp geçecek ve görünüşteki kadın düşmanlığının arkasında sevebileceği bir kadına karşı gizli bir arzu olduğunu anlayan ilk sevimli kızın kurbanı olacaktır.

Çapkın bir erkek kesinlikle türünün tek örneği değildir; ama bu sınıfın bir alt bölümünde belirli bir kadını arayan, tüm kadınlar arasında arzularını gerçekleştirecek kadını bulmak isteyen bir erkek vardır. O, istediğinin heyecan, kovalamaca, serüven olduğunu düşünür. Ama asıl istediği, arzularının gerçekleşmesi, huzursuzluğunun sona ermesidir. Onun söylediği değil, söylemediği önemlidir.

Geçen gün eski bir tanıdığa rastladım, her ikimiz de delikanlıyken gerçek bir Don Juan olduğunun düşünülmesini isterdi.

"Görevimi başaramadım," dedi. "Evlilik bana göre değildi."

"Sana göre olan neydi?" diye sordum.

"Onun tam tersi," dedi, "aşk bana göreydi."

Gülmeden edemedim, çünkü şimdi iki torunu olan bu adam örnek bir eştir.

Aşkta büyük serüvenciler olmak için yaratıldıklarını düşünen bu gibi erkekler genellikle evlenirler. Kadın düşmanlıkları patolojik bir noktaya varan, kadınlardan nefret edenler bile evlenirler. Otuz yıl önce Viyana'da bir toplantıda genç bir hanıma şaka yollu şöyle soruldu: "İsveçli misiniz? Strindberg'le ne zaman evlenmiştiniz?" Ruh hastası olan bu dâhinin kadınlara karşı nefreti, onun evlenmesini değil, ama evli kalmasını engellemişti.

Bir keresinde Freud, uygarlığımızın belirleyici akımlarından birinin, olgun bir adamın aile kurması için kendi ailesiyle bağlarını gevşetmesini zorunlu kıldığını söylemişti. Her erkeğin içinde, çocukken hayran olduğu adamın (babasının) yerini, mevkiini ve yetkisini devralma isteği yaşar. Psikanaliz, bu amacın önünde ne kadar çok engel olduğunu, yasaklayıcı ya da önleyici güç olarak çalışan ne kadar çok bilinçdışı faktör bulunduğunu, amaca yaklaşmanın bile ne kadar tehlikeli göründüğünü gözler önüne serer.

Pek çok erkekte görülen evlilik korkusunda, çocukluk döneminden kaynaklanan bu korkunun da bir miktar etkisi vardır. Bunların yalnızca hayali tehlikeler olduğu doğrudur ama psikolojik olarak gerçekliklerini korurlar.

Oğulları ve erkek kardeşleri arasındaki bu korkuyu hafifletmek için evli erkekler ne yapmalıdır? Bu korkudan kendilerinin de soyutlanmış olmadıklarını ve evliliğin, kuruntunun tehdit ettiği gibi ne çok harika, ne de çok korkunç olduğunu söyleyebilirler. Eğer bekâr arkadaşları onlara, yabanıl filleri yakalamakta kullanılan evcil filler olduklarını söylerlerse, medeni cesaret erkeğe çekici gelmeye devam eder. Emersonunkinden daha iyi bir öğüt verilemez: "Daima, yapmaktan korktuğun şeyi yap."

IV. BÖLÜM

Cinslerin Duygusal Farklılıkları

GİRİŞ

Günlük yaşamdan ve neredeyse kırk beş yıllık psikanaliz uygulamalarından edindiğim deneyimle, erkeklerin ve kadınların duygusal farklılıklarıyla ilgili çok sayıda gözlem ve içgörü bir araya toplandı. Bunların hepsi izlenilmeye değer değildi. Gözlemlenenlerden pek çoğu kaydedilmemiş olmalarından ötürü kaybolmuştu. Böyle olmakla birlikte, bazen, yazdığım iki kitap arasında, yıllar boyu bu malzemenin biriktiği çalışma masamın çekmecesinden dosyalar alırdım; birçok kâğıt atılmıştı ve yeni deneyimlerin anlatıldığı birçok başka kâğıt eklenmişti. Cinsler arasında göze daha az çarpan ve açıkça algılanmamış bazı farklılıkların analitik olarak incelenmesi gerekiyordu. Bazıları da psikologların gözünden kaçtığı için kısaca irdelenmişti.

İleriki bölümlerde ve paragraflarda psikolojik soruşturmanın yalnızca ölçüsü ve derinliği farklılaşmayacak, karakteri de değişecektir. Bazen izleri sonuna dek takip edebilmiştim. Bazen de dikkatimi başka işlere vermem gerektiğinden, gözlemleri ve izlenimleri not etmekle yetinmek zorunda kalmıştım. Cinslerin duygusal farklılıklarının tam ve sistematik bir kıyaslaması amaçlanmamıştı. Tamamlanmamış bir parça iddialı olamaz. Kazacağımız madenin verimli mi yoksa verimsiz mi olacağını bilmiyorum.

Burada ele alınan konuların bazılarını sık sık derslerde ve seminerlerde irdeleme olanağım oldu ve meslektaşlarımla öğrencilerimin gözlemlerim ve vardığım sonuçlar hakkında ne düşündüklerini öğrenmeyi her zaman istemişimdir. Benimkilerle çelişen gözlemleri ve deneyimleri duymayı özellikle istemişimdir. Hâlâ da isterim; bu gözlemler çoğu zaman düzeltmeler ya da elemeler yapılmasını zorunlu kılmıştır.

Yaşımın ilerlemesi ve zamanımın kısıtlı olması çalışmanın sistematik bir biçimde devamına olanak vermediği takdirde, bu kadar çeşitli ve zengin olan bu malzeme ne olacak-

tı? Açmış olduğum maden kuyusu, daha derine inilirse, gizli bir kaynağa ulaşma olasılığına karşın terk edilmeli miydi? Bu sorunlarla ilgilenenlerin dikkatini çekmesi ve psikologları bu çalışmayı sürdürmek konusunda harekete geçirmesi umuduyla, yıllar boyunca hazırlanan bu malzemeyi en azından derlemeye karar verdim.

Bazı kadınlardan ve erkeklerden, dostlardan ve tanıdıklardan metnimin ilk müsveddesini okumalarını ve bildirdiğim izlenimler, gözlemler ve deneyimler hakkında görüşlerini açıklamalarını istedim. Önce birçok erkeğe, varmış olduğum sonuçların, kadınların ve erkeklerin duygu farklılıklarıyla ilgili düşüncelerine benzeyip benzemediğini sordum. Doğal olarak, yanıtları birbirinden farklıydı. Bazıları benimle aynı fikirdeydi, bazıları değildi; bazıları yalnızca bazı fikirlerime katılıyor, bazılarına katılmıyordu. Onların tepkileri her seferinde öğretici ve yararlıydı.

Metni okumasını istediğim ilk kadın gülümseyerek şöyle dedi: "Hakkımızdaki (kadınlar) izlenimlerinizden çoğu doğru. Hiçbir erkek bu kitabı okumamalı!" Birkaç saniye sonra da, "Ya da her erkek bu kitabı okumalı!" dedi. Böylelikle, ani fikir değişikliğinin nedenlerini söylemeyi savsaklamakta bile cinsiyetinin ayrıcalığını kullandı. Ama bu olayla irdeleyeceğimiz konunun zaten ortasına geldik.

İşte birçok mevsimin hasadı.

New York, Mayıs, 1957

1. BASİT KARŞILAŞTIRMALI GÖZLEM ÖRNEKLERİ

İşte, ordövr olarak, herkesin tekrarlayabileceği ve doğruluğu sınanabilir küçük bir psikolojik alan çalışma örneği. Gözlem noktası Manhattan'da kalabalık bir sokak. Oradan geçecek bir genç adamın davranışını incelemek istiyorsunuz. İşte bu muhteşem bahar gününde yaptığı yürüyüşün tadını çıkaran sıradan bir adam. Genç bir çift ona doğru gelir. Genç, güzel kız ve erkek arkadaşı genç adamın yakınına gelir ve genç adam onları görür. Genç adamımız kıza bakar. Geçerken, acaba o genç adama da bakmış mıdır? Öyle görünmüyor; eğer bakmışsa, bakışı birkaç saniyeden çok sürmemiş ve sonra dikkatle incelediği genç kıza yönelmiştir.

İşte iyi giyimli genç bir kadın geliyor; aynı genç çiftin yanından geçiyor. Acaba o kime baktı? Eğer gözlemimiz doğruysa, o genç adama yalnızca şöyle bir baktıktan sonra dikkatle kıza baktı- onu dikkatle inceledi, sonra bakışı bir an için genç adama yöneldi ve ardından kıza geri döndü.

Genç adamı ve genç kadını rastlantısal olarak seçtik. Çifte rastladıklarında genç adamla genç kadının tepkilerinin farklı olduğuna kuşku yoktur. Ama bu farkın herhangi psikolojik bir anlamı var mıdır? Başka bir genç adam ve başka bir genç kadınla sonucun aynı olacağından emin olamayız. Ama yine de bu küçük deneyi yeterince sıklıkla tekrarlayan dikkatli bir gözlemcinin, vakaların çoğunda genç adamın ve genç kadının çiftle karşılaştığı zaman aynı şekilde tepki göstereceğini ileri süreriz. Anlatılan bu davranış, acaba cinslere özgü bir davranış kalıbını temsil eder mi?

Bütün başlangıçlar kolaydır. Gözlemlemek ve görmüş olduğumuzu anlatmak zor değildir. Gözlemlenen olayların psikolojik bir yorumunu yapmamız istendiği zaman iş güçleşir. Kadının ilgisi yalnızca adamla kısıtlanmamışken, neden genç adam dikkatini yalnızca kıza yöneltmiştir? Akıldan

geçenleri okuyan kişiler olmadığımıza göre, çiftle karşılaştıkları zaman her birinin ne düşündüğünü ancak tahmin edebiliriz. Analiz sırasında hastalarımızın bildirdikleri düşünce bağlantıları, genç adamla genç kadının düşüncelerinin yönünü tahmin etmekte bize yardımcı olabilir.

Bu düşünceler, elbette kişiden kişiye değişir; ama genç adamın düşüncelerinin, kısa dolambaçlı bir yola saptıktan sonra, cinselliğe, o güzel kızla yatma arzusuna vardığını farz edelim. Çifte rastlayan genç kadının düşüncelerinin, olağanüstü zihinsel bir kestirme yola sapması durumu dışında, aynı arzuya ya da fanteziye yönelmesi olası değildir. Kadının düşüncelerinin de sonunda cinsel duygulara ulaşması mümkün olabilir. Analiz deneyimlerimden, böyle bir durumdaki genç kızın düşüncelerinin bu amaca yöneldiği en az bir vakadan söz edebilirim. Genç kız, savaş sırasında, sokakta bir kadın ve bir subayla karşılaşmış ve her ikisini de süzmüştü. Analiz sırasında kadını anlatmış ve ona "sürtük" demişti. Sonra konuşmasını şöyle sürdürmüştü: "Adam İngilizdi ve bilirsiniz bir İngiliz gibi görünüyordu. Dudakları bir oğlan çocuğunkiler gibi cüretkârdı ama bir erkek olduğu besbelliydi. Onun tarafından öpülmenin nasıl bir şey olacağını düşünmeden edemedim." Genç kız düşüncelerinde buraya kadar gelmiş ama bunun ötesine gitmemişti.

Bu iki kişinin cinsel olmayan düşüncelerinin bizim daha çok ilgimizi çekeceğini itiraf edelim, eğer onların neler olduklarını tahmin edebilirsek. Burada gördüğümüz farklılık özellikle ilgimizi çeker: Adamın dikkati doğrudan kızın üstüne yoğunlaşırken, ne gariptir ki kadınınki erkeğin üzerine olduğu kadar kızın üstüne de yoğunlaşmıştır. Kızın yanındaki adamın, çiftin yanından geçen genç adamın düşüncelerinde bir yeri olmadığına göre, düşünce bağlantılarında onun yerini merak etmemize gerek yoktur ama bu akıldan

çıkarma, ilgimizi çekmeye değer. Adamın pek gözlenmemesi ilginçtir; o, genç adamın dikkatinin sınırları dışında kalmıştır. Eğer gözlemimizin deneği bir eşcinsel olsaydı, kız onun dikkat alanının dışında kalır ve dikkat yalnızca genç adama yöneltilirdi.

Genç kadının çifte rastlamasını izledik ve onun adama baktığını, bakışını kıza çevirdiğini, sonra bakışlarının adama geri döndüğünü gördük. Genç kadının düşüncelerini tahmin etmeye çalıştığımızı varsayalım. "Erkek yakışıklı ve uzun boylu. Kız güzel ve güzel olduğunu biliyor; çok hoş gözleri var ama benim vücudum daha güzel. Yirmi bir yaşlarında olmalı." Belki de aklına ne olduğunu hiçbir erkeğin kesin olarak tahmin edemeyeceği şuna benzer düşünceler gelir: "Acaba kız bu giysiyi Lord and Taylor mağazasından mı satın aldı? Bunun gibi bir giysiyi Altman mağazasında yetmiş dokuz dolar doksan beş sente gördüm. Şimdi buna benzer şapkalar takıyor. Bir tane görmüştüm. Nerede görmüştüm? Ha, evet, Madison Avenue'daki şu mağazada. Kızın alyansının olup olmadığını göremiyorum; belki de bir aşk serüveni yaşıyorlardır. Bende olmayıp onda olan nedir acaba?"

Kadın ve erkeğin tutumundaki farklılığın ana noktası, doğal olarak, kadının öteki kadınla ilişki kurması, erkek öteki erkeğe neredeyse hiç dikkat etmezken, onun öteki kadını ilginç bulmasıdır. Bu ilk düşüncelerde, psikolojik analizden çok, farklılığın fenomenolojisiyle ilgilendiğimizden, karşılaştırma için başka bir durum seçiyoruz. Bu kez sosyal bir toplantı seçeceğiz - bir kokteylin ya da akşam yemeği davetinin ikinci yarısı. Genç bir adam var, şu anda kimseyle konuşmuyor, çok güzel döşenmiş bir odanın bir köşesinde rahat bir şekilde oturuyor. Onun karşısında, çok yakında değil ama gözlemleyebileceği kadar yakın bir mesafede, başka bir genç adam güzel bir kızla birlikte. Diğer genç adam kıza kur yapı-

yor, kızın elini tutuyor ve ona güzel sözler söylüyor. Deneyimizin konusu olan genç adamın kıza karşı özel bir ilgisi yok. Kız ve adam ona yabancılar. Genç adam onların flört etmesine ilgi mi duyuyor? Genç adam onları görür ve birkaç saniye sonra dikkatini başka insanlara çevirir. Eğer onları gözlemlemeyi sürdürürse sıkılacaktır.

Şimdi kişiyi değiştiriyoruz: İşte, aynı durumda olan genç bir kadın. O, genç adama ilgi duymuyor. Ne genç kızı ne de onu tanıyor. Onların flört etmelerine ilgi duyuyor mu? Fazlasıyla. İki genci de tanımamasına karşın onları bir atmaca gibi izliyor ama ilgisini dikkatle gizliyor. Öteki kadının adamı kendisine çekmek için başvurduğu çareler ve yollar onu büyülüyor. Kızın cilve mi yaptığını, yoksa elde edilmesi zor rolü mü oynadığını, genç adamı cesaretlendirmek mi istediğini ve bunu nasıl yaptığını heyecanla görmek istiyor. İlgisi kişisel değil, "profesyonel" ya da "teknik" bir ilgidir; bu, bir piyanistin Mozart'ın bir sonatını çalan bir başka sanatçının ellerine bakmasıyla karşılaştırılabilir.

Sözü edilen iki vakadaki gözlem alanı iki cinsin erotik ilgilerine dairdir ve bu nedenle kısıtlanmış bir alandır. Burada, cinsel ilgi çıkmazı dışında tutulmuş başka bir çıkmaz daha vardır. Bu, gerçek bir psikolojik deney örneğidir. Doğal olarak, klinik psikolojide deneylerden elde edilen verilerde bir kıtlık yoktur. Tam tersine, bir veri bolluğu vardır; ama bu başka tür bir psikoloji örneğidir. Her vakada insan davranışının önceden tahmin edilememesi nedeniyle, dar anlamda psikolojinin bir bilim olmadığı savını sık sık duyarsınız. Önceden tahmin edilebilir olmanın bir bilimin yapısında bulunması gereken niteliklerden biri olduğu kuşkuludur ama şu anda bu tartışmaya girmek istemiyorum. Bunun yerine, davranışın önceden doğru olarak tahmin edildiği bir deneyi aktaracağım.

1938 yılı Haziran ayında ABD'ye Nazi Almanyasından göçmen olarak geldik. Avrupa'da parasal durumumuz göre-

celi olarak iyiydi ama Hitler Avusturya'yı ele geçirdiği zaman psikiyatriden otuz yılda kazandığım her şeyi yitirmiştim. Yanımızda çok az para getirebilmiştik, ölüm ve işkenceden kaçtığımız için mutluyduk.

Gelişimizden kısa bir süre sonra, uzun yıllar New York'ta yaşamış olan Avrupalı bir analist ve eşi tarafından verilen büyük bir yemekli toplantıya davet edilmiştik. Toplantı New Yorklu meslektaşlar için düzenlenmişti ve davet, bazılarını Viyana'dan tanıdığımız ve yıllardır görmediğimiz birçok insanla karşılaştığımız görkemli bir olaya dönüştü. Öteki konuklar gibi biz de ev sahiplerimizin konukseverliğinin, heyecan verici sohbetlerin, yemekte sunulan çok çeşitli ve lezzetli yemeklerin ve içkilerin tadını çıkardık.

Daha sonra eşim ve ben, birkaç sokak öteden, kenti bir uçtan bir uca geçen otobüse binmek için Park Avenue'dan aşağı doğru yürüdük. Bir sokak lambasının altına geldiğimizde eşime birkaç saniye beklemesini söyledim çünkü bir kâğıt parçasına not almak istiyordum. Cebimden bir mektup zarfı çıkardım ve lambanın altında şunları yazdım: "Ama bana verseydin"... ve "düzenlemenin eleştirisi..."

Eşimin yanına geldiğimde gelişigüzel sordum: "Bayan White'm akşam yemeği hakkında ne düşünüyorsun? Her şeyi gerçekten çok iyi düzenlemiş. Soldaki masanın üstünde ne kadar çok şey olduğunu gördün mü? Dil, rozbif, bıldırcın, yumurtalar, salatalar..." Karım da bu başarılı davetin hazırlanmasında oldukça emeği geçmiş ev sahibesini övdü ama şunları da ekledi: "Ama bu kadar parayı bana verseydin, bunun daha iyi yapılabileceğini sana gösteririm." Bunu, gümüş sofra takımının daha farklı olması gerektiğiyle ilgili bazı görüşleri izledi: Kahve servisi için yeterli sayıda fincan yoktu ve anlaşılan daha başka pek çok şey de değişik bir tarzda yapılabilirdi.

Bunun psikolojik önceden tahmin edilebilirlikle ilgili geçerli bir deney olmadığı tartışılabilir çünkü doğal olarak,

eşimi uzun zamandır tanıyordum ve sorularıma nasıl bir tepki göstereceğini herhalde önceden sezebilirdim. Böyle olmakla birlikte, aynı durumdaki kadınların çoğunun (bu tür bir akşam yemeği daveti sonrasında göçmenlerin), ister aynı biçimde dile getirsinler ister getirmesinler, aynı olmasa da benzer tepkileri olacağını iddia ediyorum. Onlar da ev sahibesini övecek, sonra da ben daha iyisini yapardım diyeceklerdir. Elbette, belirli eleştiriler bireylere ve koşullara göre değişik olurdu. Hiçbir erkeğin ise böyle ya da buna benzer şekilde bir şey düşünmeyeceğini eklememe izin veriniz.

Önceki karşılaştırmalı gözlemler, konunun girişinde belirtildiği gibi, kolaydır. Bunlar, malzemenin yorumlanmasından önce gelmesi gereken, basit ve küçük psikolojik alan çalışmalarıdır. Cinslerin bu gibi örneklerdeki farklı davranışlarına dikkat edilmesinin gerekçesi, onların fenomenolojilerinin bile iyi bilinmemesi gerçeğidir. Bunlar, istatistiklerde ve grafiklerde kız ve oğlan çocukların renk algılamalarındaki en küçük farklılıkları büyük titizlikle not eden psikologlar tarafından genellikle ihmal edilmiştir.

Amerika'nın en önde gelen hekimlerinden biri olan Jacques Loeb, "Kadınlar ve erkekler fizyolojik olarak değişik türlerdir," demiştir. Bunu izleyen bölümlerde, kadınlarla erkeklerin duygusal olarak da iki değişik türdenmiş gibi oldukları görüşüne katkıda bulunmak istenmiştir.

2. CİNSLERİN DUYGUSAL FARKLILIKLARI

Bir nesneyi görebilmek için onu belirli bir uzaklıkta tutmanız gerekir. Onu gözlerinize çok yakın tutarsanız doğasını tanıyamazsınız. Öte yandan ondan çok uzakta olduğunuz zaman da onu göremezsiniz. Psikoloji kadınların ve erkeklerin deneyimlere farklı tepkiler gösterdikleri, aynı durumlar-

da farklı davrandıkları, duyguları ve düşünceleri yönünden kesin bir farklılık gösterdikleri gerçeğini kabul etmekle birlikte, iki cinse aynı türün temelde benzer şekilleri olarak baktıkça bu farklılıklar gözünüzde azalır. Farklılıklara kuş bakışı baktığınız zaman, artık onlar temel farklılıklar değildir. Sorun böyle ele alındığında, savaş öncesi İngiliz diplomasisinde Hindistan meselesinin güçlüklerinden birini anımsatır; bununla ilgili olarak Lord Halifax şöyle demiştir: "Sorunun güzelliği, ondan uzaklaştıkça daha kolaymış gibi görünmesi." Ama sorunun yakınına geldikçe, farklılıklar çoğalır. Hindistan sorununun yanıtı, Londra'daki kulübünde *Times* gazetesinde sorunla ilgili bir makale okuyan beyefendi için oldukça basit görünebilir ama hükümet görevlisi olarak Hindistan'da birkaç yıl yaşadıktan sonra, durum karmaşık ve çapraşık bir hal alır. Psikoloğa, cinsler arasındaki duygusal farklılıklar laboratuvarda küçük, eşiyle tartışırken çok büyük görünür. Günlük yaşamın sorunun kapsamını aydınlatıcı niteliği vardır. Bundan birkaç yıl öncesine kadar bu ülkede İngiltere büyükelçisi olan Lord Halifax'tan yine bir alıntı yapalım: Bir keresinde eşi New York hayvanat bahçesine gitmiş ve kollarının arasında küçük bir maymunu tuttuğu sırada muhabirler onun fotoğrafını çekmiş. Fotoğraf New York gazetelerinde yayımlandığı zaman Lord Halifax'a Londra'daki insanların fotoğrafı gördüklerinde ne düşünecekleri sorulmuştu. Lord Halifax şöyle yanıtlamıştır: "Kadınlar eşime, erkekler de maymuna imreneceklerdir." Burada, kesinlikle, cinslerin farklı duygusal tutumlarının bir örneği vardır.

Kutsal Kitap, Adem'in Havva'nın davranışına şaşırdığını açık açık yazmaz ama kutsal metnin satır aralarını okuyabilen herkes bunun böyle olduğunu anlar. Bu hayret, Havva'nın kızlarına şaşırmaya devam eden torunlarında da varlığını sürdürmüştür. Babil'in taş yazıtlarında, Mısır'ın hiye-

roglif yazılarında ve eski Yunan'ın parşömenlerindeki kadınların davranışları, üç bin yıl sonra New Yorklu erkeğe nasıl şaşırtıcı geliyorsa o dönemlerde yaşayan erkek atalarımıza da şaşırtıcı geldiğini görürüz. Fark, eski insanların soruna olan ilgilerini ikinci cins, üstün cins, kayıp cins ve benzeri tartışmalardan çok, mitlerle, öykülerle ve atasözleriyle ifade etmiş olmalarıdır.

Cinsler arasındaki duygusal farklılıklar o kadar belirgin ve çoktu ki sonunda bilimsel psikoloji bunlarla ilgilenmek zorunda kaldı, ama ne gariptir ki psikoloji farklılıklara ne kadar çok dikkatini verdiyse, bunun psikolojinin sorunu olup olmadığı konusunda da o kadar çok kuşkuya düşmüştür. Kadın ve erkeklerin davranış şekillerindeki duygusal faklılıklar, cinslerin biyolojik olarak farklı olmasının bir sonucu değil midir? Psikoloğa yabancı bilimlerin alanına geçmemesi söylenmişti. Burada bir "dur" işareti vardı. Psikoloğun çevresi, üzerlerinde "Endokrinoloji" ve "Genetik bilim" yazan levhalarla çevrilmişti ve bu konuların bu bilimlerin alanına ait olduğunu gösteriyordu. Psikolog diğer tarafa döndüğü zaman üstünde "Sosyoloji" ve "Antropoloji" yazan başka levhalar gördü. Çok sayıda bilim insanı cinsler arasında temel ve ayırt edilebilir önemli farklılıklar olduğunu yadsır. Onların anlayışına göre, bizim cinslerin duygusal farklılıkları olarak gördüğümüz şeyler, bireyin içinde doğduğu ve büyüdüğü kültür şekillerinin sonuçlarıdır. Örneğin Margaret Mead, dişi ve erkek özellikleri olarak kabul edilen özelliklerin, kadın ve erkek cinsiyetleriyle bağlantılarının "onların şapkalarından ya da giyim stillerinden" daha fazla kalıtımsal olmadığını ileri sürer. O, "insan doğasının inanılmaz derecede yoğrulabilir" olduğu görüşündedir.

Biz daha çok, insan doğasının biçimlendirilebilirliğinin kısıtlı olduğu ve iki cinsin karakteristik duygusal özelliklerinin her yerde ve çok değişken kültür şekilleri altında kendi-

lerini açığa vurdukları kanısındayız. Doğal olarak, erkeklerin ve kadınların davranış faklılıklarına dışsal ve kültürel faktörlerin yaptığı etkinin ne denli önemli olduğunu kabul ediyoruz ama bu farklılıkların yalnızca kültürel değişikliklerin bir sonucu olduğundan da kuşku duyuyoruz. Bu kararlı bir biçimde kuşkulu tutum Dr. Mead'in katkısının değerini azaltmaz. Dr. Mead'in gözlemlerinin çok doğru ama yorumlamasının yanlış olması olasıdır. Bilimin yanılmazlığı konusunda Anatole France'a katılıyoruz ama bilim insanları her zaman yanılırlar.

Bir yanda biyolojiyle, diğer yanda sosyoloji ve antropolojiyle kısıtlanan cinslerin duygusal farklılıklarını araştırma alanı, psikologların diğer bilimlerin yargısını kabul etmesinden ötürü daha çok daralır. Son zamanlarda psikolojik literatür kadın ve erkeklerin daktilo kullanmadaki etkinlik farklılıklarıyla ve üçüncü sınıfa giden beş yüz erkek ve kız çocuğun bazı seslere gösterdiği tepki süreleriyle ilgili raporlarla doludur. Dikkatle hazırlanmış deneyler, 7-17 yaşları arasındaki kızların bir boncuk dizisini ezberden kopya etmekte üstünken, aynı yaştaki erkek çocukların blokları saymakta daha iyi olduklarını kanıtlar. Sanki, erkeklerle kadınların bazı renkleri algılamalarıyla ilgili bir raporun ya da otomobil kullanmada kadın ve erkeklerin karşılaştırıldığı bir testin, cinslerin temel psikolojik farklılıklarını aydınlatması beklenmektedir. Çok sayıda çetele ve istatistiksel veriyle bu gibi araştırmaların bir noktayı kanıtlayacağı kuşkusuzdur ama o noktanın neden kanıtlanması gerektiği tartışılabilir. Karşılaştırmalı mekanik ya da yazınla ilgili testlerin, eğer sonsuza dek sürdürülürlerse, bizi sorunun merkezine götürebileceğine inanıyoruz ama yaşam kısadır ve bu soruna daha iyi bir yaklaşım bulunmalıdır. Buradaki sorun, zihinsel ekonomi ve entelektüel yararlılıktır. "Tutumluluk, Horatio!" demek ister insan psikolog meslektaşlarına.

Freud, tamamlanmamış ve İngilizceye çevrilmemiş son bildirilerinin birinde, "cinslerin farklı olduğu biyolojik gerçeği (düalite) büyük bir bilmece olarak; bize onu başka bir şeye doğru izleme olanağı tanımayan, bilgimiz dışında bir şey olarak karşımıza çıkar. Psikanaliz bu sorunun aydınlatılmasına bir katkıda bulunmamıştır. Bu sorunun bir bütün olarak biyolojinin alanına girdiği çok açıktır," der. Onun görüşüne göre, ruhsal yaşamda ancak bu büyük zıtlıkların yansımaları ortaya çıkartılacaktır. Bu satırlar 1938 yılının Ekim ayında yazılmıştı. Aradan geçen on dokuz yılda pek fazla yansımanın ortaya çıkarılmadığını itiraf etmeliyiz.

Soruna yeni bir yaklaşım ararken yeni bir hareket noktası buldum ve yolun nereye çıkacağıyla ilgili, muğlak da olsa bir varsayıma ulaştım. Hareket noktası, önceden tasarlanmış bir fikirdir. Böyle bir itirafın bir kâşifin yüzünü utançtan kızartacağını biliyorum ama bilim insanlarının da bu tür önsezilerinin olduğunu eklememe izin verin. (Böyle olmakla birlikte, arada bir fark vardır. Bilim insanlarının önceden tasarlanmış fikirleri hayal dünyasına kaçış değildir. Onlar bilimsel olarak önceden tasarlanmış fikirlerdir ve onlara ancak dikkatli bir çıkarsama ve mantıklı bir incelemenin uzun ve dolambaçlı yoluyla ulaşılabilir.) Bu gibi önseziler, eğer iki gereksinimi karşılıyorlarsa, araştırmada yararlı olabilirler. Onlar üstünde iyice düşünülmüş savlarla karıştırılmamalı, kanıt olarak değerlendirilmemeli ve öyle kullanılmamalıdırlar. Onlar, özgürce ve açıkça önseziler ya da önyargılar olarak tanımlanmalıdırlar.

Onların farklı cinsel fonksiyonlardan kaynaklandığı dikkate alındığı zaman, önceden tasarlanmış fikrin kadınlar ve erkekler arasındaki psikolojik temel farklılıklar olduğu açıkça gösterilebilir. Başka bir deyişle, cinsellikte kadınların ve erkeklerin farklılığına şablon oluşturucu bir önem yükleriz. Çok basit bir benzetme yapacak olursak, bir erkek ve dişi do-

nanımı arasındaki temel farkın ne olduğunu öğrenmek istediğiniz zaman, onların işlevlerini ve temel amaçlarını karşılaştırırsınız. Bu yolla, kadınların ve erkeklerin davranış biçimlerindeki farklılığın onların cinselliğinde aranması gerektiğini ileri sürersem, Freud'un kişinin cinselliğinin onun cinsel olmayan yönlerdeki davranışları için de şablon oluşturucu olduğu anlayışını sürdürmüş olurum. Ama aynı zamanda, önceden tasarlanmış ikinci bir fikri de açığa vurdum; bu da cinselliğin cinsler için değişik anlamı olduğudur. Bu, cinselliğin onların yaşamında aynı yeri ve özdeş anlamı taşımadığı demektir. Başka bir deyişle, ikisi aynı şeyi yaptığı zaman, bunu birlikte de yapsalar, yapılan şey aynı değildir. Bu anahtarın, birçok odanın kapısını açacağına inanma eğilimindeyim. Kadınların ve erkeklerin cinselliğinde temel duygusal fark olarak saptanabilecek olan, başka davranış alanlarında, artık cinsel niteliği olmayan tutumlarda ve tepkilerde de kendisini gösterecektir.

Burada bu gibi sonuçların çok küçük örneklerini, sorunun ufak tefek yanlarını sunmak istiyorum. Bu örnekler aynı zamanda Freud'un dolaylı olarak sözünü ettiği o düşüncelerin de örnekleridir. Onlar, kadınların ve erkeklerin yalnızca birbirlerine karşı olan davranışlarını değil, onların genel davranış biçimlerini ve tutumlarını da karşılaştırırlar. Burada yalnızca Batı kültüründeki sıradan kadın ve erkeği ele aldığımı, başka kültürlerle ilgilenmediğimi, olağanüstü ya da patolojik koşullar tarafından belirlenmiş birçok istisnanın bulunduğunu kabul etmeye hazır olduğumu hemen açıklamama izin verin. Kadınlarda ve erkeklerde karşı cinsin gelişmemiş davranış biçimlerinin tezahürlerinin her zaman bulunduğunu, pek çok üst üste binmenin gerçekleşebildiğini, dolayısıyla kişideki, kadınların ve erkeklerin genel psikolojisindeki bazı baskın karakteristik özelliklerden söz edilebileceğini de ayrıca eklemek isterim. Son zamanlarda

daha yaygın bir şekilde tanık olunan, kişinin cinsiyetini, cinsiyetinin ikincil ve üçüncül özelliklerini değiştirmek istediği ve bunda bir ölçüde başarılı olduğu vakalar vardır. Doğa bazı hayvanlara bu tür özellikleri değiştirme olanakları tanımıştır. Bu değişimler bir köpekte gerçekleşmez ama bir tavuk ya da horozda ve başka alt grup hayvanlarda gerçekleşebilir. Kadınlardaki tüm erkeklik ve erkeklerdeki tüm kadınlık özelliklerine karşın, son izlenim, Freud'un tümcesinde ifade edilmiş olan değişmez biyolojik gerçektir: "Anatomi bir yazgıdır."

Bu biyolojik saptamanın duygusal yansımaları olarak, cinslerin ilişkilerinde birçok anlamlı ve zıt özellik görürüz. Kur yapma evresinde bile şimdiye dek psikolojik olarak değerlendirilmemiş karakteristik ayrılmalar görülür. Âşık olmuş genç bir adam, günü geldiğinde bazen bir kız için şiddetli arzu nöbetlerine tutulabilir. Ama çoğunlukla çok şiddetli olan bu eğilimler zaman zaman gelirler ve hepsi yaygın değildir; zaman içinde bunlar bütün gün sevilen kız düşünüldüğü daha yumuşak bir şekil alır. Adam çoğu zaman, "keşke onunla olsaydım," diye hisseder ve bu arzu onun çalışmasını engelleyebilir, oysa kız daha çok, "her zaman onun çevresinde olmak istiyorum," duygusundadır. Cinslerden birinin arzusunun niteliği kısa, güçlü ve şiddetli, ileri doğru atılmalar şeklindedir; kadınınki uzun süreli, yaygın ve kalıcı bir arzudur. Kadın, erkeğin istediklerine ek olarak, aşk nesnesiyle yalnızca uzun saatler geçirmek değil, onunla hep birlikte olmak ister. Kadının fantezisi her yerde, erkek briç oynarken ya da müşterilerle toplantıdayken de onunla birliktedir, oysa erkeğin hayal gücü ancak bazı durumlarda kadının imajını çağırır. Partnerin hayal edilen resmiyle kendi gerçek benliği arasında kaçınılmaz uyuşmazlığın neden olduğu düş kırıklıklarının niteliği bile her iki cinste farklıdır. Erkeğin düş kırıklığı şiddetli ve acı gerçekle karşı karşıya

gelme niteliğindedir; kadınınki gerçekleşirken yavaştır ve acı verici şaşkınlığın tüm niteliklerine sahiptir. Geçen gün bir erkek bir kıza şöyle dedi: "Sana âşık olmakla yanılmışım." Sanki kız erkeğin hayal gücünde kendisiyle ilgili yarattığı ideal imaja ihanet etmişti. Ama kız, duruma şaşırmış bir halde, sevilen erkeğe şu harika sözleri söyledi: "Seninle birlikte olduğum zaman seni çok özlüyorum." Zamanımızın hangi ozanı duygunun derinliğinden getirilen bunun gibi enfes bir dizeyi yazabilir?

Bana göre, bu karakteristik özellikler kadının ve erkeğin seks yaşamındaki karakteristik tutumları yansıtmaktadır. Bunların zıtlığı cinsel ilişkideki davranış farklılığına göre biçimlenmiştir: Erkeğin hızla yükselen ve hemen azalan ileri doğru atılma arzuları ve kadının daha yavaş olan heyecanının gittikçe şiddetlenip sonra azalması. Yerelleşmiş ve yaygın şiddetli arzunun zıtlığı eylem sırasındaki cinsel duyguların zıtlığına tekabül eder. O'Hara'nın romanlarından birinde cinsel ilişki sırasında bir kız erkeğe; "senin çevrende her yerdeyim," der. Kızın kafasının düşüncelere ve hayallere takılı olması erkeği ve yaşamını sarar ve onun kız hakkındaki düşünceleri daha çok ani ve yoğunlaşmış saldırılar niteliğindedir.

İki cinsin aşk yaşamlarındaki değişik rolleri yansıtan başka bir zıtlık daha vardır. Birçok kadını tedavi etmiş her analist, bunlardan çoğunun âşıklarının ya da kocalarının onları terk edeceği, onlarla birlikte olmayacakları ve belirli bir zaman sonra onları unutacakları yönünde, uzun süreli bilinçli ya da çoğunlukla önbilinçli bir korkunun saldırısına uğradığını bilir. Bu kalıcı düşünceyle kıyaslanabilen bu korkuya erkekler arasında çok az rastlanır. Bu korku çoğunlukla gerçekleşmez mi? Kocalar ya da âşıklar şu ya da bu nedenle ya da herhangi bir nedeni olmadan başka bir kadın için eşlerini terk etmezler mi? Terk edilen eşlerin çoğunluğu parasal yön-

den tehlikeye düşmez, toplumsal mevkii güçsüzleşmez ve çoğu zaman saygınlığını yitirmez mi? Terk edilen kadın güvensizliğine geri fırlatılmaz ve kadının özgüveni sarsılmaz mı? Tüm bu görüşlerin geçerli bir nedeni vardır ve gerçeklik kadınlara bu korkular ve kuşkular için yeterince neden vermiştir ve bir kuşaktan öbürüne aktarılan kadın geleneği bunları doğrulamıştır. Yine de, yalnızca gerçeklik bu korkunun yoğunluğunu ve evrenselliğini haklı göstermez. Neden erkekler bu korkuyu bu kadar nadiren duyarlar? Neden kadınlar böyle bir düşünce için hiçbir nesnel nedenleri olmasa bile bu korkuyu hissederler? Neden kadınlar bunu çoğunlukla olması kaçınılmaz bir şey, bir alınyazısı olarak kabul ederler? Bu o kadar ileri gitmiştir ki evlenmek üzere olan genç bir kız onu çok seven erkek için şöyle konuşur: "Birkaç mutlu yıldan sonra, eminim o beni bırakacaktır." Cinslerin tutumundaki bu tür bir zıtlıktan gerçeklik faktörlerini sorumlu tutmak yeterli değildir. "Onları sev ve onları terk et" erkek söyleminin sanki kadınca bir karşılığı, boyuna asılı bir zinciri var gibidir: "Onları sevme çünkü seni terk ederler." Kur yapmanın başlangıcında kadın kendi sevgisine teslim olmaktan belli bir biçimde kaçınır; bu, artık, bilinçli ve iyi düşünülmüş nedenlerle açıklanamaz ve belirtilen türdeki tehlikenin işaretleri niteliğindedir. Erkek tarafında buna benzer herhangi bir şey yoktur.

Sanırım, iki cinsin bu zıtlığı için bir şablon, cinsel eylemin psikolojisinde vardır. Cinsel arzunun bu denli acele, ısrarlı ve yoğun olduğunu göstermiş olan erkek, boşalmadan hemen sonra kadının bedenini terk etmek ister. Kendi arzularına ve erkeğinkilere çok daha yavaş ve çekinerek teslim olan kadın erkeğin cinsel organının onda kalması isteğini hisseder. Kadın şimdi erkek için artmış bir sevgi duyar; bu, minnete yakın bir şeydir. Avusturyalı yazar Hugo Salus'un şiir kitabından, bu tipik kadınsı tutuma hayret eden bir adamın

tanımlandığı bazı dizeleri hâlâ anımsarım. Balayında olan adam, genç eşinin ona, "aldığım armağandan ötürü sana teşekkür ederim," demesine şaşırmıştır. Boşalmadan sonra erkeğin kadının bedenini terk etmeme isteği, yeterince karakteristik olarak, cinsel ilişki başarılı olduğu zaman hissedilir; bu, kadın cinsel ve duygusal doyum hissettiği zaman demektir. Bu, genellikle, "gitme," ya da "benimle kal," sözcükleriyle ifade edilmiştir.

Cinsler arasında bu denli bir tutum faklılığının nedenleri neler olabilir? Orgazm kadının cinsel gereksinimlerini giderdiğine göre, bu yalnızca cinsel bir duygu olamaz. Kadının durumunda geriye kalan hoş duygunun uzun sürdüğünü, duyguların sürmesiyle onun kutsanmış ya da lanetlenmiş olduğunu ve erkekten daha acelesiz olarak çok duygusal bir evreden ötekine geçtiğini kabul etsek bile, kadının artmış sevgisi ve şükran duygusu açıklanamaz. Ayrıca, kadının bilinçdışı penis isteğine değinmek de burada ortaya çıkan psikolojik sorunu açıklamaya yeterli değildir. Eğer öyle olsaydı, erkeğin onun içinde kalmasını ancak başarılı bir birleşme ve orgazmdan sonra istemesini nasıl anlayabilirdik? O zaman, kadının penisi içinde hissettiği ve sözün gelişi onun dolaylı sahibi olduğu penis isteği neden her cinsel ilişkide yoktur? Eğer bu istek yalnızca penise imrenmeyle belirlenecekse, o zaman kadın cinsel ilişki istemediği zaman ya da cinsel ilişki sırasında orgazma ulaşmadığında, neden o erkeğin en kısa zamanda bedenini terk etmesini ister? Kadının erkeğin bedenini boşalmadan çok sonra da içinde hissetmeyi istemesiyle, erkeğin cinsel organlarıyla, onlar yalnızca erkeğin bir parçası değil de kendisininmiş gibi özdeşleştiği konusunda zihnimizde hiçbir kuşku yoktur. Acaba kadın erkeğin cinsel organlarını yalnızca onunla mı özdeşleştiriyor, yoksa işlemekte olan henüz keşfedilmemiş bir dinamik faktör var mıdır?

Nedeni her neyse, bu önemsiz davranış farklılığında cinslerin duygusal tutumlarında kesin ve sonuca götüren bir ayrılma görüyoruz. Analitik yöntem tarafından bu gibi küçük özellikleri psikolojik olarak çok dikkatle değerlendirmeye alışık olduğumuzdan, büyük önemi olan bir sonuca ulaşıyoruz: Kadınlar ve erkekler için cinsel ilişkinin farklı bir duygusal anlamı vardır. Psikanalitik olarak düşünüldüğü zaman, bu görünüşte önemsiz küçük özelliklerin zıtlığı kadınlar ve erkekler için cinselliğin anlamındaki farklılığı yansıtır. Erkek, boşalmadan sonra, bu denli şiddetle girdiği kadının bedenini terk etmeye can atar. ("Aslan gibi girer, kuzu gibi çıkar.") Erkeğin dürtüsü doyuma ulaşmış ve gerilimi yok olmuştur. Ama kadının orgazma ulaşması ve gerilimin ortadan kaldırılması cinsel sürecin sonunu değil, yalnızca yolculuk sırasındaki bir durağı ifade eder. Bu zıtlıkta sanki hem biyolojik, hem de psikolojik bir farklılık kendisini ortaya çıkarmıştır. Erkek için biyolojik olan, meninin akması, eylemin bitmiş olduğunu gösteren gerçek tarafından belirlenmiştir. Oysa kadın için spermlerin kabul edilmesi döllenmenin başlangıcı anlamını taşır. İnsanın dişisi için, bilinçdışı olarak cinsel ilişki, hâlâ biyolojik gizil bir güç olan döllenme demektir; bu, hayvanların evrimsel geçmişinin bir yankısıdır ve aslında cinsel ilişki üreme anlamını taşır. Kadının, erkeğin onun içinde kalmasını hissetmeyi istemesi dikkate alındığı zaman psikolojik farklılık açıklığa kavuşur; bu, başka duyguların yanı sıra, erkek cinsel organının bebekle özdeşleştirildiği duygusal bir ifadedir; sanki erkek oradadır ve onun çocuğu onun devamıdır. Cinsel ilişkiden sonra erkeğe duyulan sevgi ve sevecenlik, bebeğe karşı olan annelik sevgisi, kadın için bilinçli olması gerekmeyen bir beklentinin gerçekleşmesi olarak yavaş yavaş anlaşılır. Eğer, bu şekilde, cinsel ilişki kadın ve erkek için değişik zamanlarda, erkek için boşalmayla ve kadın için erke-

ğin zamansız ve üzüntüyle hissedilen geri çekilmesiyle (erkek için gürültülü bir biçimde, kadın için bir iniltiyle) bitiyorsa, finalin farklı olması eylemin cinsler için değişik anlamı olduğu söylemine yeterli bir kanıt değil midir? Ve erkeğin ayrılmakta acele etmesiyle, kadının üzüntüsündeki davranış farklılığında, bu kadar çok sayıdaki kadının, erkeğin onları terk edeceği korkusunu ve onların erkeği kendilerine daha yakından bağlama isteklerini açıklayan, cinslerdeki zıt eğilimlerin biyolojik–psikolojik olarak temsil edildiği bir ifade yok mudur?

Burada, erkeğin iğdiş edilme korkusunun bile cinselliğin evriminde biyolojik bir şekli olduğunu eklememe izin veriniz. Cinsel ilişkide, erkek cinsel organının dişide kaldığı ve onun içinde gerçekten kaybolduğu bazı tür hayvanlar vardır. Erkeğin tümünün dişinin bedeni içine kaydığı ve onun içinde kalıcı bir asalak durumuna geldiği başka tür hayvanlar da vardır. Irk evrimi yönünden gerçeklere dayanan bir kaygının son zamanlarda ortaya çıkan bir yansıması olmasına karşın, erkeğin iğdiş edilme korkusunda, evrimin o evresinde dişinin bedeninde kalmak belki de bir istek niteliğindedir ve daha sonra bu istek, insan düzeyinde, olumsuz işaretlerle donanmış olarak tersine çevrilmiştir.

Zıt tablolar dizisine, etkileyici güçler olarak, yalnızca biyolojik değil kültürel faktörler şeklinde de ortaya çıkan bazı çizimlerle devam etmek istiyorum. Kültürel şablonumuzda erkeğin bizi daha çok başarıyla, kadının da daha çok kişiliğiyle etkilediğini kabul ederiz. Kadının kişiliğinden güzellik ve cana yakınlığın bir karışımını, yumuşaklığı ve öteki kolaylıkla tanınabilir kişisel nitelikleri kastediyorum. Bu karşılaştırmada bu özelliklerin artısı ve eksisi kesinlikle önemlidir çünkü erkeklerin de cana yakın olabileceklerini ve kadınların birçok önemli işi başarabileceklerini biliyoruz. Ama yine de, temelde, erkek bizi daha çok ne yaptığıyla ve kadın da ne ol-

duğuyla etkiler. Yalnızca cana yakın olan bir erkeğin kadınsı ve görünüşüne aldırış etmeyerek başarılarına önem veren bir kadının erkeksi olduğunu düşünürüz. Eğer bu zıtlığa erkeğin baskın aktif doğası ve kadının daha yaygın olan pasifliği yansımışsa, cinslerin cinsel davranışlarında değişik türde bir yansıma olmaz mı? Hayvanlar âleminde de dişinin erkeği çekişi daha çok pasif, nazik türde, örneğin kokusuyla etkileme yoluyla değil midir? Oysa erkek kur yaparken dans eder, şarkı söyler, armağanlar verir ve kadını akla gelebilecek her şekilde elde etmeye çalışır. Son analizde, huzursuz ve çok hareketli doğasıyla sperma hücresi, burada pasif ve bekleyen yumurta hücresiyle karşılaştırılmıştır. Sanki bireysel kadın ve erkek davranışları, bu ilkel biyolojik zıtlıkların büyütülmüşleridir.

Buraya bir varsayım ya da daha doğrusu, tahmine dayalı bir tür sezgi eklemek istiyorum. Bana göre, erkeğin en ivedi ve görünüşte hemen doyuma kavuşturulması gereken cinsel itkisi, belki de onun daha zayıf biyolojik doğasının bir ifadesi olan yaşam açlığıdır ve bu onun huzursuzluğunu açıklar. Bana öyle geliyor ki, kadının bu kendi kendinden daha hoşnut ve pasif doğasıyla, erkeğin huzursuz ve doyumsuz kişiliğinin zıtlığından uzun ve bazen gözle görülmeyen bir çizgi, artistik ve bilimsel bir dürtüye, serüvenci ve arayışçı bir ruha, kısaca, başarma eğiliminin erkeklerde kadınlardan daha çok olduğu kültürel gerçeğe gider. Erkekler kültür çığırı açanlar, kadınlar onun koruyucularıdır. Bu çizginin öteki yana devamı bireysel deneyimler ve kültürel faktörler tarafından belirlenmiştir ve başka bir zıtlığa neden olmaktadır. Kültür şeklimizde erkek için her cinsel ilişkinin bir seks gücü sınavı olması niteliği vardır. Şimdi biyolojik yönden gereksiz olan bu niteliğin çocuksu deneyimlere, özellikle iğdiş edilme korkusuna karşı duygusal tepkilerle kazanıldığı bellidir. Cinsel eylemin bu niteliği, yani onunla bir şeyin kanıtlanma-

sı zorunluluğu, cinsel erkeklik gücü sınavı olması niteliği, doğal olarak, iğdiş edilme korkusu olmayan kadınlarda yoktur. Eğer onlar için cinsel ilişki (çok küçük bir ölçekte) bir sınav niteliği kazanırsa, bu ancak onların çekiciliklerinin erkekteki cinsel seks gücünü uyandırmaya yeterli olup olmadığı kuşkusundan kaynaklanır. Erkeklik seks gücü sınavının ek niteliğinin, pek çok erkeğin cinsel olmayan yönlerdeki davranışlarında ve tutumlarında şablon oluşturucu bir özelliği olması gerektiği kuşkusuzdur; örneğin, onlar, yeterince erkeksi olduklarını, başarılarında gösterdikleri enerji ve canlılıkta kendisini ifade ettiğini kendilerine kanıtlamak eğilimindedirler. Erkeklik cinsel kudretinin yalnızca yatakta kanıtlanmadığını eklemeliyim.

Bu görüşle birlikte cinslerin duygusal tutumlarını karşılaştırmanın son noktasına geliyorum, neredeyse tümüyle kültürel faktörlerde aranması gerekiyormuş gibi görünen bir farklılık. Meslek yaşamı boyunca kadınları ve erkekleri inceleyen her analist, sosyal dünyamızın her yanına yayılmış ve bir tümcede kesin bir psikolojik formülleştirmeyle vermek istediğim su götürmez zıtlığın izlenimini edinecektir. İşte buyurun: Uygarlığımızda erkekler yeterince erkek olmayacaklarından ve kadınlar onlara yalnızca kadın gözüyle bakılabileceğinden korkarlar. Kültürümüzde iki cinsin toplumsal ve ruhsal güvensizliklerini karşılaştıran bu tümce kuramsal ve entelektüel olarak düşünülmüş bir kavram değil, kırk yıldan daha uzun süreli psikanalitik bir gözlemin sonucu, dikkatli bir araştırmanın özetidir. Bu farklılık kadınların ve erkeklerin kendileri ve kendi cinsleri hakkındaki toplumsal değerlendirmelerini yansıtır. Erkeğin erkekliğini ("ne büyük bir çocuğum ben") kanıtlamak eğilimi, çekirdeğinde erkek çocuk tarafından penise yüksek değer verildiği çocuksu tutumun bir yankısıdır. (Erkek bir hastanın, Fransa'yı ziyaretinden yıllar sonra, Parisli bir kadının onun sertleşmiş penisi

için hayranlıkla "heykel gibi güzel" demesi onun belleğinden hiç silinmedi.) Erkek çocuğun iğdiş tehdidine şiddetli tepkisi ve bilinçdışı kadınsı pasif eğilimlere karşı aşırı güçlü tepki, çoğu erkeğin yeterince erkeksi görünmeyecekleri korkusundan kaynaklanır. Kadınların penisi olmaması nedeniyle onlara hak ettikleri değeri vermeyen erkeğin aşağılayıcı tutumu, kadınların kendilerini neden kişiler, bireysel kişilikler değil de, onların ancak kadınlar olarak değerlendirilebilecekleri şeklinde hissetmelerini açıklar; kadınlar çoğu zaman kendilerini ilgilendiren bu tutumu bilinçdışı olarak kabul ederler.

Her psikanalist, bilinçdışı olarak kendi erkekliğinden kuşkulanan nevrotik erkeklerin duygusal güçlüklerinin ne kadar çoğunun bu korkular ve güvensizlikler nedeniyle olduğunu ve kendi kadınlıklarını ve kadın rolünü kabul etmek istemeyen kadınların duygularını bilir.

Cinsler arasındaki sosyolojik ve kültürel faktörlerin sonuçları olan duygusal farklılıkların da en derin kökleri biyolojik ayrılmanın içindedir. Cinslerin farklı davranış biçimlerini anlamanın anahtarı, onların cinsellikleri alanında ve en mahrem durum olan "bir beden bir bedenle karşılaştığı zamanda" aranmalıdır.

3. TEK CİNSEL STANDART MI?

Her iki cins için tek standardı savunanlar cinsellik sorununa yaklaştıkları zaman genellikle tartışmalarında duraksarlar. Sanki soyut bir şey, bu insanları kendileri için insan hakları ya da eşit ücretler talep ettikleri aynı koşulsuz ve kesin enerjiyle, kadınlar ve erkekler için aynı cinsel özgürlüğün istemekten alıkoymaktadır. Böyle bir duraksamanın nedenleri nedir? Neden kadınların erkeklerinki gibi özgür bir cinsel yaşam için aynı hakları olamaz? Neden evlenmemiş bir kızın bekâr bir erkek gibi istediği kadar gönül serüveni yaşama hakkı yoktur?

Evlenmemiş kızın da cinsel konularda aynı haklarının olup olmaması değil, onun bekâr bir erkek gibi yaşamayı isteyip istemediği tartışılamaz ve sorunun formülleştirilmesindeki bu değişiklikle birlikte, kendimizi kadınların ve erkeklerin seks yaşamlarıyla ilgili fark hakkındaki tartışmanın ortasında buluruz.

Toplumsal değerlendirmenin bakış açısından hareket edelim: Kültürel şablonumuzda pek çok cinsel ilişkisi olan genç bir adama öteki erkekler ve kabul edilsin ya da edilmesin, kadınlar imrenirler. Ona uçkuru gevşek denilebilmesi gerçeği, eğer o sağduyulu ve diğer açılardan dürüst hareket edebiliyorsa, onun toplumsal itibarını zedelemez. Her önüne gelenle sevişen bir genç kadın ise toplumumuzda kesinlikle itibar yitirir. Ama genç kadın kendi değerlendirmesinde daha çok şey yitirir. O, kendisini "ucuzlatır." Kendisini aşağılar ya da küçük düşürür. Toplumun, bazı insanların önyargı olarak adlandırdıkları, herkesle gönül serüveni yaşayan kadınların kendi değerlerini düşük gördükleri ve kendi kendilerini değerlendirmekte haklı oldukları anlayışı vardır. Ayrıca, cinsel ahlakın genellikle sıkı olmadığı yerlerde ve toplumsal düzeylerde, cinsel yönden erkek gibi davranan kadınlara değişik bir gözle bakılır. Sanki bu kadınlar eski geleneksel ve hor görülerek reddedilmiş bir anlayışın kalıntılarıymış gibi düşünülür ve konuşulur. Öteki yönden, Batı uygarlığının hiçbir toplumu (belki de dindarları dışında tutmak gerek) birçok gönül serüveni olması nedeniyle erkeklere üstten bakmaz ya da onları ciddi bir biçimde suçlamaz.

Özgür ya da önüne her çıkanla sevişilen bir seks yaşamının farklı toplumsal evrimi kesinlikle uygarlığın ilerlemiş bir evresine aittir ama bunun iki cinsin sonuca götürücü biyolojik ve psikolojik farklılıklarında köklerinin olması gerekir. Cinslerin biyolojik niteliklerinden kaynaklanan bu farklılıkları hiçbir "hareket" ortadan kaldırmakta başarılı olamayacaktır.

Bellekleri *New Yorker* dergisinin ilk yıllarına uzanan okurlar Otto Soglow'un bu dergi için yaptığı karikatürleri anımsayacaklardır. En beğenilen figürlerden biri "Küçük Kral"dı.* Bu küçük adamın krallık rütbesi ve soyluluğu yalnızca ilginç olan giysisinden oluşmuyordu. Tacı ve as kürkü çıkarttığınız zaman, ortada küçük bir çocuk kalırdı; bu, erişkinlerin dünyasıyla alay etmesini seven, bazen yaramaz, eğlendirici, küstah ya da kaprisli bir çocuktu. Bir dizi çizimden oluşan bu karikatürlerin birinde, bir Afrika kraliçesini ziyaret etmek için denizaşırı yolculuğa çıkan küçük kralla birlikte oluruz. Onun, öteki anakaraya ayak bastığı zaman kraliçe hükümetinin yüksek yetkililerince ve büyük bir onurla karşılandığını görürüz. Onu, deve sırtında, çöl boyunca giderken ve kraliçenin sarayına kadar izleriz. Kraliçe onu nezaketle karşılar, ona sarayı gezdirir, taç odasını ve sarayın öteki görkemli dairelerini gösterir. Sonunda kraliçe onu uzun bir koridorun içinden, önünde yalın kılıç bir zenci kölenin nöbet tuttuğu bir odaya götürür. Kapı açıldığı zaman küçük kral birçok adamın dinlendiğini ya da keyfine baktığını, satranç oynadığını ya da sohbet ettiğini görür. Ziyaretçi krala odayı ve içinde oturanları gösteren kraliçe açıklama yapıyor gibidir. Burası onun haremidir.

Sanatçı, bir Doğu geleneğinin kadınların dünyasına sanal aktarımında, kadınlar ve erkekler için tek cinsel standart fikrinin garip saçmalığını ifade etmiştir.

4. CİNSEL İLİŞKİ SIRASINDA FANTEZİLER

Arthur Schnitzler'in oyunlarından birinde, Zwischenspiel (Perde Arası)'nda, biri orkestra şefi, öteki yazar olan iki arkadaş günlük konuşmalardan yavaş yavaş daha derin su-

* Karikatürler bu adı taşıyan bir kitapta toplanmıştır, New York, 1933.

lara akan bir konuşma yaparlar. İki adam da orta yaşlı ve evlidir. Yazar, arkadaşının güzel bir şarkıcıya duyduğu ilgiyi çok ciddiye almaması konusunda onu nazik bir dille uyarır. O, bu konuşma sırasında serüvenlerin yaşanması gerektiğini kabul etmez. Gençlik çılgınlıklarının ötesinde bir erkek için, imrendiği tüm gönül serüvenlerinin kendi evinin huzur ve sakinliğinde yaşanması mümkün olmalıdır. "Eğer onun hayal gücü varsa, karısı, farkında olmadan, yalnızca yasal olmayan çocuklar dünyaya getirir." Bir sonraki sahnede yazar, genç bir soylu figürüne âşık olan karısıyla alay eder; genç soylu, yazarın oyunlarından birinde, kralın izleyicisi olarak küçük bir rolü olan bir karakterdir. "Önceleri," der yazar, "karım hiç olmazsa oyunlarımın kahramanlarına tutulurdu. Artık küçük rollerdeki figürler ona tehlikeli geliyor."

Schnitzler'in diyaloglarının bu ve öteki bölümlerinde hayal gücündeki sadakatsizlik temasının sözü dolaylı olarak edilir. Örneğin, Reigen'in, (Halka Şeklinde) bir sahnesinde, bir adam cinsel ilişkinin ortasında metresine sorar: "Beni şimdi kiminle aldatıyorsun?"

Yarı şaka yarı ciddi geçen bu konuşmanın iki sanatçı arasında gerçekleşiyor olması ve yazarın verdiği öğüdün Viyana tarzı mizahın izlerini taşıması rastlantısal değildir.

Psikanalistler terapi çalışmalarından, fantezilerin çoğunlukla cinsel eylemden önce meydana geldiği sapık erkekler dışında, cinsel ilişki sırasında bunların kadınlarda erkeklerden daha sık olduğunu bilirler. Bir erkek için çok çekici olmayan ya da onu yeterince isteklendirmeyen bir partnerle birlikte olduğu zaman, heyecan duymak amacıyla belli bir durumun fantezisini aklından geçirmesi olağandışı bir şey değildir. Ama o, çoğu durumlarda, az ya da çok, sevimli olan gerçekten hoşnuttur. Çekiciliğin az olduğu durumlarda bile odanın karanlık olması yetecektir. Viyanalı yazar Karl Kraus

bir keresinde şöyle demişti: "Geceleri tüm inekler siyahtır, sarışın olanlar da."

Orgazma ulaşmak için kadınlar, fantezilerinde başka bir partnerin imajını erkeklerden daha çok çağırırlar. Örneğin, bir kadın daha saldırgan ya da cinsel gücü yüksek olan bir partneri olduğunu hayal edebilir. Kadın, erkeğin tümüyle mekanik yaklaşımından hoşnut olmadığı başka durumlarda, gerçeğin yerine uzatılmış ve duyarlı bir ön sevişme fantezisini koyabilir. Vakalarımın birinde, adamın eşinin neredeyse kuruntulu bir fantezisi olmuştu; kadın bunda kocasının ona ne söyleyeceğini hayal etmişti. Kadın, tatlı sözler ya da sevgi sözcükleri söylediğini, onu nasıl ve bedenindeki arzuladığı hangi yerleri (erojen bölgeleri) okşadığını hayal ederdi. Gerçek durum daha doğrudan ve mekanik nitelikteydi.

Bu fantezilerin bazılarında, gerçek partnerin yerine beliren bu "yüzü olmayan bir erkek", ötekilerde, kadın tarafından gerçek yaşamda arzulanan ve bazı nitelikleri olan bir hayalet âşıktır. Bazen, fantezi tarafından yönetilen sahnede gerçek bir kişi hayal edilir. Bir doğum uzmanı, bir psikiyatr, bazen de bilinen bir film aktörü bile gerçek partnerin yerini alabilir. Böylelikle, erkek bunu bilmeden, karısının hayal edilmiş bir sadakatsizliği sonucu, yasadışı bir çocuğun babası durumuna gelebilir.

Bu tür fantezilerin, yıllar boyu düzenli bir biçimde sürmesinin, kişinin duygusal sağlığına zararlı olduğu gerçeği su götürmez. Bunlar içsel dikkatin bölünmesini önceden haber verirler ve insan doğası bu zihinsel bölünmeye uzun süre dayanamaz. Bir keresinde, cinsel ilişkide kocası yerine sürekli olarak kendisine sarılanın bir zamanki âşığı olduğu fantezisini kuran bir kadının vakasını inceledim. Görünüşe göre, öteki erkeğin yüzünü, sözcüklerini ve davranışlarını hayal etme ruhsal çabasının onun üzerinde çok zararlı bir etkisi ol-

muştu. Oysa bu, bir sinir kriziyle sonuçlanan daha ağır bir rahatsızlığın semptomatik ifadesiydi. Söylediğim gibi, fantezilerde sürekli olarak partnerin yerine bir başkasını koyma ya da cinsel ilişkiye imajların eşlik etmesi erkeklerin arasında daha az görülür; erkekler, maddesel gerçeklikte, uygun bir nesneyi daha kolaylıkla bulurlar. Ruhsal gerçekliğe kaçış daha çok kadınlar tarafından uygulanır ve onlar fantezilerini erkeklerden çok daha iyi gizlerler.

Psikanalist olarak deneyimimde erkeklerin cinsel ilişkiden önce ya da cinsel ilişki sırasında, kendileri değil de başka birisi olduklarını hayal ettikleri ancak çok az vakaya rastladım. Bu tür fantezilerin daha çok kadınlarda olduğunu gördüm; bu kadınlar erkeğe daha güzel ve arzulanır olduklarını hayal ettiriyordu. "Beni nasıl tutkuyla arzuluyor," ya da "ona ne çok çekici geliyorum ben," düşüncesi kadınlar için çoğu zaman cinsel ilişki ön hazırlıklarıyla birliktedir ve hatta bu, orgazmın habercisi bile olabilir. Kadının olduğundan daha çekici olduğunu hayal ettiği fantezilerdeki rol üstlenme, gerçek durumda ona heyecan verici etki yapabilir. Öteki yönden, kadının kendisine çok çekici gelmediğini anlaması ya da yalnızca kendisi tarafından algılanan varlığıyla ilgili bir şey, örneğin kötü bir koku ya da erkeğin hiç farkında olmadığı fiziksel bir yetersizlik, kadının üstünde onun herhangi cinsel bir heyecan duymasını engelleyecek ölçüde ayıltıcı bir etki yapabilir. Liebesfreud (aşk sevinci) ve Liebesleid (aşk acısı) konusunda kadınlar erkeklerden daha çok özbilinçlidirler.

Vakalarımdan birinde, bir kadının cinsel ilişki sırasında kendisini başka bir kişi olarak hayal ettiği, alışılmamış bir fantezi ortaya çıktı. Hasta orta yaşlı bir duldu, hâlâ çekiciydi ve kendisinden çok genç bir adamla evlenmişti. İlk evliliğinden yeni evliliğine ergen bir kız getirmişti. Bir keresinde ak-

şam yemeği sırasında lise çağındaki kızı masadan kalktığı zaman, kız kapıya doğru yürürken, hasta, kocasının kıza hayranlıkla baktığını görmüştü. Bu bakışın anısı bir sonraki cinsel ilişki sırasında uyandı ve o kendisini öteki cinsel ilişkilerin aksine, tümüyle ilgisiz hissetti. Kocasının kolları arasında yatarken, bir kütük parçası bile ona kıyasla bir canlılık örneği olabilirdi.

Hasta, bunu izleyen günlerde, yatmadan önce kendisini çoğu zaman aynanın önünde kendisine bakarken bulduğu zaman şaşırmıştı. Yüzündeki buruşuklukları ve boynundaki derin çizgileri gördü. Bundan sonraki haftalarda cinsel soğukluğu sürdü, ta ki kocası ona cinsel olarak yaklaştığında bir fantezinin belirmesine kadar. Kendisini kocasının kucakladığı kadın olarak değil, kızı olarak hayal etti. Başka bir deyişle, hayalinde kendi kızı oldu ve bu gençleşmiş şekliyle kocasına ne kadar çekici geleceğini kurdu. Hasta, bu fanteziyle birlikte, yeniden tam cinsel zevki ve orgazmı yaşadı.

Psikanaliz bu vakada bir kadın ve bir eş olarak hastanın yeniden özgüven kazanmasında başarılı oldu. Bu, kocasının genç kızı gizlice beğenmesi konusunda belirli bir hoşgörü kazanılmadan yapılamazdı. Hasta kocasına bir miktar anne duygusuyla bakmayı öğrendi ve bu, kocası onu arzuladığı zaman cinsel heyecan duyma olasılığına ters düşmedi. Hasta kendisini genç kızı rolünde hissedeceği yerde, şimdi o kocasının bir erkek evlat ikamesi ve aynı zamanda bir âşık olduğunu düşünüyordu.

Daha önce sözü edilen vakaya zıt olarak, bu kadının vakasındaki analitik tedavinin sonucu olumluydu. Kocaya karşı bir anne tutumunun gelişmesi elde edilen sonuçta kesinlikle yardımcı bir faktör olmuştu. Doğal olarak, vakanın garip özellikleri vardır ama bunların yanı sıra ve ötesinde, vakanın analizi bir kadının aşk yaşamının genel dinamiklerine olan içgörülerimizi derinleştirir.

Bir keresinde, kadın hastaların vakalarını irdeleyen Freud'un, bir kadının kocasına karşı bir miktar anne tutumu geliştirmediği sürece, bir evliliğin güvende sayılamayacağını söylediğini duydum.

5. CİNSEL İKTİDARSIZLIKLA İLGİLİ SUÇLULUK DUYGUSU

Hasta bir kadının ilginç ve anlamlı rüyası ve rüyayla ilgili kendi yorumu şöyledir: "Bir papazla birlikte bir otelin koridorlarında yürüyorum. Papaz aşağı kattaki erkekler tuvaletine gitmek istiyor. Ona çelme takıyorum ve papaz düşüyor." Rüyanın kurgulandığı malzeme, onu kurarken tuğlalar olarak kullanılmış günün kalıntıları şunlardı: Rüyayı gören rüyadan bir gün önce bir otelin koridorlarında dolaşmıştı. Orada, üzerinde "Baylar" yazan ve aşağıyı gösteren bir tabela görmüştü. Hasta, aynı akşam, bir olayda onun davranışını eleştiren âşığıyla buluşmuştu. Hastanın dediği gibi, âşığı ona "diskur çekmişti" ve âşığı rüyanın acı alaylı dilinde "papaz"dı. Âşığının eleştirisi onu kırmıştı. Bunlar, analitik seansta ortaya çıkan, düşünce bağlantılarında bilinçli duruma gelmiş gün kalıntılarıydı.

Rüya gelecekteki bir durumu tahmin eder: Adam aşağıdaki erkekler tuvaletine gitmek ister. Bir gün önce tabelada görülen yazı kullanılarak rüyaya çifte anlam katılmıştır. Doğal olarak, "erkekler tuvaleti" kadın hastanın cinsel organlarını simgeler. Vajinaya erkekler tuvaleti denmesindeki çifte anlam bize Freud tarafından irdelenmiş olan rüyanın benzeşmesini ve düşünce gücü üretimini anımsatır. Hasta erkeğe çelme takar, onun düşmesi için bir şey yapar ve erkek "aşağı düşer." Bu tümcedeki ifade yalnızca erkeğin kendisi değil, aynı zamanda onun penisi demektir; bu özdeşim, cinsel organları söz

konusu olan kişinin bilinçdışı süreçlerinde çoğu zaman vardır. Rüyayı gören incinmesinin öcünü alır. Rüyasında erkeğin penisinin sertleşmesini engeller: Erkek "aşağı düşer."

Bu tür bir rüya kadınların bazen erkeğin cinsel performansını başarısızlığa uğrattıkları belirli bir ruh halini ya da tutumu yansıtır. Bu ruh hali çoğunlukla bilinçdışıdır. Bu, kendisini yalnızca cinsel olarak karşılık verme eksikliğinde değil, cinsel ilişki sırasında bazı uygunsuz davranışlarda da gösterir. Benim bildiğim bir vakada, kocası orgazma yakın olduğu sırada kadın ona gülerek, "az önce çok gülünç bir halin vardı," demişti. Bunun söylemenin ayıltıcı etkisi çok iyi tahmin edilebilir.

Bu denli engelleyici davranışla ilgili olarak bir kadının kendisini nadiren suçlu hissetmesi ilginçtir. Ama bu başka yerde tartışılacak özel bir konudur. Daha genel bir soruna, kadının kendi cinsel soğukluğuna ya da cinsel tepkisizliğine dair yaklaşımıyla, erkeğin ara sıra ya da kalıcı cinsel iktidarsızlık durumunun duygularıyla kıyaslanmasına değineceğiz. Kadınların çoğu, erkeğin cinsel iktidarsızlığıyla eşdeğer olan cinsel soğukluğu oldukça olağan karşılar. Başarısızlığıyla ilgili olarak derinden üzülen, hatta umutsuzluğa kapılan erkeğin aksine, kadınlar nadiren cinsel soğukluklarından yakınırlar. Bundan ancak eşlerinin gereksinimi olan doyumu ona tam olarak sağlayamadıkları zaman üzülürler. Sık olmasa da, bir kadının kendi cinsel soğukluğundan ötürü suçluluk duyması mümkündür.

Cinsellikte erkeğin aktif rolü olduğunu, inisiyatifi onun ele aldığını ve esas olarak başarı ya da başarısızlıktan sorumlu olduğunu belirterek tutum farklılığı sorununu irdelemek yeterince kolaydır. Az önce sözü edilen rüyada gösterilen vaka gibi olanların dışında, engellenmiş gibi görünen aslında kadındır. Son yıllarda, kitap ve makaleler okuma ya da konferanslara gitme yoluyla kazanılan psikoloji bilgisinin etkisi

altında, çağdaş kadın bazen sekste kendisinin işbirliğinin gerekli olduğunu ve cinsel olarak uyarılmış erkeğin "kurbanı" rolünü oynamayı reddederek görevini yapmadığını hisseder. Yürekli bir kadın son kitabına *The Sexual Responsibility of Women* (Kadınların Cinsel Sorumluluğu) adını verdi. Kadınların soruna karşı olan tutumlarında yavaş yavaş bir değişme var ve şimdilerde, bazen cinsel ilişkilerde başarıdan ya da başarısızlıktan onların da sorumlu olduğunu hisseden kadınlara rastlıyoruz. Ama genel olarak kadınlar cinsel yönden soğuk ya da cinsel tepki yoksunu olduğu zamanlar suçluluk duymazlar. Orgazma ulaşmanın onlar için, erkeklerde olduğu gibi bir başarı, yerine getirilmiş bir görev ya da "iyi yapılmış bir iş" özelliği yoktur.

Cinsel eyleminde başarılı olmayan ya da penis sertleşmesinin tam olmadığını ya da penisin gücünü yitirdiğini bilen bir erkek utanır. Bunun gibi bir utanma kolaylıkla anlaşılabilir çünkü erkeğin başarısızlığı onun tarafından cinsel güç yoksunluğu olarak kabul edilir. Evet, bazı durumlarda erkek için bu onursuzluk niteliği de taşır. Ama neden suçluluk duygusu? Erkeğin böyle acı veren bir duyguyu yaşaması çelişkili değil midir? Bu durumda utanç ya da üzüntü ve suçluluk duygusu arasında bir ayrım yapmak yararlı olacaktır. Erkeğin başarısızlığına ya da açıkçası onursuzluğuna tepkisi utanç duygusudur. Ama yetersiz bir biçimde yapılmış ya da hiç yapılmamış cinsel bir eylemden ötürü duyulan suçluluk duygusu ne garip bir tepkidir!

Analistler cinselliğe bağlı suçluluk duygularından söz ettikleri zaman, doğal olarak, cinsel ilişkinin günah ya da yasak kabul edilmesinden ötürü kişinin kendisini suçlu hissettiğini kastediyorlar. Oysa burada durum tam tersinedir: Cinsel eylem erkeğin güçsüzlüğü ya da başka bir eksikliği nedeniyle engellenmiştir. Buna karşın erkek bundan ötürü suçluluk duyar. Din bilimi bağlamında bu, erkek "günah işleme-

diğinden" ötürü mü suçluluk duyuyor demektir? Biz analistler erişkinlerin gerçek davranış biçimlerini takip ederken çocukluk döneminin izini sürmeye alışkınızdır. Küçük bir erkek çocuğu yaramazlık yapmadığı için mi kendisini suçlu hisseder?

Yaşamının son yıllarında, özellikle 1930 yılında yayımlanmış *Civilization and Its Discontent* (Uygarlık ve Hoşnutsuzlukları) adlı kitabında Freud tarafından sunulan şekliyle, analitik kuramın yeni gelişmelerini ve değişikliklerini tanımamız ve takdir etmemiz gereken nokta buradadır. Daha ince analitik gözleme dayalı bu son içgörüler, suçluluk duygusunun her zaman bilinçdışı saldırganlığa bağlı olduğu kuramına yol açtı. Cinsel itkiler değil de insanın gerçekleşmemiş ya da bastırılmış saldırganca eğilimleri bu kara suçluluk duygusunu uyandırır; doyuma ulaşmamış cinsel arzuların ön plana çıktığı vakalarda da bu görülür. Eğer bu kuramsal varsayımı kabul edersek, saldırganlık kime karşı yöneltilebilir?

Belki de bir erkeğin cinsel iktidarsızlığının kadınlar üzerinde yarattığı tepkinin biçiminden bir miktar içgörü elde edebiliriz. Deneyimli hekimler şaşırtıcı sayıda kadının bu olaya herhangi özel bir tepki göstermediğini bize söyleyecektir, özellikle daha önce hiçbir zaman orgazm olmamış kadınların. Onlar neyi kaçırdıklarını bilmezler. Güçsüz ya da cinsel gücü sebatsız bir erkekle evli sadık eşler, ömürlerini kocalarının yinelenen başarısızlığıyla ilgili bir fikirleri olmadan geçirebilirler çünkü onların cinsel deneyimlerini aynı türden daha doyurucu başka deneyimlerle kıyaslama olanakları yoktur.

Böyle olmakla birlikte, kadınların çoğu kesin bir tepki gösterir: Ya eşlerini bu tatsız durumdan ötürü avuturlar ya da onlara öfkelenirler (Burada yalnızca kadınların erkeğe karşı olan tepkilerinden söz ediyoruz). Birinci durumda

kadınlar, başarısızlık sanki herkesin başına gelebilecek küçük bir trafik kazasıymış gibi, bunun önemini küçümserler. Erkek üzüntülü ve bu konuda bağışlanmayı beklediği zaman durum özellikle böyledir. "Ama sevgilim bu o kadar önemli değil ki. Herhalde yorgundun ya da işle ilgili canın sıkılmıştı. İnan bana, bir dahaki sefere başarılı olursun," ve buna benzer sözler söylerler. Başka bir deyişle, bu kadın eşinin cinsel iktidarsızlığını önemsiz bir şeymiş gibi ele alacaktır.

Öteki tepki öfke krizi ya da kızgınlıktır, sanki "ateş almamak" kadına karşı kişisel bir hakarettir. Bu kızgınlık kendisini hem nazik serzenişlerle, hem de nazik olmayan suçlamalarla ifade eder. İlk türdeki bir örnekte kadın bir hasta âşığına, "uzun zamandır bana zevk vermedin," dedi. Eğer başarısızlık yinelenirse, kadının cinsel ilişkiden korkması ve boşalma olmadan cinsel heyecan duyacağını beklediğinden, cinsel ilişkiye karşı bir tiksinme göstermesi olasıdır. Bir kadın, kocasıyla doyurucu olmayan cinsel ilişkilerle ilgili duygularını şu sert sözlerle dile getirdi: "Dişimin çekilmesine razı olurdum." Kadın, erkeğin onu arzu edilir bulmamasından ötürü başarısız olduğundan kuşkulandığı zaman bu içerleme bazen şiddetlenir. Bir kadın hasta, tüm öfkesi üzerinde, bir keresinde, âşığının penisinin sertleşmemesiyle açığa vurulan ona karşı olan isteksizliğini, İngiliz sarayındaki bir törenle kıyasladı: "Kraliçe otomobili içinde Buckingham Sarayı'na geldiğinde, nöbetçinin tüfeğiyle ona selam durması gerekir."

Cinsel ilişki sosyal bir eylemdir ve erkeğin bundaki başarısızlığının, kadınların yukarıda anlatılan tepkilerinin psikolojik yönden değerlendirilmesi gerekir çünkü onlar başarısızlığın bilinçdışı anlamını bir yankının yansıyan sözcükleri gibi doğru olarak açığa vururlar. Hem avutma ve yüreklendirme tepkileri gibi olumlu şekilde, hem de olumsuz şekilde

serzeniş ve öfkede erkeğin ruhsal iktidarsızlığı kadına karşı bir suç işleme ya da saldırıymış gibi ele alınır; bu, erkeğin kadına karşı olan düşmanlığının semptomatik bir tezahürü demektir. Karşı tepki olarak kadının öfkesi ya da sinirlenmesi tartışma gerektirmeyecek kadar açıktır. Ama ilgisiz ya da avutucu tutum da kesinlikle erkeğin bilinçdışı düşmanlığına tekabül eder. Bu tutum onu yalnızca bağışlar, ötekiyse onu mahkûm eder; bu tutum bağışlayıcı ve anne gibi bir tepki gösterir, oysa öteki suçlayıcı ve azarlayıcıdır.

Başarısız bir cinsel performanstan sonra erkeğin suçluluk duygusunun sebebini yalnızca kadında ya da hatta tüm kadınlarda aramak ciddi bir hata olurdu. O bilinçdışı saldırganlığın daha gizli olan bölümü, bir zamanlar cinsel aktiviteyi engellemiş ya da kınamış otoritelere, babaya ve baba temsilcisi kişilere yöneltilmiştir. Sekste başarısızlık kaynağında bu otoriteler olan bilinçdışı bir yasaklamaya boyun eğmek anlamına gelir. Onun kendisi zaten yasaklanmış cinsel arzuların doğmasının cezasıdır. Bu baskılanma otoritelere yönelik önlenemez saldırma arzusunu sürekli kılmıştır. Erkeğin suçluluk duygusu, bu sıkıştırılmış saldırganlığı salıverme arzusuna tepki gösterir. Cinsel tabunun gözle görülemez arka planında ensest nesneleri temsil eden anneye ya da kız kardeşe karşı arzu olduğunu unutmadık. Her kadında biraz anne ve kız kardeş vardır.

Neden kadınlar cinsel ilişkilerde başarısız oldukları zaman suçluluk hissetmezler? Cinsel soğuklukla ilgili neden çok nadiren bir suçluluk duygusu vardır? Cinslerin duygusal tepkilerinin farklılığını araştırdığımız zaman cinsel etkinlikte pasif rolün önemli olduğunun kabul edileceği bellidir. Ayrıca, orgazma ulaşmanın, erkek için olduğu gibi kadın için de bir görev ya da başarı olarak düşünülmediği de doğrudur. (Belki de, "son zamanlara kadar böyle düşünülmediği" demek daha doğru olurdu.) Ama bu öğelerden başka ve

bunların ötesinde, işlemekte olan biyolojik ya da bünyesel bir faktör olmalıdır. Öyle görünüyor ki kadının saldırganlığı ne erkekteki kadar şiddetli, ne tam gelişmiştir. Kadının doğasında nispeten daha az olan saldırganlık enerjisi, cinsel konularda onun suçluluk duygusunun olmamasında etkileyici bir faktör olabilir çünkü suçluluk duygusu düşmanca ve saldırgan eğilimlerin yeniden ortaya çıkması sonucu şiddetli arzu–kaygı şeklinde bir tepki göstermektedir.

Kadınlar cinsel etkinliği suçluluk duygularına bağlarlar çünkü daha önemsiz bir derecede olmasına karşın, onların da erkeklerinki gibi saldırgan ve düşmanca eğilimleri vardır.

Bazen kadınlarda erkeğe yabancı olan bir suçluluk duygusu görülür. Bunun nedeni cinsel soğukluk değil, kısırlık, yani üreme bakımından verimsiz olmaktır. Kadının bilinçdışı anlayışında cinsel ilişki hâlâ döllenmeyle bağlantılıdır. Kısırlığın duygusal faktörler üzerine kurulu olduğu vakaların analizinde, böyle bir suçluluk duygusu bilinçli bir duruma bile gelebilir. Bazı kadınlar doğum kontrol ilaçları ya da nesnelerini sevmezler ya da bunların hamileliği önlemesinden ötürü cinsel ilişkinin tadına varamazlar. Doğum kontrol ilaçları ya da nesnelerinin kullanılmasıyla cinsel zevki kaçan yeterli sayıda erkek vardır ama ortalama erkek, doyurucu bir cinsel ilişki sırasında eğer kadını döllememişse, kesinlikle suçluluk duymayacaktır.

Erkeklerden çok genellikle kadınlar tarafından daha fazla hissedilen başka bir suçluluk duygusu daha vardır: Erkeğin boşalmadığı cinsel ilişkideki bir orgazm pek çok kadın için bilinçdışı olarak bir başarısızlığı temsil eder. Bir keresinde bir kadın hasta onun için böyle bir durumun, "mastürbasyon kadar" yalnız olduğunu söyledi. Ayrıca, cinsel ilişkide orgazma tek başına ulaştığı zaman, kendisinin orgazmdan önce yüzüstü bırakılmasından bile daha çok engellenmiş hissettiğini ileri sürdü.

Suçluluk duygusunun içeriğindeki farklılık, cinsel eylemin erkek ve kadın için değişik niteliği olduğunu gösterir. Bundan önceki görüşlerin kadın ve erkeğin cinsel başarısızlığa yönelik tutumlarıyla ilgili olarak duygusal farklılık sorununu çözdüğünü ileri sürecek değilim. Böyle olmakla birlikte, bu yöndeki başlangıç niteliğindeki görüşler, dikkatimizi, çoğu zaman ihmal edilmiş olan, cinsel ilişkide yalnızca cinsel olmayan çok şey olduğu gerçeğine çevirir.

6. KADININ SADAKATSİZLİĞİ

Kinsey'in raporu ve Hamilton'un* araştırması Amerika'da evlilikte sadakatsizliğin artışı konusunda bize iyi bir fikir verdi. Frank Capri** ve öteki psikiyatrlar evli kadınların ve erkeklerin önüne gelenle düşüp kalkmalarının psikopatolojik yönlerini ekleyerek resmi tamamladılar.

Sanıyorum bu konuyu ele alan yazarlar, erkek ve kadın için sadakatsizliğin anlamının psikolojik farklılığını göz ardı ediyorlar. Doyuma ulaşmamış cinsel dürtüler kesinlikle her iki cinste de sadakatsizliğin ana nedenlerinden biridir. Ama patolojik vakaların dışında, bu, duygusal bir belirleyici etken olarak kadınlarda daha küçük bir rol oynar. Yeni fetihler arzusu ve cinsel deneyimlerde çeşitlemeler gereksinimi erkeklerde kadınlardan daha güçlü olarak gelişmiştir.

İki cinsin cinsel arzunun şiddetini ve aciliyetini ölçmek ve onları birbirleriyle karşılaştırmak için yöntemimiz yoktur ama kadının cinsel itkisinin genel olarak erkeğinkinden daha güçsüz olduğu fikri, belki de gerçek duygusal ve biyolojik duruma uyar. Freud'un ölümünden sonra yayımlanan bildirilerindeki cinselliğin kadınlarda da erkek olduğu tümcesi, sorunun

* G.V. Hamilton, Evlilik Üzerine Bir Araştırma, New York, 1939.

** Evlilikte Sadakatsizlik, New York, 1953.

çekirdeğini ortaya koyar. Her ne olursa olsun cinselliğin, kadın için erkek için olduğundan hem daha az, hem de daha çok önemli olabileceğini biliyoruz. Cinsellik kadın için, o salt alındığı zaman daha az, kendisini verdiğinde daha çok önemlidir.

Kadınların nadiren yalnızca cinsel nedenlerden ya da cinsel açlıktan ötürü sadakatsiz olduklarını dikkate aldığımız zaman, erkeklerle kadınlar arasındaki tutum farkı daha iyi aydınlanır. Kadın hastalarımdan biri, D. H. Lawrence'ın romanı *Lady Chatterley's Lover*'nın (Leydi Chatterley'in Âşığı) baş kahramanlarıyla özdeşleşemeyeceğini çünkü kocası tarafından sevildiğini hisseden ve onu seven bir kadının, onu yalnızca cinsel olarak tahrik eden bir erkeğe kendisini kolayca teslim edemeyeceğini ileri sürdü.

Öteki yönden, bir kadın kocası tarafından aşağılandığını ve hor görüldüğünü hissettiği zaman başka bir erkeğin kur yapmasına daha çok açıktır. Kadın istenilmediğini ve kocasına artık arzulanır gelmediğini hissettiği zaman, onun yaralanmış olan özsaygısı sadakatsizliğin öteki nedenleri arasında güçlü bir güdüdür.

Bir kadın hasta, evli kadınları ve erkekleri zinaya iten temel durumda çok önemli bir fark olduğunu söyledi. Hastam, Dr. Capri'nin kitabını okuduktan sonra, psikiyatrın kadın ve erkeğin sadakatsizliğini onlar sanki aynı şeylermiş gibi ele aldığını eleştiren bir görüşle anlattı. Onun demek istediği, bu durumdaki temel farkın kadının cinsel olarak erkeğin arzusuna bağlı olduğuydu. Kocası cinsel doyum arzuladığı zaman, pasif roldeki o, kocasını nadiren reddeder; bu arada kocası ona ister yaklaşır, ister onu ihmal eder. Onun kocası başka yerlerde cinsel doyum elde etme fırsatını kolaylıkla bulur; oysa o, cinsel doyumsuzluk içinde bile olsa, genellikle kocasına daha uzun süre bağlı kalır.

Öteki hastalar kadınların ve erkeklerin sadakatsizliğinin iki yönden farklı psikolojik önemi olduğunu belirttiler. Çoğu va-

kada kadınların zinası, kocalarının onlara gösteremedikleri anlayışla, takdir edilmekle ve onları koruyacak bir âşık bulma umuduyla ilişkilidir. Bu umut ya da istek erkeklerin sadakatsizliğinde çok ender görülen güçlü bir güdüdür. Erkek serüven aramadığı zaman onu harekete geçiren, daha çok merak ya da çeşitli cinsel deneyimler gereksinimidir. Genellikle o yalnızca "keyfine bakmak" ister ve bundan memnundur.

Öteki fark, kadınlarda yinelenen sadakatsizliğin ya da önüne gelenle düşüp kalkmanın, çoğu vakalarda ruhsal mazoşizmin bir ifadesi demek olmasıdır. Sadakatsiz kocadan öç alma susuzluğu, kadına haklı olma yanılsamasını verdiği zaman bile, sadakatsizlikle ilişkili duygu, genellikle, kendi kendini aşağılama, özsaygının azalması duygusudur. Evlilik dışı bir ilişkide, özellikle birden çok sayıda olanlarda, kadının kaybedeceği kazanacağından çoktur. Erkeğin özdeğerlendirmesinde ise buna benzer olumsuz bir etki, onun zina yapmış olması gerçeğiyle ilişkili değildir. Hatta bazı erkekler evlilik dışı birçok ilişkinin egolarını güçlendirdiği ve özsaygılarını arttırdığı kanısındadırlar.

Son olarak, evli kadınların büyük sadakatinin biyolojik nedenleri de olduğu vurgulanmalıdır. Bu, döllendikten hemen sonra tüm öteki erkekleri reddeden dişi hayvanın içgüdüsel tutumunun devamıdır. Belki de bu temel tutumun bir kalıntısı kadınların kocalarına karşı olan sadakatlerinde korunmuştur, hamile olmadıkları zamanda bile. Bu, doğal olarak, her zaman onların sadakatsizlik yapmamalarını önlemez ama belki de başka erkekler tarafından baştan çıkarıldıkları zaman uzun süren kararsızlıklarını ve gönülsüzlüklerini açıklar.

Sadakatsizlik sorunuyla uğraşan ahlakçılar sadakatsiz kadın için hafifletici olan bu psikolojik koşulları hesaba katmalıdırlar. Eşlerin sadakatsizliğiyle ilgili son söz, ahlak tutkusuyla değil ancak sevecenlikle söylenmelidir. Kadınlarda, ihtiyaç

duyulan olma arzusunun, sevilme arzusunun, sadakatsizlik psikolojisindeki rolü, erkeklerdekinden daha büyüktür. Hazreti İsa zina yapan bir kadından değil de yalnızca tek sevgiliyle yetinmeyen bir kadından söz etmesine karşın, çok sevilmiş olması nedeniyle, onun daha fazla bağışlanacağını söyler.

7. ERKEĞİN ve KADININ KISKANÇLIĞI

Psikoloji ve psikiyatri literatüründe kıskançlıkla ilgili tanımlayıcı ve yorumlayıcı malzeme bolluğu vardır. Freud ve takipçileri patolojik kıskançlığın anlaşılmasına değerli katkılarda bulundular; patolojik kıskançlık normal kıskançlık deneyimlerinin büyütülmüş bir karikatüründen başka bir şey değildir. Bilimsel malzemenin gözden geçirilmesi sorunun bazı yönlerinin neredeyse tümüyle ihmal edildiği şaşırtıcı izlenimi verir. Örneğin, kıskançlığın acı veren duygularının bir kadın ve erkek tarafından yaşandığı zaman başka bir niteliği ve içeriği olduğu gerçeği vardır. Anlaşılan psikiyatrlar ve psikologlar kıskançlık olgusunu iki cinste de tek yönlü düşünmekte, kadınlar ve erkekler tarafından nasıl hissedildiğiyle ilgili ince farklılıklarla ilgilenmemektedirler. Oysa, farklılık yalnızca görünürde değil aynı zamanda psikolojik olarak da oldukça ilgi çekicidir.

Kıskançlığın duygusal niteliği belki de en iyi şekilde bir depresyon, saldırganlık ve imrenme karışımı olarak tanımlanabilir. Bu karışımda kıskanç erkekte öfke yaygınken, kadın kıskançlığında baskın öğe imrenmedir. Yüzeysel gözlem, erkeğin rakip tarafından sahip olma duygusundan yoksun bırakıldığını ve öteki erkeğin onun ayrıcalığına tecavüz ettiğini hissetmesi izlenimine götürebilir. Aslında kadının kıskançlığında sahip çıkmanın rolü çok büyüktür. Çünkü erkek için kıskançlık bir hastalık gibidir, onun dünyadan

kuşkulanmasına neden olan bir güçsüzlüktür. O, yok edici bakterilerin önünü alan bir organizma gibi davetsiz misafire karşı bütün gücüyle savaşır. Kadın için kıskançlık ona güç veren bir uyarıcıdır, elindeki her olanağı kullanarak rakiple savaşmak için bir dürtüdür; ve bu olanaklar çok çeşitli ve etkileyicidir; hedeflere erkeğin beceremeyeceği bir kararlılıkla yol alınır.

Ama kıskançlığın amacı nedir? Gözlemleyebildiğim kıskanç kadın vakalarının çoğunda, amaç rakibin planlarını bozmak ve sevilen adamı yeniden kazanmaktır. Bu savaşta her şey geçerlidir, hiçbir çareye aşağılayıcı gözle bakılmaz. Sadakatsiz kocaya ya da âşığa duyulan tüm öfkeye karşın, kıskanç kadın kendisini nadiren şiddete ya da suça kaptırır. Dişi bir Othello düşünülebilir mi? Kıskanç kadının hissettikleriyle duygularının kasırgası içindeki erkeğin yaşadıkları kıyaslanabilir mi? Kadının nefret dolu resimleri olan kaleydoskopu mu var? Acaba o sınırsız hayal gücünün işkence ettiği, içinden gelen durmak bilmez seslerle mahmuzlanmış, bağırsaklarına kadar işleyen bir acıyla paramparça olmuş, çılgınlığın çaresi olmayan bir kurbanı mıdır? Çok nadiren. Ancak çok erkeksi bir kadın kıskanç bir erkeğin duygularını uzaktan uzağa andıran bir şeyi yaşar. Öldürdüğü sadakatsiz âşığının cesedi önünde duran ve aynı durumdaki erkeklerin çoğunlukla şu haykırışını hisseden kadın nerededir?: "Böylesi daha iyi, sevdiğim artık kimsenin olmayacak."

Hayır, dişi Othello olamaz çünkü kadının hayal gücü kıskançlıkta denetimi yitirmez. Onun fantezisi bu kadar ileri gitmez ve aynı yöne doğru yol almaz. Kadının hayal gücünün ön planında olan, erkeğinkinden farklı olarak, erkeğin öteki kadınlarla cinsel ilişkisinin görüntüsü değil onun rakip kadın uğruna boşa harcadığı sevgisinin, terk edilme önsezisinin, erkeğinin ona olan aşkını yitirmenin ve duygusal (çoğunlukla da parasal) güvenlik kaybının görüntüleridir. Ka-

dın erkekten çok daha gerçekçidir ve patolojik tezahürlerde bile onun hayal gücünün sınırlamaları daha dardır. Dişi bir Don Kişot'u akılımızdan geçiremememizin nedenleri, dişi bir Othello'nun hayal edilememesi için de geçerlidir. Kadınlar yeterince çılgın olabilirler ama nadiren aptaldırlar.

Kadınların ve erkeklerin kıskançlığındaki öteki psikolojik farklılıklar onların duygusal yaşamında seksin değişik bir yeri olmasından kaynaklanır. Tanıdığım bir kadın eşiyle birlikte sinemaya gider. Adam Rita Hayworth'un hayranıdır ve eve gittiklerinde onun dişisel çekiciliğini beğendiğini dile getirecek kadar düşüncesizdir. Karısı onun bu bir anlık tutkunluğuna gücenir. Kadının öteki kadınlarla ilgili eleştirici yorumlarını kocasına karşı sert saldırılar izler; bu saldırılar yalnızca kocasının cinsel zevkine değil, kişiliğine, yaşamına, akrabalarına ve arkadaşlarına da yönlendirilmiştir. Tartışmanın sonunda kocası ona çok aşağılık bir adam olarak görünür. Evde, oturma odasındaki kanepenin üzerine kendisine bir yatak yapar. Ve bütün bunlar adamın tanımadığı ve yalnızca beyazperdede gördüğü bir kadına duyulan kıskançlıktan ötürüdür! Şimdi durumu tersine çevirelim ve kocasıyla birlikte sinemadan dönen kadının, erkekliğini ve kişilik gücünü övdüğü bir erkek sinema yıldızından hayranlık ve sevecenlikle söz ettiğini varsayalım. Koca, benzer biçimde davranır mıydı? Bu hiç de olası değildir. Belki de o, sinema yıldızı hakkında birkaç aşağılayıcı şey homurdanırdı ama kesinlikle kendisini karısı kadar gücenmiş hissetmezdi ya da her şeyden önce, karısıyla paylaştığı yatağı terk etmeyi düşünmezdi. O, karısına fiziki olarak yakın bir erkeği kıskanabilirdi, ama beyazperdedeki bir gölgeyi kıskanamazdı.

Ama bu tezat, kıskanç kadının kıskanç erkek kadar, hatta daha çok, kendisini hayale kaptırıcı olduğunu göstermez mi? Asla; bu yalnızca onun hayal gücünün başka bir yöne

gittiğini ya da onun başka şeyleri kıskandığını gösterir. Bu vakada kadın erkeğin korktuğu tehlikelerden değil başka tehlikelerden korkmaktadır. Onun için kocanın duygusal yakınlığı, cinsel arzu ya da şehvet uyandıran yakınlaşmadan daha önemlidir. Uzaktan aşk erkeği nadiren kıskandırır. Örf ve âdetlerimize egemen olan çifte standart, erkek ve kadın kıskançlığının farklı niteliğinde de kendisini yansıtır. Örneğin, bir kadın kocasının ya da âşığının, diyelim bir iş yolculuğu sırasında ona sadakatsizlik ettiğini öğrenir. Onun o anlık üzüntüsü ya da kıskançlığı yadsınamaz ama sanki bu deneyim fiziksel bir rahatlamaymış gibi, sıkıntısı yüzeysel ve kısa ömürlüdür; Napolyon'un bir keresinde söylediği gibi, "bir kanepe üstü işi"dir. Kadının korktuğu, bunun daha çoğunun da olabileceği ya da dallanıp budaklanacağı, kocasının ya da âşığının duygusal olarak kendisini kaptıracağı ya da cinsel bir serüvenin nesnesinin aynı zamanda onun aşkının da nesnesi olabileceğidir. Onun için, kocasının ya da âşığının kafasının cinsel nesneye takılı değil de seksle meşgul olması daha uygundur.

Öteki yönden erkek, karısının ya da sevgilisinin hiç görmediği başka bir adamla derin bir duygusal ilgisi olduğunu öğrendiği zaman öfkelenmez. Sevgilisinin geçici bir cinsel ilişki içine girmiş olmasına aldırmayan bir erkeği duymuş olan var mıdır? Böyle bir erkek ya sapıktır ya da duygusal bir kaçıktır. Bir kadının kocası ve onun metresi hakkında konuştuğu gibi karısı ve onun sevgilisi hakkında konuşabilen erkek nerededir? Kadın, "o kadınla yatabilir ama ancak benimle konuşabilir," dedi ve bu, kızgınlık ya da teslimiyetle değil zafer dolu üstünlük duyguları, neredeyse gururla söylendi.

Böyle olmakla birlikte, iki cinsin tutum farklılığını yalnızca kültürel faktörlere yüklemek ve her iki cins için cinselliğin farklı anlamının altını daha derinden araştırmamak ciddi bir

hata olurdu. Bu farklılık sorunun köklerine ulaşır, bir kadının ve erkeğin neyi kıskandığını açıklar. Bir erkek, bir kadının başka bir erkekle cinsel ilişkiye girmesinin genel olarak onun için iki tenin teması anlamına geldiğini, bir kadının bir erkekle duygusal bir ilişkisi olmadan ancak nadiren yatacağını belli belirsiz ve çoğunlukla ancak bilinçdışı olarak anlar. Kadınsa, öteki yönden, cinsel ilişkinin erkeğe çok şey ifade etmediği gerçeğinin bilincindedir.

Kişi, psikiyatrik ve psikanalitik literatürde cinslerin kıskançlığındaki başka bir farklılıkla ilgili bir tartışmayla nadiren karşılaşır. Erkek ve kadın kıskançlığının niteliğindeki özsaygının ve narsistik gereksinimin farklı rolünü kastediyorum. Analistlerin klinik vakaların sunuluşunda çoğu zaman gösterdikleri gibi, normal ve paranoyak duygu şekillerinde sadakatsizliğe ve eşcinsel eğilimlere karşı olan dürtüler geçiştirilir. Bu, her iki durum için de geçerlidir, ama bir erkeğin bir rakibi onunla kişisel bir ilgisi olmadan şiddetle kıskanması çok karakteristiktir. Bu, doğal olarak öteki adamın kim olduğuna aldırış etmediği anlamına gelmez. Ama onun neye benzediğinin, evli mi yoksa bekâr mı olduğunun erkek için büyük bir önemi yoktur.

Eğer kıskanmışsa, öteki kadına karşı yoğun bir ilgi duymayacak herhangi bir kadın düşünemiyoruz; yani o kadının görünüşüne, yaşına, özel çekiciliklerine. Bunu şu eski nakaratla açıklamak oldukça kolaydır: "Onda, bende olmayan ne var?" Ama bu açıklama girişimi aşırı basitleştirilmiştir. Bu ilginin kesinlikle çok daha kişisel bir özelliği vardır. Rakibi hakkında ayrıntılı bilgi almak isteyen bir kadını dinlediğiniz zaman, edinilen izlenim onun rakibiyle ilgili neredeyse her şeyi öğrenmek, onu görmek ve dinlemek, kendisini öteki kadınla kıyaslamak istediğidir. Hiçbir erkek, eğer bu adı hak ediyorsa, bu tür açık bir ilgi göstermez.

Bu farkın fenomenolojisinin bile tümüyle ihmal edildiğini savunuyorum. Şu anda bu konunun tam olarak tanımlandığı ya da psikolojik olarak açıklandığı tek bir analitik kitap adı veremem. Bu farkın önemi için psikolojik gözlemde önde gelen bir otorite ve meslek adamları çevresi dışında en büyük psikologlardan biri olan William Shakespeare'i tanık olarak davet ediyorum; Julia, *Verona'nın İki Centilmeni*'nde rakibinin resmine bakar:

... dur hele, bir düşüneyim,
Benim de öyle bir şapkam olsaydı, benim yüzüm de
Onunki kadar güzel olurdu.
Ressam onu biraz kayırmış gibi geliyor bana,
Eğer ben kendimi çokça kayırmıyorsam.
Onun saçı kestane, benimki sapsarı.
O ille de saç diye tutturduysa eğer,
Boyalı bir peruk alırım olur biter.
Gözleri cam gibi gri, benimkiler de öyle.
Ama onun alnı dar, benimki geniş.
Onda ne buluyor, anlamıyorum,
Onda bulduğunu bende bulabilir,
Bu budala aşk kör bir tanrı aşkı değilse eğer.
Gel gölge, gel, bu gölgeyi gölgele,
Ne de olsa o senin rakibin. Ey sen duygusuz biçim,
Tapılacaksın, öpüleceksin, okşanacaksın, sevileceksin!
Ona tapınmanın bir anlamı vardıysa eğer,
Benim bedenim onunkinin yanında heykel.
Sevgilinin hatırı için sana nazik davranacağım,
O da bana öyle davranmıştı.
Yoksa, Jüpiter'in üstüne yemin ederim ki
Kör gözlerini tırnaklarımla çıkarırım
Efendimin sana olan sevgisini yok etmek için! (IV, iv.)

Burada kadın düşünüş ve hissediş tarzının şaheser bir gözlemi vardır, özellikle kendisini öteki kadınla kıyaslama-

da. Belki de pek çok durumda ortaya çıkan tekil bir karakteristik özellik atlanmıştır. Başkalarını gözlemleyen ve onları kendileriyle kıyaslayan birçok kadın çoğu zaman dengelemeyi dikkate alır; örneğin: "Onun saçları güzel ama benim gözlerim daha güzel,"ya da "benim sohbetim daha iyidir,"gibi.

Anatole France'ın *The Red Lily'de* (Kızıl Zambak) dediği gibi, bir kadın için kıskançlık yalnızca "onun özsevgisinin incinmesidir" demek kesinlikle abartılmış bir söylemdir. Ama bu faktör erkeğin kıskançlığında olduğundan kesinlikle daha çok vurgulanmıştır; bu, gene Anatole France'ın sözcükleriyle, erkeğin kıskançlığı, "zihinsel acı çekmenin şiddeti ve bedensel acının kalıcılığıyla birlikte ıstıraptan kıvranmadır." Duygunun tutkulu niteliği kuşkusuz kıskanç kadında da vardır ama bu değişik bir duygudur. Bir psikoloğun* ifade ettiği gibi, eğer kıskançlık "tüm duyguların en az bilineni, insan tepkilerinin en az konuşulanı olan bir gizem"se, bu fark dikkate alınmalıdır. Burada Octavia'yı duymuş olan kıskanç Kleopatra'yı dinleyebiliriz:

Git ona, iyi Alexas,
Rica et, yaşını, Octavia'yı tarif etsin sana,
Nelerden hoşlanıyormuş,
Saçının rengini sormayı unutma
Çabuk haber getir bana.
... Ne olur Alexas
Boyunu da sor (II, v.)

Sonra, Kleopatra'nın sarayındaki sahne:

Octavia'ya iyice baktın mı?
Benim boyumda var mı?
Nasıl konuşuyor, duydun mu? Sesi tiz mi, pes mi?

* Boris Sokoloff, *Kıskançlık*, New York, 1947, s. 14.

Haberci Octavia'nın pes sesli olduğunu söylediği zaman Kleopatra düşünür:

Bunu beğenmedim: Nasıl olsa uzun süre sevemez o.

Yeniden sorular:

Görkemli mi yürüyüşü? Unutma,
Görkemli yürüyüş nedir biliyorsun.
Ne olur yaşını tahmin et.
Çehresini aklında tutabilir misin? İnce uzun mu, yuvarlak mı?

Şimdi, yuvarlak yüzlü Octavia'yı eleştiren bir düşünce:

Genelde bunlar aptal olur.
Saçı, saçı ne renkti?

Haberci gittikten sonra Kleopatra'nın ona soracağı bir şey daha vardır. Aslında onun merakı, öteki kadın hakkında her şeyi bilmek heyecanı doyumsuzdur. Onun ölmeye karar vermesinde bile muzaffer rakibi tarafından aşağılanma olasılığının rolü vardır:

... Bilin ki efendim, ben
Efendimizin sarayında dikilmiş bekleyemem;
Tatsız Octavia'nın ciddi gözünün
Bir kerecik olsun beni hor görmesine dayanamam.

Bu yönde tüm kadınlar aynı şekilde hisseder. Bunu söyleyen Mısır'ın mağrur imparatoriçesi midir?

Bitti artık! Süt sağan, en aşağılık işleri yapan bir kızın
Zavallı tutkusunun tutsağı bir kadın gibi.

8. CİNSEL EĞİTİM ÜZERİNE

Eğitim iki şekilde başarısız olabilir: Amacının çok altında kalabilir ya da hedefini aşar. Doğal olarak, cinsel eğitimin tehlikeleri de bunlardır. Freud, seks gücüne ancak onları hor gören ya da tepeden bakan kadınlarda ulaşabilen bir tip erkeğin olduğunu göstermiştir. Bu erkek, bilinçli ya da bilinçsiz olarak annesinin ya da kız kardeşinin grubuna ait olduğunu düşündüğü kadınlarla iktidarsızdır. Freud, çoğu zaman bilinçdışı olan bu tutumu, hem sevgi dolu hem de ilk cinsel itkilerin yönlendirildiği birincil anne figürünün bölünmesine bağlar. Ensest şiddetli arzusuna karşı olan engel, bu figürleri ya da kişileri tabu kılmıştır, cinsel bir anlamda onlara dokunulamaz. Erkek çocuğunun sonraki eğitiminin kadın cinsini "iyi" ve "kötü" olarak ayırması sonucuna ne kadar katkıda bulunduğunu hepimiz dikkate almayı ihmal ettik. Birçok hasta delikanlılık zamanında annelerinin ve babalarının iyi yetişmiş kızlara nasıl onlara kız kardeşleriymiş gibi davranmalarını öğütlediklerini anımsar; bu da en hafif şekilde cinsel olarak yorumlanabilecek herhangi bir yaklaşımdan kaçınmak demektir. Böylelikle, bilinçdışı bir engellenme şiddetlendirilmiştir çünkü en zararsız bir okşamada bile erkekte kız kardeşinin imajı yeniden belirmiştir. Bu bilinçdışı tabunun yer değiştirmesinde ve genelleştirilmesinde, artık erkek olan çocuklarla evlenen "iyi" kızların birçoğu bu ilk öğütlerin kötü sonuçlarını hissedecektir. Ya da daha doğrusu, cinsel ilişkide hiçbir şey hissetmeyecektir. Seks eyleminde şunlar da vardır:

"...karanlığın kendi rengi
Düşünmenin solgun rengiyle soluyor
Ve büyük önemi olan girişimler
Yollarından saptırılıyor
Eylem olmaktan çıkıyor."

Her psikanalist, kızlara karşı olan aşırı saygı ve düşünceliliğin dolaylı olarak iktidarsızlığa ya da gelgeç bir seks gücüne neden olduğu vakaları bilir. Sonunda bu başarısızlık genelleştirilebilir ve bu bütün kadınları ilgilendirebilir çünkü her kızda anneden ya da kız kardeşten bir şey vardır. Kadını "yüzüstü bırakmak" gibi yürekler acısı ve zararlı sonucun sebebinin, ona karşı duyduğu aşırı saygı olması garip bir düşüncedir.

Birçok vakamda kadının ilk cinsel heyecanı buharlaşmıştı çünkü o kocasının ya da âşığının başarısızlığını önceden sezmişti. Bazen kadın heyecanlanmaktan kaçınır ve onu doyumsuz bırakan cinsel ilişkiden nefret etmeyi öğrenir. Buna benzer şekilde dengesiz kişiliğe sahip bir adamla evlenen kadın, kocası ona cinsel olarak yaklaşır yaklaşmaz içine kaygı dolduğunu bana anlattı. O, insanın acı ve korku veren bir şeyden kaçtığı gibi cinsel ilişkiden kaçmıştı. Başka bir kadın bana kocasının onu güçsüzce kucaklaması sırasında genellikle ertesi gün yenilecek yemeklerin planlanmasına başvurduğunu söyledi. Aynı esnada cinsel keyif belirten hareketler de yapabiliyordu; oldukça ilginç bir başarı.

Erkeğin cinsel eğitiminin başarısızlığına gelince: Yasaklanmış olanı yarma hareketi her zaman fahişelerle ya da önüne gelenle yatan kadınlarla cinsel doyum şeklinde olmaz. Ancak karısını aşağıladığında, özellikle de en bayağı kelimeleri söylediğinde uyarılabilen bir adamla ilgili bir vaka biliyorum. Adam, ön sevişme sırasında karısına hitap şeklinin kişinin bir sokak kadınına hitap şekli olduğunu hayal ederek, bilinçsizce karısını cinsel olarak yaklaşabileceği tipteki kadına döndürüyordu. Aksi halde karısına cinsel olarak yaklaşmaya cesaret edemeyecek kadar onu aşırı "değerli" buluyordu. Adam onu uygun bir seks nesnesi yapmak için sözlü olarak aşağılamalıydı. Bu arada, karısı bu sözlü ön hazırlıklardan hoşlanmıyor değildi.

İşte erkeğin dişisi: Cinsel bakımdan oldukça çekingen bir adamla evli olan kadın, çok aktif ve saldırgan hayali bir erke-

ğin onu kucakladığını düşündüğü zaman orgazma ulaşabiliyordu. Böylelikle o, hem kocasına sadık kaldı hem de başka bir adamla yattı. Başka bir vakada, koca o kadar çok iffet taslayıcısı gibi davranmıştı ki karısını sıkılgan, seksten ya da cinsel heyecan göstermekten utanan bir kadına çevirdi. Sonunda kadın o kadar çok çekingenleşti ki kocasıyla cinsel ilişkiyi bir tür onursuzluk olarak görmeye başladı. Kocası yolculuklara çıktığı zaman barlarda ve başka yerlerde her türlü erkekle cinsel amaçlı yakınlık kurdu ve nefret ettiği bu belirsiz adamlarla cinsel ilişkinin tadını çıkardı. Bu adamlarla, saygı duyduğu ve bilinçli olarak sevdiği kocasının adını aynı tümcede ağzına alamıyordu ve bu iğrenç tiplerle bir seks âlemi gecesi geçirdikten sonra onlardan hiçbirini bir daha görmedi.

Karısını olası cinsel bir partner yapmak için onu aşağılaması gereken kocaya bir an için dönelim: Kadınlara karşı duyulan aşırı saygının hiç beklenmedik bir yönde engelleyici etki yaptığı bir olayı anımsıyorum. Yıllar önce, Kuzey Carolina'da Asheville'de, psikanalitik danışman olduğum Highland Psikiyatri Hastanesi'nde yaz aylarını geçirmek zorunda kalmıştım. Bir keresinde, bu hastanedeki kadın psikiyatr, birkaç aydır tedavi ettiği ve çokça başarılı olamadığı genç bir denizciyle görüşmemi istedi. Hekim, genç adamın ona söyleyemediği bazı gizli bilgileri belki benim ortaya çıkaracağım görüşündeydi. Duygusal rahatsızlıklarından ötürü donanmanın işine son verdiği denizciyle uzun bir görüşmem oldu. Konuşmamız sırasında, doğal olarak, genç adamın aşk yaşamından da söz ettik. Genç denizci yirmi sekiz yaşlarındaydı. Belirli bir noktada bana şunu söyledi: "Doktor Brown"a (onu bana yollayan kadın psikiyatr) sık sık dedim ki, ne zaman bir kızla yakın bir birliğim olsa..." "Ne dedin," diyerek onun sözünü kestim. "Yakın birlik mi? Bir denizcinin bunu böyle dediğini hiç duymamıştım!" "Ama Doktor Brown bir *bayan*," dedi denizci suçlarcasına. Özellik-

le güney eyaletlerde genç erkeklerin kadınlara olan saygısı onun açıkça konuşmasını, cinsel eylemleri ve işlevleri Amerikan donanmasında kullanılan terimlerle ifade etmesini engellemişti. Hemen Doktor Brown'a hastayı hastanede erkek bir psikiyatra göndermesini önerdim. Burada, kızlarda olduğu gibi erkek çocuklarda da cinsel eğitimin ya başarısız ya da aşırı başarılı olabileceğini ki o da başarısız anlamına gelir, yinelemek istiyorum.

9. EŞSÜRELİLİK

Evrim genel olarak erkeği içgüdülerin eşsüreliliğinden özgür kılar ama kadını değişikliğin ritminden erkek kadar kolaylıkla özgürleştirmez. Erkekler haşinleşebilirler ve her an katil olabilirler. Son zamanlarda bazı araştırmacılar kadınların işlediği suçların %70 ila %80'inin âdet öncesi ve âdet dönemi başlangıcında işlendiğini göstermektedir.* Erkekler cinsel dürtülerinde biyolojik ritmin izlerini gösterirken, kadınların cinselliği çok açıkça doğanın dönemsel yasaları tarafından yönetilmiştir. Kadınların çoğu âdet dönemlerinden birkaç gün önce, âdet dönemleri sırasında ve ondan sonra çok kolaylıkla tahrik olurlar.

O sırada gebe kalma olası olmadığından, doğurganlıkla cinsel arzu arasında bir zıtlığın olduğu görülmektedir. Sanki doğa bir zamanlar kadını erkeğinkine yakın bir duruma getirme girişiminde bulunmuştur ve o günler, sözün gelişi, o başarısız girişimin bir anısıdır. Doğal olarak bu biyolojik bir spekülasyondur ama kişi psikolojik değişikliklerin bir kadının evrelerinde biyolojik faktörlere geri döneceği izleniminden kurtulamaz. Cinslerin ilişkisinde bu kadar çok kavgaya ve mutsuzluğa neden olmasından haklı olarak sorum-

* Maxine Davis, *Kadının Cinsel Sorumluluğu*, New York, 1956, s. 245.

lu tutulan âdet öncesi gerilimi, çoğu zaman şu tümceyle ifade edilebilecek bir engellemenin semptomatik söylemi olarak açıklanmıştır: "Ne bir penisim ne de bir çocuğum var." Oysa erkeğe karşı yöneltilmiş sinirliliğin ve saldırganlığın niteliği, sanki o, kadının mutsuzluğundan sorumluymuş gibi, bir tür gücenme belirtiyor görünümündedir. Psikanalistlerin, âdet öncesi gerilimin, kadının bilinçdışı penis imrenmesinin semptomatik bir ifadesi olduğunu neden hiçbir zaman belirtmemiş olduklarını merak ederim. Bir keresinde Karl Kraus, erkeklerin Tanrının kadınlarda eksik bıraktığıyla cezalandırıldığından yakınmıştı: "Her ay onlara eksikliklerinin anımsatılmasından ötürü, bizim kan kaybından ölmemiz mi gerek"*

Çoğu erkeğin genellikle şu ya da bu kadını değil, "yalnızca bir kadın" istediği doğrudur. Bu, erkeklerin cinsel açlık çektikleri zaman bir dişi istemesi ve kişisel nesne seçimi öneminin biyolojik dürtünün arkasında kalması demektir. Genelde kadınlar için cinsel arzunun daha çok şu ya da bu erkekle olan kişisel ilişkiye bağlı olduğu doğrudur. Ama kadının cinsel arzusunun erkek cinselliği niteliğine yaklaştığı o günlerde, onların nesne seçiminin kişisel faktörü psikolojik olarak neredeyse önemsiz bir duruma gelir. Eğer kadınlar tam anlamıyla içten olsalardı, her ay yinelenen o kısa evrelerde herhangi bir erkeği kabul edeceklerini itiraf ederlerdi. O zaman onlar için bir seçim yapma sorunu kalmazdı.

10. BİR KADIN NE İSTER?

Ernest Jones, Freud'un kadınların psikolojisini erkeklerinkinden daha gizemli bulduğunu söyler. Bir keresinde Freud'un Marie Bonaparte'a söylediği sözü şöyle alıntılar:

* *Beim Worte Genommen*, Münih, 1955, s. 37.

"Hiçbir zaman yanıtlanmamış ve kadın ruhunu otuz yıldır araştırmama karşın hâlâ yanıtlayamamış olduğum soru şudur: "Bir kadın ne ister?"* Freud şu ya da bu tip bir kadını değil, tüm kadınları ve onların yaşamlarındaki amaçlarını dikkate alır. Sorunun, erkeklerin amaçlarının aksine, kadınların amaçlarına yönlendirilmiş olduğunu tahmin etmek için büyük bir anlayış gerekmez. Ayrıca, Freud'un sorusunda ele alınan yaşam amaçlarının dar anlamlı, sınırlı hedefler değil, kadınların onlara doğru bilinçli ve bilinçdışı olarak çabaladıkları en temel amaçlar olduklarını da tahmin edebiliriz.

Sorunun bir kadına, olağanüstü psikolojik algısı ve anlayışı olan bir kadına sorulmuş olması rastlantısal olamaz. Marie Bonaparte'ı tanıma zevkine vardığım Paris ve Viyana'da, kadınların psikolojik sorunlarıyla ilgili tartışmalarda onun içe işleyen analitik anlayışına ve açık sözlülüğüne her zaman hayran oldum. Onun daha sonra yazdığı kitaplar, bu sorunları çok iyi anlaşılır ve çoğu zaman başarılı bir yazınsal sunuş yeteneğinin olduğunu kanıtladı. Freud, Marie Bonaparte'a geleceği en parlak öğrencilerinden biri gözüyle bakıyordu. Hem öğretmeni hem de arkadaşı olan kişiyle yaptığı o görüşmede prensesin ne yanıt verdiğini ne yazık ki Jones bize söylemedi.

Sorunun, özellikle tüm zamanların en büyük psikologlarından biri; yüzlerce kadın hastayı incelemiş, etrafı ailesinden kadınlar, kadın öğrenciler, kadın hayranlar, doktorlar ve psikologlar tarafından çevrelenmiş bir psikanalist tarafından sorulması ilginçtir. Arama ve araştırmaları onu sonsuz kadınsı olana değil, sonsuz kadınca olana, kadının tüm sınıf, inanç ve milliyet sınırlarının ötesindeki amacına doğru yönlendirir. Kadınların şimdi ne için çabaladıklarını ve ilkel zamanlardan beri ne için çabalamış olduklarını sorar.

* *Sigmund Freud'un Yaşamı ve Yapıtları*, New York, 1955, II. Cilt, s. 421.

Freud soruyu sorar ama onu yanıtlamaz. Böyle bir yanıt tüm kadınların bilinçli ve bilinçdışı amaçlarını içermelidir. Belki de, kadınların tüm biyolojik ve psikolojik gereksinimlerini hesaba katacak böyle genel bir soruya yanıt yoktur.

Böyle bir yanıt varsa, birçok yönden Freud'un öncüsü olan ve başka şeylerin arasında ego psikolojisinde psikanaliz tarafından henüz ulaşılamamış bazı psikolojik içgörülere varan Nietzsche belki de bunu verirdi. Şafak vakti çevrede çekine çekine ve usul usul dolaşan Zerdüşt bu "küçük gerçeği" harmanisinin altında gizler: "Kadında her şey gizemdir ve kadında her şeyin tek çözümü vardır. Buna gebelik denir."

11. KADINCA ve KADINSI

Bir önceki bölümde "sonsuz kadınsı" ve "sonsuz kadınca" arasındaki zıtlıktan söz edildi. Bu satırları yazarken, onların bir zamanlar bir kadın tarafından bana söylenen bazı gözlemlerin etkisiyle ortaya çıktığının farkında değildim. Bu kadın bu kitabın ilk müsveddesinin bazı bölümlerini okumuş ve bana şöyle demişti: "Bu bölümdeki yorumlarınız kadınca olanı değil, kadınsı olanı ilgilendiriyor." Yapmış olduğu ayrıma şaşırdım ve ne demek istediğini sordum. Bana, uzun bir süre bu farkı düşüncelerinde tasarladığını söyledi. Ona göre kadınsı demek, çekici ve baştan çıkarıcı her şey, erkeği ayartma ve aklını çelme amacıyla ancak bir kadının diyebileceği, "hem gel, hem git," anlamına gelen her şey demekti; dişinin tüm hileleri, dalavereleri ve kurnazlıkları. Ona göre, kadınca, vermeyi çağrıştırıyordu: Başkalarını düşünme gereksinimi, içgüdüsel olarak sevgi dolu ya da analara özgü olan. Her günkü savruk dilimizde ikisi arasında bir ayrım yapmamamıza karşın, farkında olmadan hepimizin bu ayrımı yaptığı görünümü vardır.

Çoğu zaman iki niteliğin bir kadında birleştiği ve bunun onun doğasının iki yanını temsil ettiği açıktır. Ama bunlardan biri kendisini ortaya koyduğu zaman ötekinin geri çekilmesi ilginçtir. Doğa, kadınsının cephaneliğini kadınca olanı geliştirme gizli amacında kullanabilir. Öteki yönden, çok kadınsı davranışın ortasında birden kadınca olan belirebilir.

Küçük kızda çok erken dönemde hem kadınca hem de kadınsının ortaya çıktığını çoğu zaman görebiliriz. Kızım Miriam henüz beş yaşındayken, hem kadın hem de erkek grupları içinde cilveli olmayı ve onlarla kaynaşmayı biliyordu. Hatta istediğini elde etmek için çok kadınsı bir biçimde küçük hilelere de başvurabiliyordu. Yalnız, aynı dönemde şu olayı da anımsıyorum. Yaz tatilimizi Kanada'da bir çiftlikte geçiriyorduk. Çevreye bir göz atmak için Miriam'la birlikte ahıra gittim. Miriam, bir direğin tam tepesinde, anne kırlangıcın yavrularını güven içinde büyüttüğü bir kırlangıç yuvası gördü. Yavru kuşların kanat çırpmalarını duyabiliyorduk. Kısa bir süre sonra ahırdan ayrıldık ve yürüyüşümüzü sürdürdük. Birden Miriam elimi bıraktı ve farkında olmadan açık bıraktığımız ahırın kapısını kapatmak için hızla geri döndü. Yolda bir kedi görmüştü ve o kadar küçük olmasına karşın, kedinin kuş yavrularını öldürmesinden korkmuştu. Daha o zamandan küçük kızın içinden kadınca olan duygu kendisini dışa vuruyordu.

Kadın hastalarımdan biri, yaklaşık aynı yaştayken, kendisine bir çift Hint domuzu verilmiş olduğunu anımsadı. Hint domuzları bir aile oluşturdular ve hastam onları bir atmaca gibi korudu. Bir gün, ebeveynlerinin bir arkadaşı, bir buldok köpeğiyle ziyarete geldi. Hiç kimsenin bakmadığı sırada köpek küçük hayvanların ansızın üstüne atladı ve onları öldürdü. Küçük kız çılgına dönmüştü ve attığı çığlıklarla büyükleri oraya koşturdu. Köpeğin sahibi olan genç kadın üzülmüştü ve ağlamaya başladı. Birden küçük kız ona koştu ve "ağ-

lamayın, sizin kabahatiniz değildi," dedi. Hasta, küçük bir kız gibi duygu hassasiyeti ve aynı zamanda kadınca bir annelik göstermişti.

Kadınca dediğimiz nitelik anneye özgü olan davranışın en önemli katkı malzemesidir ve aslında kadının anne olup olmaması fiziksel gerçeğinden bağımsızdır. Küçük bir çocukken erken dönem Avusturyalı bir kadın yazarın (Marie Ebner-Echenbach'mıydı acaba") kısa bir öyküsünü okuduğumu anımsıyorum; bu öykü bende bazı düşünceleri harekete geçirmiş ve ilkokuldaki öğretmenime yeni gözlerle bakmama neden olmuştu. Eğer doğru anımsıyorsam, öykü genç bir öğretmen kadının yaz tatili sırasında genç bir adamla yaşadığı romantik serüveni anlatır. Evlilik yaşamı, bir koca, bir çocuk, bir ev hayali kurmuş olan ve aşkında düş kırıklığına uğrayan genç kadın sonbaharda evine gelir. Derinden derine üzüntülü, okuluna döner. Sınıfında çocuklar çevresini alınca, daha ilk günden üzüntüsü ve umutsuzluğu yavaş yavaş kaybolur. Öykü, altmış yıldır bana şunu anımsattıran bir tümceyle kapanır: "En çok çocuğu olan kadın çocuksuz kadındır." Kadınca terimini en iyi anlamıyla burada kullanabiliriz.

Erkeklerin çocukluk dönemi anılarında annelerindeki kadınsılık önemsiz bir rol oynamasına karşın, kadınca olanın onlarla yaşamayı sürdürmesi gariptir. Ayrıca, kadınların ve erkeklerin çocukluk dönemlerinde anneleriyle ilgili anılarının duygusal yönlerinde de bir farklılık vardır. Kadınların anılarında daha çok annelerinin kadınsı niteliği saklanmıştır. Bir kadın hasta, erken çocukluk döneminde annesinin "telefonda sesinin seksi" çıktığının farkına varmış olduğunu anımsadı.

Erkeklerde çocukluk dönemi anılarının bu bölümünden kaçınmakta ensest tabusunun bastırıcı etkilerinin payının olduğu kesindir. Annenin idealleştirilmesinin, onun kadınca kişiliğinin anımsanmasıyla çok yakından ilişkili olduğu kay-

da değer. Annenin doğasındaki bu yanın küçük erkek çocuğunun ego gelişiminde de önemli olduğu açıktır.

İşte, bu analitik sonucu onaylayabilecek küçük bir anı: Birçok işaret benim hayalci, neredeyse uyuşuk küçük bir erkek çocuğu olduğum gerçeğini söylüyor gibi. Gururlu annelerin çocukları hakkındaki "parlak söylemleri"nden kalan hiçbir şey yok çocukluk dönemimden. Annemin bir gülümsemeyle söylediği tek sözcük "akıllı" ya da "zeki"den başka bir şey değildi. O ne zaman alışverişe ya da bir ziyarete gitse ağlamaya ve sonra da hıçkırarak yakınmaya başlardım: "Düştüğüm zaman beni kim yerden kaldıracak?" Bu, henüz doğru düzgün yürümeyi başaramadığım bir yaşta olmalı. Benim zavallı sorum, küçük bir erkek çocuğunun yalnızca tümden bencilliğini değil, hayal gücünün kesinlikle olmadığını da gösterir. Eğer yere düşersem beni başka birisinin kaldırabileceğini düşünemiyormuşum gibi görünüyor. Ama bu işlevin yalnızca anneye yüklenmesi, belki de benim aptallığımın bir sonucu değil, ancak onun tarafından yerden kaldırılmayı istediğimin bir ifadesiydi.

"Kadınca"nın her şeye kadir olmasının inancı öyle dirençliydi ki bu, yaşamın her erkeğe getirdiği düş kırıklıkları ve acı gerçeklerle karşılamadan, etkilenmeden içimde bir yerde kaldı. Bu çocukluk dönemi inancının yankısını hâlâ anımsıyorum. Bu, Goethe'nin *Faust*'unu sonlandırdığı o harika dizeleri lisede ilk kez okuduğum zaman içimde çınladı:

Burada dile getirilemeyen
Aşk ile yoğurmuştur onu
Ebedi-kadınca olan
Bizi çeker yukarı.

Küçük bir çocukken hissettiğim, burada en yüceltilmiş ve mistik şekliyle yeniden belirmişti.

Bu görkemli dizelerde "ebedi kadınca" olanın "ebedi kadınsı" olanla yerinin değiştirilebileceğini düşünebilir miyiz? Kesinlikle hayır. "Ebedi kadınsı"nın yukarı çeken işlevi penisle sınırlıdır. Evet doğrudur başlangıçta, anne küçük erkek çocuğunun hem şefkat özlemi hem de tensel nesnesidir ama kısa bir süre içinde karşısına ensest engeli dikilmiştir. Kısa zamanda cinsel itkiler başka bir nesne arar ve anne yalnızca sevecen duyguların nesnesi olur.

Kadınsı olan kesinlikle eskidir ama aynı kesinlikle ebedi değildir. Kadınsı olanın eski taş devri kadınlarında çok belirgin olduğu düşünülemez. Bu, belki de içinde insan kültürünün başladığı neolitik devirden çok eski değildir. İlk erkeğin karısının ve kızının mutlaka çok az kadınsı nitelikleri vardı. Ama onların daha o zaman kadınca nitelikleri olduğu neredeyse kesindir.

Hayır, "ebedi kadınsı" olan yoktur, çünkü kadınsı karakter özellikleri, erken dönemde olmasına karşın, küçük kızın belirli bir gelişim evresinde de ortaya çıkar. Doğrusunu söylemek gerekirse, "ebedi kadınca" olan da yoktur çünkü o olsa olsa ancak cinsel farklılaşmaya kadar geri izlenebilir. Evrimin henüz dişileri ve erkekleri farklılaştırmadığı ve birçok tek hücreli türün bu önemli farkın huzurlu bilgisizliği içinde yaşadığı çağlar vardı. Ama bu küçük gezegenin üstünde insan dişileri ilk kez belirince, kadınca olanın izleri ortaya çıktı, oysa kadınsı olan ancak uzun uykusundan uyandığı zaman dünyaya geldi. Biyolojik ve psikolojik kökenleri birleştiren bu anlamda, kadınca olandan dişinin başlangıç ve son amacı olarak söz edebilirsiniz; onun kadınsılığı geçici bir olgudur. Kadındaki kadınca yön kalıcıdır, oysa onun kadınsılığı, Charles Darwin'in sözcükleriyle, onun "çabuk unutulan" çekiciliğidir.

En iyi anlarda en kadınsı yaratık kendi içinde kadınca olanın da farkına varır. Bu temel bölüm erkekle olan rekabetin

dışında kalır. Onun, cinslerin savaşından dışta tutulmuş, "göğüs göğüse dövüşmenin dışında", yüceltilmiş bir yeri vardır. O, kadının kudreti ve zaferi olan öğedir. Kudret arzusu ya da kadınların bağımsızlığı mücadelesi tarafından etkilenmemiştir. Anatole France bu ebedi kadınca olanı, bir keresinde, eşitlikte ısrar eden kadın üstünlüğünden vazgeçer dediği zaman düşündü.

12. ERKEKLER, KADINLAR ve GİYSİLER

Genetik psikoloji anlamında zihinsel olayların sistemli ve yeniden tam bir kurgulanması psikanalizin amaçları içinde değildir. Ama belirli duygusal bir süreci ya da zihinsel durumu anlamak, analist için onun kökenini ve evrimini anlamak da demektir. Onun yöntemi, genetik psikolojinin tarihsel yönteminin erişmesine olanak vermeyen derin düzeylerin içine süzülme olanağı sağlar. Bu ona gelişmenin en son evrelerinde uzun zaman önce unutulmuş olan geçmişin izlerini bulmakta yardımcı olur. Erken dönemde bastırılmış izlenimler bireyin yaşamında silinemeyecek izler bırakır. Çoğunlukla onları son zamanlardaki tezahürlerinde tanımak güçtür. Onlar bir tür zihinsel taklitçilikle korunmuşlardır. Bireyin yaşamında oluşacak daha sonraki koşullar gibi, bunlar da çevrelerindekine benzer bir koruyucu görünüş alırlar. Öteki izler yer değiştirme ya da çeşitli şekil değiştirme yoluyla tanınamaz bir duruma gelirler ve rasyonalizasyon şekilleri içinde belirirler. Böyle olmakla birlikte, bazı erken dönem izleri, şekil değiştirmemiş olarak görülebilir. Kolaylıkla son evrelerin doğal ve yerinde ifadeleri sayılabilecekleri için bu gibi izlerin erken dönem izleri olabileceğinden kuşkulanılmaz ve tanınmamış kalırlar. Benzer olgulara yakın olan görünüşleri gizleyici bir örtüdür ve

araştırmacının onları tanımasını engeller. Erişkin davranış şekillerinin arasındaki öteki benzer ifadelerden biri gibi görüldüklerinden, son döneme ait ifadeler olarak kabul edilirler. Bu, sanki az önce bir dükkândan aldığımız para üstünün içinde eski bir madeni para bulmuşuz gibidir; örneğin, Büyük İskender zamanından kalma bir drahmi gibi. Belki de para çok el değiştirmiş ve ona çok benzeyen Amerikan paramızın yirmi beş senti sanılmıştır. Koleksiyoncu ve uzman için değeri, doğal olarak, pek çok kez daha büyüktür ve bu kadar zamandır nasıl olup da seçilemediğine hayret edersiniz.

İlerideki paragraflarda bunun gibi göze batmayan ve henüz bilinmeyen iki olayın kalıntıları, kişinin üstünde çokça durmadan dinlediği iki tümce şeklinde sunulmuştur.

Viyanalı aktris Adele S. kuzenini doğumhanede ziyaret etti; genç kadın az önce orada bir çocuk dünyaya getirmişti. Bebek Adele S.'ye gösterildiği zaman, yaşlı aktris şöyle dedi: "Eğer belleğim beni yanıltmıyorsa, bu bir erkek çocuğu."

Doğal olarak gözlem aktrisin gençliğinde başından geçen çok sayıdaki gönül serüveniyle ilgilidir ama o daha önceki anılarına değiniyor olabilir. Küçük kız erken dönemde erkek çocuğunun bedeninin onunkinden farklı bir biçimde olduğunu keşfeder. Küçük kız, bütün çocuklar gibi, idrar yapma işlevleriyle ilgilendiğinden, erkek çocuğun bazı avantajlarının olduğunu fark eder. Bir erkek çocuğunun bir ağaca dayanarak işediğini gören küçük bir kız, "ne rahat," dedi. Erkeklik organı kız çocuğu tarafından yalnızca yararlı değil, süsleyici de bulunmuştur. Ünlü çocuk doktoru Benjamin Spock, bir erkek çocuğunu çıplak gören küçük bir kızın annesine şöyle yakındığını anlattı: "Ama o çok süslü ve ben çok sadeyim."

Burada, tipik penis imrenmesinin ortaya çıkmasının ve onun sonraki tepkilerinin yönünü izlemeyeceğiz. Kız çocu-

ğunun kendisini özürlü hissetmesi ve onun gözünde cinsler arasındaki bedensel farkın bir eksikliğe dönüşmesi iyi bilinir. Psikanaliz, bu erken dönem sorununun, en azından büyük ölçüde ve duygusal olarak ilerleyen dönemlerde üstesinden gelindiğini açıklamıştır. Kadın, bedeniyle ve doğanın ona verdiği öteki bedensel armağanlarla övünür. Ne var ki, kadınsı gururun, dezavantajlı bir duruma konulmuş olmaya karşı hâlâ bilinçdışı bir tepki olduğunu Freud bize göstermiştir. Kadın, bedensel güzelliklerini başlangıçtaki cinsel aşağılık duygusuna karşı geç bir dengeleme öğesi olarak algılar. O, bu bedensel armağanların, bir zamanlar penisi olmadığı için kendisini ne kadar derinden özürlü hissetmişse, o kadar daha çok değerini bilmelidir.

Bunların hepsi bilinmektedir ama analitik olarak henüz değerlendirilmemiş olan, bu dengelemenin kadın bedeninden giysiye, süse, resmi örten çekici perdeye doğru kaymasının etkileridir. Aslında bedene yönelik dikkatin giysiye aktarılmış olduğu bellidir. Kumaştan, onun yumuşaklığından, dokusunun kalitesinden ve sağlamlığından alınan zevk o denli kadınsıdır ki, bunun narin kadın bedeninden kumaşa bir ilgi aktarımı gibi anlaşılması gerekir. Daha derin bir analitik araştırma, her kadının neden öteki kadınlardan değişik giyinmeyi ama modanın trendine de sadık kalmayı istediğini açıklayabilir. Bu, aynı zamanda, kadınlar arasındaki gardıropla ilgili küçük rekabete, kıskançlığa ve kadının yeni bir giysi giydiğinde kendisini yeni bir kişilikte gördüğü gerçeğine de ışık tutabilir. Giysilerle ilgili gururun ve utancın bilinçdışı kökenlerinin, bedenden giysiye yer değiştirme açısından, avunma ve dengeleme girişiminde olması gerekir.

Bu ilginç ipuçlarını kadınlığın psikolojisi yoluyla izleme arzusunu denetim altına almak kolaydır çünkü içinde anatomik engelle ilgili bastırılmış yakınmanın giysiye ikame-

sinde şaşırtıcı bir biçimde yeniden ortaya çıkan, en azından küçük ve kendisini belli etmeyen bir iz bulduk. Bir zamanlar küçük kızın kendisini dezavantajlı hissetmesinin, olgun kadının kendi kaybını anlayarak bedeninin güzele dönüşmesiyle gururunun okşandığında kazanılan başarı ile dengelendiği görünmektedir. Ayrıca, kadının giysisinin bu durumu en avantajlı bir biçimde göstermesi, onun ilk dönemlerdeki o kişisel özür duygusunu unutmasına ve bağışlamasına yardımcı olmuştur.

Böyle olmakla birlikte, erişkin kadında o eski yakınmanın tanınamadığı, son zamanlarda giysilere yönelmesine karşın varlığını sürdürdüğü en azından tipik bir özellik vardır; bu yakınma neredeyse evrenseldir ve ondaki cinsel kusurluluk tüm sınıflarda ve çağlarda korunmuştur. Bu, "giyecek hiçbir şeyim yok," yakınmasıdır. Kadının ister gerçekten çok az sayıda giysisi olsun, ister her toplumsal olay için gerekli giysilerle dolu iki ya da üç gardırobu bulunsun, bu sözler söylenir, bu düşünülür. Bu, tüm kadınların dayanışmasını ifade eden bir fikirdir. Bu ülkenin en iyi giyinen kadınlarından biri olduğu kabul edilen bir kadın bana, her türlü olay için yeterince çok giysisi, tuvaleti, kostümü olduğunu bilmesine karşın, kendisini aynı düşünceye kaptırdığını söyledi. Sanki bu fikir her kadında neredeyse otomatik bir tepki, bir tür zihinsel refleks gibidir. Bunun, kadının gerçeğe aldırmamasına yardımcı olan bilinçdışı bir motivasyon olduğunu tahmin ediyoruz.

Bana göre, "giyilecek hiçbir şeyim yok," eski, unutulmuş yakınmanın, yeterince giysisi olmamaktan ötürü ona üzüntü süsü verilmiş yeni bir şeklidir. Küçük kızın penisi olmamasıyla ilgili eski yakınması olgun kadının yaşamını izlemiştir ve bu tipik kadınsı sözlerde ifade bulur; yakınma bedenden giysiye yer değiştirmiş olan son gelişmede yankılanır. Kadının kusursuzluğuyla ilgili ve kendisince tanınmayan bu ya-

kınma ölümsüzleşmiştir ve şu yeni tümceyi ilan eder: "Güçsüzlük, senin adın kadındır."

Bazen kadınlar erkekler için giyindiklerini söylerler ama kesinlikle yalnızca erkekler için giyinmezler. Onlar öteki kadınlar için de ama her şeyden önce kendileri için giyinirler. Kadınların görüşüne haksızlık etmemek için güdülerin oluşturduğu bu kavramın doğru olduğu kabul edilmelidir. Onların, başkalarına karşı çekici gelmeyi ummadan önce, aynada gördüklerini beğenmeleri gerektiği anlaşılmaktadır. Kendi görünüşlerinden edindikleri izlenim, başkalarının üzerinde bırakmayı umdukları izlenim üzerindeki en önemli faktörlerden biridir. Aynaya bakan kadın kendisini başkalarının gözüyle, bazen de tek bir kişinin gözüyle görür. Bu "elbiseli prova"daki izlenimin, daha sonra onun başkalarına çekici görünüp görünmemeye karar vermesinde çok büyük önemi olduğu yadsınamaz. Eğer kadın görünüşünden yeterince tatmin olmuşsa, bu onun özgüvenini güçlendirecek ve güzelliği içinde pırıl pırıl parlayacaktır. Başkalarına çekici gelmek isteyen bir kadın önce kendisine çekici görünmelidir. Psikanalitik bir seansta genç bir hastam tarafından söylenilen, "kötü giyindiğim zaman herkesten nefret ediyorum," tümcesi giysi satan her mağazaya asılmalıdır. Bu, genel olarak çok ihmal edilen temel psikolojik gerçeklerden birini içerir. Estetik nedenlerden olmasa da bu tümcede ifade edilen sonuç insanlık sevgisi adına dikkate alınmalıdır. İyi giyinmiş olduğunu bilen bir kadın, genellikle dostluk duygusuyla dolu olacak ve herhangi birini hoşnut etmek için fazla çabalaması gerekmeyecektir.

Hiçbir mantıklı kadın erkekler için de giyindiğini, yani onlara çekici gelmek için giyindiğini yadsımayacaktır. Bu, erkeğin onun kocası olmasını gerektirmez; aslında bazı durumlarda giyinmek, kocadan başka bütün erkekler içindir. Dorothy Parker'in öykülerinin birinde, *The Lovely Leave* (Harika İzin), genç bir eş izinli gelecek kocasının dönüşünü bek-

ler. Kendisini güzelleştirmiştir, kendisine çok pahalı olan o sade görünüşlü siyah giysilerden birini satın almıştır, çünkü kocasının siyah ve sade giysilerden hoşlandığını bilir. Kocasına giysiyi beğenip beğenmediğini sorar:

"A, evet," der adam, "senin üzerinde bu giysiyi her zaman sevdim." Kadın sanki taşa dönmüştür. "Bu giysi," der kadın, aşağılayıcı bir toksözlülükle ve sözcüklerin üstüne basa basa, "yepyenidir. Ömrümde bunu hiç giymedim. Eğer merak ediyorsan, onu özellikle bugün için satın aldım."

"Affedersin, tatlım," der adam. "Tabi, şimdi bunun öteki olmadığını görüyorum. Bence harika. Seni siyahlar içinde görmek hoşuma gidiyor."

"Böyle durumlarda," diye yanıtlar kadın, "bu elbiseyi keşke başka bir nedenden ötürü giymiş olsaydım diyorum."

Genç kocası onun giysisine gereken değeri vermedi diye korkutucu dul kalma isteği, erkekler için psikolojik olarak pek anlaşılır bir şey değildir ama bu kadar derinden incinme duygusunun yalnızca bu özel giysiyle ilgili olmadığını anlarız. Kadının duygularının kökleri erkeğin onun fiziksel güzelliğini ve giysisinin içindeki bedenini takdir etmemesi düşüncesindedir. Eski, unutulmuş olan özürlü olma duygusu, penissizlikten ötürü küçük kızın duyduğu acı, kocasının onun giysisine dikkat etmemesi nedeniyle duyarlılığını şiddetlendirmiştir. Kadın bu dikkat yokluğunu daha çok hisseder çünkü kendisini adama çekici göstermek istemiştir. Eğer o adama mükemmel bir yemek hazırlamış olsaydı ve adam onun çabasını dikkate almadan ve takdir etmeden yemeği yeseydi, kadın gene kendisini kırgın hissedecekti. Ama yeni giysi olayında onun gururunun aldığı yaranın değişik bir niteliği vardır, çünkü o titreşimini bir erkek çocuğunun bir kız çocuğunun bedenini beğenmemesi yönündeki çocuksu duygunun bilinçdışı yenilenmesinden alır ya da kadın kendi bedenini erkeğinkiyle kı-

yasladığında kendisininkini yetersiz hissetmiştir. Oyundaki sahnede, Dorothy Parker, olgun bir erkek ve kadının yeni bir giysiyle ilgili konuşmasını verir ama onların konuşmalarının küçük bir kız ve erkek çocuğunun seslerinde duyulabileceği kadar dolaylı bir niteliği vardır. Genç kadının düş kırıklığında ve giysinin bu düş kırıklığının ikamesine dönüşmesinde kız çocuğunun aynı acı gerçekle yüz yüze gelmesi yeniden ortaya çıkar.

Adamın kadının bedenini bir giysinin altında da takdir edeceği umudunun, kadında silinmez olarak kaldığı görünümü vardır. Kadının yeni giysisinden üstünkörü söz eden kocasına karşı genç eşinin ölmesini istemesi bize eski bir Fransız şarkısını anımsatır; bu şarkıda genç bir dul şu sözlerle avutulmuştur: "Ağlama, siyah sana çok yakışıyor!" (Ne pleuse pas; le noir te va si bien!)

Ama ebedi ve her zaman güncel olan kadın kibri temasından erkeğin psikolojisine dönelim. Karısının onu memnun etmek için satın aldığı yeni giysiye genç koca neden bu kadar az dikkat ediyordur? Onun düşüncesiz ve dikkatsiz, duyguları olmayan bir tür kaba saba bir adam olduğu konusunda karısına katılalım mı? Ama gelin görün ki her birimiz ara sıra bir eşin ya da sevgilinin yeni giysisiyle ilgili düşüncesiz ve dikkatsiz davranmışızdır. Adamın bu yöndeki dikkat ve ilgi yokluğu çoğu erkek için tipik olduğundan, biz erkekler yeni ya da değiştirilmiş bir giysiye kayıtsız kaldığımız ya da yeni bir şapkanın veya değişik bir saç şeklinin farkına varmadığımız zaman, hepimiz canavarlar değil miyiz? Kadınlar, giysilerin kesimleri ya da stilleri hakkında çok şey bilmememizi ya da onların giydiklerinin renk ve kumaş karışımını doğru dürüst değerlendirmediğimizi olduğu gibi kabul ederler ama onların dikkatimizi yeni bir bluza ya da giysinin yeni bir yakası olduğu gerçeğine çekmeleri için ne yapmaları gerekir? Onlar bu gerçeklerin farkına bizim var-

mamızı beklerler ve bunu yapmadığımız zaman düş kırıklığına uğrarlar. İlgisizliğimiz ya da dikkatsizliğimiz öyle bir noktaya kadar gider ki çoğu zaman değişik malzemelerin ve stillerin adlarını bile bilmeyiz ve bazen de onlar bir kadın giysisinin bölümlerinden söz ettikleri zaman ne dediklerini anlamakta güçlük çekeriz.

Bu yönde ortalama erkekten ayrılan bazı erkek gruplarının olduğunu anımsarız. Onların bu gibi şeyler hakkında mükemmel bilgisi vardır ve bunlara büyük ilgi gösterirler. Onlar kadın giysilerinin belirli niteliklerini takdir edebilirler ve bunu yapmaya hazırdırlar. Belirli bir tipte eşcinsel erkekleri kastediyoruz. Geçen gün, pek çok kadının yeni giysilerini eşcinsel erkeklere göstermekten hoşlandıklarını duydum; bu kişilerin zevki ve ilgisi o derecede gelişmiştir ki giysilerin özel niteliklerini değerlendirmek ve kusurlarını eleştirmek konusunda onlara uzman oldukları gözüyle bakılmalıdır. Çok sayıdaki erkek giysi tasarımcısının, moda uzmanının ve giysi satıcısının bu gruba ait ya da en azından şiddetli gizli eşcinsel eğilimleri olduğu şaşırtıcı değildir.

Psikolojik olarak ele alındığında, eğer giysi bir kadının bedeninin uzantısıysa, bu tip eşcinsel bir erkeğin kadın giysilerine bu kadar dikkat etmesi ve onlar için bu kadar çok zevk konusu olması ve ince beğeni göstermeleri nasıl açıklanabilecektir? Bu eşcinsel erkekler kadınlara cinsel arzu duymazlar ve aşk nesnesi olarak onları gereksiz kılmışlardır. Bilinçdışı olarak kendilerini giysiyi giyen kadınla özdeşleştirirler, kendilerini giysinin içinde görürler ve böylelikle onu giyen kendilerinin dolaylı imajına gelirler. Kadın kişiliğine doğru bu gizli sapmayla, kadın giysilerine ilgi duyarlar.

Kadın kılık kıyafetine ama nadiren giysilerine, özel dikkat gösteren başka bir grup erkek daha vardır. Onların ilgisi özel türde bir ilgidir : Bu, külotlar, sutyenler, çoraplar ya da ayak-

kabılar gibi kadın eşyalarının bazılarına bir çeşit tapınmaya varan bir abartma gibi görünür. Erkek fetişist grubu kastediyoruz (Kadınlar arasında fetişizm çok azdır). Kadın kılık kıyafetine bu kadar tutkulu bir ilgi ve neredeyse tapınma derecesinde hayranlık gösteren bu erkeklerin kadın bedenine âşık olmalarını beklerdik. Ama gerçek, vakaların çoğunda, onların büyük hayranlığının bedenden ayrı olarak fetiş nesnesine yönelik olmasıdır. Bu, yalıtılmıştır ve kişisel değildir. Bir ayak fetişisti belli bir kadının giydiği ayakkabılardan cinsel heyecan duymaz, kadınsız ayakkabılardan heyecan duyar. Onun nesneye olan tutkusu, onu giymiş kadına değil, kadından ayrılmış fetişe yöneliktir.

Psikanaliz, fetişist sapmanın, güzelliğinden ötürü kadın bedenine olan bir hayranlığa değil de onun gerçek doğasını hayali bir yadsımaya vardırdığı konusunda hiçbir kuşku bırakmaz. Fetiş, bu bedenin sahip olmadığı penisin simgesi ve ikamesidir; o, bilinçdışı olarak erkek cinsel organları şeklinde tasarlanmıştır. Fetişizmin hemen hemen tüm vakalarının bastırılmış anlamı, psikanalizde kendisini kadının penissiz olduğu gerçeğini en hararetli yadsıma ve kabul etmeme şeklinde ortaya koyar. Bir ikame olarak fetişe kaymada, bu erkekler, kadının penisi olduğu bilinçdışı düşüncesini ifade ederler. Çok şaşırtıcı olan böyle bir inanç için en önemli güdü, erkeğin bilinçdışı iğdiş korkusunu savuşturmaktır. Erkek, tüm kadınların da penisi olması gerektiği çocuksu inancına sanki inatla yapışır çünkü penisi olmayan, "iğdiş edilmiş" olan insanların var olduğu gerçeğini kabul etmek istemez. Eğer iğdiş mümkün olsaydı, iğdişin potansiyel tehlikesi onu da tehdit ederdi.

Kadın giyim kuşamına büyük ilgi gösteren iki tip erkekle ilgili şaşırtıcı bir sonuca geliriz: Eşcinseller ve fetişistler kadın bedenini çok çekici ve arzulanır değerde bulmazlar. Onların cinsel ilgileri başka yönlere gider: Eşcinselinki öte-

ki erkeklere, fetişistinki ise cansız nesnelere. Kadınların kendisine çekici geldiği ortalama erkek, kadın modasının özel stillerine ve kadın kılık kıyafetinin değişik parçalarına karşı göze batacak derecede dikkatsiz ve ilgisizdir. Kadınlar ayrıntılarıyla giysileri tartıştıkları sırada genellikle erkeğin canı sıkılır ve terziye prova için gitmeyi ya da Lord and Taylor mağazasından yeni bir takım satın almayı isteyen karısına eşlik etmeyi küçük bir dayanıklılık sınaması olarak kabul eder. Karısı tarafından onun kürk mantosunun malzemesini birbirine karıştırması nedeniyle azarlanan bir adamın, bu azarlamalarla ilgili olarak kaderci bir teslimiyet ya da tam bir kayıtsızlık noktasına gelmesi mümkün olabilir.

Yalnız, ortalama erkeğin kadınların giyimine çok dikkat etmediği gerçekten de doğru mudur? Yemekli bir toplantıda bir kadını endamı için çok beğenmiş olan bir adam onun endamını aklına getirdiğinde, doğal olarak giysisini de anımsar. Adam hayalinde kadının güzellik içinde odaya girişini ve çok zevkli giyinmiş olduğunu görür. Kadının ne giydiği kendisine sorulduğunda, "siyah bir gece elbisesi," bile diyebilir ve onun uzun eteğinin yumuşak kıvrımlarla uçuştuğunu anımsar. Ona giysinin kumaşı ve kesimi hakkında başka sorular sorulduğunda, herhangi bir bilgi veremeyecektir ya da bilgisizliğini veya dikkatsizliğini açığa vuran muğlak sözcüklerle yanıt verecektir. Oysa bu adam üstün gözlem yeteneği olan bir kişidir ve bu hanımın çekiciliğine kapıldığı bellidir. Onun, kadının giydiği giysinin farkında olmadığı, ilgisinin kadının ne giymiş olduğunun değil, onu giyenin üstünde toplanmış olduğu ileri sürülemez. Adama göre giysi, onun hayran olduğu tablonun ona uyan ve çok yakışan çerçevesi sayılabilir. Erkekler tarafından kadının kılık ve kıyafetine hiç dikkat edilmemiş olduğu söylenemez çünkü böyle bir varsayım birçok gerçek tarafından

çürütülmüştür. Özellikle bu adamın durumunda, örneğin bir toplantıda genç bir hanımın onun üstünde yarattığı çekici izlenimin, onun naylon çoraplarının dikiş çizgilerinin çarpık olmasının gözlemlenmesi sonucu biraz bozulmuş olduğu söylenebilir. Öteki yönden, belleği, delikanlılığı döneminde sevgilisi olan genç kızın endamını, onunla ilk kez buluştuğunda giydiği giysiyi ona hâlâ anımsatacak ölçüde saklamıştı. Sevgilisini ilk kez geniş bir çember biçimindeki mavi etek içinde nasıl gördüğünü ve sonra kızın görünüşünü bir çan çiçeğiyle kıyasladığı şiiri nasıl yazdığını anımsayabiliyordu. Bu nedenle, birçok erkeğinki gibi, bu adamın kadınların kılık kıyafetine ilgi ve dikkatinin varlığının ve yokluğunun özel bir tür olduğunu varsayabiliriz. Anlaşılan, kadın giysileri ve aksesuvarları onun üzerinde bir izlenim bırakmakta ya da bunları giyenin ve kullananın onun üzerindeki etkisini artırmaktadır ama bunlar bireysel ve ayrı nesneler olarak bütünlükleriyle onu etkilememektedir. Bu izlenim geneli kapsayan bir izlenimdir. Bu bir bütündür, tüm parçalar bir arada görülmüştür. Diğer yandan, bu tür bir dikkatte kadının kıyafetinin parçaları gözlemin merkezinde değil uçlarında kalır, belli belirsizce görülür ya da görülmez veya bulanık algılanır.

Erkeklerin, kadınların giysilerine yönelik tutumlarına dair bir önceki belirtilen genel tanımlamadan uzaklaştık. Bu tutumun taslak durumundaki bu araştırmada sözü bile edilmemiş başka yönleri de olmalıdır. Geçen gün, şık giysi mağazalarından birinin sahibi, bir giysinin, onu giyen kadına bakan erkekte, giysiyi çıkarma ve kadını soyma isteğini uyandırdığı zaman başarılı olduğunu söyledi. Erkeğin kadın giysilerine karşı bu cinsel tutumu, araştırmamızda dikkate alınmamıştı; oysa, bu önemsiz olamaz. Erkeklerin dikkat ve ilgisini çekme yolu olarak kadın giyim kuşamı, kadın bedeninin hatlarını izleyen giysi, bir büyü olarak o hatları ortaya

çıkaran ve gizleyen giysiler. Sorunun bu en temel bölümünü nasıl oldu da psikolojik düşüncemizin dışında bıraktık? İleri sürebileceğimiz tek mazeret, bu konunun bize tanınmış olan sınırlamaların ötesine gitmesidir ama erkeklerin, kadınların giysilerine karşı psikolojik tutumunun değerlendirilmesi için bu yönün ne kadar anlamlı olduğunu biliyoruz. Bunun, erkeklerin kadına gösterdikleri genel dikkat ve dikkat yokluğu temasıyla ilgili ve aynı zamanda dikkatsiz olma karışımıyla ilişkili olması gerekir. Günlük deneyimler, kendi içinde tutarsız olan bu çelişkili tutumun ortalama erkeğin kadın giysilerine karşı tipik tutumu olduğu konusunda hiçbir kuşkuya yer vermez. Bilinçli ve doğal bilgi eksikliğinden başka, bu tutumun doğuşunda bazı bilinçdışı güdülerin işlediğini tahmin ediyoruz. Kadınların giyim kuşamları hakkında daha çok şey bildiklerini, daha ilgili olduklarını ve bu konuda erkeklerden daha iyi bir zevk düzeyi geliştirdiklerini olduğu gibi kabul ediyoruz; tipik erkek tutumu, tezahürlerinde, bu yüzeysel faktörlerle açıklanamayacak kadar girift ve dikkat çekicidir.

Ortalama erkeğin bu tutumunu belirleyen bilinçdışı öğeleri nerede bulabiliriz? Doğrudan bir soruşturma yeterli bilgi için çokça umut vaadetmez. Belki de yalnızca psikanaliz, bu bilinmeyen alanı araştırabilirdi. Eşcinsel ve fetişist sapkınlıklardaki psikolojik garipliklerin araştırılması, soruna ya da daha çok onun önemi az olan alanlarını dolaylı olarak aydınlatıcı bir bilgi sağladı. Ama bu sapık erkeklerin analitik araştırmasına borçlu olduğumuz içgörüler olumsuz türde olanlardı. Onlar, kadın giyim kuşamına yoğun ilgi gösteren erkeklerin erkekliklerinden emin olmadıklarına bizi inandırdılar. Eşcinseller, bilinçdışı olarak, kadın olmak istiyorlardı ve fetişistler kadının bedeninde penis arıyorlar ve bilinçdışı olarak iğdiş tehdidinden korkuyorlardı. Evet, bu adamlar, giysilere karşı olan tutumları bakımından, bizden çok farklı-

dırlar. Onların kadın giyim kuşamına karşı büyük ilgisi yalnızca anormal değil, patolojiktir. Normal davranan ya da en azından bu yönde patolojik davranmayan erkeklerin psikolojisinin analitik içgörüsünü araştırıp öğrenmeliyiz. Analitik çalışmamız bu gibi erkekleri gözlememiz için bize bol bol fırsat sağlar.

Erkeklerin büyük çoğunluğu kadınların çıplak yerine yarı giyinik ya da yarı soyunmuş olarak daha çekici oldukları görüşündedir. Onlar kadınları çırılçıplak değil de kısmen soyunmuş olarak görmek isterler. Birçok vakada cinsel heyecanın artması çıplak beden tarafından geciktirilmiş ya da azaltılmıştır, oysa kadın bedeninin yarı örtülü görünüşü erkekleri heyecanlandırır. Her analist erkeklerin kadının en azından kısmen giyinik olduğu zaman tam cinsel güce ulaştığı vakaları bilir. Bu tip erkekler cinsel partnerleri tümüyle çıplak olduğu zaman iktidarsızlaşırlar ya da tam iktidarlı değildirler. Bu erkekler çıplak bedeni çekici bulmadıklarından, cinsel ilişki öncesinde ya da sırasında kadınların sutyenlerini, ayakkabılarını ya da çoraplarını çıkarmamalarında ısrar ederler. Ünlü Flaman ressam Felicien Rops'un (1833-1898) oyma baskıları, kısmen örtülmemiş kadın bedeninin daha çekici geldiği bu tip erkeklerden olduğunu gösterir. Onun çıplak kadınları değişmez bir biçimde ya şapkalı ya da çorap ve ayakkabılıdırlar.

Bu tip erkekler için soyunmanın çıplaklığa yeğlendiği bellidir çünkü bu cinsel heyecanlanmanın bazı gereksinimlerini karşılar ve onların cinselliği, örneğin, çocukluk döneminde bazı cinsel gözlemlerin bilinçdışı anıları gibi, birçok faktör tarafından saptanmıştır. Bu uyarıcı faktörlerin psikolojik değerlendirmesi, başka temel bir anın dikkate alınması gerektiğini dışlamaz. Çıplak kadın bedeni görüntüsünün erkeğin cinsel gücünü tutuklaştırdığı ya da bozduğu vakalarda, psikanaliz üstü örtülü olmayan vajinanın erkeğe bilinçdışı ola-

rak dişilik organının çocuksu kavranışının neden olduğu bir yarayı anımsattığını ve onun uyku durumundaki iğdiş korkusunu uyandırdığını kanıtlayabilir. Çoğu vakalarda kadın endamının çıplaklığı, bu eski izlenimi dengelemek için yerinde örtülmelidir. Sutyen ya da ayakkabılar, sözün gelişi, kadının "el sürülmemiş" yanılsamasını sağlar. Bu dengeleyici an tek başına ya da eskiden kalma röntgencilik trendleriyle birlikte, çıplaklığın görüntüsü karşısındaki zevki soyunma karşısındaki zevke dönüştürecektir. Kadınlar çoğu zaman erkek cinselliğinin bu özel koşullarını sezmişler ve onlara karşı kabullenme ya da reddetme olarak ince cinsel içgüdüleriyle tepki göstermişlerdir. Bu tür kadınsı bir tepki Anatole France'ın *Monsieur Bergeret a Paris* (Bay Bergeret Paris'te) adlı romanında bir kadınla bir erkek arasındaki aşk sahnesinde görülür: "Adam yeniden ona gitti, kadını kollarının arasına aldı ve okşamalarıyla onu etkiledi. Kısa bir süre sonra kadın iç çamaşırlarını öylesine karmakarışık bir durumda gördü ki başka duygular bir yana, yalnızca utanç bile onların çıkarılmalarını isterdi."

Tüm apaçık farklılıklara karşın, soyunmuş kadın bedenini çıplağa yeğleyen erkek tutumunun analitik araştırması, bu tip erkeklerin fetişistlerle bir benzerliği olduğunu gösterir. Ama bu erkekler cinsel yaşamlarında bunun dışında normal davranırlar; ne nesnelerinin seçiminde ne de cinselliklerinin hedeflerinde öteki erkeklerden ayrılırlar. Yüzeysel olarak ele alındığında, bu beğeni bir zevk meselesi gibi görünür ama bunun kadın bedenini çırılçıplak görmek istenmemesinin bilinçdışı bir kalıntısı olarak algılamamız gerekir. Analitik incelemede kadının üstünde bulundurması gerekli olan o giysi parçasının gizli bir işlevi vardır: Erkeğin eskiden kalma iğdiş korkusunu yenmesine yardımcı olmak, kadınların iğdiş edilmiş oldukları çocuksu kavramını yadsımak. O kadınsı kumaş parçası bilinçdışı olarak erkeğe

iğdişle tehdit edilmediği güvenini verir: "O burada ortaya çıkamaz." Estetik değerlendirmenin ya da şiddetlenmiş cinsel uyarının maskesi altında, o önemsiz beğeni küçük erkek çocuğunun eski korkusunu hafifletmeye ya da gidermeye yarar; bu terk edilmiş çocukluk dönemi izleniminin gömülmesi o kadar eskidir ki onun huzur içinde yatması için gömüldüğü yer bile artık bilinmiyordur. Ama yine bilinçdışı olarak kadının bedenindeki görünümünden örtüye, kadının endamından onun giysisine doğru kaymış olduğunu gördük.

Kadınların giysilerine gösterdikleri büyük ilgi ve dikkatteki önemli faktörün, giysilerin bilinçdışı olarak penis yokluğunu ikame eder ya da dengeler olmasının kabul edildiği tezini sunduk. Psikolojik zorunluluk erkeklerin tarafında bu tutumun erkek bir karşılığı olan bilinçdışı bir eş resmi olması gerektiğini varsaydıracaktır. Bu, erkeklerin bazı duygusal ya da zihinsel tepkilerinin, onların da kadın giyiminin gizli anlamının bilinçdışı olarak farkında olduklarını açığa vurması gerektiği demektir. Fetişistin psikolojisi böyle bir varsayımı onaylıyor görünümündedir ama bu kanıtı kullanamayız, çünkü bu patolojik bir tipi ilgilendirir, cinsel sapıklığın semptomatolojisine aittir. Evet, kısmen soyunmuş kadın bedenini çırılçıplak olana yeğlemek, normal erkek davranışıdır ama olgu, genelliğine rağmen dolaylı biçimde önemli bir psikolojik kanıt olarak kullanılamaz çünkü birçok erkek bu beğeniyi paylaşmaz.

Ortalama erkeğin bilinçli düşüncelerinde çağrışımlarını kadının cinsel organlarına yakından bağlayan en küçük bir iz yoktur. Oysa, elimizde ortalama erkeğin kadın giyim kuşamının ayrıntılarına karşı olan açıklanmamış dikkat ve ilgi yokluğu bulunmaktadır. Yıllar boyu analitik gözlemden edinilmiş olan pek çok izlenim, bu erkeğin dikkat yokluğunda bilinçdışı faktörlerin işlediğini öne sürmüştür; bunlar çoğu

zaman kadın giysilerinin biçimleri, işlevleri ve malzemeleriyle ilgili kuşkuların ve belirsizliklerin yerini almıştır. Ortalama erkeğin bir kadın giysisine karşı duyduğu kayıtsızlık, bariz ve göze batan bazı anların dışında ve ötesinde, bu tipik erkek tutumundan sorumlu olan ve bilinmeyen bir öğeyi işaret ediyor gibidir. Daha yakından bir gözlem dikkat ve ilgi yokluğu olarak tanımlanan bu tutumun aşırı basitleştirilmiş olduğunu gösterir. Bu, bir tür isteksizlikle birlikte, bu özelliklerin garip bir karışımıdır; biraz merakla birlikte, erkek sanki kadınların giyim kuşamlarına dikkat etmeyi istememektedir; bu bir bilmeyi istemekle, bilmeyi istememenin utangaç karışımıdır. Doğal olarak, bir erkeğin bir kadının giysisini bazen kadınların ötekilerinin giysilerini inceledikleri dikkatle incelemesi ya da ona gözlerini dikmesi doğru olmazdı ("Ona şöyle yukarıdan aşağı bir baktım."). Ama ortalama erkeğin kadınların kılık kıyafetine kayıtsızca bakmasının kendisine özgü bir niteliği vardır; bu, ona bakmayı ve bakışlarını çevirmeyi birleştirir.

Belirgin olup da sözcüklere dökülemeyen izlenimler biriktiği zaman, çoğunlukla başka bir kişi tarafından rasgele söylenilmiş bir cümle ani bir açıklık getirir. Bir hastanın ağzından çıkan buna benzer rasgele bir görüş, yukarıda nitelendirilen tipik erkek tutumunun analitik anlayışına yol açmıştır.

Neredeyse yirmi beş yıl önce söylenilmiş olmasına karşın bu cümleyi hâlâ anımsarım çünkü gülünç bir biçimde söylenmişti. O sıralarda Berlin'de doktorluk yapıyordum ve Viyana'da doğup büyüdüğüm için Berlin'in konuşma dilinin çoğu bana yabancıydı. Hasta, karısından söz etmişti; karısı ona uzun uzun satın almak istediği bir giysiyi anlatmış ve onu ayrıntılarıyla tarif etmişti. Adam azalan sabrına değindi ve sözlerine Berlin'in deyimlerinden birini ekledi: "So jenau Woll'n wir das gar nicht wete"; bunun en iyi çevirisi belki de

şöyle yapılabilir: "Bunu bu kadar kesinlikle bilmek bile istemiyoruz." Bu deyim çoğunlukla insanların gerçeğin hoş olmayan yanlarını bilmeyi istemedikleri olaylarda kullanılır. Bunun, sindirim sürecinin anlatıldığı bir belgesel film hakkında söylendiğini duydum. O zaman, "bunu bu kadar doğru olarak bilmekten hoşlanmıyoruz," diyen adam karşısındaki nahoş resme dair kızgınlığını dile getirdi. Bunun anlamı açıktır. Bu, eğer yaşamın tadını çıkarmak istiyorsanız, ona çok yakından bakmamak gerekir diyen Fransız atasözünün öğüdüne benzer. ("Pour rendre agréable la vie, n'y regardons pas de trop pres.")

Karısının giysisinin çok ayrıntılı tarifiyle ilgili olarak bu deyimi kullanan hasta, en sert ve şiddetli bir biçimde tipik erkek ilgisizliğini dile getirdi. Sabırsızlığını, karısının giysisinin ayrıntılarına verdiği dikkatle ilgili olarak ifade etti. Ama onun cümlesinde başka bir şey daha duydum. Cümlenin gelişigüzelliği onun psikolojik önemini gizleyemiyordu. Cümle, uzun zamandır aradığım anahtar sözcüğü içeriyordu. Kadın kılık kıyafetine tipik erkek tutumunu belirleyen yalnızca ilgi ya da dikkat yokluğu değildi. Bu daha çok, tüm ayrıntıları bilmeye duyulan isteksizliktir. Böyle bir "mantıksız" tutumun nedeni ne olabilir?

Yapmamız gereken sadece şudur: Daha önce elimizden bıraktığımız ipucunu, yani giysilere yönelik kadınsı yaklaşımın bir benzerinin de bilinçsiz bir biçimde de olsa erkeklerde var olduğu varsayımını yeniden ele almalıyız. Bulduğumuz faktör olumsuz türde bir faktördür: Erkeğin "onu" bu derece bilmeyi kesinlikle reddetmesi. Hastanın cümlesi bir yadsımanın ifadesi, hoş olmayan gerçeklerin kişi tarafından bilinmemesini sağlamaya çalışan bir mekanizma olarak nitelendirilebilir. Böyle hoş olmayan bir şeyin yadsınmasında bir gerçeğin kabulü ve onun reddi arasında bir uzlaşmaya varılmıştır.

Eğer giysi kadın bedeninin bir uzantısıysa, bazı bilgilerin bilinçdışı yadsınması başlangıçta kadının endamıyla ilgiliydi. Vajinanın varlığının farkına varan erkek çocuğunda gözlemlediğini reddetme bilinçdışı eğilimi vardı; yani kadınların penisi yoktur. Bu eğilim cinsellik alanından gelen dürtülerle dövüşmek zorunda kalmıştı. Bu dövüşün sonucu, gerçeğin mantık ve egonun bilinçli bölümü tarafından kabul edilmesi yanında, fantezilerde ve bilinçdışı düşüncelerde yadsınmasıdır. Bu bilinçdışı yadsıma kadının bedeninden giysiye yer değiştirmiştir ve kendisini giysilere karşı olan o göze batıcı dikkat yokluğuyla açığa vurur. Kadın bedeninin nasıl olduğunu öğrenmeye yönelik çocuksu istek yerini, delikanlılık boyunca süren ve onun karşıt eğilimi olan "bunu bu kadar doğru olarak bilmeyi istemiyoruz"a bıraktı ve sonra da kadının çıplak bedenini örten giysisine aktarıldı. Kısmi yadsımada erkek, kadın endamının yer değiştirmiş ikamesi olan giysinin tüm ayrıntılarını bilmeyi reddeder, sanki böyle bir bilgi ve ilgi, kadının penissiz olduğu eski, hoş olmayan ve bilinçdışı olarak ürkütücü buluşuna yol açacaktır.

Bu yadsıma fetişistlerin gösterdiği vakalardaki çok büyük boyutlara kesinlikle ulaşmaz. Bu daha çok, erkek çocuğun kadınların penisi olmadığı gerçeğini reddetmesinin küçük, yalıtılmış bir kalıntısıdır ve kadın giysileri üzerinden dikkat ve ilginin geri çekilmesiyle sınırlanmıştır. Bu, giysilere karşı erkek tutumunun bir bölümünü oluşturur, merak ve yadsıma eğilimleri arasında uzlaşmacı bir ifadedir ve çoğu zaman erkeklerde gördüğümüz giysiye şöyle rasgele bir bakış atmaya yol açar. Erkeğin bir giysinin genel etkisini reddetme eğilimi vardır çünkü eğilim, ayrıntıları doğru olarak dikkate almadan yüzeysel bir görüntü elde etme yönündedir.

Ciddiyetten uzak bir deyim, erkeğin kadın bedenini önceki algılayışının yerine geçen tutumun son kalıntısını bize

gösterdi. Benzer ayrıntılarda olduğu gibi, bu ayrıntıda da (bir hasta bir giysinin "kesimi" söz konusu olduğu zaman hoş olmayan duygular hissediyordu) eski korkunun çok hafif bir izi erkekliğin olgunluk dönemine taşınır. İzin takibi kolay değildir çünkü o kendisini ortalama erkeğin doğal ve rasyonel toplumsal ifadesi olarak gizlemiştir ve başlangıçta kendisini gösterdiği yerden çok uzaktadır. O neredeyse fark edilemez bir durumdaydı çünkü alışılmış erkek davranış şeklinin temel öğesini oluşturuyor görünümündeydi ve biz bu perdenin arkasında işleyen bilinçdışı duygusal faktörlerden kuşkulanmadık.

Kendilerini giysilere karşı olan tutumlarında açığa vuran şekliyle cinslerin arasındaki psikolojik farklılıklar anketine geri döndüğümüz zaman, her iki tarafta sonuca götürücü yanlış anlamaların bilinçdışı bir iletişimi dışlamadığını hayretle görüyoruz. Birçok güvensizlik ve yanlış olmasına karşın, burada da erkekler ve kadınlar arasında bir uzlaşma vardır.

13. GİYSİLERİN CİNSELLEŞMESİ

(Kontrpuan)

Kadın fetişistler, cansız bir nesneye erotik temelli ve anormal bir bağlılık gösteren kadınlar var mıdır? Eğer varsa, bunların sayısı azdır ve psikiyatrlarla psikanalistler onlardan çoğuna konsültasyonlarda rastlamazlar. Aslında, bir erkeğin ayakkabısına ya da ceketine aşırı erotik ya da cinsel değer verme kadınlarda çok az görülür. Neden bu böyledir? Bu soruya alışılmamış bir açıdan yaklaşmak istiyoruz.

Bir keresinde seminerin birinde, bir kadın öğrenci çok ciddi bir biçimde, eğer erkekler kadınların ne giydikleriyle daha az ilgili olsalardı, kadınların giysilere bu kadar çok dikkat et-

meyeceklerini ileri sürdü. Bu kulağa çelişkili gelir çünkü ortak deneyime göre, giysi endüstrisindeki tasarımcılar ve insanlar dışında, erkekler kadın giyim kuşamıyla çokça ilgili değildirler. Yine de öğrencinin savı anlamlıdır; erkekler için kadınların giyimli ya da çıplak olup olmamalarının öneminin ilkel şekli anlamında değil de erkeklerin bilinçdışı olarak kadın giysileri tarafından etkilenmeleri anlamında. Fetişistleri ve kadın giysileri giyen erkekleri değil, normal, ortalama erkeği kastediyorum. Fetişizmin aksine, bu özel ilgi türü en iyi şekilde giysilerin cinselleştirilmesi olarak tanımlanabilir. Bu demektir ki kadın giysilerinin görünüşü ve bazen de onların görsel fantezisi, bir erkekte kadın bedeninin imajını, bir kadında erkek giysilerinin erkek bedeni imajını uyandırmasından daha sık uyandırmaktadır.

Evet, genel olarak kadın giysileri erkeğin karşı cinsle ilgili sahip olduğu "beden imajına" aittir. Damon Runyon'un öykülerinde çoğu zaman kullanılan New York argosundaki "etek" kadın demektir. Birçok erkek için etek kadının alt kısmını örten bir giysi değil, daha çok kadının bedeninin alt kısmının bir giysiye dönüşmüş şeklidir. Erkeğin cinsel merakı bu bilinçdışı kavramda kesinlikle belirleyici bir faktördür. Hoşlanmak ve nefret konusunda kadınlarla ilgili saplantısı olan August Strindberg, tekrar tekrar bir eş aramış ve her zaman hayal kırıklığına uğramıştır. (Yüzyılın başında Viyana'da bir akşam yemeği toplantısında bir kadınla tanıştırılan bir adamın anekdotunu anlatırlar. Adam kadına sorar "İsveçli misiniz, hanımefendi? Strindberg'le ne zaman evlendiniz?") Mutsuz ya da umutsuzcasına başarısız yazarın bir arkadaşı onun çoğu zaman, "Etekler!.. Etekler!" diye inlediğini söylemiştir. Bu giysilerin bir sırrın yanı sıra onu öğrenmek için bir meydan okuma da gizlediği görünmektedir.

Neden kadınlar erkeğin bedeninin örtülü bölümü için benzer bir meraka kapılmamışlardır? Bundan sonraki ve en uygun yanıt, kadının cinsel organlarının yeri ve erkeğin aramasının sorumlusunun onların gizlenmişliği gerçeği olurdu. Psikanalitik araştırma bu faktörü yadsımaz ama erkek çocuklarının doğrudan gözlemlenmesi olarak erişkinlerin çocukluk dönemi anıları içine analitik bir giriş daha derin içgörülere götürür. Küçük erkek çocuğu başlangıçta kızların kendisi gibi şekillendirildiğini varsayar (başlangıçta o, cansız nesnelerin de örneğin bir masanın da penisi olduğunu düşünür). Bir rastlantı eseri çocuk gerçeği öğrendiği zaman, bu çocuksu kavrama yine inatla yapışır. Görmüş olduğunu reddeder. Bu garip gelebilir ama bu birçok bilim insanının önyargılı bir fikre ters düşmeleri nedeniyle algılamalarını reddetmelerinden daha garip değildir. Bir kadının çıplak bedenini gözlemlemiş olan küçük bir erkek çocuğu için görmek inanmak demek değildir. Ama neden bu reddetme? Bu, bilim insanlarının durumunda olduğu gibi, küçük erkek çocuğunun kadınların da kendisi gibi penisi olmasıyla ilgili tutunduğu ilk kuramında yalnızca kuramsal nedenlerin işlemesi olamaz. Bu varsayımda diretmenin gizli nedenleri arasında iğdiş korkusu, en önemli olanıdır. Bu korku, eğer kadınlar bu çok değerli parçaya sahip değillerse, küçük erkek çocuğunun kendi penisinden yoksun bırakılabileceğini akla getirir. Küçük erkek çocuğu da onlar gibi olabilir. Bu çocuksu korku sonradan edinilen bilgiyle değişmez ve erkeğin içinde bilinçdışı olarak yaşamayı sürdürür.

Bu iğdiş korkusuyla kadınların giysilerine karşı erkeklerin tutumu arasındaki yakın, yeraltı ilişkiler J. C. Flugel tarafından araştırılmış, ilginç ve eğlenceli bir kitapta sunulmuştu.* Başka psikanalistler de bu karmaşık sorunu ele almışlar-

* *Giysilerin Psikolojisi*, The Hogarth Press, Londra, 1930.

dı. Bana öyle geliyor ki sorunun bir yönü araştırma tarafından tümüyle ihmal edilmiştir; ona bu açıdan yaklaşacağım.

Sanıyorum psikanalistler neredeyse hiçbir zaman belirli bir derecedeki fetişizmin ne ölçüde cinsel çekim alanına ait olduğunu soruşturmadılar. Freud'a göre* böyle normal bir "fetişizm" erkeğin aşk yaşamında gözlemlenebilir, özellikle cinsel amaca ulaşılamadığı ve bunun gerçekleşmesinin o sırada olanaksız olduğu evrelerde. Araştırma alanını giderek daha çok patolojik alanla sınırlayan psikanaliz, örneğin, normal fetişizmin karakteristik yer değiştirmelerini dikkate almamıştır. Örneğin, bir kadında yüksek topuklu bir ayakkabı alçak topuklu olanından neden bu kadar daha çok çekicidir? Anatole France'ın öykülerinden birinde, kuşkucu bir filozof Paris'in salonlarında, bir kadının çekiciliğinin onun ayakkabısının tabanının oluşturduğu açıya ve üzerinde yürüdüğü zemine bağlı olması gerektiği gerçeğini düşünür. Doğal olarak, bir kadının albenisinin bu faktöre bağlı olduğunu kabul etmek abartılmıştır ama bu onun içindeki küçücük öğelerden birini oluşturur.

Eğer Byron bugün Londra, Paris ya da New York'ta yaşasaydı ve güzel bir kadının alçak topuklu ayakkabılarla gezindiğini görseydi, belki de onunla ilgili olarak "güzellik içinde yürüyor," demezdi. Pascal, "Eğer Kleopatra'nın burnu biraz değişik şekilde olsaydı, tarih yön değiştirirdi," demişti. Bugün bile bazı ulusal hatta uluslararası gelişmelerin bir hanımın uzun topuklu ayakkabılar ya da ince naylon çoraplar giymesiyle belirlenebileceği gerçeği herhangi bir şekilde akıldan geçirilebilir mi? Genel olarak kadınların giysilerinin cinselleştirilmesi erkeklerde bilinçdışı bir süreçtir; bu, önbilinç düzeyinde meydana gelir. Soruna yeni bir yaklaşım, yeni, şaşırtıcı faktörler bularak bu yeraltı süreçleri yeni içgörüler içerir. Kadın giysileri erkek gözlemcide önbilinç olarak kadının

* Bütün Yazıları, 5. Cilt, s. 27.

"beden imajını" uyandırır. Giysiler bedeni örterek onun şeklini dışa vururlar. Önde gelen Fransız giysi tasarımcılarından biri, iyi bir giysinin erkekte kadının onu çıkarmasını görme isteği uyandıran giysi olduğunu söyleyecek derecede ileri gitmiştir. Bu adamın kastettiği kesinlikle giysinin çok dekolte ya da çok "seksi" olması değildi. Bunun tam tersi de söylenebilir. Çok zevkli, muhafazakâr ve bir hanımefendiye yaraşır bir giysi çoğu zaman böyle bir isteği uyandırırken, çok cüretkâr bir kıyafet bazen bu isteği neredeyse tatmin eder ve böylelikle onu gereksiz kılar. Bir keresinde Viyanalı bir yazar, bir hanımın cüretkâr ama düş kırıklığı yaratır bir biçimde dekolte giyinmiş olduğunu söylemişti.

Kadın giysilerinin cinselleşmesine dair sorun (yani giyinik bir kadının normal bilinçdışı beden görünümü) hiçbir şekilde yalnızca giysiyle kısıtlanmış değildir. Bir giysinin yaratacağı olumlu izlenimi tamamen aksi yöne çevrilebilecek koşullar da olabilir. İşte bu türde bir örnek: Genç bir kadının içinden, yatmaya gitmeden önce, kocasına yeni satın almış olduğu giysiyi göstermek geçer. Kadın giysiyi hızla giyer ve eşinin oturduğu salona gider. Eşi, "seni saçların taranmamış ve çorapların sarkmış bir durumda gördüğüm zaman giysi hakkında ne söyleyebilirim ki," der. Başka bir adam sutyenini, külotunu ve çoraplarını yatak odasındaki bir iskemlenin üzerine koymuş olan karısını azarlar; "en azından bunlar güzel olsaydı," diye kızgınlıkla ekler. Böyle bir söylem, erkeklerin kadın giysileri için ileri sürülen ilgisizliğiyle ne dereceye kadar bağdaştırılabilir?

Ama konumuza dönelim. Kadının çorabındaki bir kaçık, giysisinde göze batan bir buruşukluk giysilerin cinselleşmesini bozabilir. Yerli yerine oturmamış bir etek de hayali zedeleyebilir. Hangi hayal? Vajinanın yokluğuyla ilgili çocuksu olumsuz hayal, kadınların cinsel organlarının kendisininkinden farklı olduğuyla ilgili, küçük erkek çocuğunun bilinçdı-

şı yadsıması. Bu, sanki kadınların giysileri konusunda kusursuzluk üzerine yapılan aşırı bir vurgunun, kadının kusurlu olma derin duyusuna karşı bir tepki oluşumudur ve erkek bu kusursuzlukta belirli bir güven bulur.

Erkeğin aşk yaşamında normal fetişizmin oynadığı rolü tanımanın güçlüğü, bedenin bölümlerinden onun örtüsüne, kadın giyim kuşamına ilgi yer değiştirmesine yeterince dikkat etmediğimiz gerçeğiyle açıklanır. Bir keresinde Karl Kraus şöyle yazmıştı: "Çirkin bir çorabı değil ama çirkin bir ayağı bağışlayabilirim."

Neden kadınlar arasında bu kadar az fetişizm vakası vardır? Nedenler çeşitlidir; bunlardan ilki, bir kadının cinsel heyecana giden yolu bir erkeğinki kadar dümdüz değildir. Ayrıca, erkeğin cinsel organları gizli ya da saklanmış olmadığından, onlar kadının merakını daha az uyandırırlar. Küçük kızın kendisiyle küçük erkek çocuğu arasındaki organizmanın şekil ve yapısıyla ilgili farktan erkenden haberi olur. Hepsinden önce, küçük kız bu morfolojik farktan nadiren ürker. Erkeğe çeşitli şekillerde tüm yaşam boyunca rahat vermeyen iğdiş korkusu onda yoktur. Onun da birçok kaygısı vardır ama bu onların arasında değildir.

14. ERKEKLER, KADINLAR ve EVLER

Friedrich Schiller'in insan yaşamının sözcükten yapılma güzel bir resmini sunduğu ünlü *Çanın Türküsü* şiirini yazmasının üstünden yalnızca yüz altmış yıl geçti. Bugün iki cinsin rolleri Schiller'in vizyonunda belirdiği gibi belirgin ve toplumsal fonksiyonları da keskin bir biçimde birbirine zıt değildir.

Erkek, düşman yaşama
Çabalaya boğuşa

Dikmek ve gözetlemek
Edinmek ya da aşırmak
İçin girmelidir...
Ama evde

... başka bir
Tutumlu ev kadını oturur
Tatlı olan, anne,
Evi yaşamıdır onun.
Onun döngüsü içinde o yönetir
Ve kızını okutur...

Erkek için "düşman yaşam" ve kadın için dünyanın merkezinin ev olması zıtlığı, bugün büyük ebeveynlerimizin genç oldukları günlerdeki kadar belirgin değildir. Çağdaş yaşamın endüstrileşmesi ve makineleşmesinin etkisi altında, kadınlar ve erkekler için ev, eski işlevlerinden çoğunu yitirdi. Ev artık dış tehlikelere karşı bir sığınak, bir barınak değildir. Erkek artık evinin onun şatosu olduğunu hissetmemekte, kadın da kendisini evinde bir kraliçe gibi görmemektedir. Oysa, evin işlevlerinden bazıları korunmuştur ve tüm sosyal ve psikolojik değişikliklere başarıyla direnmiştir. Ev, birçok işlevinden yoksun bırakılmış olmasına karşın, insanın ilk mekânının devamı olarak bilinçdışı anlamını korudu; insanın ilk mekânı rahimdi. Rüyalarımızda evin ya da odanın kadının bedeni olmasının simgesel anlamı vardır. Bu tür simgesel temsil psikanaliz tarafından bulunmamıştır. Bu daha o zamanda eski insanlar, Mısırlılar, İbraniler ve Yunanlılar tarafından bilinmekteydi.

Bu simgesel ifadeyi gizemli bir içgörü parçası, yalnızca rüyaların ve mitlerin anlaşılması için ayrılmış bir bilgi olarak ele almamızın tehlikesi vardır. Oysa bu bilinçdışı temsil, uyku durumunun ya da halk masallarının tecrit edilmiş

ve bağı kopmuş ifadesi değildir. Her zaman günceldir ve günlük yaşamımızın bir parçasını oluşturur. Ev ya da oda çoğu kadın tarafından hâlâ bilinçsizce kendi bedeninin uzantısı olarak hissedilir. Bu temsil değerinin en geçerli nedenleri kadının bedeninin yapısında ve işlevindedir. Kadınların bedenleri onlar hamile kaldığı ve çocuk doğurduğu sürece, toplumsal değişiklikler bunun önemini etkilemez. Kadının evi, içinde yaşadığı oda, ona göre bedeninin devamıdır. Bu nedenle, kadınlar evlerinin yalnızca rahat olması gerektiğine değil güzel görünmesine de büyük ilgi duyarlar. Dört duvar yansıtmada kadını temsil eder. Kadının odasına giren kişi, onun bedeni orada olsun ya da olmasın, onun varlığının içindedir.

Evin, kadının bilinçdışı düşüncelerinde dolaylı olanın ötesinde bir anlamı olduğunu, onu neredeyse kendisiyle özdeş olarak algıladığını tanıyan psikanalist, erkeklere yabancı olan özgülükleri ve kadının düşünce tarzını anlayacaktır. Bu, hem normal hem de patolojik olgular için geçerlidir, hem ortalama kadının günlük düşüncelerini hem de nevrotik ve psikotik kişiliklerin semptomatik ifadelerini ilgilendirir. Bu bilinçdışı anlamı bilmeden anlayamayacağımız bu gibi ifadelerden işte birkaç örnek:

Tüm bilinçli çabalara karşın bir hasta, kocasının apartman dairesinde istediği düzeni ve tertipliliği başaramaz. Her zaman bir düzensizlik vardır, oyuncaklar ya da aletler iskemlelerin ve halıların üzerindedir, bazı giysiler ya da teslim edilmiş bazı paketler holde bırakılmıştır. Bu vakanın psikanalitik tartışmasına ya da bu özelliğin bilinçdışı motivasyonlarına ve içgüdüsel köklerinin irdelenmesine girmek niyetinde değilim. Bu tartışmanın sınırlandığı ve bazı derindeki katmanlara inmeye olanak verdiği daha yüzeysel düzeyde, hastanın tutumuyla ilgili içgörülere ulaşılmış ve bunlar şaşırtıcı derecede yeterli olmuştur. Psikanalitik araştırma hastanın ih-

malinin ve dikkatsizliğinin bilinçdışı bir amacı olduğunu ve bunları kendisine bile itiraf edemediği bazı korkuları uzak tutmayı hedeflediğini ortaya koydu. Bunlardan bazıları, belli ki ölüm olasılığıyla ilgiliydi çünkü rahibeler tarafından yetiştirilmiş olan hasta, çocukken Kutsal Kitabı gayretle okumuş, çoğu zaman panik içinde İncil'deki "evini düzenlemek" tümcesini düşünmüştü; bu, genellikle son kalkış için hazırlanan bir eylem için kullanılır. (Bach'ın Kantat No. 106 bas aryasını karşılaştırınız: "Bestelle dein Haus! Denn du wirst sterben..." ["Evini düzenle! Çünkü öleceksin..."]) Apartman dairesini düzene sokmak hastada bilinçdışı olarak kendisini ölüme hazırlamak demekti. Bu nedenle, onun aldırmazlığı, aynı zamanda o kaygının ortaya çıkmasından kaçınma amacını da güdüyordu.

Onun bedeninin ve evin bilinçdışı olarak özdeşlemesi başka bir düşünce zincirinde de ortaya çıktı. Oğullarının küçük borazanını kaldıracağına halının üstünde bırakmasından ötürü bir keresinde kocası onu payladığı zaman kendisini çok incinmiş hissetmişti. O olayı düşünürken küçük oyuncağı yerden almaya karşı kendisinde güçlü bir isteksizlik duyduğunu fark etti. Düşünceleri onu bu hafif düzensizliği koruma isteğine yöneltti, çünkü bu çocuğun hâlâ küçük ve evde olduğunu gösteriyordu. Çocukların büyüdükleri, evi terk ettikleri ve evde o zaman azaltılamaz bir düzen ve kusursuz bir tertiplilik olacağı onu kaygıya düşürüyordu. Bu düşüncelerin devamı, doğal olarak, hoş olmayan menopoz ve kadınların artık çocuk yapamayacakları dönem düşüncelerine yol açtı. Bu düşünce zincirinde, dişi beden imajının oturulan yere uzaması yeterince bir açıklıkta ortaya çıkar.

Aynı bilinçdışı özdeşimin başka bir tezahürü "ev kadını nevrozu" olarak adlandırılan semptomatolojide kendisini gösterir: Şu, birçok kadının yaptığı durmak bilmez temizleme çılgınlığı, tutkulu toz alma ve cilalama.

Böyle sürekli temizlik gerektiren apartman dairesi ya da ev, kadının bedeninin devamı olarak çokça bir ikame değildir. Ev, Daphne du Maurier'nin kendi evi için kullandığı bir ifadeyle, La belle maison sans merci (acımasız güzel ev)'dir ve derlenip toplanmak, yıkanmak, temizlenmek ve paklanmak ister. Psikanalistler bu zorlamanın esas olarak kadının bedeniyle ilgili olduğu ve bedenden eve kayan bu temizlenmenin, mastürbasyon ve anal aktiviteler için bir kefaret ödeme niteliği taşıdığı görüşündedirler.

Birçok kadında rastlanan bazı özellikler beden ve apartman dairesinin bilinçdışı kimliğinin psikolojik alanına aittir. Kadınlarda nadiren olmayan itki, onların kafalarının evleriyle ilgili görüşlere, odalarını, mobilyayı, perdeleri vs. gözlerinin önüne getirmeye takılı olmasıdır. Müzmin bir cilt hastalığından rahatsız ve kendisini çok çirkin bulan bir genç kız, en azından bilinçli olarak, erkeklerin onun görünüşünde herhangi güzel bir şey bulabilecekleri olasılığından vazgeçmişti. Deri hastalığından ötürü şeklinin bozulduğuna, giysiler ve aksesvuarlarla ilgili olarak kadınlık gururundan yoksun olduğuna inanıyordu. Ama saatler boyu apartman dairesini nasıl güzel ve şık döşeyeceğini, her parçayı nasıl dikkatle seçeceğini hayal ediyor ve her odanın düzenlenmesini tüm ayrıntılarıyla gözünün önünden geçiriyordu. Tüm estetik duyusunu, tüm ince zevkini ve artistik yeteneklerini hayali dekorun hizmetine vermişti. Bu vakanın psikanalizi, her tarafsız gözlemciyi, kızın bedensel olarak çekici olma arzusunu apartman dairesine taşıdığına inandıracaktı. Aslında bu arzu, genç oldukları sürece hatta artık genç olmadıkları zaman da hiçbir kadında yok edilemez.

İkinci kadınsı özellik apartman dairesinin görünüşünü güzelleştirme arzusudur. İçinde yaşanılan odaya dair tutumda erkek ve kadını kıyasladığımızda, erkeklerin mobilyanın uygun ve rahat olmasını, işlevini yerine getirmesini, nerede

olması gerekiyorsa ve nerede kolay ulaşılabilecekse oraya konulması gerektiğini düşündüğünü gösterir. Kadınlar için oda her şeyden önce güzel görünmelidir. Amaca yönelik mobilya düzenlemesi kesinlikle kadınlara yabancı değildir ama süsleme öğesinin önemi önde gelir. Yararlı ve güzel olma görüş noktaları bir arada var olabilirler ama eğer bunlar yarışırlarsa, kadın çoğunlukla görünüşte ısrar eder, oysa erkek yararlı ve kullanışlı bir mobilya düzenlemesi ister. Bu işlevsel ve dekoratif olanın psikolojik yönden anlamlı zıtlığı, genç ve o kadar da genç olmayan çiftlerin yaşamında çoğu zaman sürtüşmeye yol açacaktır.

İşte, müzisyen olan bir erkek hastanın anlattığı bu türü temsil eden bir vaka. Hastanın piyanosunun yanında bir müzik dolabı, ciltlenmiş nota sayfaları ve bir ses kayıt cihazı vardır. Müzisyenin eşi o çirkin eşyayı orada istememektedir, eşya odada iyi durmamaktadır ve kadın onun kaldırılmasını istemektedir. Ayrıca o, piyanoyu başka bir köşeye koymak ve arkasına kitaplığı yerleştirmeyi düşünmektedir. "Bu hareketlerin" sonucunda ses kayıt cihazı uzakta bir yerde olacak ve adamın onu kullanması için başka bir odaya gitmesi gerekecektir; piyano iyi bir ışık almayacak ve kitaplığın önünde durduğundan, kitaplara erişmek güçleşecektir. Psikanalitik seansı sırasında, "Allah rızası için," diye bağırdı koca, "karımın artık bir müzisyenle evlenmiş olduğunu bilmesi gerekir. Ses alma cihazının çaldığım piyanodan uzakta ve kitapların erişemediğim yerde olmasının ne yararı var?" Burada kadının ve erkeğin görüş noktasındaki zıtlığın esaslı bir açıklaması var. Zavallı adamın karısının tutumuna karşı çokça anlayışı ve hoşgörüsü yoktur. O, odaya karısının gözleriyle bakmamaktadır; adam aynı şeyleri görmesine karşın, o onları başka bir "görüş" noktasından görmektedir; bu, başka bir görüşle demek anlamına gelir.

İşte, bazı psikolojik olarak aydınlatıcı bilgilerle birlikte, görüşlerin çatıştığı başka bir olay daha. Adamın bekârlık günlerinden kalma apartman dairesinin girişinde bir şapkalığı vardı ve evlendiği zaman onun yine orada kalmasını istedi. Bir ev, şapkanızı asabileceğiniz bir yer olarak düşünülmemiş midir? Adamın karısı şapkalığı sevmedi. O, giriş kapısının karşı duvarına bir ayna istiyordu, böylece onu ziyarete gelen hanımlar evlerine gitmeden önce kendilerine bakabileceklerdi. Onun bu isteği akla yakın değil miydi? İşin ilginç yanı, bu denli ivedi istenilen ayna, altı ay sonra, hâlâ yüzü aşağıya gelir durumda dikiş makinesinin üstünde durmaktaydı. Bunu hanıma sormayı ve vakayı onunla tartışmayı düşünelim. Belki de o şöyle diyebilirdi: "Tabii aynayı almak istiyordum ama zihnimdeki genel resim, iki kristal yan aydınlatması olan bir aynaydı ve şimdilik onları satın alacak param yok. Tüm bunları bir araya getirebildiğim zamana kadar beklemeyi yeğliyorum." Böyle bir argüman çok kadınsıdır. O, buna benzer bir savı, uygun aksesuvarları satın alamadığı nedeniyle bir giysiyi satın almadığı için de kullanabilirdi. Ama bu arada o aynayı neden asmaz acaba? Yanıt belki de şu: aynayı asarsa kristal yan aydınlatmaları satın almaktan tümüyle vazgeçmiş demek olacaktır. Belki de aynaya onlar olmadan alışacağını ve bu nedenle onu asmayıp beklemeyi yeğlediğini söylerdi. Aynayı her gün dikiş makinesinin üstünde gördüğü zaman, aslında ne istediğini anımsamakta ve çok uzak olmayan bir gelecekte buna para ayırmayı umut etmektedir. Böyle önemsiz konular bir erkeği belki de içki içmeye zorlar ama kadının görüş noktasından bu sağlıklıdır. Ya şapkalık? Eğer kadınla görüşebilseydik, belki de o şöyle diyecekti: "Şapkalıklar içki içilen ve herkese açık yerler içindir. Girişte bir gömme dolap istiyorum, ama eşime bunu sormaya cesaret edemiyorum, çünkü o bu sıra buna para ayıramaz. Ama hiçbir kadın evinin girişinde bir şapkalık istemez."

Bunun gibi evle ilgili sahneler, apartman dairesiyle kadının çok yakın ilişkisi içine bir bakış olmadan psikolojik olarak anlaşılamaz. Böyle bir anlayış olmadan ortalama erkek her kadın için hemen anlaşılabilir olan kadın davranışının bazı olguları karşısında çaresiz kalır. Örneğin, belirli aralıklarla mobilyayı değiştirme, çevreyi yenilemek için eski parçaları atıp yenilerini satın alma, odaları yeni bir renge boyama ya da Paskalyada daireyi "süsleme" isteği vardır. Burada, kadının kendi görünüşünde bilinçdışı olarak bir şeyi değiştirme girişimleri olduğu bellidir. Benzer bir nitelik olan kadınların odalarını yeniden düzenleme, başka şekilde daha iyi göründüğünden ötürü mobilyanın yerini değiştirme alışkanlığına yüklenmelidir. Bu iyileştirmeler nadiren kalıcıdır ve tek bir parçayla sınırlanmış değildir. Örneğin, odanın daha iyi görünmesi için piyano bir yana taşınmış ama bu, kanepenin yeni bir açıyla konulmasını, masanın ve iskemlelerin oraya buraya itilmesini ve birçok resmin başka yere asılmasını da gerektiriyor demektir. Bu kadınsı deneyler kişinin görünüşünü iyileştirmek için kozmetik işlemlerdir çünkü kadın kendi görünüşünden hoşnut değildir, aparman dairesi burada bir ikamedir.

Nunnally Johnson'un 1930 yılında yayımlanan çok eğlendirici kısa öyküsü, *There Ought to Be a Law*'da (Bir Yasanın Olması Gerekir) mobilyanın yeniden yerleştirilmesindeki bu gibi denemeler çok canlı bir biçimde sunulur. Bir adam, düğününden hemen sonra karısının mobilyanın yerini değiştirmenin gizemli dürtüsüne kendisini kaptırmış olduğunu görür; öyle ki adam sabah evden çıktığında mobilyalar bir yerde, ofisinden döndüğü zaman bambaşka bir yerdedir. Böyle bir tutku genç adamı üzer ve eşyaların yer değiştirmesi sürdüğü sırada, sonunda o yaşlıca bir amcasına akıl danışmaya karar verir. Ama içinden geldiği gibi, karım "mobilyaları oradan oraya taşıyor," dediği zaman, akrabası onu yanlış an-

lar ve sorar: "Bunu para kazanmak için mi yapıyor?" Bu arada kocanın kendisi gibi acı çeken birçok kimsenin varlığından haberi olur; örneğin, başka bir adamın karısı çağdaş bir mobilya sergisinde demirden bir koltuk görür, onu satın alarak bu çok rahatsız eden parçayı eskisiyle değiştirir. Tüm mobilyayı hareket halinde tutmanın bu garipliğinden doğan ev içi gelişmeler gülünç ve acıklıdır, özellikle kişi, genç ev kadınının kocası için rahat ve sıcacık bir ev yapma isteğiyle hareket ettiğini düşündüğü zaman. Kocanın mobilyaların evin içinde dönüp durmasına kaygılı gözlerle bakması ya da gece geç saatte ofisten döndüğü zaman karanlıkta yatağın önceden durduğu yere kendisini bırakarak yaralanması kadının suçu mudur?

Bunun gibi kişinin görüntüsünü bilinçdışı iyileştirme deneylerine zıt olarak ev kadınının apartman dairesini tümüyle ihmal ettiği başka vakalar vardır. Genç bir ev kadınının elinde yeterli miktarda para olmasına ve kocasının mobilya satın alması konusunda ona ısrar etmesine karşın, çok gerekli olan parçaların dışında, kadının odaları döşememekte başarılı olduğu bir vaka biliyorum. Kadının kocası evde kendisini rahat hissetmiyordu. Kadın bilinçdışı olarak apartman dairesini döşemeyi reddetti, çünkü o içten içe evliliğin devam etmeyeceğini biliyordu.

Apartman dairesi ve kadının kendisinin bilinçdışı denklemi bu semptomatik tezahürlerde açık bir ifade kazanır. Bilinçdışı özdeşleşmenin biyolojik ve psikolojik kökleri, kadın elinin yaşadığımız yerlerin niteliğini, atmosferini ve görünüşünü neden değiştirebildiğini anlaşılabilir yapar. Apartman dairesine bilinçdışı uzantısı yoluyla, bir kadın bir daireyi yuvaya dönüştürmeyi başarır.

Kırk yılı aşkın psikanalitik çalışmamda kadınlarda yalnızca birkaç klostrofobi vakasına rastladım. Mesleğim boyunca rastladığım kapalı yerlerden duyulan bu patolojik

korku vakalarının çoğunun erkeklerle ilgili olması belki de bir rastlantı eseridir. Ama başka analistlere sorulanlar, klostrofobinin kadınlardan çok erkekler arasında yaygın olduğunu onaylıyor görünmekte. Klostrofobik duyuların ana rahminde olma fantezilerine bir tepki olarak geliştiği kuramını kabul edersek, analitik yönden bu anlaşılabilirdi. Erkeklerin düşüncelerinde bu rahme dönüş fantezisi çoğu zaman vajinadan çıkamamak ya da orada sıkışıp kalmak fikriyle yer değiştirmiş ya da onunla birlikte olmuştur: Özel bir tür iğdiş korkusu. Doğal olarak, kadınların psikolojisinde bununla karşılaştırılacak bir şey yoktur. Ana rahmine dönüş fantezisinin kadınlar için daha çok rahat ve sıcak bir niteliği vardır ve çoğu zaman anneyle hayali bir özdeşleşmeyle devam eder; başka bir deyişle, onların kendi rahimlerinde bir bebek olması fikriyle.

Kadınların içinde bulundukları oda onları paniğe benzer ürkütücü bir sıkışma izlenimiyle, duvarların üstlerine gelmesi, kaçış olasılığı olmadan onlara yaklaşması korkusuyla genellikle doldurmaz. Kadınların kendi bedenlerini bilinçdışı olarak odayla özdeşleştirmeleri gerçeği, onların neden erkekten başka bir tutumu olduğunu açıklar; erkek böyle bir denklemin yabancısıdır. Kadınlar, kendi bedenlerinin içinde olduğu gibi, evlerinde kendilerini "rahat hissederler"; bedenlerinde onları dehşete düşürecek bir şey yoktur çünkü iğdiş korkusuyla tehdit edilmemişlerdir.

Klostrofobik tanısı konulabilecek bir kadın hastanın son bir vakasının (bu, Asheville'deki Highland Hastanesi'ndeydi), yakından bir gözlem sonucunda, bir kaygı histerisi vakası olduğu ortaya çıktı. Bir çiftçinin karısı olan bu kadın, evde yalnız olduğunda kalp atışının hızlanması, soluksuz kalma ve panik benzeri semptomlar yaşıyordu. Herhangi bir kişi, örneğin üç yaşındaki kızı odada olduğu zaman, acı veren bu tepkiler yoktu. Analitik araştırmada, evde yalnız

olmaktan korkulan durumun cinselleşmiş bir niteliği olduğu anlaşıldı. Kocası çok iktidarlı olmadığından ötürü, cinsel tatminsizlik içindeki kadın bu şiddetli arzuyu bilinçsizce yaşıyordu; gençlik yıllarında bu arzuya kendisini kaptırmıştı ve bu onun dinsel yetiştirilme tarzı tarafından yasaklanmıştı.

Aynı hastanın belirgin agorafobi semptomları da vardı. Onun açık alanlar korkusu aslında genç bir kızken yaşadığı kentin yakınındaki bir plajla ilgiliydi. Daha sonra bu, sık sık alışveriş ve akrabaları ziyaret için gittiği o kentin sokaklarıyla yer değiştirmişti. Kısa bir süre sonra analiz, kente otomobille giderken yanından geçmek zorunda olduğu plaja karşı duyduğu korkunun ergenlik dönemi sırasındaki bir deneyimin anısıyla ilgili olduğunu ortaya koydu. O plajda, bir zamanlar âşık olduğu ve gelecekte de kocası olduğunu hayal ettiği delikanlıyla bir öğleden sonrayı ve akşamı beraber geçirmişti. İki ergenin kendilerini kaptırdığı "ağır okşama ve öpüşme" sırasında, kız ilk orgazmını yaşamıştı. Daha sonra delikanlı başka bir kızla evlendi ve hastam şimdiki kocasının eşi oldu ama o plajdaki sahneyi hiçbir zaman unutmadı ve "sonuna kadar" gitmediğine çoğu zaman pişman oldu. İlk kaygı nöbetini de birkaç yıl sonra, kocasıyla başarısız bir cinsel ilişkiden sonra doğduğu kente otomobille giderken ve plajı geçtiği sırada yaşadı. Bilinçdışı olarak delikanlıyla birlikte olduğu o akşamı düşünmüş ve onun için cinsel arzu duymuş olmalıydı. Kaygı nöbeti sırasında yasak ve günah olarak kabul ettiği bu istekleri geçiştirmeye çalıştı. Daha sonra geliştirdiği fobik tepkiler, bu gibi hızla geçen kaygıların ötesine gitti. Bunlar, alışveriş yaptığı, doğduğu kentte ziyarete gittiği ve bir sokak ya da alandan karşıya geçtiği sırada ortaya çıktı. Bu durumun analizi, agorafobisinin kente döndüğünü duyduğu eski aşk nesnesiyle karşılaşma olasılığı olduğunu düşündüğü zaman başladığını ortaya koydu. Hastanın

düşüncesinin devamı kolayca tahmin edildi. Bu, gençlik yıllarının sevgilisiyle yeniden buluşmak ve onunla tam bir cinsel doyum elde etmekle ilgili fanteziler olmalıydı. Başlangıçta kentin belli bir sokağıyla ilişkili olan, ama sonra tüm sokaklara ve alanlara yayılan bilinçdışı şiddetli arzuya karşı ağır bir krizle tepki gösterdi.

Kentte bir sokakta karşıdan karşıya geçmesi gerektiği zaman, birkaç kez bu acı veren duyguları yaşadıktan sonra, bir daha oraya yalnız gitmeyi istemedi. Bir akraba ya da komşu onunla birlikte olmalıydı. Ancak başka bir kişiyle birlikte olduğu zaman sokakta karşıdan karşıya geçerken kendisini yeterince güvende hissediyordu. Ancak o zaman, hayal gücünde uyanan, hâlâ arzuladığı adamla cinsel bir serüven yaşamak isteğine ve kocasına karşı sadakatsiz olmaya karşı korunmuş oluyordu.

Başarıyla tedavi edilmiş olan bu vaka, Freud'un bir anısını akla getirir, agorafobinin psikolojik kökenindeki en önemli faktörlerden birinin onun tarafından ne kadar erken tanındığını kanıtlayan bir anı. Anekdot, bilimsel değerinin yanı sıra, o zamanlar alaycı bir ruh hali içinde olan büyük adamın yaşam öyküsüne bir katkı olarak da iyi karşılanacaktır. Eğer doğru anımsıyorsam, Freud öyküyü 1912 yılında anlatmıştı; yalnızca bana mı anlatmıştı, yoksa başka öğrencileri de var mıydı artık bilmiyorum. Freud, 1909 yılında New York'ta kaldığı sırada hasta görmekten ve tedavi etmekten kaçındı, onları Dr. Brill'e ve öteki Amerikalı psikanalistlere gönderdi. Karısı agorafobiden rahatsız olan bir beyefendi, onu konsültasyonda görmesi için birçok kez Freud'a yalvarırmışçasına başvurdu. Freud bunu kabul etmedi ama adam ünlü analistin başının etini yedi ve karısının nöbetlerini önlemek için ne yapılabileceği konusunda akıl istedi. Karısının agorafobik korkuları için hızlı bir tedavi bulunmasında ısrar eden adamdan bıkan Freud, içinden adama şunu öğütlemeyi ge-

çirdiğini söyledi: "Eşinizin yalnızca kirli çamaşırlarla dışarı çıkmasına izin veriniz."

Eğer agorafobik krizler yalnızca cinsel arzuların bilinçdışı fantezilerinin tepkilerine bağlansaydı, bu, kadınların agorafobik krizlerinin başlangıcını aşırı basitleştirmiş olurdu. Ama bu gibi tepkilerin en azından tartışılmaz bilinçdışı faktörlerden biri olduğu konusunda kuşku duyulmaz.

Böylelikle, yeniden başlangıçtaki sorumuza geliriz: Neden kadınlarda agorafobiye klostrofobiden daha çok rastlanır? Soru aynı zamanda ev ve sokak zıtlığı bakımından da sorulabilir. Kadınlar evdeyken kendilerini cinsel arzulardan sokakta olduğundan daha çok korunmuş hissederler çünkü sokakta erkekler onlara yaklaşabilir.*

Bazı tip kadınlar için günlük konuşma dilimizdeki evde ve sokakta sözcüklerinin zıtlığının anlamlı olduğunu unutmuyoruz. Erdemli ev kadını, "iyi" kız çoğunlukla "evcimen" olarak nitelendirilmiştir oysa cinsel bir yönde olduklarından kuşkulanılan öteki kadınlar hakkında insanlar "yollu" ya da "hızlı" derler. İkinci sınıf fahişelere "sokak kadını" demez miyiz?

Henri Cartier-Bresson'un artistik fotoğraflarının güzel bir derlemesi olan *The Decisive Moment* (Sonucu Belirleyen An), Mexico City'de fahişelerin pencerelerde olduğu birkaç fotoğrafı içerir. Onların sevimliliğinin bayağı bir biçimde sergilenmesi, Fransızların "faire fenêtre" ("bir kadının penceresinden el kol işaretleriyle erkekleri çekmesi") deyiminin fahişelik anlamında anladığını aklıma getirdi. Guy de Maupassant'ın eğlendirici kısa bir öyküsü bu konuyu işler. Tam tersine, Victoria dönemi romanlarından tipik sahneler aklıma

* Bu makale yazıldıktan sonra, Freud'un Wilhelm Fliess'e yazdığı mektuplar yayınlandı (Psikanalize Giriş, Londra, 1950). Freud arkadaşına 17 Aralık 1896'da, agorafobinin mekanizmalarına dair görüşlerinin onaylandığını yazıyor. Bu korkuda kadının şans eseri karşılaşacağı ilk erkeğe kendini verme arzusu bastırılıyor.

geldi. Bu sahnelerde, çoğu zaman, bir perde arkasında gözlerden uzak duran kızın hayran olduğu bir erkeği bakışlarıyla izlemesi anlatılmıştır. Buruşuk kumaşın ancak algılanabilir bir hareketi, bazen mahcup kızın oradaki varlığını ele verir. Cinsel çekiciliklerini pencerede sergileyen fahişelerin davranışıyla "iyi" kızın gizlenmesi arasındaki fark pencere perdelerinin yokluğu ya da varlığıyla simgelenmiştir; bu, iki tip kadının özgürce kendisini göstermesi ve edeple saklanması arasındaki tezattır.

Bu düşüncenin devamı ortalama erkek ve kadının perdelere karşı olan tutumları arasındaki psikolojik farkın analitik anlayışına yol açtı. Bu, bir gün önceki analitik seansında bir erkek hastanın bana anlattığı bir sahneyi akla getirdi. Hasta, birkaç hafta önce evlenmişti ve çok parası olmayan genç çift alçakgönüllü apartman dairelerini döşemekle uğraşıyorlardı. Adamın genç karısı ilk satın alınacak şeylerin perdeler olmasında ısrar ettiği zaman kocası şaşırdı. Ona göre daha çok gerekli olanlar, yedek iskemleler ve sandıklar gibi mobilyalardı. Anlaşmazlık çiftin evlilik yaşamında ilk ağız dalaşına yol açtı; kocasının onun görüşlerine çok az anlayış göstermesi nedeniyle genç kadın ağladı. Ama adam daha ivedi şeyler için gereken parayı onun buruşuk perdelere harcamak istemesini anlamıyordu. Genç kadın onun satın almayı ertelemeleri önerisine karşı aşırı heyecanlanmış gibi görünüyordu. Adam, karısının yemek odasını birkaç hafta daha perdesiz bırakmayı neden utanç verici kabul ettiğini anlayamıyordu.

Perdelerin önemi ve işlevi hakkındaki bu fikir ayrılığının bilinçdışı üstü kapalı duyguları analitik seansta sözcüklere döküldü. Pencere perdelerinin kocanın ve genç kadının düşüncelerinde yerlerinin ayrı olduğu belliydi. Adama göre perdeler pencereleri örten bir kumaş parçasından başka bir şey değildi. Erkekler için olduğu gibi kadınlar için de pence-

reler içeriye hava ve ışık girmesini sağlayan açık yerlerdi ama kadınlar için onlar yalnızca bu demek değildi. Bir kadın için ev ya da apartman dairesi kendisinin bilinçdışı bir uzantısıdır, bir barınaktır, kendi bedeninin bir devamıdır. (Eski Almancada Frauenzimmer deyimi vardır, kadınların odası demektir; daha sonra bu sözcük, sanki kadın ve oda aynı şeymiş gibi, hatta Goethe tarafından bile kadının kendisi için kullanılmıştır.) Rüyanın simgesel dilinde ev ya da oda kadının bilinçdışı anlamını taşır. Bu dilde pencereler çoğu zaman açık bir yer, kadının vulvası anlamındadır.

Penceredeki perdeler kadının cinsel organlarını örten ve saklayan iç çamaşırların yerini alır. Kadınlar için perdelerin bu bilinçdışı anlamı yalnızca onların düşüncelerinde onlara, stillerine, renk ve kumaşlarına gösterilen özel dikkati değil, odanın genel etkisiyle ilgili olarak perdelerin kadınlar için olan önemini de açıklar. Dekoratif ve pratik nedenlerden ayrı olarak, bu bilinçdışı rol, kadın zihnine çok önemli gelen şu sorulara yol açar: Perdeler büzgülü mü yoksa düz mü olmalıdır, organzeden mi yoksa naylondan mı yapılmış olmalıdır, astarlı mı yoksa astarsız mı olmalıdır? Her şeyden önce, pencerelerde perdelerin olması zorunluluğundaki bu gizli haklılık ifadesini, üstü örtülü bu duygusal faktörde bulur ve bu, psikolojik olarak alçakgönüllülükle bağlantılıdır. Genç ev kadının savında yemek odasındaki perde yokluğunu utanç verici bir durumla bağdaştırmasını şimdi daha iyi anlıyoruz.

Vitrin düzenlemesiyle ilgilenen iç dekoratörlerin dışında erkekler kadınların perdelere verdikleri büyük önemi anlamazlar. Perdelerin rolüyle ilgili olarak kadın ve erkeğin tutumu arasındaki psikolojik fark, John Steinbeck'in *Cannery Row*'nın (Sardalya Sokağı) bir sahnesinde çok güzel yansıtılmıştır: Bay ve Bayan Malloy o kadar yoksuldurlar ki artık kullanılmayan eski bir buhar kazanına taşınmak zorunda ka-

lırlar. Kuru ve güvenli olan bu berbat yaşama yerine sahip olduklarından ötürü mutludurlar. Bayan Malloy daha sonra şunu görür: "Kenarları mavi ve pembe gerçek dantel perde; perdenin çubukları da dahil takımı 1 dolar 98 sent." Bay Malloy şiltesinde doğrulur ve sorar: "Kuzum, perdeleri ne yapacaksın?" Alt dudağı titremeye başlayan Bayan Malloy, kocası için her zaman güzel şeyler satın almak istediğini söyler. Kocasını ondan para esirgemekle suçlar; adam, bunun böyle olmadığını ona inandırmaya çalışır: "Ama sevgilim," der, "perdeleri ne yapacağız Allah aşkına? Pencerelerimiz yok." Bayan Malloy ağlar ve tutturur: "Erkekler bir kadının ne hissettiğini bir türlü anlamazlar." Kocası boşu boşuna onu yatıştırmaya uğraşır. Bayan Malloy hıçkırır: "Erkekler hiçbir zaman kendilerini bir kadının yerine koymaya çalışmazlar."

Hareket noktamız olan iki davranış şeklinin zıtlığına dönüyoruz. Pencerelerin eşiğinden dışarı sarkarak utanç duymadan kendilerini sergileyen fahişelerin resimleriyle, pencere perdelerinin arkasına saklanan ve temiz beyaz kumaşın arkasından çekinerek sokağa göz atan Victoria dönemi kadınlarını karşılaştırmamış mıydık? Perdelerin cinsel simgeciliği anlaşılmış ve psikolojik olarak değerlendirilmiş olduğuna göre, perdesiz pencere gösterisiyle, perdelerin arkasına saklanma zıtlığı daha anlamlı olur.

İşte, evle ilgili çeşitli bölümlerden oluşan bu müzik parçasının sonundaki bağımsız bir bölüm olarak, simgesel niteliği sözü edilen öteki olaylarla bağdaşan ve neredeyse kırk yıl eskiye giden bir anı. O zamanlar yanlış anlaşılmış olması şimdi bana neredeyse gülünç geliyor ama o zaman aklımı karıştırmıştı. O sırada nevrotik semptomların bilinçdışı anlamını mümkün olan bir hızla anlamaya çalışan bir analisttim. Freud, analitik tedavi için bana hasta bir genç kızı göndermişti. Kız Bükreş'ten gelmişti ve Almancayı çok kötü konuşuyordu. Bir Fransız özel okulunda eğitim görmüştü ve analizinin

büyük ölçüde Fransızca yapılması gerekmişti; o sıralarda Fransızcayı nispeten iyi konuşuyordum.

Hastada bir zorlama nevrozunun bütün semptomları vardı. Yıkama zorlamasının yanı sıra, görünüşte anlamsız olan küçük eylemler hastanın gününün çoğunu dolduruyordu. Sayısız kez su musluğunu açıp kapatma gibi bu türdeki birçok semptom hastanın ilk analitik seanslarında anlatılmıştı. Hasta, banyodaki musluğun kapatılmış olduğuna tekrar tekrar kendisini inandırmak zorunda kalmasından yakındı. Buna kendisini inandırmak amacıyla önce musluğu açmalıydı çünkü onu sıkı sıkıya kapatmış olduğundan emin olmak istiyordu. Birkaç hafta sonra, onun ve nişanlısının giriştiği cinsel yakınlaşmaları bana anlattığı zaman, bu zorlamanın gizli anlamının ne olduğunu yavaş yavaş anladım. İki gencin, hastanın deyişiyle "tout except ça"ni (onun dışında hepsi) yaptıkları, uzun öpme ve okşama seansları olmuştu. Erkek, orgazma ulaşana dek, penisini vajinanın dışında sürtüyordu. Hastanın, adamın menisinin birazının onun içine sızacağı ve onu hamile bırakacağından çoğu zaman kaygılandığını tahmin etmek kolaydı. Bu nedenle, ondaki zorlamanın, nişanlısının bu cinsel eylemler sırasında onun içine boşalmadığına kendisini inandırmakla ilgili bilinçdışı bir anlamı vardı. Musluğa yaptığı ikame yer değiştirmesi yoluyla, vajinasına hiçbir meni damlasının gitmemiş olduğundan emin olmak istiyordu. Doğal olarak, karşı zorlama, adamın menisini içinde hissetmenin bilinçdışı isteğini açığa vurur.

Hastanın su musluğunu açmasının ve kapatmasının bıktırıcı ve yorucu zorlamasından yeniden söz ettiği analitik seanslardan birinde, nişanlısının oradan ayrılmasından sonra kendisinde çoğu zaman elektrik düğmesine dokunma zorunluluğu hissettiğini ve dokunuşun onda her zaman bir şok yarattığını anlattı. Doğal olarak, onun nevrotik semptomlarının genel çerçevesi içinde, bunun bildirilen başka bir

zorlama olduğunu anladım. Belki de onun, odasının alt katındaki odada uyuyan hizmetçiyi çağırmak istediğinden ötürü düğmeye dokunmuş olabileceğini düşündüm. Ama bundan sonra anlattıkları yanıldığımı ortaya koydu. Kızın sözünü ettiği "bouton électrique" (elektrik düğmesi) bir elektrik aygıtı değil, onun klitorisle ilgili deyimiydi. Nişanlısı oradan ayrıldıktan sonra kız genellikle mastürbasyon yapıyordu, çünkü cinsel olarak heyecanlanmış, ama doyuma ulaşmamıştı.

Bu yanlış anlamadan alınması gereken ders, belli ki aşırı mantıklı düşünme eğilimine karşı dikkatli olmamız ve analitik seanslarda hastalarımızın anlattıklarının tümünden bir sentez yapmamız zorunluluğudur. Hastanın elektrik düğmesi deyimini yanlış anlamış olduğumdan ötürü başlangıçta bunun dille ilgili yarattığı güçlüğü suçladım ama sonunda odanın içindeki eşyaların kızın düşüncelerinde onun bedeniyle bilinçdışı yakın ilişkisini göz ardı etmiş olduğumu kabul etmek zorunda kaldım.

15. BİR İSTİSNA

Bundan sonraki sayfalar bu kitabın şeklinde iki yönde bir sapmaya işaret ediyor. Bundan önceki bölümlerin çoğunda kadın ve erkek davranışının özelliklerine dair tablolar yan yana konularak karşılaştırılmıştı. Bu yazının merkezi, erkekte gözlemlenmiş olan bazı tipik kadın özelliklerinin irdelenmesi ve bu psikolojik anomaliyi belirleyici faktörün araştırılmasıdır. Bundan önceki bölümlerde araştırmanın yöntemi bilimsel katkılarda alışagelmiş olan yöntemi izlerken, ilerideki paragraflar başka bir yönde ilerler. Bu yöndeki temel hareket noktası psikanalistin kendi düşünceler zinciridir; bu düşünceler belli bir soruna ve onun olası çözümüne ulaşın-

caya dek izlenilmiştir. Bu değişik sunuş şekli bu kitabın düzenine göre bir istisnadır, ama yazarın öteki çalışmalarına göre değildir. Bundan önceki birçok kitapta aynı yöntem uygulanmıştı.*

Burada tanımlanan düşünce zinciri hareket noktasını günlük, sıradan ve önemsiz bir olaydan aldı: Kız kardeşim Margaret bana bir fincan kahve vermişti. Tepsiyi dikkatsizce çalışma masamın yakınındaki bir masanın üstüne koymuş ve bunu yaparken istemeyerek masanın boyasını biraz çizmiştim. Kız kardeşim hemen küçük hasarı gidermeye koyuldu. Bu nankör işle uğraşırken ihmalim ve düşüncesizliğimden ötürü beni azarladı. Kız kardeşimin söylenmesi biraz canımı sıktı.

Onu dinlediğim sıradaki düşünce zincirimi şimdi burada anımsamaya çalışacağım: "Böyle önemsiz bir şey için onun bu kadar sorun çıkarması garip. Bu masanın bir değeri yok ki... Üzerinde bir çizik olmuş ya da olmamış ne fark eder? Onun üzerine yüz çizik bile atsaydım, ne fark ederdi? Kadınlar garip yaratıklar... Bunun gibi maddesel şeylere yürekleri titriyor... Nesneler kendilerinin olmasa bile, uğradıkları en küçük bir zararı kaldıramıyorlar..."

Bundan sonraki çağrışımlar, o sırada çalışma masamın karşısındaki duvarda asılı olan resme şöyle bir bakmamla belirlendi. Resim şu sahneyi temsil ediyordu: Bir oduncu ormandaki bir ağacı kesmek için baltasını kaldırmıştır. Ağacın gövdesinden bir orman perisinin güzel bedeni belirir; ağacın dalları perinin uzanmış kollarından oluşmuştur. Perinin yüzünde üzüntülü bir ifade vardır. Bu resim başarılı bir sanatçı olan Hollandalı bir kadın hastanın veda armağanıydı. Bu çalışmasında kız, çoğu zaman analitik seanslarında anlattığı bazı fantezileri şekillendirmişti. Fante-

* *Listening with the Third Ear* (Üçüncü Kulakla Dinlemek), *Secret Self* (Gizli Ben), *The Haunting Melody* (Akıldan Çıkmayan Melodi), yazarın henüz Türkçeye çevrilmemiş kimi eserleri (Ed. n.)

ziler düğün gecesi bakireliğin bozulması sürecinin çevresinde dönüyordu. Kızın annesi erken ölmüştü ama o çoğu zaman erkeklerin kabalığından söz etmiş ve çocuğuna evlenmemesini öğütlemişti. Hastanın daha sonra birçok mazoşist fantezisi olmuştu; bunlarda zalim ve kaba bir adam tarafından bakireliğin bozulması sahnesi tekrar tekrar ortaya çıkmıştı. Hastanın resmi bu sahneyi mitolojik giysiler içinde gösterir. Hasta, resmini bir armağan olarak sunmakla, onu cinsel ilişki korkusundan kurtarmayı başaran psikanaliste minnetini ifade etmişti.

Resme bir an için baktığım zaman, ağacın içinde çıkmakta olan perinin hatlarında açıkça görülebilen, hastamın yüzü birden gözümün önüne geldi. Buradan düşüncelerim, oldukça mantıklı olarak, Freud'un yabanıl ve yarı uygar insanların arasında görülen gizemli bakirelik tabusu olgusunu irdeleyen bir yazısına gitti.* Freud'un görüşüne göre, bu tabu için en önemli nedenlerden biri, kadının bekaretini bozan ve bedensel bütünlüğüne zarar veren erkekten öç almaya eğilimli olmasıydı. Sanki erkek onun bedenine zarar vermiş gibi, kadının erkeğe yönelik bilinçdışı kötü ve öfke dolu duyguları vardır. Bu saldırganca tepkiler küçük kızın daha eski ve daha ilkel dürtülerine bağlanabilir; küçük kız, penisinden ötürü küçük erkek çocuğuna imrenmektedir ve onunla kıyaslandığında anatomik eksiklik nedeniyle kendisini engellenmiş hissetmektedir.

Freud'un bildirisiyle ilgili düşüncelerimi birkaç yıl önce analiz uyguladığım bir hastayla ilgili olanlar izledi. Hasta on beş yaşında bir kızdı ve tedavisi sırasında birçok karmakarışık mazoşistik-sadistik fanteziler ortaya çıktı. Bunların arasında en ilginci, ana tema olarak düğün gecesi sahnesi olandı. Çağdaş ilkelere uygun olarak, hastanın annesi ona yaşamın gerçeklerini anlatmıştı. Hasta henüz çocukken bebekle-

* *Aşk Psikolojisine Katkılar*, Derlenmiş Makaleler, Cilt IV.

rin nasıl dünyaya geldiklerini ve annenin bedenine nasıl girdiklerini biliyordu. Kendisine cinsellik hakkında her şeyi biliyormuş süsü veren kız, ilk cinsel ilişkiyle ilgili olarak mantık ötesi fikirlere kapıldı. Daha sonraki analitik seanslarda bu doğal olmayan fikirler bilinçlilik düzeyine yoğun bir isteksizlikle geldi. Ona göre düğün gecesi tutulan yol şöyleydi: Koca gelinin önünde diz çöküyor ve eliyle onun bekaretini bozuyordu. Erkek sonra bolca akan kanlı akıntıyı durduruyor ve onu yıkıyordu. Erkek bundan sonra yatağın her iki yanındaki iki kap içinde kendi ellerini yıkıyor ve hazırlanmış olan havlularla kendisini ve karısını kuruluyordu. Bunu cinsel ilişki izliyordu. Bu fantezilerin ilk bölümünün kızın erken dönemki mastürbasyonunun sonradan beliren sonuçları tarafından etkilendiğini tahmin etmek kolaydı.

Düşüncelerim resme geri döndü. Onu Hollandalı hastamdan armağan olarak aldığım zaman, ondaki sahneyi tanıyor olmamla ilgili belli belirsiz bir duygunun varlığını anımsıyorum. İzlenim, o sahneyi ya da bir benzerini başka bir resimde gördüğümdü ama nerede olduğunu çıkartamıyordum. Sonra birden anımsadım: Çocukluğumda destanlarla, efsanelerle, özellikle Ortaçağ şövalyelerinin eylemleriyle ilgili resimli bir kitabım vardı. Bu kitapta kılıcıyla bir ağaca vuran bir şövalye resmi vardı. Ağacın gövdesinden bir ağaç perisi çıkar ve öldürücü bir yaraya neden olduğundan ötürü şövalyeyi suçlar.

Yıllar sonra, Goethe'nin trajedisi *Torquato Tasso*'yu yoğun bir biçimde incelediğim sırada, çocukluğumdaki kitabın içindeki o resmi anımsadım çünkü bu şairin 1581 yılında yayımlanan Gerusaleme Liberato'sunu gösterir. On üçüncü kıtada büyülü koruya giren ve kabuğunda simgeler kazılı bir selvi ağacını gören şövalye Tancred anlatılır. Simgeler koruya gireni kutsal ağaçların huzurunu bozmaması konusunda uyarırlar. Tancred kılıcını çeker ve bütün gücüyle ağaca vurur.

Ağacın gövdesinden bir fıskiye patlak verir, "ileri doğru fışkırır ve her yeri kızıla boyar." Tancred derinden gelen bir inleme duyar ve ağacın ruhu konuşur:

"Yetti artık Tancred, çok çektim kılıcından,"
diye çığırdı bir ses;
"Daha dün içinde yaşadığım yuvama girdin,
Ve ruhunu koparıp çıkardın
Nicedir yaşamakta olduğu yurdundan,
Hayalimin takılı kaldığı o zavallı gövdeyi
Nedendir incitmen?"

Peri şövalyeye Clorinda olduğunu söyler ve onu öldürmekten vazgeçmesini ister.

Şövalyenin ve kır ruhunun anımsandığı resmi, düşüncenin bazı etimolojik çağrışımlarıyla yer değiştirmişti: Koru... Madde... Malzeme... Sözcük, Latince mater, anne sözcüğünden gelir... Malzemenin temel kadınsı doğası. Acaba burada ortalama kadının maddi şeylere karşı gösterdiği dikkat ve korumanın psikolojik bir bağı var mıdır? Bu anlamlı özellik kadının iğdiş kompleksinde mi kökleşmiştir ve bu, küçük kızın doğuştan ve cinsel organlar konusunda engelli olduğu ilk izlenimini ve son zamanlarda yer değiştirmiş olan onun tepkisini mi temsil etmektedir?

Bu kuramın üzerinde hâlâ düşünürken, ne gariptir ki düşüncelerim Bay L.'ye ve birkaç gün önce gittiğim evindeki akşam yemeğine dönüyor. Bay L. orta yaşlıdır, dost toplantılarında sık sık gördüğüm oldukça ünlü ve başarılı bir fabrikatördür. İzlenimim, onun ve ailesinin lüks içinde ve Veblen'in tabiriyle "dikkat çekici tüketim" yaparak gelirinin ötesinde yaşadığıydı. Çok dostça davranabiliyordu ama çoğu zaman kendini beğenmiş bir tutumu vardı, suskun ve kuşkucuydu. Adamı gözleme fırsatım olmuştu ve davranış

şeklinin bazı özellikleri beni şaşırtmıştı çünkü bunlar kişiliğinde baskın olduğu görünen ötekilerle çelişiyor gibiydi. Örneğin, çeşitli sporlara karşı canlı ilgisi ve biraz vurgulanmış erkeklik gücü, mimoza çiçeği gibi olan duyarlılığıyla uyuşmuyordu.

Bay L.'nin tezahürlerinde çok göze batıcı olan bir özellik vardı: Bu, evindeki mobilya ya da öteki eşyalara verilen en küçük hasara gösterilen özel dikkatti. Örneğin, bir iskemle ya da masadaki en küçük bir çizik ya da halının üzerindeki minik bir leke onu öfkelendiriyordu. Eşyalara karşı olan bu yoğun ilgi yalnızca değerli eşyalar ya da mobilyayla sınırlanmış değildi; bu ilgi giysilere, havlulara ve benzerlerine de uzamıştı. Eğer karısı bir giysiyi dikkatsizce bir iskemlenin üstüne koyarsa çok kızıyor, bu türlü bir davranışla malzemeye verilebilecek zararı, malzemenin ne kadar çabuk bozulabileceğini vs. uzun uzun anlatıyordu. Ara sıra karısına ve çocuklarına karşı öfke patlamaları olmuştu; onları, kendilerinin ve onun eşyalarına karşı cinayet derecesinde dikkatsizlikle suçladı. En küçük bir ihmalde apartman dairesine "domuz yuvası" derdi ve uygar olmayan ya da barbarca yaşam tarzlarından ötürü ailesini paylardı. Suyun biraz dökülmesi ya da bu türdeki başka bir felaket olayı ona Lady Macbeth'in "çık, lanetli leke," tutkulu haykırışını aşan bir umutsuzluk verirdi.

Bu konu aklıma, düşünce bağlantılarımın belirlenmiş noktasında geldi. Yemek masasında, alaycı bir edayla, karısının şarap kadehini altlık olmadan masaya koymuş olduğunu bana gösterdi. Kadeh masanın üstünde ıslak bir halka oluşturmuştu ve bu onu çok kızdırmıştı. Olay konukların önünde geçtiğinden, daha da sıkıntı verici olmuştu. Verilen en küçük bir hasar onu o derecede sinirlendiriyordu ki tüm inceliğini ve anlayışlılığını unutuyordu.

Benim önceki, kadınlar hakkında deneme niteliğindeki bir kurama yol açan, düşünce bağlantılarımla fabrikatörün evin-

de o akşamki anının arasındaki ilişki neydi acaba? Hiçbir köprü görünmüyordu. Oysa, mantıklı düşünce çizgilerini dikkatli bir izleyiş şu yeniden kurgulamaya varırdı: Hareket noktası, aldırmazlığımdan ötürü kız kardeşimin beni azarlamasıdır. Buradan başlayan düşünceler beni kadınların maddi şeylere karşı dikkatli olmalarının kökeniyle ilgili deneme niteliğindeki bir kuramın başlangıcına götürdü. Bu tutum, küçük kızın bedensel olarak hasarlı olduğu görüşüne bir tepki tarafından belirlenmiştir. Maddesel nesnelerin korunması, onlara gösterilen dikkat ve kollama, zararı karşılamak için geç kalınmış ve yer değiştirilmiş bir girişim olacaktı. Maddesel nesneler bilinçdışı olarak hasar görmüş kadın bedeninin yerini almıştır.

Kadınların genel olarak maddesel nesnelere gösterdikleri daha büyük ihtimamı açıklamak için başka bir olasılık daha vardır. Bu ihtimamı, kadının embriyoyu ve bebeği koruma eğilimine benzetebiliriz ki bu yaklaşım biyolojik faktörler tarafından belirlenebilir ya da bünyesel sayılabilir. İki varsayım birbirleriyle çelişmekten çok birbirlerini tamamlar çünkü varsayımlardan biri, üstüne psikolojik güdülerin bindiği biyolojik temeli ilgilendirebilir.

Benim düşünce zincirim, her iki vakanın analitik malzemesinde onay ve Freud'un bekâret tabusuyla ilgili yazısında kuramsal destek bulma girişimini yansıtır. Büyülü korudaki Tancred'in serüveninin anısı, erkeğin aynı eğilimdeki tutumunu göstererek bunu başka bir yandan onaylıyor görünümündedir.

Şimdiye dek düşünce zincirim mantıklı çizgiler izledi ama o akşam yemeğinin anısının birden ortaya çıkmasıyla bağlantılarım sanki birden yön değiştirdi. Eski ve yeni düşünce zincirinin ortak bir paydası vardı: Mobilyaya verilebilecek zararla ilgili abartılmış kaygı. Bundan başka bağlayıcı halkalar olabilir miydi acaba?

Kadınların mobilya konusunda daha dikkatli olmalarının kökeniyle ilgili deneme niteliğindeki bir kurama gelmiştim:

Kadınlar bilinçdışı olarak kendilerini hasarlı ya da engelli hissederler ve onlara verilen hayali zarara karşı bedenlerinin uzantıları olarak algılanan mobilya ve öteki maddi nesnelerin ikame edici yer değiştirmesinde gecikmiş bir tepki geliştirirler. Hızla gelişen kuramımın bu kritik noktasında tanıdığım kişinin düşüncesi ortaya çıktığı zaman, bunun ancak tek anlamı olabilir: Bu, kuramıma karşı yapılan bir itirazdır. Argümanın niteliği açıktır: Burada mobilyaya karşı kesinlikle bir kadın gibi davranan bir erkek vardır, maddi nesnelere karşı aynı duyarlılığı ve aşırı titiz tutumu göstermektedir.

Ama çelişkili argümanla birlikte çözüm için ortaya bir girişim çıkar. Bu zaten önbilinçli olarak şu cümlenin oluşturulmasında vardır: "Bir kadın gibi davranıyor." Bu, doğal olarak, "sanki bir kadınmış gibi," ya da o özel kadınsı tutumun bilinçdışı önermesi olarak algılanan psikolojik koşulları yerine getiriyor demektir. Erkek, bedensel olarak hasarlı ya da iğdiş edilmiş gibi davranmaktadır. "Sanki"nin psikolojik anlamda bastırılmış bir gerçek olarak anlaşılması açıktır ve bu çelişen bilinçli trendlerle karşılaştırılabilir. Onun spora karşı olan yoğun ilgisi ve bunu paylaşmayan erkekleri hor görme tutumu, bilinçdışı öz kavramın aşırı dengelenmesiyle, onu düzeltmek için bir girişimle sonuçlanır. Ama onun bir mobilyadaki en küçük hasarda oluşan özel duyarlılığıyla reddedilmiş olan kadın tutumu yüzeyde belirir. Tanıdığım kişinin vurgulanmış kadınsı kişiliğiyle ilgili izlenimimin ek gözlemlerle sonradan pekiştiğini eklememe izin veriniz.

Anlatılan türdeki her kuramsal girişimin, yaşayan klinik malzeme ve insanların analitik olarak anlaşılmasındaki deneyimler tarafından tekrar tekrar doğruluğu araştırılmalıdır. Şimdiye dek kadınların mobilya için gösterdikleri özel dikkat ve özenin bundan önceki sayfalarda açıklanan bilinçdışı kökenli olduğu kavramına ters düşen hiçbir temel gerçek görmedim. Ama deneme niteliğindeki kuram başka gözlemciler

tarafından onaylanmak ve doğrulanmak için beklemelidir. Longfellow'un dizelerindeki öğüt analist için de geçerlidir:

O zaman doğrulalım ve yapalım
Her yazgı için yüreği açık
Yine başaralım, yine uğraşalım,
Çabalamayı ve beklemeyi öğrenelim.

16. ÖTEKİ KADININ APARTMAN DAİRESİ

Günlük deneyimler, binlerce olayda aynı durumdaki kadınların erkeklerden farklı tepki verdiklerini bize gösterdi. Bu farklılığı açıkça anlayamadığımız zaman, bunun nedeni, bunu düşünmediğimizden ve temel duygusal kalıpları bilmediğimizden ötürüdür. Burada bir test vakası vardır; bu, farkı açıkça anlayabildiğimiz sayısız durumlardan biridir. Bir hastanın kocası başka bir kadına âşık olmuştu. Uzun bir çekişmeden sonra karısından boşanmıştı. Anlaşmada, kadının güzel döşenmiş apartman dairesini kocasına bırakacağı ve yalnızca kişisel eşyalarını alacağı şart koşulmuştu. Hasta, analitik seanslarında, rakibinin balayından döndükten sonra kocasıyla birlikte daireye hemen taşınacağını söyledi. Öteki kadının mutfağa ve yatak odasına sahip çıkacağı, onun çarşaflarını ve mutfak aletlerini kullanacağı düşüncesi hastam için çok acı vericiydi. Bunların hepsini çok iyi anlamama karşın, hastamın yeni kadının daireyi sahiplenmesinden dürüst olmayan şekilde çıkardığı sonuç beni şaşırtmıştı. Onun ilk yorumu, "ancak bir Broadway sürtüğü bunu yapabilirdi," olmuştu. İkincisi şuydu: "O kadın onu sevemez" (kocasını kastediyor).

Boşaltılmış daireyi hemen sahiplenmenin genç kadını sokak fahişeleri grubu içine nasıl sokabileceğini anlayamamış-

tım. Bana göre o, Sezar'ın karısı kadar suçsuz bile olsa, o daireye taşınabilirdi. Ayrıca, öteki sonucun, yeni kadının kocasını sevmediği sonucunun ne demek olduğunu da anlamamıştım. Bana göre bu, kadınların dudaklarından duyduğumuz zaman bizleri (erkekleri) çok şaşırtan mantığa aykırı sayısız söylemlerden biriydi. Hastam ne demek istediğini açıklamadı ama denilmek istenilen ve anlaşılabilecek düşünce bağlantıları şu yöndeydi: İkinci eş durumunda olan her dürüst kadın, dairede yeni eşyaların olması konusunda ısrar eder ve ilk eşin kişisel zevkini yansıtan eşyalar arasında yaşamayı istemezdi. Aynı çarşafları ve tabakları kullanmayı hiç istemezdi. Bu, yeni eşe, en hoş olmayan bir biçimde eski eşi anımsatırdı, özellikle kullanılan eşyalar kişisel nitelikte olduğu zaman. Özsaygısı çok az olan bir kadın bile üzerine eski ev sahibesinin baş harfi işlenmiş havluları nasıl kullanabilirdi"

Doğal olarak, hastamın parlak terimlerle muzaffer rakibinin davranışına karşı duyduğu nefreti dışa vurduğu zaman onun ne hissettiğini anladım. Hastam, ancak kocasını sevmeyen bir kadının yeni evinde "üçüncü bir varlığı" hoş karşılayacağını söylediği zaman, onun ikinci söylemi de benim için açık hale geldi. O, tüm ev eşyalarını kullanmış olan bundan önceki kadının yani kendisinin anılarını kastetmişti. Yalnızca parasal ve maddi düşüncelerin etkisi altında olan bir kadın, kocası eski evliliğiyle ilişkili eşyalar arasında kaldığı zaman onda zorunlu olarak uyanacak anıları dikkate almazlık ederdi.

O zamandan beri, eğer bir erkek aynı durumda olsa, buna benzer şekilde hisseder miydi diye kendime sordum ve verdiğim dürüst yanıt hayır oldu. Erkeğin düşünceleri dairenin maddi nesnelerine ve daireye bu denli yakından bağlı değildir. Bir adamın, karısının boşandığı ilk kocasıyla uzun zaman yaşadığı bir daireye taşındığını varsayalım. Eşyaların

ona karısının ilk evliliğini anımsatacağı çok kuşkuludur ve eğer anımsatacak olsa da onun keyfi kaçmayacak ya da üzülmeyecektir. İlk kocanın terliklerini ya da pipolarını görmek onun rahatını kaçırabilir ama bu geçici bir rahatsızlık duygusundan öteye gitmeyecektir.

Kadının duygusal tepkilerindeki esas fark, dairenin ve içindeki tüm eşyaların, erkeğin bedeniyle olduğundan, kadının bedeniyle daha yakından ilişkili olması gerçeğinden kaynaklanır. Görmüş olduğumuz gibi, daire kadının bedeninin, kendisinin bilinçdışı bir uzantısıdır. Öteki kadının, hatta onun kişisel eşyalarıyla birlikte daireyi devralması birçok yönden onu "can evinden vurmuştur."

17. HER ŞEY MUBAH MI?

Bir hasta bana kocasının gönlünü kazanmaya çalışan başka bir kadının davranışını anlattı. Kocasının birkaç aydır başka bir kadınla bir ilişkisi olduğunu biliyordu. Adamın boşanmak istediğini bütün çıplaklığıyla anlamıştı; rakibi adamı kendisine çekmek için her türlü kadınlık hilesini kullanıyordu. Doğal olarak hastam bundan dolayı çok kaygılıydı. Ama onu öfkelendiren, rakibinin onun kocasını elde etmek için başvurduğu yollardan çok, tahminine göre, hakkında aşağılayıcı bir dille söyledikleri ya da vardığı sonuçlardı. Hastam, kocasının bazı düşüncelerinde öteki kadının etkili olduğunu kesin bir biçimde anlamıştı. Ayrıca o, içeriğini yalnızca tahmin edebildiği konuşmalarda eleştiriye uğradığını da hissetmişti.

Koca hâlâ kararsız bir durumdayken öteki kadın, çiftin evlilik yaşamında sorunlar çıkarmak için her türlü olanağı kullanıyor gibiydi. Adam karısıyla yemek yerken öteki kadın onu telefonla arıyor, hizmetçiye ona iletilmek üzere gizemli

mesajlar bırakıyor, kısaca, umutsuz kadını hem ince hem de o kadar ince olmayan yollarla aşağılamaya çalışıyordu. Bir keresinde çift tiyatroya gitmeyi planlamıştı ve diğer kadın da bunu biliyordu. Kocanın otomobili apartmanın önünde park edilmişti. Karı koca otomobile bindikleri zaman ön cama dudak boyasıyla yazılmış "seni seviyorum, Jane" yazısını gördüler. Bu görüntünün karşısında hastanın kapıldığı öfke krizini tarif etmek güçtür. Adamın karısı, saygısızlığını ve küstahlığını göstermek için bunun gibi kötü yollar kullanan öteki kadın tarafından kendisini ağır bir biçimde aşağılanmış hissetti.

Erkekler arasında bir rakibe karşı bu gibi taktikler akla getirilip getirilmeyeceği sorusunu tartışmayacağız bile. Erkeklerin bu türlü yollara başvurmayacaklarını ama birbirleriyle boy ölçüşmek için belki de daha açık, sert ya da haşin yöntemler uygulayacaklarını biliyoruz. Bir atasözü aşkta ve savaşta her şeyin mubah olduğunu söyler. Anlaşılan bu söylem iki parçaya bölünmelidir: Savaşta her şey mubah kısmı erkeklere uygulanmalı, aşkta her şey mubah kısmı ise kadınlar için geçerli olmalıdır. Ama bu söylemin geçerliliği bile sınırlıdır. Savaşa katılmayanların, yaralıların ve hekimlerin haklarını koruyan Cenevre Antlaşması değil midir? Görünüşe göre, bir erkekle ilgili olarak kadınlar arasındaki savaşta buna benzer bir antlaşma ya da yönetmelik yoktur. Adil sözcüğü burada uygulanamaz. Her çareye başvurulabilir. Cenevre Antlaşması'nın görevi gereksiz zulmü önlemek, savaşın adil bir şekilde yapılmasını ve zaferin üstün olan ordu ve donanma tarafından kazanılmasını gözetmektir. Bir erkek için dövüşen iki kadın arasındaki rekabette, kadınsı cephane genellikle öteki kadının duygularına aldırış etmeksizin kullanılır. Bir kadının kendisinde olan bir şeyin öteki kadında olmadığını göstermesi gerektiği yerde gözle görülemez bir silahlanma yarışı vardır.

18. EŞCİNSELLİKTE YANSITMA

İlk kitaplardan birinde, *Psychology of Sex Relations** (Seks İlişkilerinin Psikolojisi)'nde birçok eşcinsel erkeğin kadınların çekiciliğine karşı tümüyle kör ve sağır olmadığını ama bunun ilk etkilerinin yönünü değiştirdiklerini belirttim. Onlar kadın güzelliklerine duyarsız değildirler ama bilinçdışı olarak bunlara karşı kendilerini duygusuzlaştırırlar. Cinsel aşka eğilimli uyarımın aynı cinsten başka bir kişiye hemen aktarılabilecek bir şekilde başlayabileceğini kanıtlayan semptomatolojik işaretler vardır. Bu dikkat ve çekimin yer değiştirmesinin bir savunma mekanizması işlevi olduğunu işaret ettim.

Bu türdeki birçok vakanın sunuluşunda, işleyişi öteki vakalarda apaçık olan başka bir savunma mekanizmasını dikkate almayı ihmal ettim. Bireyin yaşadığı hoş olmayan ya da istenilmeyen duyguları yadsıma girişiminde bulunduğu yansıtma mekanizmasını kastediyorum.

Yansıtma belki de en eski ruhsal mekanizmadır. Bu, hoş olmayan duyuları dış dünyaya gönderen bebekte zaten etkilidir. İlk yaşlardan başlayan yansıtma eğilimi, suçtan kurtulmaya çalışmakta görülür. Daha sonra birçok uyarılma, onları egonun dışında olarak görmekle savuşturulur. Kişi istenilmeyen dürtülerden ve duyulardan, onları dış dünyaya göndererek kurtulur; bu, sinema salonundaki bir resmin ekrana yansıtılmasına benzer. Yansıtma yalnızca eski bir mekanizma değildir, bireyin olgunluk çağına gelişine dek onunla beraber varlığını sürdürür. Bizi sarmalayan doğaya dair hislerimizi yansıttığımız ilkel dünya kavramı, erken dönem dinsel duyguların ruhçu evresinde yaşamını sürdürür ve şairlerimizin mecazlarında hâlâ yer bulmaktadır.

Birçok eşcinselin analitik tedavisinde başlangıçta beni şaşırtan bir olgu gözlemledim. Bu erkekler çoğu zaman kadın-

* New York, 1945.

lara karşı düşmanlıklarını ya da kayıtsızlıklarını açığa vurmalarına ve cinsel ilişki düşüncesinden dehşete kapıldıklarını vurgulamalarına karşın, birçok kadının sık sık onlarla ilgili cinsel tasarılarının olmuş olduğunu söylediler. Bazı durumlarda bu söylem oldukça inanılmaz gibi geldi, özellikle bir hasta değişik kadınların onu "yapmaya" çalışmış olduğunu söylediği zaman. Bu kişinin ileri sürdüğüne göre, namusunun peşindeki bu kovalayanlar listesi, lise öğrencisi kızlardan yetmişlik ev sahibine kadar uzuyordu. Bu kadınların onu kendilerine çekmek için başvurdukları ustaca, bazen de o kadar ustaca olmayan yolları hasta gönül rahatlığıyla anlattı.

Bu yakınmanın analitik anlayışı, hastanın toplumsal ya da cinsel olarak kuşkuyu çekmemek amacıyla birkaç kıza kur yapmış olduğu gerçeğiyle güçleşmişti. Onun fikrine göre, kur yapma şansının çok az olduğu vakaların birinde, genç bir kıza evlenme teklifinde bile bulundu. Psikanaliz mesleğinde bazen meydana gelen rastlantılardan birinin eseri olarak, o genç kadın, tedavi görmek üzere muayene odama geldi. Tedavisi sırasında genç adamdan ve ona yaptığı evlenme teklifinden söz etti. O, bu teklifte ciddi olunmadığını çok iyi biliyordu. "Zavallı çocuk," dedi, "eğer evet demiş olsaydım düşüp bayılırdı!"

Birçok kadının onunla "yatmak" istemiş olmasıyla ilgili varsayımının kuşku götürmez olmasına karşın, bu savunmanın dinamikleri açıklık kazanmadı. Bunlar başka bir vakada saydamdılar. Otuzlu yaşların başındaki bir sanatçı, dikkatinin çalışmasından sapmasından ötürü kendisini engellenmiş hissettiği için bana geldi; buna, yaptıkları sevgi işaretleriyle onu rahatsız eden öteki erkekler neden oluyordu. O nereye giderse gitsin, hatta evinde kaldığı zaman bile, birçok erkek istenilmeyen sevgilerini göstererek kendilerini ona fark ettiriyorlardı. Bu görüşünü kanıtlamak için, beni beşinci kattaki

muayene odamın penceresinin önüne götürdü ve sokaktaki gelip geçenleri gösterdi: "Sokağın karşısındaki şu adamı görüyor musunuz? dedi, "Şu kravatını düzelten adamı" Ona baktığımı biliyor ve bana kendisini beğendirmek istiyor. Şuradaki genç adamı görüyor musunuz? Bakın! Bana selam vermek için elini sallıyor." Birkaç saniye sonra haykırdı: "İşte başka bir adam daha, yukarıya, pencereye dimdik bakıyor! Hiç utanmadan benimle flört ediyor!"

El kol hareketlerinin ya da başka jestlerin kendisiyle ilgili olduğu şeklinde yorumlanmasına dair bu tür kuruntular erotomani kategorisine aittir. Bu tür paranoyada hastalar aşk tarafından onlara işkence edildiği kanısındadırlar. Kuruntulu eğilimlerinde, yansıtma yoluyla, başka kişilere karşı duydukları şiddetli arzuları reddederler. Hastanın, tüm erkeklerin onun hakkında cinsel planları olduğundan kuşkulanmakla kendi bilinçdışı eğilimlerini savuşturmaya çalıştığı belliydi. Doğal olarak, bu tür erotomanik kuruntu erkeklerden çok kadınlar arasında yaygındır ve başka yönlerde göreceli olarak normal olan bir davranışla birlikte var olabilir.

Hastanın bastırılmış eşcinsel eğilimine karşı savunma olarak kullanılan aynı yansıtma mekanizmasının, eşcinsel erkeklerce, aynı zamanda kadınlara karşı eskiden kalma çekim deneyimini de savuşturmak için kullanılabileceğini tahmin etmek kolaydı. Bu tipler, aynı cinse olan ilginin yanı sıra, bir yerde canlı kalmış bilinçdışı ve karşı cinse dönük arzularını, bazen ayrım yapmadan, erkeklerin üstüne yansıtırlar. Tüm kadınların onların peşinde olduğunu ileri sürdükleri kuruntularında, çeşitli derecelerde tüm kadınların çekiciliğini kendilerinde hissettiklerini açığa vururlar ya da daha doğrusu itiraf ederler. Bilinçli olarak karşı cins tarafından çekildiklerini yadsımalarından ve aşk yaşamlarının erkeklerin üzerine yoğunlaşmış olduğunu ileri sürmelerinden ötürü, bu daha da ilginçtir.

Bir yan bakış bu türün kadınlarla olan erotomanik kuruntusunu keşfetmenin daha güç olduğunu bize gösterir çünkü belli bir süre için bu, kendisini tüm erkeklerin cinsel aşk arzularının nesnesi olarak gören kadının arzu giderici düşüncesinin bir abartısı gibi görünebilir. Gördükleri her erkeğin onlara aşkla zulmettiğine inanan kadınların paranoyak türdeki kuruntularının çoğu zaman bilinçdışı eşcinsel trendleri savuşturma işlevi vardır. Böyle olmakla birlikte, cinsler arasındaki psikolojik farklılığın önemi analitik bir içgörü yoluyla azalmıştır; buna göre, erkekler belli bir kadına çılgınca tutuldukları birçok vakada, çoğu zaman bir erkeği sevmek arzusuna karşı bilinçdışı savunma mekanizmasını kullanırlar.

19. EŞCİNSEL ERKEKLERE YÖNELİK KARIŞIK DUYGULAR

Eşcinsel olduğunu bildiği bir kadını gezmeye götüren bir adam, doğal olarak, cinsel tercihinden ötürü ona dikkat edecektir. Ona kur yaparak yaklaşmaya çalışmayacak ve onun cinsel zevkine üstü kapalı bir değinmeden bile dikkatle kaçınacaktır. Ortalama erkek için lezbiyenlik olgusunun hiçbir çekici yanı yoktur. Belki de erkek için bu biraz tekin olmayan bir şeydir. Ama yine de ortalama erkek, o kadının erkeksi kişiliğinde bile kadınsı olanın farkındadır. O, erkeğin gözünde kusursuz bir hanımefendi olabilir; erkek onun cinsel sapmasıyla ilgili olarak kayıtsız olduğumuz kadınlara karşı olan hoşgörümüzle düşünecek ya da şöyle diyecektir: "Doğada tüm zevkler vardır."

Kadınların konuştuklarından duyduğuma göre, eşcinsel olduğunu bildikleri bir erkek tarafından gezmeye götürüldüklerinde, karışık duygular içinde oldukları anlaşılmakta-

dır. Bazıları eşcinsel erkeğin onlara açılmalarına ilgi duyabilir. Bu gibi erkeklerin, kadınlar arasında, onlara her şeyi ya da hemen hemen her şeyi söyledikleri yakın arkadaşları ve iyi tanıdıkları olduğunu hepimiz biliriz. Bu kadınlar, karakteristik bir acıma ve hor görme karışımıyla, bu erkeklerin gönül serüvenleri ve dertleri konusunda onlara danışmanlık yapmakta hayırseverlik rolü oynarlar. Ama bu erkekler onların gözünde gerçekten erkek midirler? Belki yalnızca anatomik anlamda. Kadınların çoğu, kendilerini çekici ve arzulanır yapma ölçüsünde bile onları baştan çıkarma arzusunu duymaz.

Oysa, bunun tam aksini söyleyen kadınlarla da konuştum. Bir hasta, eşcinsel erkeklerden her zaman biraz korktuğunu söyledi çünkü genellikle yalnızca kadınlarda bulunan nazik sinsilikle onlar bir kadının zayıf noktasını vurabilir ve kusurlarını bulabilirlerdi. Bir anlamda onlar kadınlarla başka kadınlar gibi rekabet ederler; yalnız, onların saldırısının sürpriz olma özelliği vardır ve kadınlar bunu bir "erkekten" beklemezler. Aynı kadın, tıpkı öteki kadınlara karşı olduğu gibi, bu erkeklere karşı da görünüşüne çok dikkat ettiğini söyledi. O aynı zamanda, bu erkeklerin onun kadınlığına bilinçdışı olarak imrendiğini sezdi ve bu onda onlarla birlikteyken "rekabet etme" ve en iyi durumda olma duygusunu uyandırdı.

Başka bir genç kadının değişik bir tutumu vardı. "O adamın zevkinin bu kadar kötü olduğuna her zaman hayret ederim. Kesinlikle biz daha çekiciyiz. Belki benimle olduğu zaman o kendisini farklı hissedecektir," dedi. Değişir umuduyla, onunla flört etmeyi aklından geçirmiş olduğunu söyledi. Ama görünüşe göre, ortalama kadının tutumu şudur: "Başarısız kalmaya mahkûm bir çabaya ne gerek var?" Bir erkek tarafından gezmeye götürülmüş bir kadının onu bir olanak gibi görmesiyle, eşcinsel olmasından ötürü bir diğe-

rinin onu "olanaksız" görmesindeki tutum farkı psikolojik yönden gözlemlemeye değerdir. Yüzeyde, doğal olarak, her şey aynıdır. Evet, kadın bir anlamda eşcinsel bir erkekle kendisini çok rahat hissedebilir, hatta daha az tetikte olabilir. Eteği biraz yukarı kalksa bu onu kaygılandırmayacaktır. Hareketlerinde daha dikkatsiz ve bu erkeğin karşısında daha az özbilinçli olabilir. Öznel olarak onunla birlikteyken gerilim hissetmeyebilir, hatta rahat bile olabilir. Bu, sanki başka bir kadınla birlikteymiş gibidir. Bir lokanta ya da gece kulübüne girdiğiniz zaman yanınızda bir erkek refakatçi bulunması rahatlık vericidir. Bu, genellikle bir kadın için bazı yerlere yalnız gitmenin olanaksız olduğu gibi, cinsel tercihinden kuşkulanılmasını istemeyen bir erkek için de elverişli bir kamuflaj olduğundan, iki yönlü işler. Kadın için o olası bir aşk ya da seks partneri değilse de ne de olsa bir erkektir.

Ama o erkekle birlikteyken bu özbilincin yokluğu, hiçbir gerilimin olmayışı ve tadı çıkarılabilecek rahatlığın olması, başka bir kişiyle yaşanan zevkin büyük bir bölümünü alıp götürür. Kaçma maskesi altındaki kovalamanın heyecanı yoktur. Bu, cinsler arası savaşta bir ara vermedir, bir ateşkes değildir, barıştır ve bu, başka kadınlarla birlikteyken bile tadı çıkarılamayan türde bir barıştır, daha doğrusu bir geri çekilme gibidir. Kadın, eşcinselle kendini güvende hisseder; ondan ama özellikle de kendisinden gelecek tehlikelere karşı. Bir kadın kendisini bir erkeğin yanında bu kadar güvende hissettiği zaman, bu onun için bir iltifat değildir.

Bir akşam toplantısından eşcinsel bir erkekle birlikte dönen bir kadına kadın arkadaşları tarafından onun nasıl olduğu sorulduğu zaman, "elbette, tam bir beyefendiydi," diyebilir. Başka olaylar sonrasında aynı tümce değişik bir anlam verir. Söylem aynı söylem olacaktır ama ondaki temel ses farkı işitilir. Bazen bu söylem bir üzüntü ya da şaşkınlık, hat-

ta refakatçisinin "tam bir beyefendi" olması nedeniyle bir düş kırıklığı anlatıyor olabilir. Ama eşcinsel olduğu sezilen bir erkekle geçirilen bir akşamdan dönüşte, bu bir gerçeğin ifadesidir, üzüntü duyulabilecek bir gerçeğin ifadesi bile değil, yalın bir gerçeğin ifadesi. Kadın onunla giderken olacakları biliyordu. O tam bir beyefendiydi; istese de başka bir şey olamazdı.

20. EŞCİNSELLER ve KARŞI CİNS

Kadın ve erkek eşcinselliğine karşı toplumun tutumunda belli bir farklılık olduğu iyi bilinir. Bu farklılık kendisini yalnızca ceza yasamızda değil, bu sapkın arzuların toplum tarafından değerlendirilmesinde de yansıtır. Hoşgörülü Fransa'da bile hakkında "gelenekçi değil" denilen erkek, pek de gizlenmeyen küçümsemenin hedefidir. Gece kulübümüzün sahnesindeki gösterilerde erkek eşcinselliği açıkça alaya alınır. Lezbiyenliğe nadiren aynı tarzda davranılır.

Tutumun karakteristik farklılığı, aşk partnerleri arayan aynı cinsin üyeleri hakkında duyduğumuz fikirlerde de kendisini açıkça gösterir. Doğal olarak bu tepkiler çeşitlidir ve acımaktan iğrenmeye kadar uzanır; ama hem kadınların hem de erkeklerin kadın eşcinselliğini erkek sapmasından daha yumuşak bir şekilde yargılaması ilginçtir. Açık lezbiyenlere bakan erkekler, yaygın duygusal tepki olarak şaşkınlık yaşarlar. Cinsel nesneler olarak başka kadınları yeğleyen kadınlara karşı ortalama erkeğin tutumunda küçük görmekten çok acıma vardır. Kadınlar genel olarak kendi cinslerinden bu kaçaklara karşı aynı duyguları paylaşıyor görünümündedirler. Onların yargılarında belki daha keskin ya da eleştirici bir ton vardır ama onlar da sanki erkekler tarafından sevilmenin duygusal ödüllerinden ve tüm rekabetten vazgeçmiş bu kadınlara acırlar.

Erkekler genel olarak erkek eşcinsellere sanki onlar hadım edilmişler ya da yabansı yaratıklarmış gibi tepeden bakarlar. Eşcinseller, çoğu zaman bilinçdışı düşüncemizde, erkekliklerinin ve cinsel erkeklik güçlerinin ayrıcalıklarını terk etmişlerdir. Onlara iğdiş edilmişler gözüyle bakılır. Başka "normal" bir erkeğe sarkıntılık yapan eşcinsellere karşı tüm erkeksi meydan okuma ve kavgacılık genellikle ayaklanacaktır. Bir erkek için bu kur yapmanın niteliği ne kadar açık bir durum alırsa, bu bir saldırı ve cinsel erkeklik gücüne bir meydan okuma olarak o denli şiddetle hissedilecektir. Hiçbir ortalama erkek başka bir erkeğe kadınsı bir biçimde boyun eğme fikrini kaldıramaz.

Eşcinsel erkek yalnızca erkeklerin değil, kadınların da küçümsemesinin hedefidir. Doğal olarak kadınlar bu duyguları göstermekte çok nazik ya da diplomatiktirler ama kendi aralarında ya da analitik seanslarda oldukları zamanlar, eşcinsel erkeklerin ileri sürülen kadınlığına gülüşürler ya da kıkırdarlar. Kadınlar eşcinsel erkeğin doğal olmayan konuşma tarzını taklit ederek ona benzemeye çalıştıklarında, Hamlet ya da Faust rolünü oynamaya çalışan acemi aktörleri alaya alan usta oyuncular gibi davranırlar; yalnız buradaki fark, bu durumda bu amatörlerin oynamaya çalıştıkları Ophelia'nın ya da Gretchen'in rolü olduğudur.

Bazı erkekler bazı kadınların bir erkek gibi hissedebileceğini, konuşabileceğini ve davranabileceğini kabul ederler ama kadınlar hiçbir zaman hiçbir erkeğin kadınlar gibi gerçekten hissedebileceğini, konuşabileceğini ve davranabileceğini kabul etmeyeceklerdir. Erkekte kadın olmak için gerekli olan yoktur. Kültürel ortamımızda ortaya çıkan bazı akıl karıştırıcı durumlar vardır. Bir konsültasyon sırasında, başarılı bir tiyatro prodüktörü olan bir kadın, sahnede ve sahne dışında bir sürü güçlük çıkaran bir aktörün davranışından yakındı. Sözü edilen hanım, elleriyle o aktörün davranışlarının

taklidini yaparak, "ve sonra benim üstüme bir kadın gibi geldi," diye bağırdı. Bir an için aklımın karıştığını hissettim. Düşünün, bir kadın bir erkek hakkında onun üstüne bir kadın gibi geldiğini söylüyor!

Eşcinsel bir erkek tarafından kendisine kur yapılan kadının, ona karşı olan tepkisini gözlemleme fırsatım olmuştu. Kadın, adamı başından savmak için ona "evet" demeyi aklından geçirdiğini söylemişti. Adamın ona küçükken sahibi olduğu yavru bir köpeği anımsattığını anlattı. Babası, yavru köpek motosikletleri kovaladığı zaman onu azarlayarak şöyle derdi: "Küçük köpecik, eğer onu yakalasaydın ne yapardın ki?"

Bu birkaç görüş kadınların ve erkeklerin kendi bilinçdışı eşcinsel eğilimlerine karşı olan farklı tutumlarını anlamamıza belki yardımcı olur. Farklılık, eşcinselliğin kadınlardan daha çok erkeklerde sıkı sıkıya bastırıldığı izlenimini doğru çıkarır.

21. KADINLAR, ERKEKLER ve DOĞMAMIŞ ÇOCUK

Sanıyorum, bu açıklayıcı yanlışlardan, dil sürçmelerinden ve günlük öteki semptomatik küçük eylemlerden hâlâ yeterince yararlanamıyoruz. Bunları birbirine karşı çıkan ve çatışan içsel güçlerin ifadeleri olarak algılıyoruz ama onların bastırılmış ya da reddedilmiş eğilimlerin ortaya çıkması olduğunu güçlü bir biçimde vurgulamıyoruz. Yirmi beş yıldan daha uzun bir süre önce yayımlanmış bir kitapta,* o zamana kadar tartışılmamış olan bu semptomatik hataların çoğunun başka bir işlevi olduğunu göstermeye çalıştım. Bunlar, bilinçdışı bir itiraf etme zorlaması tarafından harekete geçirilir-

* *Gestandniszwang und Strafbedurfnis*, Viyana, 1925. (*Compulsion to Confess* [İtirafa Zorlanma] adıyla İngilizceye çevrilmiştir).

ler; bu dürtü birçok başka normal ve patolojik olguda kendisini ortaya çıkarır.

Örneğin, geçen gün bir adamın başına gelen bir imla yanlışının açığa vurduğu hatasını, bu eğilimin gizli işleyişinden başka türlü nasıl açıklayabilirsiniz? Adam, Kaliforniya'ya uzun süren bir iş yolculuğundan, karısına çok iyi vakit geçirdiğini ve "you were here" ("burada olmanı") istiyorum yerine, "you were her" ("o olmanı") isterdim diye yazdı. Bu itiraf etme zorlaması, erkek hastanın mektubunda bilinçdışı etkinliğini daha ciddi bir biçimde kanıtladı. Derin kişilik farklılıkları nedeniyle uyuşmazlıkları belli olduğu zaman adam karısından boşanmıştı. Çatışmanın suçunu karısına yüklemekten hiç bıkmayan hasta, ona yine manidar bir imla hatası yaptığı bir mektup yazdı: "Eğer geri dönersen, korkarım ben (me) yine aynı olacağım." Doğal olarak, "yine aynısı (be) olacak," diye yazmak istemişti. Bu hatayla evliliklerinin başarısızlığında kendisinin de sorumlu olduğunu itiraf etmiş olmuyor muydu? Birlikte yaşayamayız, korkarım ben yine ben olacağım dememiş miydi?

Literatürümüz günlük yaşamın başka türdeki küçük psikopatolojisiyle ilgili olarak, onun ancak analizi yapılmış birkaç olayını sunar; bunun önde gelen nedeni bilinçdışı yanlış işitme, konuşma sırasında partnerin söylediğini yanlış anlamadır. Ama psikolojik analizde bu hatalar dil ya da kalem sürçmesi kadar açıklayıcıdır.

Aşağıdaki paragraflarda anlatılan olay, salt kadınların ve erkeklerin önemli bir soruna karşı ruhsal tutumsal farklarının o hatanın psikanalizine açıkça yansımış olmasından ötürü ilginçtir. Bu yanlış işitme olayının iletilmesini bir öğrenciye borçluyum; bu kişi, tedavi ettiği "tedavi analizi" olarak adlandırılan nevroz vakalarını benimle tartışan genç bir psikiyatrdır. Kendisinin ve hastasının kimliği gizli kalması koşuluyla, görüşmesini kullanmama izin verdi.

Psikiyatrın hastası olan genç bir bayan, psikanalitik seansında, hamile kalan ve sonra beklediği çocuğun babası olan adamla evlenen bir kuzeninden söz etti. O genç adam sevgilisinin evlenme isteğine uzun süre direnmişti ve ancak sevgilisi ondan hamile kalınca evlenme teklifini kabul etmişti. Kuzeninin yakınlardaki düğününden söz eden hasta, bu durumdaki bir kızın, ancak ahlaki zorunluluğun baskısı altında onunla evlenmeye razı olan adama karşı küskünlük hissedeceği fikrini ifade etti. Onu dinleyen psikiyatr hastanın söylediğini yanlış işitti. "Kızın küskünlüğünü", "kıza karşı küskünlük" olarak anladı. Psikiyatr, hasta tarafından söylenen sonraki tümcelerde bu yanlış işitmesinin farkına vardı. Bu tümceler, onun bu durumdaki kızların inatçı bir adama karşı kendilerini küskün hissetmeleri konusunda haklı olduklarıyla ilgili görüşünde hiçbir kuşku bırakmamıştı.

Bu yanlış işitmenin bilinçdışı güdülerini anlamak amacıyla, hem hastanın hem de terapistin yaşam öykülerinin bir bölümünü ortaya çıkarmamız gerekir. Başka bir deyişle, konuşanın ve dinleyenin ruhsal durumlarını ele almalıyız.

Psikiyatrın birçok aydan beri genç kadının analitik tedavisinden bildiği gibi, hasta o tarihten birkaç hafta önce, uzun süren bir gönül serüveninden sonra âşığıyla ilişkisini kesmişti. Adam ona birkaç kez evlenme teklif etmiş ama o her zaman onunla evlenmeyi reddetmişti. İlişkinin kopmasından bir yıl önce genç kadın âşığı tarafından hamile bırakılmıştı ve adam o zaman onunla evlenemediğinden ötürü çocuğu aldırtmıştı. O zamandan sonra adamla olan ilişkisi kesinlikle nitelik değiştirmişti. Gerilimler ve tartışmalar artık sıklaşmıştı ve genç kadının ilişkiyi koparmasına dek gittikçe ciddileşir olmuştu. Soğumadaki en belirleyici bilinçdışı faktörün, doğurmak istediği bebeğinden vazgeçmek zorunda kalan hastanın derinden duyduğu düş kırıklığı ya da acı olduğunu tahmin etmek kolaydır. Bu duygusal varsayımlar

tablosu, hastanın, kendisininkine benzeyen vakalarda "kızın küskünlüğü"nden neden söz ettiğini psikolojik olarak anlamamız için bize yeterli olacaktır.

Ama psikanalist hastasını neden yanlış anladı? Hatasını bana ilk kez anlattığında, bunun "gülünç" olduğunu ekledi. Ama ona, hastasının yeterince açık konuştuğunu kabul ettiğinden ötürü, onun ne dediğini bilinçdışı olarak işitmiş olması gerektiğini belirttiğim zaman düşüncelere daldı. Hastanın, o durumlardaki kızların erkeğe karşı kendilerini küskün hissettikleri görüşünü onun bilinçdışı olarak reddetmiş olması düşünülebilir mi? Bu durumda psikiyatr, kadınlar bu şekilde hissetmekte haklıdırlar görüşünü yanlış anlaması bir yadsımaya varır. Bir yadsıma sonucuna varan böyle gizli bir eğilim kesinlikle dışlanmamalıdır; ne var ki bu durumda daha kişisel bir etken genel erkeksi eğilimden daha önemliydi.

Genç psikiyatr, kendisinin de bundan yıllar önce bir kadınla evlendiği, çoğu zaman onu terk etmek istediği uzun süreli bir aşk serüveninin sonunda kadının ondan hamile kaldığını bana anlattı. Onun evliliği başarısız sayılmazdı ama psikiyatr evlendiği kıza karşı hâlâ bilinçdışı düşmanlık eğilimleri hissetmiş olmalıydı, onu sevdiğinden ötürü değil, onu sevmeye onur sözü vermiş olmasından ötürü. Kendisine sakladığı hangi eğilimin, sanki hasta "kıza karşı küskünlük" demiş gibi, onun "kızın küskünlüğü" sözcüklerini yanlış anlamasına neden olduğunu analitik olarak anlamak kolaydı. Başka bir deyişle o, hastanın tümcesini bir zamanlar kendi başına gelenlerle ilgili düşüncelerin etkisi altında yanlış işitti. Onun hastanın ne söylediğini akustik olarak iyi işittiği çok olasıdır, ama aynı anda o, gizli eğilimin anlamında ya da yönünde yanlış anlamıştır. Başka bir deyişle, o, bilinçdışı bir amaçla hastayı yanlış anladı.

Bu, sanki kızların bu gibi koşullarda erkeğe karşı küskünlük hissetmelerini kabul etmeyi onun reddetmesi gibiydi. O,

"kıza karşı küskünlük" tümcesini değiştirerek bilinçdışı itirazını ifade etti. Erkeğe karşı kendisini küskün hissetmeye hakkı olan kadın değil, kadına karşı düşmanca hisler beslemeye hakkı olan aslında kendisiydi. Kendi geçmişine değinme ve hamile bırakmasından ötürü evlenmek zorunda kaldığı karısına karşı duyduğu bilinçdışı garez, tümceyi yanlış işittiği bir başkasıyla değiştirmesine olanak verdi; doğru algılandığı zaman, bu yalnızca kendi içinde işittiği tümce demektir.

Analistin bu gibi semptomatik edim hatalarının psikodinamiklerini irdelemenin çekiciliğinden kaçınıyoruz. Bunlar yalnızca, terapötik çalışması sırasında analistin içinde de bastırılmış ve reddedilmiş eğilimlerin işlemekte olduğunu kanıtlar. Kendimizi, bu gibi psikodinamik varsayımların analitik araştırmasının, çok uzakta olduğu görünen bir alanda çok bilgilendirici olacağı görülmektedir diyerek kısıtlıyoruz: Paranoyaların psikopatolojisinde görülecek olan sözcüklerin ve tamamlanmış tümcelerin çarpıtılması ve değiştirilmesi alanı. Konuşulanlardan yanlış işitilen ve yanlış anlaşılan parçalar bilinçdışı eğilimlerin hizmetine sokulur. Kasten yanlış işitilen tümceler, paranoyak hastaların düşüncelerinde tekrarlanır, onun kuşkularını besler, referanslar fikirlerini onaylar. Kasten yanlış işitilen sözcükler hastanın hayali düşmanlarının saldırganca ya da kötü niyetli planlarının kanıtı olarak yorumlanır, zararsız el kol hareketlerinin kötü maksatlı işaretler olarak yorumlanmasında olduğu gibi. Günlük yaşamın aynı küçük hataları, patolojik olarak büyütülmüş ve çarpıtılmış şekliyle ilgili fikirlerde kesin olmayan belirti olarak ortaya çıkar. Hastalar işittikleri tümceleri ya da tekil sözcükleri düşüncelerinde kullanarak aynı öyküyü kendilerine yeniden anlatırlar. Paranoyadaki patolojik yanlış işitme alanı henüz keşfedilmemiştir ama şimdilerde yanlış anlama vakasının analizi tarafından ortaya çıkarılan sorunun başka bir yönüyle daha çok ilgilenmekteyiz.

Doğmamış çocuğun kadınlar ve erkekler için değişik bir anlam ifade ettiğini hepimiz biliyoruz. Bir kadın bir erkeği çocuğunun müstakbel babası olarak düşünmekten hoşlandığı zaman bu, kadının erkeğe olan aşkının ya da büyük hayranlığının hemen hemen her zaman kesin bir kanıtıdır. Erkekler kadınla ilgili olarak nadiren benzer biçimde düşünürler. Erkek bir kadını çok sevdiği zaman, kadının onun çocuklarının annesi olacağı fikri, bu fikrin yokluğuyla kendisini belli eder. Erkek özellikle orta yaşa yaklaştığı zaman çocuk sahibi olma isteği ortaya çıkmasına karşın, yoğun bir istek olarak babalık fantezisi erkekte kadınsı bir niteliği temsil eder. Gelecekteki evliliklerini konuşan gençlerin çocuklardan söz etmeleri olağandışı değildir ama erkek, baba olmak için güçlü bir arzu hissetmemesine karşın, bu sanki onun kur yapmasının bir devamıymış gibi, bu olasılığı ilk dile getiren neredeyse her zaman erkektir. Genellikle konuyla daha ilgili olan kızdan, annelik olasılığından ötürü değil ama onun zorunlu önkoşulu nedeniyle yüzünün kızarması ve kırıtması beklenir. Ama o, bu fikir adamın aklına gelmesinden çok önce, bu erkekten bir çocuk sahibi olmayı neredeyse mutlaka düşünmüş ve hayal etmiştir.

İki cinsin embriyonun durumuyla ilgili fantezilerinin çok farklı olması karakteristiktir. Hamile kadın embriyonun durumunu gerçekçi bir biçimde düşünür ve gelişini hayal ederken, müstakbel baba çoğu zaman felaket habercisi ve tehdit edici imajlarla kuşatılmıştır. Erkek hastalarımdan biri embriyonu, çıkışında onu ölümün ve tehlikenin beklediği, karanlık bir mağaranın içinde su dolu gizemli tünelleri geçerken gördü. Doğal olarak burada olan, doğum öncesi durumla ilgili çocuksu kuramların yinelenmesidir ama bu fanteziler aynı zamanda doğmamış çocuğa yöneltilmiş bilinçdışı ölüm isteklerine karşı olan tepkileri de açığa vurur. Doğum sırasında babanın sık sık kapıldığı kaygı aynı yönü işaret eder.

"Anne ve bebek mükemmel durumda, baba fena değil," diyen alaycı telgraf, o bekleme saatlerinin paniği andıran havasının etkisini yansıtır.

Erkekler döllenme süresinde oynadıkları önemli rolün farkında olmalarına karşın, çocuk istenmediği zaman, hamile kalmasından ötürü bilinçdışı olarak anneyi sorumlu tutarlar. Onlar sanki kadına yazgının rolünü yüklemişlerdir: Büyü ya da mekanik bir yola kadın hamileliği önlemeliydi. Erkekler kadına, hamile kalmak sanki onların isteğinin gerçekleşmesiymiş gibi davranırlar; bu, "Kadının istediğini Tanrı ister," diyen Fransız atasözüne oldukça uyar. Geçen gün iki çocuğu olan genç bir adama karısı hamile olduğunu söyledi. Adam bir çift ayakkabıyı tamire hazırlanıyordu ve bunu fırsat bilerek karısına şu eski çocuk şarkısının bir çeşitlemesiyle takıldı:

"Yaşlı bir kadın vardı
Ayakkabının içinde yaşayan;
Ne yapacağını bilmediğinden
Bir sürü çocuğu oldu."

Bu yan yola saptığımızda, doğmamış çocuk sorununa ve her iki cins için çocuk aldırmanın duygusal anlamına geri geliriz. Analitik deneyim, kadın çocuk aldırmak zorunda kaldığı zaman aşk ilişkisinin çoğunlukla bozulmakta olduğunu gösterir. Bu, kadının sevdiği adamdan bir bebek istemesinin ve önünün kesilmesinin onda derin ve kalıcı bir etki yapması gibidir, sanki bu başarısızlık ilişkinin bozulmasında sonuca götüren bir etken olmuştur. Belki de Tanrı çifti bir çocukla "kutsar" dini inancının psikolojik çekirdeği buradadır. Sözün gelişi, bebek genç çifte kaderin verdiği onaydır.

Evlenmediği ya da evlenmek istemediği bir kadını hamile bırakan ortalama erkek için çocuk aldırtma, onu sorum-

luluklardan ve istenilmeyen kaygılardan kurtaracak olan bir ameliyat demektir. Embriyonun onun için neredeyse hiçbir duygusal anlamı yoktur. Erkeği sevmiş olan kadın için doğmamış çocuk erkeğin ürününün ötesinde bir anlam taşır. Bebek adamın kopyasıdır, kadının içinde ve onun tarafından yeniden dünyaya getirilecek olandır. Kadın hayal gücünde çocuğunda erkeği gördüğü gibi, erkekte çocuğunu görür. Savaş sırasında Uzakdoğu'ya gitmek zorunda kalan bir denizci tarafından hamile bırakılan kızın düşüncelerinde doğmamış çocuk orada olamayan sevgilisinin yerini aldı. Doğumu beklemek neredeyse denizcinin dönüşünü beklemekti. Doğmamış çocuğu aldırtmak isteyen adam, kızla ilgili olarak artık kaygılanmayacağı zamanın gelmesini bekliyordu. Çocuk aldırtmanın istenilmeyen bir şey olmamasının nedeni, onun kızı artık düşünmesi gerekmediği bir geleceği bildirmesiydi.

Erkek için ameliyat, çoğu zaman, kadına ve kendisine baskı yapan bir durumdan tek kurtuluş yolu olarak görünür. Ama kadın için ameliyatın, erkek için olsa olsa iğdişle kıyaslanabilecek bilinçdışı bir anlamı vardır. Kadın bilinçli olarak çocuk aldırtmanın mantıklı zorunluluğunu anlasa da bu zorunluluğun sorumlusu erkekmiş gibi, bilinçdışı olarak ona karşı kızgınlık hisseder. Öteki yönden erkek, her ikisinin de kendilerini içinde buldukları ivedi durumu önlemek sanki kadının elindeymiş gibi, bilinçdışı olarak kadına karşı kendisini küskün hisseder.

Bu yan yola saptıktan sonra, yasadışı çocuk sorununa karşı kadının ve erkeğin tutumlarının zıtlığı ve o yanlış anlama vakasının analizine yansıyan şekliyle çocuk aldırtma sorununa döneriz.

Kadın için hamileliğin, erkek için kadını hamile bırakma eyleminden neden daha anlamlı olduğunun önemli psikolojik sorununun irdelenmesine başlamak yerine, bu zıtlığın

belirgin bir biçimde gösterildiği Arthur Schnitzler'in neredeyse unutulmuş olan *The Lonely Road* (Issız Yol) oyunundan bir pasajı alıntılamak istiyorum. Bu oyunun bağlantılı bölümlerinden birinde, şimdi uzun zamandır emekli olan orta yaşlı aktris Irene Harms, yıllar önce sevgilisi olan sanatçı Julian Fichner'e rastlar. Önce rahat bir ortamda başlayan sohbet, eskiden olanları anımsamanın tehlikeli sularına doğru kayar. Irene, yirmi beş yıl önce, sevgilisi turnedeyken ona sadık kalmamasından ötürü sevgilisinin onu kendisinden uzaklaştırması nedeniyle intihar etmek istediğini anımsar. Artık her şey duygusal olarak da geçmişte kalmıştır ama Irene adama şimdi sorar: "Ne düşünüyorsun? Eğer çocuktan vazgeçmemiş olsaydık, böyle bir şey olur muydu?" Irene, kendisini bebeğinden kurtulmak zorunda hissetmemiş olsa, ona sadakatsizlik etmezdi demek istemektedir. Konuşmanın arasında, bir keresinde bir çayırda dolaştığı sırada bir hayal gördüğünü söyler. Irene bir an için çocuğun, kendi çocuklarının elini tuttuğunu hayal etmiştir. Ama sonra "çocuğun" artık yirmi üç yaşında, belki de ya bir serseri ya da bir fahişe olacağını aklından geçirir. Irene yüksek sesle düşünerek, çocuğu olmamış bir kadın belki de hiçbir zaman tam bir kadın değildir der adama, "ama bir bebek isteyip de bebeği olmamış bir kadın..." Irene sözlerini bitirmeden bırakır. Sonra, "ama hiçbir erkek bunu anlayamaz," der ve şu etkili sözcükleri ekler: "Yine de bu gibi şeylerde senin en iyi yanın bile bir tür alçaktır."

22. KOPYALAR

Freud, bilinçdışı süreçlerin anlaşılmasıyla ilgili olarak rüyaya Krallık Yolu adını verdi. Ama bir krallık yolunun bile önü bazen kesilmiştir. Analitik tedavi sırasında anlatılan tüm

rüyalar yorumlanamaz. Yoğun direnmenin etkisi, rüya üretimine yol açan bilinçdışı düşüncelerin içine girmemizi çoğu zaman engeller. Bazı vakalarda rüyanın arkasında sakladığı dürtüler ve düşünceler peçesinin yalnızca bir köşesini açmakla yetinmeliyiz. Bazen yıllar boyu edinilmiş analitik uygulama deneyiminin hiçbir işe yaramadığı görülür.

Tipik kadınsı olan bir düşünce tarzını dikkate almamış olduğumdan ötürü, uzun bir zaman anlamını çıkartamadığım, bir rüyanın şu bölümüne bir bakınız: Orta yaşlı boşanmış bir kadın olan hasta şu rüyayı gördü: "İçine adı bilinmeyen sanatçıların fotoğraflarını koyduğum büyük bir çerçevem var. "Çerçevenin, içine fotoğrafların yan yana konulan cinsten olmasının dışında rüyayla düşünce bağlantısı yoktu. Hasta sanatla ilgilenmekte, sanat dergilerinden ve öteki kaynaklardan iyi nitelikli röprodüksiyonlar toplamaktadır. Rüya bu aktiviteleri yansıtıyor gibiydi. Bu analitik seans sırasında hasta bana şimdi başka bir kadınla yaşayan boşandığı kocasını büyük bir acı içinde düşündüğünü söyledi. İkinci düşüncesi onu artık büyümüş olan fotoğraflarına baktığı çocuklarına götürdü. Rüya diliminin yorumlanmasına giden yol, bugünün kalıntıları tarafından döşendi. Bunların arasındaki boşlukları doldurduğumuz ve rüyayı görende uyandırdığı duyguları tahmin ettiğimiz zaman, rüyanın gizli anlamı anlaşılabilir.

Başlangıçta rüya dilimini anlayamamıştım çünkü "resim" sözcüğünün simgesel anlamını tanımlayamadım. Rüyanın üretilmesine yol açan düşünceler zincirinin hareket noktası hastanın çocuklarının fotoğraflarına bakmasıydı. Çocuklar babalarının kopyalarıdır. Çocukla babanın arasındaki büyük benzerliği belirtmek istediğimiz zaman, çocuk için "tıpkı babasının fotoğrafı" demez miyiz? Onun sadakatsiz kocasının acı anıları, rüyasında gerçekleşen bilinçdışı dürtülere yol açtı. Rüya, bilinçdışı dilinden bilinçli düşünce diline çevrildiği

zaman, bir düşünce olasılığını gerçeklik olarak göstermektedir. Bir istek şeklinde ifade edilmiş kin dolu fikir şuydu: "Birçok erkekten çocuğum olsun istiyorum ve hangi çocuğun babasının kim olduğunu bilmek istemiyorum!" "Resim" ifadesinin simgesel anlamının ikincil bir anlamı vardır. Belli ki çerçeve kadının bedenidir. Sanatçı çocuğun babasıdır.

Bu bağlantıda rüyada ifade edilen kuşkunun bir kuruntu ya da çekingenlik niteliğinin de olması önemsiz değildir. Çocuğun babasını bir sanatçıyla kıyaslayan rüya, kadınların düşüncelerinde babalığın ne büyük bir rol oynadığını gösterir. Bu, ortalama erkeğin tutumuna bir tezat olarak kadınsı bir özelliktir; erkekler belirli bir kadından çocuk sahibi olmanın nasıl bir duygu olduğunu nadiren düşünürler. Bir kadın bir erkekten çocuğu olmasını istemiyorsa, o erkeğe gerçekten âşık olmadığı söylenebilir.

Bazı korkularla ilgili olarak müstakbel anne ve müstakbel babanın tutumları arasındaki başka bir fark, hamilelik sırasında hatta ondan da önce gözlemlenebilir. Bu sırada çok az sayıda kadın çocuğunun sağlığıyla ilgili korkulara kapılmaz. Diğer yandan müstakbel baba çocuğun anormal olacağı ya da biçim bozukluğu taşıyacağı konusunda ara sıra kaygılanır. Kadınların çocuğun kalıtımsal olarak kötü bir bünyesi ya da hastalığı olabileceği korkusuyla annelikten vazgeçtiği sık sık görülmüştür. Erkeğin sorumluluk duygusu çoğunlukla bu noktaya ulaşmaz. İki cinsin çocuğun yaradılışında oynadığı değişik roller bu tutumların farklılığında kendisini gösterir. Anne, kızında ya da dolaylı olarak oğlunda, bir zamanlar kendisi için beslediği tüm arzuların gerçekleşmesini umar. Bu umutlar ortalama babada da vardır ama yoğunlukları ya da kalıcılıkları annede olduğu kadar değildir.

Dölleme anı uzun hamilelik dönemiyle karşılaştırılmıştır. Bebeğin doğumundan sonra anne onu gözlemlemekten, başkalarıyla karşılaştırmaktan hiçbir zaman yorulmaz. Bir kere-

sinde, bir hastanın anlattığı gibi, yeni doğanın verdiği coşkulu sevinç kadının şimdi çocuğu "karnının" bir parçası olarak düşündüğünü gösterir.

Vakaların birinde, kadının çocuklarından duyduğu gurur açık bir biçimde babanın tutumuyla çatışıyordu. Bu adamın başka bir kadınla ciddi bir gönül serüveni olmuştu. O, bir keresinde çocuklarını metresine göstermek istemişti. Karısı böyle bir fikre şiddetle karşı çıktı ve çocukları beraberinde götürmesini yasakladı. Kadın, kocasının isteğindeki kadınsı tutuma haklı olarak tepki göstermişti. Bunu izleyen tartışmada kocasına şu güzel sözleri söyledi: "'Bunlar benim mücevherlerimdir" diyen bir erkek değildi." O, Gracchi'nin annesi Cornelia'nın sözcüklerini anımsayarak, yalnızca bir kadın geleneğinde değil, kadının yok edilemez haklarında da ısrar etmişti.

23. ÇOCUK İSTEĞİNDE CİNSEL OLMAYAN ÖĞE

İnsan, yeni literatürün bazı örneklerini okuduğu zaman, Freud'u evrensel cinsellikle suçlayan o eleştirici psikologların ve psikiyatrların, Freud'un 1913 ile 1920 yılları arasında Viyana Psikanalitik Derneği'nde bazı nevroz vakalarını irdelediği sırada orada bulunmuş olmalarını istiyor. Freud'un onlu yaşlarda olan bir kız hastanın bir fantezisini tartıştığı böyle bir olayı olduğu gibi anımsıyorum. Kız hiçbir zaman cinsel bir ilişki yaşamamıştı ama fantezisinin cinsel bir niteliği olduğu belliydi. Bunun ötesinde, fantezisinin kesinlikle şehvet uyandırıcı ya da sapkın bir doğası vardı. Yinelenen hayal şöyleydi: Genç kız, kendisini bilinmeyen bir erkeğin penisini emerken hayal etmişti.

Freud, benzer fantezilere birçok genç kızda rastladığını bize anlattı. Cinsel içeriği olan bu gibi fantezilerin çok zarar-

sız bir anlamı vardır, dedi Freud. Bunlar, kızların bilinçdışı bebek isteğini ifade ederler. Kız, fantezisinde, memeyi emen bebeğin yerini alır; fantezide erkeğin penisi meme ucunun yerini tutar. Böylelikle hayalci iki rol oynar: Bebeği doyuran anne ve doyurulan çocuk. Bu, anne çocuğuyla "bebek konuşmasını" yaptığı zamanki aynı çift roldür. Ama fantezideki penis ne olacaktır? Erkek cinsel organlarının resmin içine nasıl girdiği bellidir. Genç kız bebeklerin erkeğin cinsel organı tarafından üretildiğini bilmektedir. "Bir bebeğin göğüslerimi emmesini istiyorum," ve "bir bebek bana penis yoluyla verilebilir," fikirlerinin yoğunlaşması, eğer tam cinsel yorumunu dikkate almazsanız, neredeyse acayip görünen o imajda son bulur.

Daha derin psikolojik düşünce büyük bir olasılıkla bu tipik fantezinin birincil biyolojik katmanlarına gelecektir; döllenmenin ve yemek yemenin neredeyse aynı olduğu bir katmana; döllenmenin hâlâ başka bir tek hücreli canlıyla bir bütün durumuna gelmesinin yakın olduğu, evrimin bir evresine. Burada bir bebek sahibi olma fantezisi vardır ve bu istek cinsel ve sapkın bir imajda açıkça ifade edilmiştir. Oysa bu ergenlik fantezisi, çocuksu bir kavrama uygun olarak, zararsız bir yorumlamaya olanak sağlar.

Bebek sahibi olmakla cinsel ilişki arasında yaptığım düşünce bağlantısı her zaman vardır ve bazen bir çocuğu düşünen kadınlarda bile bilinçdışıdır. Narsistik ve egoyla ilgili menfaatler kadınların hayallerinde çoğunlukla ön plandadır. Ama kadınların düşüncelerinde her yerde bebek onun üreticisiyle bağlantılıdır; çoğu zaman cinsel faktör arka plandadır ve erkeğe duyulan sevgi ya da hayranlık bebek isteği için güçlü bir güdüdür. Ancak çok nadiren bir erkek bir kadına bakarak, "ondan bir çocuk istiyorum," diye düşünür. Böyle bir istek, doğal olarak, onun aklından geçebilir ama çoğu zaman bu, cinsel arzuyu izleyen bir sonradan düşünüştür. Bir

kadında belirli bir erkekten bebek sahibi olma isteği cinsel trendlerden bağımsız olarak meydana gelebilir. Bu alanda kadınların düşünce süreçleriyle ilgili olarak erkeklerin çizdiği yanlış benzeşim cinsler arasındaki yanlış anlamaya katkıda bulunur. Ama erkeğin üzerine kendi düşünce tarzını yansıtan kadının varsayımı da aynı etkiyi yapar.

İşte, benim kendi deneyimimden bu türde bir olay: *Güllü Şövalye*'nin Viyana operasındaki açılış gecesinden birkaç gün sonra, gizlice nişanlandığım ve üç yıl sonra eşim olan genç kız Ella'ya Richard Strauss'dan söz ettim. Ella bestecinin dehasına çok hayrandı. Düşünceli düşünceli şöyle dedi: "Ondan bir çocuk sahibi olmak isterdim." Doğal olarak, bu söylemin cinsel çağrışım anlamına hayret etmiştim. Onun az önce söylediği sözle ilgili kızgınlığımı ifade ettiğim zaman Ella çok şaşırdı. Bir bakireye yakışır tutumuyla, isteğinin kişisel olarak tanımadığı besteciye karşı cinsel bir arzuyla ilişkili olduğunu şiddetle reddetti. Bunun yalnızca ona hayranlığının bir ifadesi olduğunda ısrar etti. Bestecinin müzik dehasına benzer dehası olan bir çocuğu olmasını istemesi düşüncesinden esinlendiğini de söyledi. Onun bu hayranlık duygularının ve besteciyi yüksek takdirinin bilinçdışı devamının sonunda cinsel isteklerin alanına gitmesi kuşkusuzdu ama bir kadın için bu yol uzun ve dolambaçlı olabilir.

Analistler kadın hastalarının fantezilerinde bu tür hayallerle sık sık karşılaşırlar. Hiçbir deneyimli analist böyle bir isteğin kişisel bir anlamı olduğunu varsayacak kadar mantıksız olamaz. Bu aktarım yalnızca sevgisinden kaynaklanmış bir hayranlık ya da bağlılık ifadesidir. Eğer analiz başarılı olursa, bu eğilim hastanın sevgisinde analistin yerini alacak olan erkeğe aktarılmalıdır. Bunun ideal ve arzulanır bir durum olmasına karşın, deneyimimiz analistten böyle bir bebeğin istenmesinin tedavi evresinden sonra da sürebileceğini, analizin bitmesinden yıllar sonra eski hastanın bebeğine ver-

diği adın seçimiyle yeniden ortaya çıkabildiğini göstermiştir. Dış nedenlerden ötürü analizin kesilmesi gereken belli bir vakada, çözümlenmemiş sevgi aktarımı semptomu olarak bu istek şaşırtıcı bir biçimde hastanın son analitik seansında yeniden belirdi. Hasta, yaklaşık benim yarı yaşımda, birçok duygusal rahatsızlıktan ötürü analize gelmiş olan genç bir kadındı; bunların arasında ruhsal olarak belirlenmiş algılama yeteneksizliği de vardı. Analitik tedavi sırasında çoğu zaman babanın temsilcisi olarak benim rolümü tartışmıştık. Analiz zamanından önce bittiğinde hastama iyi şanslar diledim, kendisinden kısa bir süre sonra haber almayı ve beni büyükbaba yapmış olduğunu umduğumu söyledim. Hastam çıkarken yüzünde hiçbir gülümseme izi olmadan, "sizi bir baba yapmayı yeğlerdim," dedi.

24. "NE PİŞİYOR?"

Sosyolojik ve psikolojik anlamda yemek pişirme sorununun tümüyle bir kadın mesleği olup olmadığı şimdilerde yeniden tartışılıyor. Batı uygarlığında genel olarak eve eti getiren hâlâ erkektir ve onu hazırlayarak servis yapan kadındır. Ama insan evrimini inceleyenler, tarih öncesi avcıların hayvanları öldürdükten sonra onları pişirdiklerini belirtiyorlar. Antropologlar, tarih öncesi kabilelerin birçoğunda yemek pişirmenin erkekler tarafından yapıldığını gösterdiler. Amram Scheinfeld'in kitabındaki* alıntıya göre Dr. Murdock'un hesapları, erkeklerin aşçı olduğu bir kabileye karşılık kadınların yemek hazırladığı otuz kabile bulunduğunu kanıtlar. Ayrıca, en iyi aşçıların erkekler olduğu (yemek yapma sanatının ünlü aşçıları ve ustaları) eski savını bazen ön plana çıkarırlar.

* *Kadınlar ve Erkekler*, New York, 1943.

Tartışmaya katılmadan, psikanalist sorunun içindeki bazı faktörlerin anlaşılmasına belki de katkıda bulunabilir. Örneğin, psikanalist, tarih öncesi erkeklerin öldürdükleri hayvanları pişirmelerinin dinsel bir anlamı olduğunu belirtecektir. Ölü hayvana hâlâ kabile erkeklerinin totemizmle ilgili atası gözüyle bakılmaktadır. Onu haşlamak totem yemeğinin kutsal eyleminin bir bölümüydü. Totemizmin ağır ağır yok olmasıyla yemek pişirme işlevi kutsal ya da kurbanlık olma niteliğini yitirdi. Ancak erkeğin eti kesmesi ve dağıtması gibi bir ayrıcalıktan ve bazı öteki törenlerden arta kalanlar masa arkadaşlarına ilkel yemeğin dinsel niteliğini anımsatır. Erkeklerin yemek pişirdiği kabilelerde bu tür bellek izlerinin yaşadığı olasıdır. Tüm bir hayvanın kızartıldığı mangalda, et kızartma toplantılarında ya da şölenlerde erkeklerin çoğu zaman aşçılık yapması belki de rastlantısal değildir.

Bazı iç kanıtlar getirecek olan psikanaliz, sorunun çözümüne daha önemli bir katkı sağlayabilir. Bununla, insanlığın kalıtımsal varlığı ve kökenini çok az bildiğimiz dil türündeki deyimleri kastediyorum: Simgeciliğin dili. Bilinçdışının bir ses kazandığı bu unutulmuş dilde, nesneler birincil anlamlarıyla belirirler. Çoğu rüyada mutfak kadın bedeninin bilinçdışı anlamını taşır. Bilinçdışının egemen bir rol oynadığı birçok üretimde, yemek pişirme (insanın tüketmesi için her türlü yiyeceğin hazırlanması sanatı), kadın organizmasının dönemsel değişiklikleriyle karşılaştırılmış, üretkenlik ve cinsel bezelerin aktivitesiyle ilişkilendirilmiştir. Kadının mutfakta yemek hazırlama görevi, kadının bu öteki, daha önemli işleviyle kıyaslanmıştır.

Mecazi dilin bu kıyaslamayı hamileliğe ve hatta çocuk doğurmaya kadar götürmesi bizi şaşırtmayacaktır. Bir rahim tümörü ameliyatı geçiren bir hasta, onu her gün hastanede ziyaret eden kadın doğum doktorunun iyileşmesi sırasında ona "fırında ne pişiyor," diye sorduğunu anlattı. "Fırın"ın

rahmin ve cinsel bezelerin üretkenliğinin simgesi olarak anlamı hemen anlaşılmaktadır ve analitik yorumlamaya gereksinimi yoktur.

Aynı şekilde, bazı karşılaştırmaların gizlenmiş cinsel anlamını da hemen anlarız. Aşağı Avusturya insanlarının atasözü türünde şöyle bir deyimi vardır: "Fırın çöktü." Bunun anlamı bir kadın hamileliğini sona erdirdi ve bir çocuk doğurdu, demektir. Dört yaşındaki bir çocuğun düşüncesindeki bu bağlantının kökenine biraz ışık tutan bir ileti için Bayan Ruth Wolfson'a minnettarım. Bayan Wolfson komşusunun dört yaşındaki erkek çocuğuyla gevezelik etti ve onunla oynayacak olan torununun gelmesini beklediğini söyledi. Çocuk ona sordu: "Çocukları pişirir misiniz?" Bayan Wolfson, "hayır" dediği zaman çocuk "annem pişiriyor," dedi. Söyleşinin devamı, küçük erkek çocuğunun annelerin çocukları pişirdiğini, kadınların yemek ürettikleri gibi onları da içlerinde ürettiklerini düşündüğünü ortaya koydu.

Bunun gibi çocuksu kavramlar, yemek pişirmenin büyülü bir anlamı olduğu bilinçdışı fikrine uygun bir köprü oluştururlar. Zeki bir kadın bu yemek hazırlama büyülü işlevini kitabında* kısaca tanımlamıştır; orada şöyle der: "Yanmakta olan ateşle kadın bir büyücü olur, yumurtaları çırpmada olduğu gibi basit bir hareketle ya da ateşin büyüsüyle maddelerin dönüşümünü gerçekleştirir, madde yiyecek olur." Aşçılık simyası kendi yolunu izler, yiyecek kilüs ve kan olur. Yemek pişiren kadın erkeğe sonsuz gençlik sağlayan ve onun yeniden doğuşuna neden olan büyücü olarak belirir. Goethe'nin Faust'undaki cadı yaşlanmakta olan adama gençlik verebilir. Cadının Faust'a sunduğu garip içki, onun sabırlı ev işinin ürünüdür:

"Doğrudur, şeytan ona nasılım öğretti,
Oysa şeytan bu içkiyi yapamaz."

* Simone de Beauvoir, *İkinci Cins*, New York, 1950, s. 453.

Cadının Faust'a sunduğu iksir doğru hazırlanmazsa öldürür. Yemek pişiren kadın hem ak hem de kara büyü yapabilir. Yunan mitolojisindeki Medea, otlar hakkındaki bilgisiyle yaraları iyileştirebilir ama nefret ettiklerini de zehirleyebilir. Mitolojik büyücüden sonra gelen, peri masallarımızdaki cadıda yaşamayı sürdürür. O, çocukları pişirmek ve yemek isteyen Hansel ve Gretel'deki cadı gibi, korkulan, nefret edilen anneyi temsil eder.

"Pişirme" terimi günlük konuşma dilinde cinsel anlamda kullanıldığı zaman bunu hemen anladık. Bir kadın hasta, anlaşılan, belirli bir genç adamı çekmekte kendisinden daha başarılı olan bir genç kadından söz etti. Hasta, öteki kadının neden daha çok cinsel çekiciliği olduğuna tatmin edici bir yanıt bulmadan, kendisine şu bilinen soruyu sordu: "Onda bende olmayan ne var?" Kendisini çocukluğundan beri bildiği Viyana konuşma dilindeki bir deyimle avuttu: (O da yalnızca suyla pişirir.) Bu karşılaştırma mutfak atmosferinden cinsel çekicilik alanına aktarıldığı zaman, doğal olarak, erkekleri çekmek için öteki kadının da yalnızca kadınsı yollara başvurduğu ve cinsel çekiciliğini açıklayacak olağanüstü becerileri olmadığı anlamına gelir.

Çocuksu düşünce, mitoloji ve folklorun günlük konuşma dilinden alınan bu örneklere şiirdeki aynı simgesel anlamın bir temsilcisi de katılmalıdır.

Richard Beer Hofmann'ın şiir biçimindeki dramı *Graf von Charolais*'de, başoyuncu genç karısının zina yaptığını öğrenmiştir. Kont, küçük oğullarını düşünür ve çocuğa kadınlara hiçbir zaman inanmamayı aşılayarak onu büyüteceğine ant içer. Çocuk büyüdüğünde, ona cinsel dürtüsünden açlık kadar utanç duymaması gerektiği söylenecektir. O, kadınları istediği gibi kullanabilecektir ama yataktan kalktığı zaman şöyle der:

"Yemekten kalkarsın, sana çokça bir anlamı olmayan,
Onlarda karanlık düşlerin anlamını arama boşuna,
Ne de sonsuz isteklerden kurtulmayı, yok öyle şeyler.
Sözlerle bakışlarla ne sunarlarsa sunsunlar sana
Aşağıda hazırlanan hep aynı aştır
Karanlık mutfaklarında pişirdikleri
Gündüz gece yanar ateşleri."*

Rüya dilinde olduğu gibi yemek pişirmenin aynı simgesel anlamı olan tüm bu örnekler, bize kadının rahminin erkeğin yalnızca ilk meskeni değil aynı zamanda onun mutfağı olduğunu da anımsatır.

25. ÖNCELİK

Her şeyin yüzeyinin altına bakmaya alışmış olan düşünür, çocukların düşüncelerinde kadınlara verdikleri önceliğin, erkeğin zihninde işine verdiği önceliğe tekabül ettiğinden kuşku duymayacaktır. Belirli bir noktada kadının "ara sıra olan bir şey" olduğunu ve yaşamında en önemli amacın işi olduğunu düşünmemiş bir erkek yoktur. Düşünceleri kadınların çevresinde dönüp duran bir erkek pek erkek sayılmaz. Dünyaya getirilmiş, iyi şekillenmiş ve sağlıklı bir çocuğun erkekte karşılığı iyi yapılmış bir iştir. Çoğu psikanalistin varsaydığı gibi, küçük kızların yaşadığı penise imrenmeyle küçük erkek çocuğunda dünyaya çocuk getirebilen kadınlara karşı duyulan gizli imrenmenin koşut olması belki de doğrudur.

Çocuklarını ihmal eden, hatta onlar küçük ve annelerinin bakımına çok bağımlıyken ilgileri başka yönlere uzanan kadınların olduğu doğrudur. Çocuklarına karşı çok az sevgisi

* Yazarın çevirisi.

olan ve çocukları onlara bir angarya ve baş belası gibi gelen anneler vardır. Ama bu bir kural değil, bir istisnadır. İvedi bir durum olduğu zaman kötü anneler bile çocuklarına bakarlar. İşlerini sevmeyen, onu ihmal eden, her şeyden uzakta olmayı hayal eden, hatta başıboş bir yaşam yaşamaktan başka bir şey istemeyen erkekler de vardır. Ama çağrı geldiği zaman onların yerli yerinde olmaları gerekir.

Bana göre, kadının yaşamının biyolojik çözümü erkek değil çocuktur. Erkeğin biyolojik amacı kadın değil iştir. Hangi iş olduğu önemli değildir: Birleşik Devletler başkanlığı ya da marangozluk. Erkeğin vicdanı işin mümkün olan en iyi şekilde yapılmasını talep eder; bu, ister başka bir ulusla antlaşma, isterse bir masanın biçimlendirilmesine ilişkin bir iş olsun.

Cinsler, yaşamlarındaki amaçların derin "köklü" biyolojik ve psikolojik önceliğini tanısalardı birbirlerini daha iyi anlarlardı. Onların yanlış anlamalarından birçoğu, bu birincil işlevlerin karşılıklı olarak yanlış yorumlanması üstüne kurulmuştur. Bir erkek, kadının ona verdiği çocukta onun bir imajını gördüğünü ve yalnızca onunkinin değil, bütün erkeklerinkini gördüğünü hiçbir zaman gerçekten ve derinden anlayamaz. Geçen gün bir kadın başka bir kadına çocuğunun yaramazlığından yakındı ve ekledi: "Erkeklerde hayran olduğumuz tüm o nitelikler (enerjileri, tek amaçlı olmaları, itici güçleri, hevesli olmaları ve demir gibi iradeleri), küçük bir erkek çocuğunu eğitmemiz gerektiği zaman ne kadar sıkıntı verici oluyor!" Bir erkek duygusal olarak değil ancak zihinsel olarak, kocası savaş sırasında denizaşırı gitmek zorunda olan bir kadının onun çocuğuna hamile kalmasının kadın için ne büyük bir avunç olduğunu anlayacaktır. Kadının doğuracağı çocuk, psikolojik olarak yalnızca erkeğin bir yenilenmesi değil, erkeğin kendisidir. Bir hastanın dediği gibi: "Onun bir cep kitabı baskısı."

Karşı cinsin işlevi için bir tür içgüdüsel hayranlık vardır. Kocasının ofiste yaptığı iş konusunda tam bir fikri olmayan kadın, onu işe zamanında gitmesine ve eve yorgun dönmesine bir tür huşu duygusuyla bakacaktır. Yeni doğum yapmış bir eşe kocası tarafından hayranlık ve şaşkınlıkla bakılır, sanki o olağanüstü ve harika bir şey başarmıştır. Kadınlar doğum sonrası öteki kadınlara karşı aynı duyguyu beslemezler. Bir zamanlar annem, "her inek anne olabilir," derdi.

Kadının yaşamında ve erkeğin işinde çocuğun önceliği bazen hayret ve şaşkınlık duyguları yaratır; ama amaçlardaki bu farklılık karşı cins tarafından bazen anlaşılmaz ve çoğu zaman takdir edilmez. Kızgınlık içindeki bir kadın hasta bana şu olayı anlattı: Sevgilisi ona kısa bir süre önce tamamladığı romanın ilk müsveddesini vermişti ve ondan düzeltmeler için müsveddeyi gözden geçirmesini istemişti. Kadın eve giderken birden çok hastalandı, bilincini yitirdi ve neredeyse bir otomobil tarafından ezilecekti. Bir polis memuru onu doktora götürdü, doktor kadını tedavi etti ve eve gönderdi. Kadının arkadaşlarından biri kazadan hemen sonra durumu onun sevgilisine bildirdi. Adamın rengi uçtu ve bir süre neredeyse hiç konuşamadı. Ama yine de onun ilk sorusu, "Benim el yazmama ne oldu?" olmuştu.

26. EVLİLİK ÜZERİNE İLK FİKİRLER

Günümüzün psikanalitik literatüründe çocukların cinsel yaşamı ve kurdukları çocuksu kuramlarla ilgili şaşırtıcı bir veri bolluğu vardır. Çoğunlukla gerçek ve hayal karışımı olan bu garip ilk kanıların önemi kuşkulu değildir. Yine de çocukların evlilik ve evlilik yaşamı hakkındaki bazı kanılarına eklemeler yapmak istiyorum. Çocuklardaki bu fikirlerin sonraki duygusal yaşamda derin izler bıraktığı izlenimini taşırız.

Birisi kızlar evlenene kadar her zaman kaygılıdır, delikanlılar evlenmeden önce hiç kaygılı değiller demiştir. Bu farklı tutumu ilk olarak hayatın hangi dönemine bağlayabileceğiz? Belki de erkek çocuklarının savaş oyunu ve küçük kızların evcilik oynadıkları erken evreye. Erkek bir hasta analiz sırasında kız kardeşi ve onun arkadaşlarıyla Kızılderililer ve tuzak avcıları oyunu oynamak istediğini ama onlar bunu istemediklerinden, ofisten eve dönen koca rolünü oynama zorunda kaldığını anımsadı. Analiz sırasında, gülümseyerek, erken çocukluk dönemindeki bu durumun, sonra bir erkek olarak kendisine biçilen rolün bir örneği olduğunu söyledi. O, çok zaman sonra kızlarla buluşmaya başladığında, onun farklı farklı kızlarla dolaştığını söyleyen bir kadın arkadaşına annesi, "oğullarım için niye kaygılanayım, kızların anneleri kızları için kaygılansın," dediği zaman büyük bir haz duydu. Böyle olmakla birlikte, annesi onun geleceğini ya da evliliğini hiçbir zaman düşünmez ve bu konuda üzülmezken, ancak birkaç hayranı olan kız kardeşiyle ilgili olarak annesinin bazen kaygılanması onu etkilemişti.

Erkek çocukları evlenmelerine dek hiçbir zaman kaygılanmazlar diyen kuralın birkaç istisnası vardır. Önce annesiyle, sonra kız kardeşiyle ve arada sırada aşçıyla evleneceğini ilan etmiş olan küçük bir erkek çocuğu tanıyorum. Sonra o bundan kaygılandı ve yedi yaşındayken, evlilikle ilgili yaşamın öteki gerçekleriyle yüz yüze geldi. Annesine o evlendiği zaman ne yapacağını sordu ve annesi onun evine taşınacağını söylediğinde kendisini pek rahat hissetmedi. Karısının buna karşı çıkıp çıkmayacağını bilmediğini söyledi ama yaşlı annesine onun içinde yaşayabileceği merdiven altındaki küçük odayı vermeyi kararlaştırdı. Tek güçlük annesi için bir tuvaletin olmamasıydı. Birkaç gün sonra böyle büyük bir ev için ödemesi gerektiği vergiler konusunda kaygılandı; radyo ve televizyonda yapılan konuşmaların çocukların üze-

rindeki etkisi çok büyüktür. Genel olarak erkek çocukları gelecekteki evlilikleri konusunda pek kaygılanmazlar. Oraya geldikleri zaman o köprüyü düşüneceklerdir... Ve oraya gelmeye aceleleri yoktur. Küçük erkek çocukları kızlardan daha çok evlilikle ilgili düşünceleri sekse bağlarlar ve bunu yalnızca küçük erkek çocukları değil, büyük erkek çocukları da yaparlar. Üç yüzyıl önce, o zaman yaşlı bir adam olan ünlü şair Jean de La Fontaine'e hiç evlenmeyi düşünmediği mi olduğu sorulur: "Bazen," diye yanıtlamıştır, "sabahleyin."

Erkek çocuklarının tasasız tutumuna zıt olarak, küçük kızlar evliliği ve evlilik yaşamını erken düşünürler. Bir kadın hasta, on bir yaşındayken annesiyle arasındaki bir tartışmayı anımsadı. Kız, piyano öğretmeninin öğrencileriyle birlikte verdiği bir konserde küçük bir parça çalacaktı. Çocuk, halkın önüne ilk kez çıktığı bu konserde uzun etekli bir giysi giymekte ısrar etti. Onun ricalarına karşın annesi fikrinden caymadı. Çocuk hıçkırarak bağırdı: "Benim evlenmemiş yaşlı bir kız olmamı istiyorsun!" Anne, dingin bir sesle yanıtladı: "Bu riski göze alacağım."

27. ARMAĞANLAR

Tanıdığım bir hanım bir keresinde kocasının ona son birkaç yıldır hiçbir armağan vermediğini ileri sürmüştü. Kocasının ona değişik vesilelerle değerli bir iğne, bazı küpeler, bir bilezik ve bir gerdanlık verdiğini ona anımsattım. Söylediklerine karşı çıktığım zaman ifadesini tekrarlayarak, kocasından iğneyi doğum günü için satın almasını istediğini, gerdanlığa sahip olma isteğini bildirdiğini ve bileziği evlenme yıldönümleri vesilesiyle istediğini açıkladığında hayretler içinde kaldım. O, bu nesnelerin armağan olduklarını kabul etmiyordu çünkü kocasından onları kendisi için satın alma-

sını istemişti. Bu nedenle onun savı belleğinin yanılması sonucu değil, bir yadsımadan kaynaklanıyordu.

Bütün kadınların böyle bir görüşü özgürce ifade edeceklerinden kuşkuluyum ama çoğu kadının buna benzer şekilde hissettiğinden kuşku duymuyorum. Armağanlar, kocalarının onlara istenilmeden verdikleri şeylerdir: kocalarına sahip olmayı istediklerini söyledikleri şeyler değil, kocalarının onlara kendiliklerinden vermek istedikleri şeyler. Onların istemek zorunda oldukları nesnelere armağan denemez. Böyle bir görüş kesinlikle kadınsıdır.

Yetişkinlerin zihninde yalnızca satın aldığınız şeyler armağanlardır. Küçük çocuklar için armağanlar bedeninizin parçalarıdır. Bu çocuksu kavram çocuğun ebeveynlerine ya da dadısına verebileceği armağanlara karşı olan tutumundan kaynaklanmıştır: Dışkı ve idrar. Bu boşaltımlara çok değer verilir çünkü onlar çocuğun bedeninin parçalarıdır. Psikanalitik gözlemler, dışkının çıkartılmasının, sözün gelişi, armağan vermek dediğimizin en erken prototip kuramı olduğunu doğrular. Hatta bebek en çok sevdiği kişilerin üstüne kirletmeyi yeğler. Annelerine ya da dadılarını küskün çocuklar, çoğu zaman oturağın üstünde apteslerini yapmadan uzun süre otururlar; analitik kuramda bu, çocuksu meydan okuma ya da inatçılığın bir ifadesidir. Çoğu ebeveyn, çocuklarının çoğu zaman dolu oturağı onlara sevgilerinin bir tür kanıtı olarak ve takdir edilme beklentisi içinde getirdiklerini bilir.

Armağanın temel çocuksu kavramının erkeklerden çok kadınlar tarafından bilinçdışı olarak ona daha bağlı bir biçimde ve uzun zaman korunduğu görünümü vardır. Armağanların bu bilinçdışı niteliği boşaltma alanından cinsel yaşam alanına aktarılmıştır. Kadınların duygularında ve düşüncelerinde, armağan, verenin bedeniyle çok daha yakın ilişkili olmuştur ve böylelikle kişisel olma niteliğini korur. Kadın cinsel ilişkide kendisini "verir", bedenini teslim eder ve sonunda erkeğe bir çocuk "verir."

Bir kadın, bir erkek için armağanın, ona duygularında yüklediği aynı kişisel niteliği olduğunu bilinçdışı olarak varsayar. Kadın erkekten armağanları kendi başlarına süsleyici ya da yararlı nesneler oldukları için değil, aşk ya da sevgi ifadeleri olarak onun çekiciliğine ya da güzelliğine yapılan bir övgü olduğu için kabul eder. Bu nedenle, kadınlar için armağanların nesnel değerinden başka ve çoğu zaman onun ötesinde büyük öznel anlamı vardır. Armağanlar aşk göstergeleri, kendini vermenin simgeleridir. Bu nedenle Ophelia, "soylu zihinler için, verenler insafsız çıktığı zaman pahalı armağanlar yoksullaşır," diyebilir.

Bir kadının zihninde bir erkeğin ona dikkat çekici bir armağan vermesi gerçeği, bir tür sorumluluk alma istekliliği anlamına gelir. Bir kadın bir erkeğe önemli bir armağan verdiği zaman, kadın onun sorumluluğu olmasından mutluluk duyacak demektir.

Psikologlar armağanların kadınlar ve erkekler için bilinçdışı değişik bir anlamı olduğunu henüz belirtmediler. Oysa günlük deneyim, bir kızın kendisine bir erkek tarafından verilen yüzüğü arkadaşlarına göstermekle bir erkeğin neredeyse tümüyle yabancısı olduğu duygusal bir deneyim yaşadığını onlara gösterebilir. Kadınlarda armağanın kişiye yönelik olması kavramı bazen o denli ileri gider ki armağanlar sanki cansız nesneler değiller de yaşıyorlarmış gibi, onlar kişileştirilir ("Elmaslar bir kızın en iyi dostlarıdır").

Kadınlar erkeklerden armağan aldıklarında hemen hemen hiçbir zaman utanmazlar ya da sıkılmazlar, yalnızca memnun olurlar ya da gururları okşanır. Erkekler çoğu zaman utanç duyarlar. Onlar, armağanı vereni ve nesnelerin verildiği atmosferi dikkate almaksızın armağanları utanç verici bulduklarından, onları sevinçle kabul etmezler. Helen Hokinson'un *New Yorker* dergisindeki karikatürlerinden birinde, yaşlıca bir kadın aşırı şık giyimli erkek bir tezgâhtara

sorar: "Hiçbir şeyi beğenmeyen yaşlı bir beyefendi için ne önerebilirsiniz?" Yaşlı bir hanımı böyle bir sınıflandırmaya sokmak hiç de mümkün değildir.

28. İKİ TİP

Alec Guiness'in başrolde olduğu *Captain's Paradise* (Kaptanın Cenneti) adlı eğlenceli bir film vardır. Duyguları yüzünden okunmayan bu aktör, Cebelitarık'tan Kuzey Afrika'ya tarifeli seferle giden bir geminin kaptanı rolünü oynar. Kaptanın evinde ona iyi bakan bir karısı vardır. Kadın sıradan bir kadındır, evcimendir, "hanım hanımcıktır." İlgisi evine ve kocasına yoğunlaşmıştır. Onların dışında hiçbir yaşam bilmez.

Kuzey Afrika'daki bir limanda, kaptanın her yönden karşıt bir tip olan bir metresi vardır. Kadın dansı, flört etmeyi ve bir gece kulübünden ötekine gitmeyi sever. Başka bir deyişle, ünlü bir bar müşterisidir. Kaptan iki kadın arasında, geminin tarifesiyle denetim altına alınmış bir ritimle, çok tatmin edici bir biçimde gelir ve gider. Kaptanın kamarasında, gemi Akdeniz'in öteki kıyısına yaklaştığı sırada anında metresinin resmiyle değiştirilebilecek olan karısının bir fotoğrafı vardır. Cebelitarık göründüğünde, karısının fotoğrafı yerini alır. Böylelikle kaptan, izleyiciler arasında her erkek tarafından imrenilen çifte bir yaşam sürer.

Ona imrenilmiştir çünkü her erkek belirli bir ritimle düzenlenmiş, aynı anda ya da birbiri ardından, her iki tipteki kadının emrine hazır olmasını ister. Ne yazık ki kaptan her iki kıyıda bu gerçek cennetinden kovulmuştur. O, Adem gibi, sağı solu belli olmayan Havva'nın kurbanı olur. Kaptan, belli bir noktada, dehşet içinde, görev duygusu olan karısının fettan bir kadın durumuna geldiğini görür; kadın dansa,

gece kulüplerine gider, evinin ve kocasının bakımını yaşlı bir hizmetçiye bırakır. Onun Kuzey Afrika limanındaki metresi de o denli köklü bir değişime uğramıştır. Artık dans etmeyi ve sorumsuz yaşamı sevmez, yalnızca evde oturmayı, kaptana yemek pişirmeyi, apartman dairesini temiz ve düzenli tutmayı ve kusursuz bir ev kadını gibi ona bakmayı istemektedir. İki kadının kişilik değiştirmesi karşısında Alec Guiness'in yüzündeki şaşkınlığı görmek için sinemaya ödenen paraya değer.

Kaptanın Cenneti'ni izledikten kısa bir süre sonra, Hitler öncesi Viyana'sının en iyi jinekologlarından biri olmasıyla ünlü, bir beyefendi olan Dr. Stauber'e bir akşam yemeği toplantısında rastladım. O şimdi yetmişlerinde ama hâlâ dinç ve mesleğini yapmaktadır. Çevremizdeki gençler kendi kendilerine eğlenirlerken, biz eskiler bir köşeye oturduk, iyi Viyana şivesiyle bir zamanlar evimiz olan bu güzel kentteki insanlarla ve yerlerle ilgili anılarımızı birbirimize anlattık. Sohbetin kadınlar konusuna nasıl geldiğini artık anımsamıyorum. Belki de bu, Schnitzler'in tipik Viyanalı kız figürü olan "suesse Maedel"i tartışırken olmuştu. Doktora biraz kadınlar hakkındaki psikolojik kuramlarımdan söz ettim. Yaşlı adam daldan dala atlayan konuşmamı sabırla ama galiba o kadar hoş karşılamayarak dinledi. Sonra, biraz yorgun bir sesle, "bakın, size bir şey söyleyeyim," dedi "binlerce kadın gördüm, yalnızca iki tip vardır: Sıkıcı olanlar ve çılgın olanlar." (Doktor, meslek dili olan "meschugenen" sözcüğünü kullandı.)

Belki de yanılıyordum ama o, gözlerini orada bulunan bir kadından öbürüne, sanki onları kendisine ait iki sınıflandırmaya yerleştirmeye çalışırcasına gezdiriyor gibiydi. Daha sonra, ikinci gruba tüm duygusal bozuklukları dahil ettiği aklıma geldi, yalnızca psikozları ve nevrozları değil, sinirsel duyarlılıkları, geçici ruh hali değişikliklerini ve kadınların tutarsızlıklarını.

Doktorun tümcesini, George Meredith'in, yine kadın düşmanlığından doğan ve iki anlama çekilebilen bir ifade olan, kadınların erkek tarafından uygarlaştırılmış on şey olmasıyla ilgili savıyla karşılaştırdım. Erkeğin kadın tarafından uygarlaştırılmış son şey olduğunu da söyleyebiliriz. Kadınlar hepimizin eğitmeni değil midir? Hepsi kaba olan ve yol yordam bilmeyen erkeklere toplum içinde nasıl davranmak gerektiğini onlar öğretmezler mi? Ama Meredith "uygarlığı" İngilizcedeki anlamında, Dr. Stauber ise davranışı akla tümüyle uygun gelen anlamında kastetti; en azından erkeklerin gözünde mantıklı olan davranış anlamında. Karşıt kişilik tiplerinin kullanılmamış gizli güçleri her kadında vardır ve bu çoğunlukla koşulların dış etmenlerine (ya da onların meydana geldiği yaşa) bağlıdır, bu tür bir değişim ister oluşsun ya da oluşmasın.

Yemekli toplantıdan evime dönerken, ne gariptir ki ortalama erkeklerin çoğunluğunda bu türlü kolay anlaşılır bir ayrımın izi, böylesine kesin bir grup bölünmesi yok diye düşündüm. Toplumdaki yerleri değişik olan dostları, meslek arkadaşlarını, tanıdıkları aklımdan geçirdim. Hayır, onların arasında hiç kimse böyle gözü pek bir ayrım yapamazdı. Tüm bunları düşünürken bazı adamlar aklıma takıldı: Birkaçı hem sıkıcı hem de çılgındı, ötekiler de sıkıcı ve zırdeliydiler. Deli ya da nevrotik olan kadınlar en azından ilginçtirler. Böyle olmayanlar donuk, ağır hareket eden ve sıkıcı olabilirler ama en azından başkalarına kıyasla sağduyuludurlar.

29. ERKEKLER DAİMA ÇOCUK KALIR

Tartışmalarını anlatacağım çift, arkadaşlarının beş yaşındaki çocuğunun doğum günü partisine çağrılmışlardı. Partiye giderken, küçük erkek çocuğuna doğum günü armağanı

olarak küçük bir elektrikli tren satın almaya karar verdiler. Çocuk oyuncağa çok sevinmişti ve onu odasına götürdü. Kısa bir süre sonra çocuk yeniden ortaya çıktı ve konuğa onunla birlikte odasına gelmesini ve ona trenin nasıl işlediğini göstermesini söyledi. Ziyaretçi çocuğun odasında uzun bir süre kaldı; o gelmeyince, adamın karısı ve ev sahibesi çocuğun odasına girdiler. Küçük erkek çocuğu o zamana kadar trene olan ilgisini yitirmiş, başka bir oyuncakla oynuyordu. Ziyaretçi yere uzanmıştı, harekete geçirmeye çalıştığı trenle meşguldü. "Bak," diye seslendi karısı, "onunla oynayan çocuk değil, büyük çocuk! Babaların hiçbir zaman çocuklarına armağan verdiklerine inanmıyorum; onları kendileri için satın alıyorlar! Erkekler daima çocuk kalır." Bu küçük olayı anlatan hasta, karısının söylediklerine ve bu sözlerin arkasında yattığını hissettiği kötüleyici anlama üstüne basa basa itiraz etti. Bir erkek için en değerli şeyin bazen yeniden çocuklaşabilmek olduğunu savundu. Evet, onun böyle gerilemesinin değerlendirmesini ya da çocukluk dönemine geri dönüşünü burada tartışmayacağız. Ama ister tüccar, avukat ister bankacı olsun, çoğu erkekte bu tür bir geri dönüş olasılığının varlığı konusunda ona katılıyoruz. Bu, bir erkekte çocuğun kısa süreli olarak yeniden belirmesi ya da oyun çocuğuna geçici bir geri dönüştür.

Ama burada kadınlarla erkekler arasında bir fark vardır. Erkekler bu ani duraklamalarda çocukluk dönemine geri dönerler. Vakamızdaki oyuncak tren, adamın trenlerle oynadığı ya da makinist olmayı istediği uzaktaki geçmişe bir köprü oluşturdu. Bu, yetişkin bir erkeğin yaşamındaki bir olaydır.

Kadınlar, temelde, çocuğunkine çok yakın bir evrede kalırlar. Değişim gerekli değildir, peçeyi kaldırmak yeter: Bir kadının yüzündeki çocuk korunmuştur. Bebeğini beslediği ya da onunla oynadığı sırada bir kadının konuşmasını dinleyiniz. Kadın konuştuğu zaman, yaptığı bebek konuşması için kendisini zorlamaz, olduğu gibi konuşur. Bir de bir be-

bekle onun dilinde konuşan bir erkeği dinleyiniz. Alayı hak etmese de bu kesinlikle gülünçtür. Doğrudur, "erkekler daima çocuk kalır," ama kadınlar da küçük kızlar olmaktan hiçbir zaman vazgeçmezler.

30. KADINLARI SAVUNURKEN

Genç bir ev kadınının rüyasının yorumlanması bana şu temayla ilgili bazı görüşleri açıklama fırsatını verdi. "Kadınların işi hiçbir zaman bitmez." Rüyanın içeriği tekil bir resimdir. Genç kadın kocasını, kollarında ve bacaklarında zincirlerle bir hapishanede görür. Adam kollarında bir bebeği tutmaktadır.

Gün kalıntıları ya da rüyanın doğduğu durum şunlardır: Hastanın kocası ofisinden "kötü" bir ruh hali içinde dönmüştür. Yemekten sonra karısı ondan bazı ev işlerinde ona yardım etmesini istemiştir. Adam kabul etmiş ama sonra çok yorgun olduğundan, ofiste günün yoruculuğundan ve işinin başından aşkınlığından yakınmıştır. Yorucu işini genel olarak kadınların işiyle kıyaslamıştır: Onların "işi" kolay. Bütün gün evde oturabilirler, zaten çok olmayan ve rahat rahat yapılabilecek işlerini yaparlar: Biraz yemek pişirme, çamaşır yıkama, bebeğe bakma. Bunların hepsi ne tutar ki? Erkekler ırgat gibi çalışırlar.

Rüya, belli ki, karısının ses çıkarmadan dinlediği onun görüşlerine tepkidir. Rüya şu isteği anlatır: "Seni bir kez benim durumumda görmek isterdim!" Bu istek rüyanın görsel resminde gerçekleşmiştir.

İşte karısından yakınan bir kocayla ilgili başka bir vaka daha. O da ofisinden eve yorgun argın dönmüştür. Akşam yemeğinden sonra, dergi okumak üzere tam sessizce yerine oturacağı sırada, karısı sinemaya gitmek istediğini söylemiştir. Adam, hemen hemen her akşam hep aynı teraneden ya-

kınır: O işten sonra evde oturmak ve karısıyla, rahatlığın tadını çıkarmak, oysa ondan çok genç olan karısı bir gösteriye gitmeyi, dostları ziyaret etmeyi ya da bazı tanıdıkları ağırlamayı istiyordu. Kadın, geçen akşam bu zıt tutumlar dolayısıyla bir tartışma çıktığını söyledi. Atışma sırasında karısı şişmanlamasından onu sorumlu tutarak suçlamıştı. İşitilen azarı açıklamak kolaydır: Eğer karısıyla dışarı çıkmazsa, karısının canı şekerleme yemek isteyecek ya da buzdolabından alınan şeylerle kendisini şımartacaktı.

Bu durumda kesinlikle olağandışı bir şey yoktur. Bunun bende yarattığı izlenimin, müzikal bir bağlantı yoluyla kendisini düşüncelerinde ifade etmesi ilginçtir. Hastamın sıkıntılarını dinlediğim sırada, çok zaman önce unutulan bir ezgiyi içimde duydum. Bunun sözleri neredeyse hemen aklıma geldi: ("Gün boyunca telaşlıyım, gece olunca gerginim.") Şarkı, hiçbir zaman görmediğin bir Viyana operetinden olmalıydı ama küçük bir çocukken babamın onu mırıldandığını ya da ondan alıntı yaptığını duymuştum. Ezginin, o sırada, akşam yemeği sonrası babamla gezmeye gitmek istediğini söyleyen anneme takılma amaçlı olduğunu biliyordum. Doğal olarak, müzik derneği, "bu eski bir kadın ezgisidir," der.

Psikolojik olarak kadınların bu isteğini anlamak kolaydır. Çoğu kadın gün boyunca daha çok monoton olan ev işi yapmak zorundadır ve çoğu zaman konuşacak kimseleri de yoktur. Kocalarının ofisten eve dönüşlerini beklerler ve sohbet için onların ilginç malzeme ve haberler getirmesini umarlar. Kocalarına gün boyunca tüm düşündüklerini ve yaşadıklarını anlatmak isterler. Birçoğu her gün bu beklentide düş kırıklığına uğramıştır. Koca yorgun ya da keyifsiz eve döner ve akşam gazetesini okuyarak dinlenmek ister. (*New Yorker* dergisindeki, akşam yemeğinde bir dulu, eskiden karşısındaki boş bir iskemlede kocasının oturduğu yerde gösteren karika-

türü anımsıyor musunuz? Duvarda iyi çerçevelenmiş ya da o izlenimi veren kocasının resmi vardır; bu resim, onun bu durumda anımsadığı her zamanki resimdir. Kocasının yalnızca başının üstünü görürsünüz, bedeninin geri kalanı okumakta olduğu gazeteyle örtülüdür.)

Hastamın karısının, ona şekerleme yedirtmesinden ötürü hastamı suçlamasının nedeni bellidir. O, düş kırıklığına uğramıştır çünkü kocası onunla yemekten sonra zoraki konuşmaktadır ve ne bir sinemaya, ne de dostları görmeye gitmek istemektedir. Bu nedenle kendisini engellenmiş hisseden genç kadın, başlangıçtaki doyum türüne gerilemeyi çekici bulur: Yemek yeme; ve bunun bedeni üzerine yapacağı yıkıcı etkiden korkar.

31. KADIN KIRILGANLIĞI

Genel olarak erkekler kadınlardan daha kolaylıkla eksikliklerini ve hatalarını ya da yanlış yaptıklarını kabul ederler. Bu farklılık karşılaştırmalı psikoloji tarafından dikkate alınmayabilir ama günlük deneyimler bize bilimsellikten daha çoğunu öğretir. Ortalama kadının inatçılığı otomobil kullanırken yanlış bir dönüş yaptığını yadsımadan, huysuzluğunu kabul edememeye kadar uzanır. Bir kadın için bu gibi şeyleri bir erkeğe itiraf etmek özellikle güçtür, eğer onun bu erkekle yakın bir ilişkisi varsa, bu daha da güçleşir. Erkekler dik kafalıdır, kavgacıdır ve yeterince inatçıdır ama genel olarak eleştiri karşısında kadınlar kadar kırılmazlar.

Bu neden böyledir? Kişi bu farklılığı kadınların daha duyarlı olmalarıyla açıklamak ister. Onlardaki yüksek derecedeki narsizm de dikkate alınmalıdır. Ne var ki bu iki neden yeterli değildir. İkinci neden tartışmanın içine çekilemez, en azından birincil narsizmi özsevgi olarak anlamamız duru-

munda. Böyle bir tutum, eleştiri tarafından incinmiş hissedilmesine karşı mükemmel bir koruma olurdu. Gerçek narsistik tipler hata arama ve olumsuz yorumlardan etkilenmezler.

Daha derin bir gözlem değişik bir sonuca yol açar: Bir kadın ve bir erkek arasındaki, erkeğin eleştirici bir söz söylemediği ama ona yol açabilecek bir görüş ifade ettiği bir tartışmayı dinleyiniz. Eğer kadın sessiz kalmayı yeğlemiyorsa, hemen savunmaya geçecek ve çoğu zaman da saldırıya kalkacaktır. Bir hata yaptığını bildiği zaman bile karşı saldırıya başvuracaktır. Kanıtı yakalamak mümkün olmasa da kadın suçlandığını hissettiği her şeyi partnerinin üstüne yansıtacaktır. Suçlanabildiği en küçük bir işarette, tartışmanın gelişmesinden önce bile erkeğe saldıracaktır. Kendisinin önceden korumak zorunda kaldığından ötürü erkeği suçlayacaktır; bu sırada tartışma görünüşte hâlâ dostçadır. Bu sanki, gökyüzünde fırtınanın yaklaştığı haberini veren bulutları görünce, hemen şemsiyesini açması gibidir. Karşı saldırı, beklenilen saldırıyı belki önleyebilir.

Bunun gibi hızlandırılmış tepkinin ve çoğunlukla yüzeysel öz korumanın niteliği bazen kadınsı manevradır ama bunun en önemli güdülerinden biri korkudur. Ne korkusu? Genel yanıt, erkeğin gözünde "küçük düşmek"tir. Ama böyle bir tepki güçlü özgüveni olan kişilerden bekleyeceğimiz tepkinin karşıt olanıdır. Kadının eleştiriye karşı duyarlılığı arttıkça, onun incinmesi özgüven ya da özsaygı yoksunluğunun sonucudur. Kendisini güçlü hisseden, yanlışlarını itiraf etmeyi göze alabilir, zayıflıklarını ya da eksikliklerini kabul edebilir çünkü onları dengeleyecek niteliklere sahip olduğunu bilir. Küçük hataları ya da güçsüzlükleri kabul etmeyi istememek kişinin özgüveninin az olduğu demektir. Böyle yoğun bir kırılganlık, korunması gerekenin ne kadar çok ve bunların ne kadar tehlike altında olduğunu gösterir. Olası ya da gerçek eleştiriye karşı böylesine abartılı bir biçimde sa-

vunmada olmak kişinin kendi niteliklerinden kuşku ve belirsizlik duyduğunu açığa vurur.

Erkeklerden gelen eleştiriyle ilgili olarak kadının aşırı duyarlılığının kökünde kadınsı özgüvenin kolay kırılganlığı vardır. Gizlenmiş ve reddedilmiş yetersizlik duyguları çoğu zaman çarpıtmaları, mazeretleri, yadsımaları, hatta yalanları zorunlu kılar. Bazı vakalarda savunma ve gizleme neredeyse otomatik bir nitelik kazanır. Erkeklerin çoğu buna alışkındırlar. Geçen gün bir erkek hasta analitik seansına şu sözlerle başladı: "Kadınlardan adaletli davranış beklemenin çılgınlık olduğunu biliyorum. Onlara âdil olmak öğretilmedi. Ama bunu nasıl açıklarsınız" Dün Anne bana seslendi ve "yemek hazır" dedi. Hamburgerleri kızartmayı henüz bitirdiği mutfağa gittim, sessizce oturdum ve yemek yedim. Bundan sonra, "aklıma gelmişken sevgilim," dedim, "bir daha benim hamburgerleri kızartmak yerine haşlar mısın?" Bu yalnızca bir istekti. Doktorun yağlı şeyler yemememi söylediğini anımsamıştım. Bunu yalnızca onu uyarmak için söylemiştim. Nasıl davrandığını ve bana nasıl bağırdığını görecektiniz! Böyle zararsız bir istekte kabahat neredeydi bilmek isterim? Siz bana söyleyin!"

Belki de karısı onun bir hastalık hastası olduğunu düşündü ya da doktorun uyarısına inanmadı. Belki de karısı onun sessiz sedasız isteğini bir paylama ve suçlama, yemek yapışına dair haksız bir eleştiri olarak kabul etti. Karısı ona kızdı ama kendisine de kızdı ve sonra yeniden ona öfkelendi.

Bir keresinde yaşlı bir hanım şöyle demişti: "Ortalama bir erkek için dürüst bir kadın çingene bir falcıdan daha kuşku vericidir." Kadınların bu şekildeki savunma tutumu, onların herhangi bir hatası olduğu gerçeğinin öznel olarak yadsınmasına yol açabilir. Bir yerde, kocasının çok inatçı olmasından acı bir dille yakınan bir kadının bir karikatürünü gördüm. "Dünyanın en zor işi her zaman haklı olduğuma onu ikna etmektir," der kadın.

Kadınların en küçük bir eleştiride böyle sürekli olarak savunmaya geçmelerinin sağlam psikolojik nedenleri vardır. Onlar burada dikkatle hareket ederler, kuşkulu ve tedbirlidirler çünkü erkeğin onları aşırı idealleştirme gereksinimini anlamışlardır, özellikle onlara âşık olan erkeğin. İdealler hata ya da kusur kaldırmazlar. Hata ya da kusur görüldüğünde ideal olmaktan çıkarlar. En azından çağdaş insanın gözünde tanrısal olanın hatası olamaz. O, kusursuz olmalıdır. Bir kadın bir erkeğin hatalarını ve zayıflıklarını açıkça görebilir ve onu sevmeyi sürdürebilir. Ama erkeğin onun hatalarını ve yetersizliklerini gördüğü takdirde onu artık sevmeyeceğinden korkar. Kadının arzusu, en azından "ölüm onları ayırana dek," erkeğin "bir melekle evlendiğine" olan inancını sürdürmesidir.

Kusursuzluk konusunda bir kadının tutumu Katolik Kilisesinin tutumuna benzer. Kilise, Kutsal Kitap'ın yanılmazlığını buyurur. Eğer İncil'de en küçük bir hata, hatta bir olayın tarihiyle ilgili bir yanlışlık varsa, bu tanrısal bir esinlenme değil, insanın yaptığı bir iştir.

Kişi, kadının kusursuzluk ya da yanılmazlık iddiasının köklerinin bedenin gizli eksikliğinin fark edilmesinde olduğunu, bunun daha sonra bedenden yer değiştirdiğini ve genelleştirdiğini varsayar. Kadından doğan hangi erkek sevgilisine "sevgilim, güzelsin ama dirseklerin çirkin," diyebilme cesaretini gösterebilir?

32. HIRS ve KİBİR

Uzun yıllar boyunca analitik gözlem deneyimleri ve uygulaması bizleri bazı duyguların birbirleriyle uyuşmadıkları sonucuna itiyor gibidir. Bunların ruhsal yörüngede birlikte var olmadıkları anlaşılmaktadır. Ama bu izlenim tümüyle

doğru değildir. Bu, duygusal dünyamızın enginliğini ve derinliğini dikkate almaz.

Böyle olmakla birlikte, bir duygu yaygınlaştığı zaman ötekinin gerilemek zorunda olduğunu ya da baskı altında tutulmuş olduğunu varsaymak savunulabilir. Çoğu zaman bağlantılı olan bu gibi birbirine rakip duygularla ilgili bazı olaylardan söz etmeme izin veriniz; bu durumlarda onların üstünlük sağlama savaşı, birbiriyle ilişkili iki ulusun savaşına benzer. Aynı duygusal hane halkı içinde depresyon ve öfke neredeyse bir arada olamaz. Derin depresyondaki bir adam şiddetli bir öfke nöbetine tutulur; aynı anda depresyon yok olmuştur. Depresyonun çoğu zaman kişinin kendisine dönük saldırganlığı, birinin yerine öbürünün konulmasını mümkün kılar. Kendi kendini cezalandırma gereksinimiyle bilinçli bir suçluluk duygusu nadiren yan yana görülebilir. Sanki, bilinçli olarak kendisini çok suçlu hissetmek, kendi kendisini cezalandırmak için bilinçdışı bir içgüdüyü gereksiz kılar. Bize yakın ve sevilen bir kişinin ölümünden sonra içtenlikle yas tutma, sanki cinsel arzuyu dışlar. Eğer cinsellik başını kaldırırsa, bir süre için yas tutmaktan vazgeçilmesi gerekir. Görünüşe göre bu varsayıma ters düşen eski bir Yahudi öyküsü vardır ama dikkatle bakıldığında kuşkuculuğu açığa vurmasıyla bu varsayımı doğrular. Gömülmek üzere olan bir kadının kocası cenaze töreni başladığı zaman hiçbir yerde bulunamaz. Sonunda kayınbiraderi onu evin hizmetçisiyle yatakta bulur. Kayınbirader öfke içinde bağırır: "Ahlaksız herif! Tam karının gömüleceği sırada sen bir kadınla yatıyorsun!" Şaşkınlık içindeki koca yanıtlar: "Ben üzüntümden ne yaptığımı biliyor muyum ki?"

Birçok gözlem, güçlü hırsla fiziksel kibrin bir kişide eşit olarak gelişmiş olamayacağı sonucuna varmamıza neden oldu. Daha önce söylediğim gibi, bu, çok hırslı ve tutku içinde ünlü olmayı ya da toplum içinde tanınmayı isteyen bir kişi gö-

rünüşüyle ilgili olarak kibirli olamaz demek değildir. Ama bu, bir duygu ya da öteki öncelik kazanacak demektir. Bu daha da şaşırtıcıdır çünkü hırs ve kibir duygusal akrabalıklarını yadsımazlar. Bu sanki iki eğilimin tekil bir birliğinin iki yanı, sözün gelişi, aynı ağacın ters yönlerde büyüyen dalları gibidir.

Bu karşıt olma iki cinse de uygulandığı zaman kesin bir psikolojik anlam kazanır. Genel izlenim erkeklerin kadınlardan daha hırslı ve fiziksel anlamda kadınların erkeklerden daha kibirli olduklarıdır. Duygusal kaynaklara geri dönüldüğü zaman, bu farklılık erkeklerin genel olarak güvensizlik ve yetersizlik duygularını başarılarla bastırmaya çalıştıkları, kadınlarınsa başlangıçtaki kızlık dönemi yetersizlik duygusunun kendilerini olabildiğince güzelleştirerek üstesinden gelmeye çalıştıkları anlamını taşıyacaktır. Psikanalitik kuram terimleriyle: Erkek çocuğu dikkate değer bir şey başarmak ve iğdiş tehdidinin geçersizliğini kendisine kanıtlamak ister. Kız, kendi düşüncelerinde, doğanın ona verdiği dezavantajlı konumun engelini kabul etmiştir ve çok çekici olduğunu göstermek ister. O, anatomik zorunluluğu bir erdem yapar.

Eğer izlenimimiz psikolojik olarak doğruysa, görünüşüyle çok meşgul olan ve dış görünüşünün başkaları üzerinde yaptığı etkiye çok değer veren ve bunu her yola başvurarak iyileştirmeye çalışan bir erkek çok hırslı olmayacaktır, ün kazanmak için çalışmayacaktır ve değerli bir şey başarmak amacıyla enerjisini yoğunlaştırmayacaktır.

Öteki yönden, üne olağanüstü susamış olan ve bir şeyi başarmayı (örneğin, bir yazar ya da ressam olmayı) arzulayan bir kadın, görünüşüyle aynı ölçüde ilgilenmeyecektir. Görünüşü için çok zaman ve dikkat harcamayacak, giysilere, mücevherlere, cildinin bakımına ve bunun gibi şeylere aşırı önem vermeyecektir. Bu, bir şeye olan ilginin başka bir şeyin pahasına artması gibidir; sanki her ikisi ters fonksiyonlarmış gibi dururlar.

İlk bakışta, burada yoğun bir duygu oluştuğunda, ötekilerin geri durmak zorunda olduğu psikolojik yasanın özel bir vakasıyla karşı karşıya kaldığımız anlamı çıkabilir. Komşu alandan bir olayı dile getirirsek, bir keresinde Viyanalı bir yazar, çok umutsuz olan bir kadının iyi giyinmiş olamayacağını ve iyi giyinmiş bir kadının çok umutsuz olamayacağını ileri sürmüştü. Kadınsı kamuflajı dikkate almayan bu nükteli sözü irdelemeye çalışmayacağız. Bunun yerine, çoğu vakada aşırı gelişmiş bir kibir duygusunun bir başarı dürtüsüyle uyuşamayacağıyla ilgili izlenimimize döneceğiz. Güzellik ve çekicilik kadınlar tarafından zaten başarı olarak kabul edilir. Herkesçe beğenilmek, kalıcı olmayan ünlü olma amacından daha üstün tutulur. Onları ün için çabalamaktan vazgeçiren reddetme değildir. Çoğu kibirlidir ama bazıları sadece gösterişçidir.

Bazı kadınlar bir tür dolaylı kibirlilik geliştirirler. Kocalarının ya da âşıklarının dikkate değer bir şey başarmalarını isterler. Onlarla gurur duyarlar ve onları sevdikleri için kendilerini hayranlık duymaya değer bulurlar. Erkeğin başarısı, sözün gelişi, sanki onlar onun kişiliğinin uzantılarıymış gibi, onların değerini yükseltir. Ün kazanan ya da toplumda tanınan kadınlar bile, kendilerinden daha layık olduklarını düşündükleri kocalarını ya da âşıklarını ön plana çıkarırlar. Bilimin birkaç dahisinden biri olan Bayan Curie'yi gözlemleyenler, Paris salonlarında bir tanrıça gibi ağırlanan bu kadının, Nobel ödülünden sonra, ününü birlikte çalıştığı kocasına döndürmeye çalıştığını söylediler: ("Ben değilim! Pierre'dir...") Genel olarak kadınlar başardıkları şeyden ötürü değil, oldukları şeyden ötürü gururludurlar. Hırs onların derindeki doğasına yabancıdır. Bu melekler bu günahtan ötürü düşmezler. Onlar kocaları için ya da daha çok çocukları için hırslı olabilirler ama nadiren kendileri için yüksek amaçların peşinde koşarlar. Bir tartışmada, "yapacak daha iyi işlerimiz

var," dedi içlerinden biri, "insanlığın korunmasına özen göstermeliyiz."

Erkeğin hırslılığında, hayranlık duyulan öteki erkeklere bilinçdışı öykünmenin büyük, çoğu zaman bilinçdışı bir rolü vardır. Rekabet, kendi başarılarını öteki erkeklerin başarılarıyla kıyaslama hırslılığının bilinçdışı bir refakatçisi olarak neredeyse her zaman fark edilebilir. Satış grafiklerini, müşterilerin sayısını ve toplumsal önemini, kendi maddi ya da manevi başarılarını öteki erkeklerinkilerle karşılaştırma erkeğin eriştiklerinin bilinçdışı olarak sınandığı bir denek taşıdır. Kadınların geliştirdiği kibirde, ilişkili başka bir tür rekabet hemen hemen her zaman vardır. Aynalar yalnızca kendi kendini beğenmek için kullanılmaz. Kadınlar sorar: "Ayna ayna, söyle bana, en güzel kim bu dünyada?"

33. HER İKİ CİNSTE ÖZAYRIMSAMA

Bildiğim kadarıyla, özayrımsama olgusu psikolojik literatürde aslında bağımsız olarak ele alınmadı. Ondan çoğu zaman sosyal güvenlik, kibir, içtenlikten yoksunluk ve bunlara benzer temalar gibi konularla bağlantılı olarak söz edilir. Konunun irdelenmesindeki ilk güçlük, özayrımsamayla özbilinci ayırt etmektir. Özayrımsama, yalın biçimde, kendi kendisinin farkında olmak demektir; oysa, özbilinçli olmak demek, temelde aynı anlamı taşımasına karşın, giderek İngilizce günlük konuşma dilinde, bir özeleştiri duygusuyla, kendisinin beceriksizliğinin, başarısızlığının ve toplumsal ilişkilerde hatalarının bilincinde olmak anlamına gelir olmuştur. Bir kişi özeleştirici olmadan özayrımsamacı olabilir. Genç kadınlar nadiren özayrımsamacılığı elden bırakırlar, ama onlar her zaman özbilinçli değildirler.

Özayrımsama olgusu, semptomatik bir tezahür olarak, çekingen ya da içine kapanık nevrotik kişiliklerin psikolojik

tedavisinde dikkati çeker. Patolojik abartmada özayrımsama paranoyanın psikopatolojisindeki referans fikirlerinin semptomlarında ve çoğu zaman psikotik bozuklukların başlangıç semptomları olarak kabul edilen kişiliksizleştirme durumlarında ortaya çıkar. Kişi bu semptomları artmış özayrımsama ifadeleri olarak kabul etme eğilimindedir. Paranoyada özeleştirel bir görüş ya da başkalarının eleştirilerinin ayrımsanması (zulüm fikirleri) ve kendi önemiyle ilgili bir duygu ya da kişinin göze çarpan niteliklerinin (büyüklük fikirleri) abartılması, özayrımsamaya kesin bir nitelik verir. Kişiliksizleştirme durumlarında bunun gibi bir ego şişmesi fark edilmez. Onun yerine özayrımsamanın kişinin kendisini, hareketlerini, konuşmasını ve genel davranışını aşırı keskin gözlemlemesi niteliği vardır. Kişiliksizleştirmede bu özayrımsamayla birlikte üstü kapalı kritik bir özellik görülmez.

Araştırma projesini benim harekete geçirdiğimi teslim edecek kadar nazik bir kişi olan öğrencim Bayan Marion Lynton, kadınlarda ve erkeklerde özayrımsama farklarını ele alan bir tez üzerinde çalışmaktadır. Bayan Lynton şu varsayımları öne sürer:

1. Kadınlardaki özayrımsama göreceli olarak erkeklerdekinden yüksektir.

2. Bu fark, erkek ve kız çocuklarının yetiştirilme ve eğitim farklılığından kaynaklanmaktadır.

3. Bu eğitim, erkek çocuklarına kıyasla bir kızın öz kavramını daha güçsüz, daha bağımlı ve engellenmiş olarak yeğler.

4. Kızlarda görece daha yüksek derecede özayrımsama, kişisel görünüş ve kişiliklerinin, çevredeki insanlarca erkeklere kıyasla daha fazla eleştiri hedefi olarak görülmesinden de kaynaklanmaktadır.

5. Bu daha yüksek derecedeki özayrımsama kültürün sonucudur ve hemen hemen hiçbir biyolojik temeli yoktur.

Araştırma projesinin ana hatlarından alıntılar yapmama izin veren Bayan Lynton şu noktaları işaret eder: Başlangıçta özayrımsama, dikkat merkezi olmanın ayrımsanması ya da başkalarının kişinin kendisine olan tepkilerinin bilincinde olmaktır; başlangıçta bu dikkatin olumlu ya da olumsuz olması önemli değildir.

Özayrımsamanın psikolojisinin, başkalarının kişinin kendisine olan tepkilerinin bilincinde olması, kişinin kendisini başkalarının onu görebileceği, işitebileceği ya da koklayabileceği gibi görmesi, işitmesi ya da koklaması anlamına gelmesi çelişkilidir. Çoğu zaman kişinin kendisi üzerinde yoğunlaşan bu dikkat keskin bir biçimde algılanmaz. Yalnızca başkalarının dikkati fark edilir, bu dikkatin niteliğinin belirgin bir tanımlaması yoktur. Anlatılan türde bir durumun gerçekten var olması ya da yalnızca kişinin fantezisinde yaşaması fark etmez. Böylelikle, kişi yalnız başına olduğu zaman özbilinçli olabilir. Bu duygunun ortaya çıkmasının psikolojik önermesi, ister gerçek ya da hayali olsun, başkalarının var olmasıdır. Tecrit edilmiş durumda özayrımsama ortaya çıktığı zaman, en az iki kişinin hayal edilmiş olan varlığı özayrımsamanın kökenini oluşturur. Başlangıçta özayrımsama durumunun kendi kavramında özeleştirici nitelik yoktur ama bu genelde kişinin gariplikleri, eksiklikleri, güçsüzlükleri ya da fiziksel bozuklukları olarak ortaya çıkar. Bir kişi, kısa ya da çok uzun boylu olduğunu, kırmızı burunlu oluşunu ve hafif konuşma bozukluğu olduğunu düşünerek özbilinçli olabilir.

Özayrımsamadan kaynaklanan davranış şekilleri keskin bir biçimde tanımlanmış iki yöne gider: Bir eğilim, dikkati çeken kusuru ya da kişisel garipliği gizleme ya da en azın-

dan bunu azaltma çabasıyla karakterize edilebilir, bu ister gerçek, ister kişinin yalnızca hayalinde olsun. Bazı üstün nitelikleri vurgulayan, kişinin daha güçlü olan noktalarını öne çıkaran ve onu başkalarının dikkatine sunan bu zıtlıkları başka bir eğilimle gizleme eğilimi, "iyi bir izlenim bırakmaya çalışmak"tır. Bu iki karşıt eğilimin birlikte var olması, zıtlığı ve uzlaşıcı oluşumları, sonuç olarak kişinin toplumsal davranışını belirler; bu da ya utangaç ya da gösterişçi veya biraz gösterişçilik ya da gösterişçi utangaçlıkla her iki tutumun bir karışımı bile olabilir.

Bayan Lynton'un sınamak istediği temel varsayım, genel olarak kadınların özayrımsamasının erkeklerin özayrımsamasından daha büyük olduğudur. Bu duygu, Bayan Lynton'un nitelendirmesine göre, kadınlar kendilerini bazı durumlarda erkeklerden daha çok toplumsal dikkat nesnesi olarak görüyorlar demektir. Eğer bu doğruysa, özayrımsamaya tepkiler olarak düşündüğümüz iki eğilimin kadınlarda erkeklerden daha çok belirgin olduğunu varsayarız. Aslında durum böyledir. Yüzeysel bir gözlem bile kadınların bazı önemsiz kusurları ya da aksaklıkları gizlemek için erkeklerden daha çok çaba harcadıklarını gösterecektir. Fiziksel bir kusuru olan kadınların, eğer bu çok belli değilse, bunu gizlemeye çalışmamasına çok az rastlanır. Öteki yönden, kadınların daha çok beceri ve yetenek geliştirdiklerini, görünüşlerini iyileştirmek için daha çok zaman ve para harcadıklarını ve fiziksel niteliklerini daha fazla göze görünür yaptıklarını herkes bilir. Evet, onlar bazı durumlarda zorunlu bir görevi bir erdem durumuna getirmeyi becerirler ve önemsiz bir kusuru özellikle çekici bir şeye dönüştürecek şekilde süslemeyi ya da güzelleştirmeyi bilirler.

Özayrımsamanın derecesindeki farklılık yalnızca öznel olarak yaşanmaz; bu, davranış şekillerinde de bellidir. Bir genç adamla bir genç kadının birçok insanın toplanmış oldu-

ğu (bir parti, balo salonu, konser salonu) bir yere girdiği bir durumu karşılaştırmak gerekecek olursa, genç adamdaki daha az derecedeki özayrımsama, genellikle herkesin dikkatinin onun üzerinde odaklandığını hissetmemesi gerçeğiyle belirlenir. Genç kadında daha fazla olan özayrımsama, gerçek ya da hayali, onun herkes tarafından gözlemlenmesine dayalıdır. Bundan sonra gelen sohbette genç adam genç kadından daha az bir özayrımsama içinde olacaktır. Genç kadın, hem görünüş hem de kişilik olarak çekici olduğunu bilse bile, erkekten daha çok özbilinçli olacaktır.

Özayrımsamadaki bu farklılığın kaynağıyla ilgili olarak, bunun biyolojik yönden belirlendiğini düşünmek zordur. Erkek ve kız bebeklerin gözlemlenmesi, küçük kızın annesinin ya da dadısının eğitimsel etkisinin altına girmediği takdirde daha yüksek derecede bir özayrımsama geliştirdiği sonucuna götürmez. Başlangıcı kültür şekillerine ve toplumsal katmanlara göre değişen bu eğitim ve yetiştirme etmenleri, küçük kızın olduğu gibi küçük erkek çocuğun da kişiliğini biçimlendirir ve kesinlikle küçük kız çocuğuna küçük erkek çocuğundan daha yüksek derecede bir özayrımsama verir. Bu eğitimsel etkiler arasında, küçük kızda daha erken ve yoğun bir utanç duygusu gelişimini vurgular.

Utanç duygusu eğitimi kızlarda, boşaltım organları ve işlevleriyle, sonra da küçük erkek çocuğundan daha yoğun bir biçimde seks organlarıyla ilgilidir. Erken çocukluk döneminde boşaltım ve seks organları ve işlevleriyle ilgili bu özayrımsama, kızlarda daha yüksek derecede bir gizlenmeye yol açar. Bu özayrımsamanın teşhirciliğe karşı bir eğilim gösteren erkek çocukta daha az gelişmiş olduğunu hatta olmadığını gözlemliyoruz.

Eğitimsel faktör, daha güzel ya da çekici görünmek çabası olan öteki eğilimin gelişmesinde de kolayca gözlemlenebilir; erkek çocukların yetiştirilmesinde bu faktör bir gereksinim değildir.

Kızlarda özayrımsamanın artmasına neden olan son ve en belirleyici faktör olarak, erkeklere kıyasla kadınların fiziksel yönden engellenmiş oldukları kültürel anlayışını görüyoruz. Bu, annelerin ve anne temsilcisi figürlerin küçük kıza onun cinsel organlarının erkek çocuklarınkinden daha aşağı bir konumda olduğu izlenimi vermeleri demektir. Bu anlayışın bilinçdışı devamı, kızı erkek çocuğa kıyasla fiziksel olarak engellenmiş olduğu inancına götürür. Burada, kadınların erkeklere göre aşırı özbilinçli olmalarınının, analizde iğdiş edilme kompleksi olarak adlandırılan nedenden kaynaklandığını çıkarıyoruz. Bu, (bir arkaik kalıtım potansiyel istisnasıyla) doğuştan değil, kültürün sonucudur. Anne ve anne temsilcisi figürler tarafından eğitim, gerçek ya da hayali engel için bir avutma olarak düşünülebilecek öteki görevi de üstlenir: Kızın görünüşünü çok çekici yapmak çabası. Klinik analiz nedeniyle, öz kavramı engellenmiş olan küçük kızın, dengeleyici avunmayı bedeninin fiziksel güzellikte ve çekicilikte gelişmesi gerçeğinde bulduğunu biliyoruz. Son olarak, bir erkek gibi ayrıcalıklı olmamanın son avuntusu, çocuk doğurmanın yaratıcı eyleminde bulunur. En büyük dengeleme ve ödül oradadır.

Açıksözlülük, cesaret, saldırganlık ve cinsel inisiyatif gibi bazı davranış şekilleri kızların eğitiminde şiddetle bastırılmıştır. Herhangi bir sınırı aşma toplumsal alanda kabul görmez ve cezalandırılır. Bu toplumsal kurallara uyma ve davranış uygunluğu, ayrıca artmış bir özayrımsama geliştirir. Sanki kadınlar sınırı aşma arzusuna karşı dikkatli olmak ve davranışları konusunda sürekli tetikte olmak zorundalarmış gibidir.

Bayan Lynton söylemlerini deneyler yapma ve klinik psikolojisinin klasik tarzındaki soru kâğıtları yoluyla doğrulamaya çalışır. Bu yöntemlerin yardımıyla genel olarak kızların özayrımsamasının ergenlik çağının kritik döneminde art-

tığı gerçeği doğrulanabilir. Soru kâğıtları, kızın şiddetlenmiş özayrımsamasının kökeninin cinsel organların ayırt edilmesinde ve onlara karşı duygusal tepkide görülebileceği söylemini dolaylı olarak onaylıyor görünümündedir.

Kıyaslamalı tartışmada başka önemli bir faktör, kadınların erkeklerle birlikte oldukları zaman yalnızca daha az özbilinçli olmaları değil, onların kadınlarla birlikte oldukları zaman erkeklerle bir arada olduklarından daha çok özbilinçli olmalarıdır. Değişik yaş gruplarından alınan soru kâğıtları, kadınların ve erkeklerin yaşları ilerledikçe onların özayrımsamaları farklılığına dair ilginç bilgiler verir. Bir kıyaslama, altmış yaşındaki kadınların özayrımsamasının aynı yaş grubundaki erkeklerinkinden hâlâ göze batacak derecede yüksek olduğunu gösterirken, kadının tutumu belli bir ileri yaştan sonra erkeğinkine yaklaşarak aradaki mesafeyi kısaltır.

Heteroseksüel erkekle kıyaslandığında eşcinsel erkeğin ortalama kadınınkine benzeyen yüksek bir özayrımsama göstermesi dikkate değerdir. Öteki yönden, belirli bir tipteki kadın eşcinsellerin özayrımsamalarının göreceli azalışı gözlemlenebilir.

Bu ilginç karşılaştırmalar ısrarla izlenir ve sistemli olarak doğrulukları araştırılırsa, bunlar cinslerin psikolojik farklılıklarına kesinlikle ışık tutacaktır. Özayrımsama olgusu, kadınların muğlak olmayan bir biçimde toplumsal etkilere, eğitime ve gelenek faktörlerine izlenilebilecek birkaç özellikten biridir.

Psikolojik araştırma, ara sıra romanlarda ve tiyatro oyunlarında irdelenmiş bir konuyu ele almaya başlamıştır. Yalnız, psikologlardan önce gelen anlayışlı yazarların sıradan gözlemleri ve söylemleri kaybolmamalıdır. Christopher Morley'in romanındaki* Kitty Foyle düşünmeye bu kadar çok

* New York, 1939, s. 178.

zamanı olan erkeklerin insafsızlığına karşı çıkar. Erkeklerin bir kadının hiçbir zaman sahip olmadığı kadar zamanı vardır. Erkekler "rüzgârlı bir metroda, her seferinde oturdukları zaman bir giysiyi dizleri arasına sıkıştırmak zorunda değillerdir..." Kitty haklı olarak, erkeğin, "erkek olmaktan kaçma fırsatı daha çoktur," der.

Kadın yalnız başına olduğu zaman bile, onun yükselmiş özayrımsamasının davranışını etkilediği ve renklendirdiği açıktır. Karl Kraus, şaka yollu, yalnız başına bir kadın diye bir şeyin olduğundan kuşkulanır; bu, kendisi tarafından gözlenmeyen bir kadın demektir. Özayrımsama birden, kişinin doğal olmasına ve içtenliğine müdahale eder. Anatole France, *Le jardin d'Epicure*'inde (Epikuros'un Bahçesi), öldüğü zaman bir azize olduğu kabul edilen Vermont'un başrahibesini anlatır. Onun dinsel çalışmalarını paylaşan rahibeler, cennette olduğuna inandılar ve yardım görmesi için dua ettiler. Bir keresinde başrahibe, rengi uçmuş, giysisi alevler içinde onlara göründü, "benim için dua ediniz," diye yalvardı. "Henüz hayattayken ve ellerimi kavuşturmuş dua ederken, onlara bir kez baktım ve güzel olduklarını aklımdan geçirdim; bugün, cehennem ateşinin işkenceleri içinde o günah dolu düşüncenin kefaretini ödüyorum!"

34. SÜPEREGO OLUŞUMUNDA FARKLILIKLAR

Sözcüklere dökemediğimiz muğlak düşünceler ve duygularla ilgili bir şey okuduğumuz zaman, özel bir hoşnutluk duyar, hatta bazen hayrete düşeriz. Bu fikir bilinçli düşüncenin eşiğinin bu kadar yakınında olmasına karşın, acaba neden bunu ifade edememişizdir? Bunun ister psikolojik bir bağlantı içine bir bakış ya da genel bir gözlem, isterse yazar tarafından varılan sonucun klinik malzemeye dayanması ya

da birçok gözlemin en sonunda tek bir ilginç tümce içinde birleştirilmiş olması fark etmez. Böyle bir fikri duyma ya da okuma duygusu şudur: "Bunu uzun zamandır biliyordum ama bunu neden bu kadar açık ve özgün bir biçimde toparlayamadım?" Freud, kadınların bazı kişilik özelliklerinden ötürü her zaman eleştirildikleri ve suçlandıkları görüşünü* ifade ettiğinde, anlatılmak istenilen şuydu: "Kadınların adalet duygusu ve yaşamın zorluklarına katlanma eğilimleri daha azdır, çoğu zaman da kararlarına sevgilerinin ya da düşmanlıklarının yön vermesine kendilerini bırakırlar;" tüm bunlar, geniş ölçüde onların süperegolarının oluşumundaki bir farklılıktan ötürüdür.

Konuya aynı tarzda bir yakınlık, Hanns Sachs'ın süperegonun kadında erkekteki sertlikte ve titizlikte gelişmediği sonucunu okuduğumuzda da yaşanmıştır. Kadında süperego daha hoşgörülüdür ve ondan büyük isteklerde bulunmaz. Kadının vicdanının esnekliği ve hoşgörülü olması erkeğinkinin katılığına ve despotluğuna tezat oluşturur. Farklılığı biyolojik ve psikolojik ayrılmalarla ilişkilendirmeden konu üzerinde oldukça düşünmüştüm. Evet, üzerinde ikinci kez bile düşünmeden (ve bu, burada psikanalitik düşünce demektir), bu farklılıkların varlıklarından, onların dışa yönelik tezahürleri yoluyla bilgi sahibi olmuştum. Bir erkek için bir polis memuru bilinçdışı olarak yasanın kişilikleşmişidir, ona ateş eden gangster için bile bu böyledir. Ortalama bir kadın için bir polis memuru üniformalı bir adamdır, başka bir şey değil.

Amaçları psikolojik sorunlarda bilimsel araştırmalardan çok uzak olan birçok yazarın yazılarında içe işleyen ve şaşırtıcı bir içe bakış görülecektir. Geçen gün, Joseph Joubert'in bir keresinde öylesine yazmış olduğu bir yazısından alıntıya rastladım. Bu da günlük yaşamda yapılabilecek ve

* *Anatomik Cinsiyet Farkının Bazı Psikolojik Sonuçları*, Toplu Yazılar, Cilt IX, s. 18.

kıyaslamalı psikoloji öğrencilerine aktarılacak psikolojik gözlemlerden biriydi. Fransız yazar, kadınların yapmaya cesaret ettikleri her şeyin masum olduğuna inandıklarını söylüyor ("Les femmes croient innocent tout ce qu'elles ozent"). Başka ve daha çok sözcükle, kadınlar geleneklere karşı bir şey yapmak istedikleri zaman genellikle tedbirlidirler, korkarlar ve kuşkucudurlar ama bu korkularını ve kuruntularını yendiklerinde ve korktuklarını yaptıklarında haklı, suçsuz olduklarını hissederler. Ondan sonra nadiren kendilerini suçlu hissederler. Korku ve kuruntu zamanı eylemden önce gelmiştir.

Anatole France'ın romanlarından birinde, *La Revolte des Anges* (Meleklerin İsyanı)'ında genç bir soylu, metresini yatakta en iyi arkadaşıyla yakalar. Metresi toparlanır ve eski sevgilisine iffeti yaralanmış gözlerle bakar. Genç soylu, sadakatsizliğinden ötürü ona hakaretler yağdırdığı zaman, kadın çok öfkelenir ve soyluyu onu başka bir erkeğin kolları arasına itmekle suçlar. Kendisine bir otomobil getirilmesini ister ve Maurice'e (resmi sevgilisine), bir kadının az önce aldattığı erkeğe baktığı o aşağılayıcı gözlerle bakar.

Bu genel söylemi ne kadar çok istisnanın çürütebileceğini hemen tartışacağız. Bu kısıtlamalar onun doğruluğunu geçersiz kılmaz. Ama bu, genel olarak kadınların eylemden önce yaşadıkları bu korkuları ve kuşkuları yendikten sonra kendilerini suçsuz hissettikleri ve erkeklerin eylemden önce bu evreden geçmeyip, bu duyguları sonradan yaşadıkları anlamına mı gelir? Meleklerin ilerlemekten korktukları yola erkekler gözü kapalı dalarlar mı? Bu, Joubert'in tümcesinin anlatmak istediğinin anlamına yakındır. Burada cinslerin iki ayrı ve belirgin davranış biçiminin resmi vardır: Erkekler çoğu zaman hiç duraksamadan, sonradan pişmanlık ve onunla ilgili suçluluk duyacakları şeyleri yapmaya atılırlar. Kadınlar beklerler ve eylemi ertelerler ama onu yaptıktan sonra suç-

suz olduklarına ve yaptıkları bir suç bile oluştursa, buna hakları olduğuna inanırlar.

Eylemden sonraki iki faklı tepki çoğunlukla gözlemlenebilir; örneğin bir suç işledikten sonra erkeğin suçluluk duygusu ve pişmanlığında, aynı koşullar altında kadının meydan okumasında ve inatçılığında. Kadın hastaların durumunda, hiç alışılmamış ya da yetiştirilme tarzlarına ya da önceki davranış tarzlarına tümüyle zıt bir şey yapmış kadınların inatla haklı olduklarını ileri sürmelerini ve her karşıt duyguya ve argümana kapalı kaldıklarını gören analistler çoğunlukla şaşırırlar.

İki davranış biçimi, başlangıçta reddedilmiş olan ve ahlaka uygun olmadığı için suç kabul edilen bir eyleme karşı tepki gösterme olasılıklarını birlikte tüketir: Topluma meydan okuma ve sonra bir yanda suçluluk duygusunun, öte yanda da eylemden sonraki inatçılığın ve meydan okuma yükünün altında çöküntüye uğrama.

Okuyucu, kadınların ve erkeklerin oldukça farklı davrandığı, onların anlatılan tipik tepkilerin yolunu izlemediği birkaç olayı hemen anımsayacaktır. Birçok tarihi kişiliğin biyografisi ve çağdaş kadınlarla erkeklerin yaşam öyküleri, erkeklerin eylemden önce kararsız ve korkak, eylemden sonra da cüretkâr olduğunu ve durumun içine dalan, bunun arkasından kendisini çok suçlu hisseden kadınların yaşadığı çok sayıdaki olayı gözler önüne serer. Doğal olarak, bu vakalar nevrotik kişiliklerle sınırlandırılmamıştır. Bunlar normal insanların alanına aittir. Ama bu davranış o kadar tipiktir ki çoğu zaman özel dikkat ya da ilgi, hayranlık ya da eleştiri konusu olur. Hamlet'in kuşkusu ve duraksamalarıyla Lady Macbeth'in kararlılığı yazın alanındaki kusursuz örneklerdir ama üzerinde tartışılabilecek başka birçok tarihi kişilik vardır. MÖ 203 yılında ölen Romalı konsül Quintus Fabius Verrucosus Cunctator, Cunctator ("tered-

dütlü") takma adını Hannibal'le girişeceği açık bir savaştan her zaman kaçındığı için aldı. Oysa bir keresinde sonuna kadar başarıyla uyguladığı bir plana karar vermişti. George Sand ve öteki kadınlar, tüm yerleşik anlayışları bir kenara iterek amaçlarına doğrudan ve duraksamadan giden karşıt tipe aittirler.

Bundan sonraki nokta, Joubert'in tümcesindeki gibi psikolojik genelleştirmelerin, buna benzer aykırı örnekler tarafından geçerliliklerinin ve anlamlarının azalmadığını bize söyler. Kadınların ve erkeklerin keskin hatlı bölünmesi bireyin psikolojik özelliklerini dikkate almaz ve bu onların davranış özelliklerine uygun değildir. Erkeklerde kadınsı ve kadınlarda erkeksi yan çoktur. Genel olarak çift cinsellik faktörünün ötesinde, bireysel erkeklerin başkalarına göre yüksek derecede yapısal ya da edinilmiş kadınsı davranışlar gösterdikleri ve bazı kadınların benzer şekilde erkeksi özellikler sergiledikleri kuşkusuzdur.

Bir suçluluk ortamında kadının ve erkeğin birbirine zıt davranışına açıkça ters düşen bu ifadeyi yazından örnekler vererek sınamak çekici gelir. Shakespeare'in trajedileri içinde en hızlı yol alan Macbeth'tir ve konu en basit ana hatları izler. Macbeth'in ve eşinin kişiliklerindeki köklü değişiklikler yaklaşık bir hafta ya da on gün içinde gerçekleşir. Lady Macbeth'le karşılaştığımız zaman, o kararlıdır, hedefine doğru bölünmeyen bir enerjiyle yürümektedir, cinayet planı için kadınlığını bile feda etmeye hazırdır. Ruhlardan "pişmanlığa erişimi durdurmalarını ve ona giden yolu tıkamalarını..." ister:

"Benim kadın göğüslerime gel,
Ve acı yerine sütümü al..."

Lady Macbeth, hırslı ama yumuşak duyguları olan tereddütlü kocasıyla çelişir. O, "insan iyiliği sütüyle çok doludur," diye korkar Lady Macbeth. Eğer çift bugün New York'ta ya-

şamış olsaydı, belki de Macbeth'in karısı onu küçümseyecek ve ona "Casper Macbeth Sümsük" adını takacaktı. Eylem zamanına kadar Macbeth'i yüreklendiren ve duygusuzlaştıran odur. Geçen gün bir psikiyatr, bir hastanın annesi hakkında şunları söyledi: "O bir kadın değil, o buharlı bir yol silindiri." Tıpkı Lady Macbeth'in, kanlı ellerini yıkamaya çalıştığını gördüğümüz o tantanalı sahneye kadarki hali gibi.

Kuşkusuz, kararsız Macbeth eylemden sonra acımasızlaşır. Bunun ötesinde pervasızdır, gaddardır ve vicdansızdır. Kraliçenin öldüğünü duyar ve habere şu sıradan tümceyle tepki gösterir:

"O daha sonra ölmeliydi.
O sözcüğe de bir zaman bulunurdu."

Yumuşak huylu adam şöyle der: "Korkuların tadını neredeyse unuttum." Casper sümsük bir canavara dönüşmüştür.

Freud, trajedinin iki ana karakterinin değişikliğini benzer kişilik tiplerinin analizinden edinilmiş analitik içgörüleri kullanarak açıklamaya çalıştı.* Freud, değişimin anahtarının Macduff'ın kısa tümcesinde olduğuna inanır: "Macbeth'in çocuğu yok." Ama Freud, Macbeth'in ve Lady Macbeth'in sorununun Shakespeare'in bazen kullandığı tekniğin anlaşılmasıyla çözülmesi gerektiğini tahmin eder. Ludwig Jekels, şairin çoğu zaman bir karakteri iki figüre böldüğüne, bir kişide bulunacak özellikleri oyunun iki karakterine yüklediğine işaret etmiştir.Belki de Macbeth ve Lady Macbeth'te de durum böyledir. Lady Macbeth eylemden sonra pişmanlık duymuş, Macbeth meydan okuyucu olmuştur. Birlikte, işledikleri suça tepki olasılıklarını tüketirler. Freud bu yolu izlemedi ama izlenmesini umut verici buldu. Biz burada onun ulaştığı noktanın birkaç adım ötesine gitmeyi göze alacağız.

* Analitik çalışmalardaki bazı karakteristik tipler, Toplu Yazılar, Cilt X.

Freud'un ya da Jekels'in kavramını kabul etsek bile, bazı psikolojik ilgi odakları, Shakespeare'in eylemden sonraki sinir çöküntüsünü izleyen kuşkuyu ve vicdanlılığı neden kadın figüre, karşıt duygusal sahneleri de erkeğe yüklediği yoğunlaşmış sahneler olarak kalır. Shakespeare kaynakları, özellikle Holinshed'in tarihsel kayıtları, her iki figürün bu türlü bir gelişme yönü konusunda hemen hemen hiçbir şey içermez. Bana göre, Lady Macbeth'e bunun gibi tipik olmayan bir tutum yüklenmesini açıklayabilecek iki olasılık vardır. Belki de Shakespeare, çocuğu olmayan ve erkeksi kişilik özelliklerinin olağanüstü bir kısmını sergileyen gerçek çağdaş kadınları düşündü. Bu durumda Lady Macbeth'in kesin kararlılığının ve gaddarlığının Shakespeare'in zamanındaki bir kadında prototipi vardı; belki de el değmemiş Kraliçe Elizabeth, Lady Macbeth'e örnek olmuştu. Ama aynı zamanda, şairin bir kadına tipik erkeksi bir tepki yüklemesiyle ilgili ikinci bir olasılık da dikkate alınmalıdır. Rollerin tersine çevrilmesi oyun yazarının eşcinsel eğilimlerinin ya da kadının fettan kadın olarak görünmesinde ifade bulan ve İncil'deki Havva öyküsündeki gibi erkeği baştan çıkaran kadına karşı düşmanca tutumunun bir sonucu olabilir.

Yaşam, Friedrich Schiller'in, bir eylemin gerçekleştirilmesinden önce ve sonra farklı bir yüzü olduğu tümcesinde ifade edileni doğrular. Jouberet'in akıllı söylemi, eylemin ortalama kadına gösterdiği bu iki yüzle ilgiliydi ve biz onun söylemini erkeğin farklılık yaratan resmini ekleyerek tamamladık. Fransız ahlakçısı tarafından yüz yirmi yıl önce yazılmış bu tümceden bu yana gerçekleşen birçok toplumsal ve ekonomik değişikliğe karşın, genellikle kadınlar yine aynı şekilde tepki gösterirler. Hâlâ yapmaya cesaret ettikleri her şeyde kendilerini suçsuz hissederler ve ilk kuşkularıyla korkularının üstesinden geldikten sonra kendilerini hâlâ haklı bulurlar. Çoğunlukla, eylem gerçekleştikten sonra,

yaptıklarının yanlış olduğunu gösteren herhangi bir savı dinlemeyi inatla reddederler.

Böyle tipik bir kadın tutumunu belirleyen yalnızca meydan okuma, inatçılık ya da gurur değildir. Onların doğru olanı yaptıkları inancı ve genellikle yanlış ya da kötü olduğu kabul edilmiş bir şeyi yapmakta kendilerini haklı bulmaları sanki gizli bir kaynak tarafından beslenir. Doğa tarafından fiziksel öğeleri güçsüz bırakılmış kişiler, sanki dünya onlara tazminat ya da bağışıklık borçluymuş gibi davranırlar. Ayrıcalıklı davranılmayı hak ettiklerini düşünürler. Düzeltilmeyi inatla reddederler. Kadınların haklı olduklarıyla ilgili inancın buna benzer öznel ve sarsılmaz bir yeraltı temeli var mıdır? Evet, kadınlar bilinçdışı olarak doğanın onları kadın yaparak, imrenilen erkek cinsel organlarından bırakarak kösteklemiş olduğuna inanırlar. Onlara göre, bilinçdışı düşüncelerinde, dünya iki parçaya bölünmüştür: "Malik olanlar ve malik olmayanlar."

35. İLGİ ALANI ÜZERİNE

Bu çalışmanın temel tekniği, kadınların ve erkeklerin davranış biçimlerinin gösterdiği birbirine zıt resimlerin sunulmasıdır. Tüm resimler eşit olarak büyütülmemiştir. Bazıları dikkatle seçilmiştir ve ötekiler, sözün gelişi, nesneyi bazı durumlarda ve garip koşullar altında gösterir. Böyle olmakla birlikte, genel eğilim cinslerin belirli alanlardaki tipik davranışları yönünde hareket eder. Bu çerçeve içinde bireysel ayrılmalar ve sapmalar için yeterli yer vardır. Değişen koşullar altında çekilen resimlerin karşılaştırılması, erkeklerden ve kadınlardan oluşan aile insanının belirgin izlenimlerini ortaya çıkarır. Doğal olarak, kültürel farklılıklar dikkate alınacaktır. Değişik kültürel yapıların çeşitliliği cinsellik konu-

sundaki ahlak kurallarını, eğitimi ve son olarak davranışı etkileyecektir, ama belirli bir dereceye kadar. Temel taslak bu çıkarsamalardan etkilenmez: "Ne kadar değişirse değişsin, o hep aynı şeydir." Kadınların ve erkeklerin sonuca götüren tutumunda da bu böyledir.

Şu olaya bir bakınız: Genç bir kadın hasta, geçen akşam eşinin kız kardeşi tarafından verilen partide hoş vakit geçirdiğini söyledi. Eşinin kız kardeşi, hastanın bundan önceki toplantılarda birkaç kez karşılaştığı genç bir sanatçıya ilgi duyuyordu. Hastanın kendisi de nişanlı olduğundan, bu kadının ilgisini çok iyi anlıyor ve ona karşı yakınlık duyuyordu. Partiden bir saat önce iki kadın birlikte giyindiler ve sohbet ettiler. Hastam, genç erkek sanatçının bir arkadaşına söylediği bir şeyi eşinin kız kardeşine aktardı. Genç sanatçının söyledikleri, duygularını bilmediği bu kadınla ilgiliydi. Sanatçı, onunla ilgili olarak, katı bir kişiliği varmış gibi göründüğünü, siyasal değişimlere karşı olduğunu ve tutumunu pek beğenmediğini söylemişti. Genç hastam analitik seansında bu sözlerin kadının üzerinde yaptığı etkiyi ve onun davranışlarında partiden önce ve sonra yaşanan belirgin değişimi anlattı.

Hastanın eşinin kız kardeşi hemen giysilerini değiştirmiş, biraz gösterişli bir giysi seçmiş ve dikkatle yapılmış olan saç şeklini dağınık bir duruma sokmuş. Hastam, gerçekten de sert bir kişiliği olan ve çok zengin bir ailede geleneksel tarzda büyütülmüş dostunun davranışındaki köklü değişimi gülerek anlattı. Genç kadın şimdi partide göze batacak bir biçimde bacak bacak üstüne atıyor, yüksek sesle konuşuyor ve çok enerjik davranıyordu. Hastamın bohem olarak nitelendirdiği, her zamanki alışkanlıklarının tam tersi bir biçimde davranıyordu. Konuşma sırasında, neredeyse tutkuyla ayrıcalıklı sınıfları yoksul insanları ihmal etmekle suçladı ve toplumsal adalet istedi; tüm bunlar genç sanatçı-

yı çekmek içindi. Eşinin kız kardeşine büyülenmiş gibi bakan hastam, ondaki değişikliğin taklidini yaptı ve "gülmekten neredeyse ölüyordum," dedi. Böyle ilginç bir tutum ortalama bir genç adama kesinlikle yabancı gelirdi ve hastamın anlattığı şekilde bir değişim onun için hemen hemen olanaksız olurdu.

Bir kadının başka kadınlara karşı duyduğu ilgi, doğal olarak, yaşla niteliğini değiştirecektir ama bu ilgi hâlâ öteki kadınların erkeklerle ilişkileri ve yakın ailesi çevresinde yoğunlaşmasını sürdürecektir. Bir erkek çoğu zaman öteki erkeklerle, onların evli mi bekâr mı olduğunu, çocuklarının olup olmadığını ve benzer bilgileri bilmeden, hatta bunun ötesinde, merak etmeden konuşabilir. Başka bir kadını birçok kez gören bir kadın, yeni tanıştığı bu kadının evli olup olmadığını, çocuklarının sayısını, yaşlarını, adlarını vs. muhtemelen bilecektir.

Erkekler yaşlandıkça, öteki erkeklerin kişisel işlerine karşı ilgilerini giderek yitirirler, tabii bu konuya bir ilgileri varsa. İlgi alanları konusunda daha çok katılaşırlar, mesleklerinin, mülklerinin ve politik görüşlerinin dar âlemi içinde kalırlar. Kadınlar insancıl konulara her zaman ilgilerini sürdüreceklerdir. Kadına insanı incelemenin yolunun erkeklerden geçtiğini söylemek gereksiz olurdu. Kadın hiçbir zaman başka bir şeye derinlemesine ilgi duymayacaktır.

36. SOYUT ve SOMUT

Kadınların soyut düşünme yeteneği oldukça iyidir ama bu onlara kolay gelmez ve bundan hoşlanmazlar. Uzakta kalan alanlarla derinlemesine ilgilenmezler. Ayın evreleri onların biyolojik fonksiyonlarını kesinlikle ilgilendirir ama ayın manzarası ve oraya ulaşma, düşüncelerinin hedefi değildir.

Onların hayallerinin çeşitli içerikleri vardır ama bunlar nadiren insanlığın tarih öncesi ya da çok uzaktaki geleceğiyle ilgilidir. Sanırım Hıristiyanlığın ahiret inancına dinsel doktrinin bir parçası olarak ancak kof bir destek verirler. Aslında onlar şimdinin yaratıklarıdır. Onların egemenlik alanları bu dünyada olandır.

Bir anlamda, insan, bugünün insan türü olmadan önce, tarih öncesinin çağları ve tahmin edemediğimiz ve muhtemelen insanın başka bir şey olacağı çok uzaktaki gelecek de soyut alana aittir. Kadının düşüncelerinde insanın tüm belleğinin ötesindeki o geçmiş canlanamaz. İçine bakamayacağımız bir geleceği kadın gözünün önünde pek canlandırmaz. Çok az sayıda kadın yontma taş devrinin gizemleriyle yakından ilgilidir ve içlerinden çok azı içinde torunlarının torunlarının belki yaşayabileceği bin yılın düşsel fantezilerini kurar.

Freud, *Civization and Its Discontents* (Uygarlık ve Hoşnutsuzlukları)'nda insan cinselliğinin yavaş yavaş azalacağını ve sonunda yok olacağını söyler; çünkü insan yaşamla mücadelesinde, ailesine olan ilgisini elinden alan kültürel görevlerinde cinsel arzuyu giderek daha az yaşayacaktır. Böyle bir tahmin kadınlarda bir an için bile olsa derin kaygılar uyandırabilir ama bunu bir sonraki kez tartıştıklarında seksin kaybolmayacağına tümüyle inanmış olacaklardır. Freud'un spekülasyonunun görünürdeki geleceği ilgilendirmediği kesindir. Onun tarafından çizilen durum, bana bir keresinde Paris'te duyduğum küçük bir öyküyü anımsattı. Önde gelen bir Fransız yazarı rasathaneye gider. Orada, onun bir arkadaşı olan astrolog, üzerindeki yıldızlı dünyanın harikalarını ona anlatır. Astrolog, aynı zamanda, milyonlarca yıl sonra güneşin ısısının azalacağına ve yeryüzündeki tüm yaşamın yok olacağına da değinir. Yazar bu kehaneti dikkatle dinlerken çok karamsarlaşır. Arkadaşı, onu rasathanenin kapısına gö-

türürken yazarın ruh halini fark eder ve şöyle der: "Bu arada, Concorde Meydanı'nda karşıdan karşıya geçerken dikkat ediniz, size bir araba çarpabilir!" Rasathaneyi ziyaret eden bir kadının durumunda böyle bir uyarı gereksizdir. Her şeyden önce o astroloğa inanmayacaktır. Kendini koruma içgüdüsü erkeğinkinden güçlüdür, çünkü o tüm türlerin korunmasını içerir.

Erkekten önce orada olan ve belki de onun cinsinin uğradığı belayı atlatacak kadınların, insanın çok geride kalan geçmişi ve çok uzaktaki geleceğiyle kuramsal olarak ilgilenmelerine gerek yoktur. Birçok bilim insanı ilgilerini geriye ve ileriye, insanın karanlık geçmişine ve tahmin edilemez geleceğine çevirir. Yetmişine yaklaşan ya da onu geçmiş olan az sayıdaki bilim insanı ve yazar dikkatlerini geleceğe çevirirler ve ilerideki dünyayı hayal etmeyi severler. Geleceğe olan ilginin, düşünceleri özellikle çok geçmişe, evet tarih öncesine takılı olan erkekler tarafından gösterilmesi gariptir. Araştırması onu Finikeliler ve eski İsrail dönemine götüren Ernest Renan insanın geleceğini tahmin etmeye çalıştı. İnsanlığın tarihini yazan H. G. Wells gelecekteki şeylerin şeklini gösteren yansıtmalar yaptı. *Totem and Taboo* (Totem ve Tabu)'da dinsel ve toplumsal örgütlerin birincil başlangıçlarını açıklayan Freud, son yazılarında (Bir Yanılsamanın Geleceği ve Uygarlık ve Hoşnutsuzlukları) bakışını insanlığın geleceğine çevirdi. Arka planlar olarak Eski Yunan'ı ve Roma'yı seçen Anatole France, *L'Ile des Pengouins* (Penguenler Adası)'nda şimdiki uygarlığın yok olmasıyla yeni bir insanlığın doğması olasılığını canlandırdı.

Çok eski geçmişte kadınlar tarafından giyilen giysiler bile zamanımızın hanımlarına ilginç gelmemektedir. Büyükannelerimizin döneminden önceki geçmiş modalarla ilgilenmezler. Bir keresinde Anatole France, Provence bölgesinin genç hükümet görevlisi J. J. Brousson'a, çok ilerideki dönem-

lerde, hanımların nasıl giyineceklerini merak ettiğini söyledi. Geçmişini anımsayan Villa Said'in bilge kişisi dostu Michel Corday'a, otuz yıl önce modaların âşıklara çok zalimce davrandığını anlattı. O zaman giysilerin seksen düğmesi vardı.* ("Otuz yıl önce kadın modaları âşıklara karşı çok zalimdi. Giysilerin seksen düğmesi vardı.")

37. MAKİNELER

Belirli bir sorunla ilgili bilimsel literatürde işe yarayan bir yardım alamayınca, her şeyi unutmak için *New Yorker* dergisinin bir nüshasını alıp, bir karikatürün ya da kısa bir öykünün düşüncelerimi soruna değil de başka bir yöne döndürdüğü birkaç kez oldu. Bilinçliliğin eşiğine yakın olan uykudaki bu bazı düşünceleri bir karikatüre rastlantısal bir bakışın ya da kısa bir öyküyü okumanın uyandırdığını bilmek psikolojik yönden ilginç olurdu. Bazı durumlarda karikatür ya da öykünün teması sorunun kenarına dokunmuştur, ama ötekilerde böyle bir bağlantı bulunamaz. Bu vakaların çoğunluğunda, algılamayla yeni fikrin arasında bir zaman aralığının olduğunu ya da o anda bir düşünce temasının olmadığını söylemeliyim. Karikatür ya da kısa öykü yeni içgörülere doğru gittiğim sırada aklıma geldi. Yarı psikolojik terimler yönünden, bu bir "hah!" deneyimi, birden açıklığa ya da aydınlığa kavuşma değil, kuşku uyandırıcı bir bellek konusuydu. "*New Yorker* dergisinde böyle bir karikatür yok muydu..." ya da buna benzer bir düşünce.

Bu türdeki iki örneği sunuyorum: Sezginin niteliği ve kökeniyle ilgili olarak daha yeni psikoloji ve psikanaliz literatürünün söyleyeceklerini öğrenmek üzere yola çıkmıştım

* Michael Corday, *Anatole France d'apres ses Confidences et ses Souvenirs*, Paris, 1927, s. 223.

Özellikle, bu sorunlu yeteneği erkeklerden çok neden kadınlara yüklediğimiz konusuyla ilgilenmiştim; analitik meslek yaşamımda oldukça bol malzeme toplamış olduğum bir konuydu bu. Sezginin en iyi ya da en genel nitelendirilmesi, "kaynakları bilinçdışı olan bilgi ya da içgörü" olmalıydı. Ne de olsa bu, sözlüğün söylediğine çok yakındı: Muhakeme etmeden gerçeğin ya da olguların algılanması. İlgili literatürde, sezgi süreciyle ilgili birkaç aydınlatıcı olaya ve kadınların neden erkeklerden daha çok sezgi sahibi olduklarına değinen bazı çok yerinde görüşlere rastlamıştım. Konuyla ilgili malzeme kesinlikle öğreticiydi ama ben tatmin olmamıştım. Psikologların sezgi süreciyle ilgili kusursuz tanımlamalarında ve nitelendirmelerinde bir şey ve önemli bir şey eksikti ama bunun ne olduğunu bilmiyordum.

O sırada, birkaç ay önce *New Yorker* dergisinde gördüğüm bir karikatür aklıma geldi. Bir mahkeme salonu sahnesi vardı ve jüri üyesi bir kadın, arkadaşına şunu diyordu: "Hiçbir zaman kanıtları dinlemem." Bu, kuşkusuz, gülünçtü ama kadın sezgisi sorunuyla ne ilişkisi vardı? Karikatür, belirli bir durumda, belirli bir tip kadınla alay etmektedir. O, birçok sözcükle değil, aslında dört sözcükle kadınların mantıklı nedenlerle değil, duygularını dikkate alarak yargıladıklarını söylemektedir. Karikatürün anlamını abartırsanız, bu ürkütücü bir sonuca yol açabilir: Jürinin kadın temsilcisi, bir cani suçüstü yakalanmış olsa bile, eğer onun o yönde bir eğilimi varsa, caniyi suçsuz ilan edebilir; ya da suçsuz bir adamın suçlu olduğu hissine kapılmışsa, onu en ağır bir cezaya çarptırabilir. Duygulara dayalı bir kararla ilgili gerçek kanıta aldırış edilmemesi, özellikle karikatürdeki mahkeme salonunda felaket getirici olacaktır. Burada, başka yerlerde olduğu kadar, kanıtın önemi çok büyüktür. Tüm duygusal öğeler, tüm önyargılar ve zihinsel eğilimler yasaklanmalı ancak mantıklı düşüncelere yer verilmelidir. "Bir yargıç kadar aklı

başında," demez miyiz? Jüri de sözün gelişi, onun güç görevinde ona destek olan yardımcısıdır. Kanıtı dikkate almamış bir karar haklı bir karar değildir.

Karikatürdeki kadın mahkeme salonundaki kararına sezgisel düşünce yoluyla varır. Burada, sorunumuza geri döneriz: Kadın sezgisinin niteliği. O, kanıta ve ondan doğan çıkarsamalara aldırış etmez. Bu nedenle, karikatür tarafından sağlanan sezginin nitelendirilmesine katkı şöyledir: Sezgisel düşüncenin temel bir önkoşulu mantıklı ve gerçeğe dayalı görüşlerin dışlanmasıdır. Öyleyse burada, sezginin kökeninde işleyen olumsuz bir faktör vardır. Mantıklı süreçlere dikkatsizlik ya da onları ihmal etme, sezgiyi onlar olmadan olanaksız kılan ön hazırlık koşuludur. Bilimsel literatürde bulduğum, genel olarak mantık diye adlandırılan bu bilinçdışı dışlamanın ya da bastırmanın, sezgi sürecinin psikolojik tanımlanmasında yeterince vurgulanmış olduğuna inanıyorum.

Duygusal ya da bilinçdışı yönden, özellikle erkeklerin mantıklı düşünme şekillerine en küçük bir müdahaleyi dışladıkları durumlardaki, onları alaya alan bir "karşıt karikatürü" hayalde canlandırmak çekici olurdu. Örneğin, yalnızca gerçekler ve sayılarla çalışan ve hastalarının çatışmalarında yalnızca dış kanıtları dikkate alan bir psikiyatrı düşününüz; ya da bir romanı içindeki sese kulak vermeden yalnızca zihinsel ve mantıklı bir plana göre kurgulayan bir yazarı dikkate alınız. Ama yine de kanıtın dikkatle dinlendiği ve katışıksız aklın adına adalet yanlışlıklarının yapıldığı mahkeme salonu vakaları vardır. Bu vakalarda seziler ve uyarılar, sezginin doğduğu yerden ortaya çıkan bilinçdışı mesajlar dikkate alınmamış ve sonuç ikinci derecede kanıta dayalı, genellikle korkunç bir hata olmuştur.

New Yorker dergisindeki kısa bir öykü karşılaştırmalı psikolojinin başka bir sorununu açıklığa kavuşturmakta bana

yardımcı oldu. Sorun dikkatimi, küçük bir erkek çocuğu olan bir dostumu ziyaretim sırasında çekti. Daha sonra, konu aydınlandıkça, *New Yorker* dergisindeki kısa öykü zihnime geri geldi. Ona verilen oyuncak saati büyük bir gururla bana gösteren çocuğa takılmıştım. Ona şakayla karışık, bütün saatlerin akşamları bir "saat okuluna" gittiğini ve oradaki bir öğretmenin onlara zamanı göstermek için akreple yelkovanı nasıl hareket ettirmeleri gerektiğini gösterdiğini söyledim. Akşam saat sekiz buçukta bir otobüs bütün küçük saatleri topluyor ve onları okula götürüyordu, falan filan. Küçük çocuk anlattıklarımdan biraz kuşkuluydu ve kısa bir süre sonra saatin tıklamasına neyin neden olduğunu anlamak için onu parçalara ayırdığını gördüm.

Daha sonra annesi bana küçük çocuğun makinelere yatkınlığını ve ilgisinin oyuncak otomobilden bulaşık makinesine kadar uzandığını anlattı. Ondan birkaç yaş büyük olan ablasının makinelere hiç ilgi duymadığını söylediğim zaman, annesi bana bu ilginin erkek çocuklarda teşvik edildiğini, oysa kız çocukların oyuncak bebekler ve benzerleriyle ilgilenmek üzere eğitildiklerini açıkladı.

Bu özel ilgi farklılığı sorunu, cinslerle ilgili yaptığım karşılaştırmalı çalışmada yeniden ortaya çıktı, özellikle erkek çocukların neden kız çocuklardan daha çok makinelerle ilgilendikleri sorusunda. Bu küçük olayın anısıyla birlikte, psikanalitik uygulamadan örnekler, ana hatları önce belli belirsiz bir şekilde ortaya çıkan bir hazırlık dönemi kuramına gidiyor görünümündeydi.

Düşünce bağlantılarının belli bir noktasında, Louise Field Cooper'ın "Az Konuşulmuş" adlı, daha önce adı geçen kısa öyküsünü anımsadım. Bunu birkaç hafta önce *New Yorker* dergisinde (9 Mart 1957) okumuştum. Bir çift, evlerinin yukarı katındaki yatak odasından aşağıdaki konuk odasına taşınmışlardı. Yukarıdaki artezyen kuyusunun elek-

trikli pompasının durmak bilmeyen gürültüsü onları rahatsız ediyordur. Evin kadını su sisteminin borularına ve vanalarına ve tuhaf sigorta kutularının içinde olup bitenlere karşı ilgisizdir. Kadın yalnızca, pompanın gürültüsünden uykusuz kalmış bir halde oraya serilip yatan ve su tesisatçılığıyla elektrikçiliği anlatmakta ısrar eder kocasına karşı öfkeli ve sinirlidir. Bazı geceler kocası yatmaya gitmeden önce pompanın düğmesini kapatır, sonra da gece üçte çalar saatle uyanıp pompanın düğmesini açar. Uykusunun bölünmesi kadını rahatsız eder ve kocasına neden pompaya bu kadar iyi bakması gerektiğini sorar. Kocası, çok asık bir yüzle, "çünkü pompanın başı büyük, deliği küçük," der. Aşınan köseleleri kurtarmak için, adam bulaşık makinesinden vazgeçmeyi ve banyo yapmakta kullanılan su miktarını kısıtlamayı düşünmektedir. Adam su tesisatçısına telefon eder. Yazar, iki ya da üç işçinin geldiğini, beyaz halının üstüne yağ içindeki takımlarını koyduklarını, her yere sigara külü döktüklerini, her şeyi kontrol ettiklerini ve sanki borular gizemli kutsal yerlermiş gibi onların karanlık ağızlarına ciddi ciddi baktıklarını ve evin kadınına, "bakın, onun (boru için dişil 3. tekil şahıs zamiri kullanır. çev. n.) sürekli sızıntı yaptığını görebilirsiniz," dediklerini eğlendirici bir biçimde anlatır. ("Dişi!" diye düşünür kadın.)

Sonunda işçiler grafit yapılmasının gerekli olduğuna karar verirler. Bu karardan önce, "dişi eklenti parçasının aşınmış olduğunu" kadına gösterirler; bu nedenle kente gidip bir açıcı almaları gerektiğini anlatırlar. Evin kadını, dünyaya gelen hiçbir kadının vanalar, lağım süzgeçleri, dirsek eklentileri ve tüm bu dertlerin nedenleri hakkında bir şey bilmek istemediği kararına varır. Bunun çok adaletsizce olduğunu düşünür. O ne zaman bir elektrikçiyi ya da kocasını dikiş sepetinin yanına gelmeye ve, "Bak, bu gömleğe bir düğme dik-

meden önce ipliğe bunu yapman gerekir," demiş ve onu ipliğin ucunu düğümlemekle sonuçlanan işleme bakmaya zorlamıştır? Hiçbir zaman sepetini yere boşaltıp kente düğme almaya gitmek zorunda olduğunu, çünkü elindeki düğmenin iliğe uymadığını söylememiştir. Kadın kendi kendine konuşur, "başı büyük, deliği küçükmüş," der; "aslında hem başı büyük, hem de büyük bir dert!"

Sevimli öykü, eğlendirici bir biçimde erkeğin makinelerle ilgili takıntısını, kadının konuya olan kayıtsızlığıyla karşılaştırır. Bundan fazlasını da yapar: Farkında olmadan, tutumlardaki ayrılığın psikolojik nedenlerini de gösterir.

İncilin üstüne yemin ederim ki yazarın öyküsünün gizli bir bölümü, gizlenmiş bir anlamı olduğuna dair en ufak bir fikre sahip değildir. Ama üçüncü kulakla dinlemeyi ve simgeciliğin unutulmuş dilini anlamayı öğrenmiş olan herkes, az önce anlatılan olaylardaki gizli anlamı keşfedebilecektir. Kişinin ikinci anlamı bulabilmesi için öyküyü yalnızca çocuksu düşünceler dünyasının bilinçdışı bastırılmış alanından, günlük ifadelere çevirmesi gerekir. Yatak odasının değiştirilmesiyle sorun başlar. Kadının kocası yeraltı pompasıyla ilgili kaygılanır. Eğer tüm sahneyi büyüklerin yaşamından bir erkek çocuğunun düşünce düzeyine tersine çevirirsek, fikir şudur: Bir erkek çocuğunun aklı, kadın cinsel organlarının şekli ve işleviyle birlikte cinsel ilişkinin gizemine takılıdır. Yeraltı pompasıyla yer değiştirmiş olan erkeğin bilinçdışı kaygıları analitik olarak saydamlaşır. Erkek çocuğunun cinsel merakına geri dönüldüğü zaman, adamın "başı büyük ve deliği küçük" düşüncesi anlamlıdır. Pompanın bu teknik terimlerinin arkasına belli ki cinsel ifadeler gizlenmiştir. Bunlar sertleşmiş penis ve küçük kadın yarığıyla ilgilidir. Hanımın, tesisatçıların "dişi eklenti"den söz etmelerine ve pompaya "dişi" demelerine

şaşması rastlantısal değildir. Kadın kayıtsızdır. Haklı olarak, hiçbir kadının makinelerin inceliklerini bilmeyi istemediğini söyler; o, "dişi" makinenin nasıl çalıştığını merak etmiyordur. Makineyi olduğu gibi kabul etmektedir ve adamlara ipliği iğneye nasıl geçirdiğini ve düğmeyi diktiğini açıklamak gereksinimini duymuyordur; burada da cinsel performansa bilinçdışı bir ima vardır. Ona göre penisin vajinaya girmesinde bir gizem yoktur; düğmenin uymayacağından kaygılanmıyordur. Erkeğin aklının tipik "başı büyük ve deliği küçük" sorununa takılı olmasını düşünmekte ve bu ona bir sorun gibi gelmemektedir. Eğlendirici öykünün son tümcesi, bir cinastır: "Aslında hem başı büyük, hem de büyük bir dert!"

Kadının erkeğin gereksiz makine merakına karşı öfkesi burada hoş bir ifade bulur. Ama bu kelime oyununun başka bir anlamı var mıdır? Burada dert sözcüğü kadın tarafından can sıkıcı ve baş belası kişi anlamında kullanılmıştır. Yalnız burada başka bir cinas gizlenmiştir ve bunu açıklamakta duraksamayacağız. Dişi kaz için iyi olan, erkek kaz için de iyidir. "Başı büyük, büyük dert," aynı zamanda şu anlama gelmez mi?: "Siz aptal erkekler! Kaygılanmanıza gerek yok, "büyük" (sertleşmiş) penis deliğe sığabilir. Delik sandığınız kadar küçük değildir. Yeterince büyüktür." Eğer yazar bu bilinçdışı alt akımın ve öyküsünün ikinci anlamının farkında olsaydı, belki de onu yazmazdı ve biz de küçük bir yazın pırlantasından yoksun kalmış olurduk.

Erkeklerin neden makinelerle kadınlardan daha çok ilgilendiğini düşündük. *New Yorker* dergisindeki öykü, istemeden, sorunun çözümüne psikolojik bir katkıda bulunur. Onun değeri daha çok yazarın kendi bilinçdışı bilgisinin farkında olmaması gerçeğinden kaynaklanır. Onun bize tam bir

yanıt veremediği doğrudur ama sunduğu birçok karşılaştırmalı psikoloji ders kitabında bulabildiğimiz sığ yanıtlardan gene de daha iyidir.

38. ERKEK ve PARA

Aşk ve para arasındaki bilinçdışı bağlantılar analist tarafından iyi bilinir. Analist, yoksullaşma korkusunun azalan sevme yeteneğinin bilinçdışı algılamasının tezahürü olduğu birçok vaka görmüştür. Psikiyatrik muayene odalarında korkunun erkeğin iktidarsızlık kuşkularına geri dönüldüğü başka vakalara da rastlanılmıştır. Aşk ve para fikirleri arasındaki bağlantıların giriftliği ve çokluğu, tekil bir ipucunu yalıtan ve onu yakından izleyen aşağıdaki görüşleri haklı çıkarır. Eşlerin harcadığı parayı düşündükleri zaman erkeklerin yaşadığı içerlemenin bilinçdışı anlamını tartışalım. Doğal olarak, karılarının savurgan olduğu suçlamasının haklılığına ya da haksızlığına karar vermek güçtür; bireysel durumlardaki bilinçli ve nesnel faktörlerle ilgilenmiyoruz.

Suçlamanın zorlanımlı bir biçimde yinelendiği birçok vakanın analizinde, bunun, arkasında başka bir suçlamanın kendisini gizlediği ve yalnızca bir perde olduğu belirginleşti. Kadına ve onun çok para harcamasına karşı sürekli yakınma, kadının erkeği güçten, özellikle cinsel güçten yoksun bıraktığı izlenimi tarafından bilinçdışı bir biçimde güdülenmişti. Başka bir deyişle, suçlamanın bilinçdışı içeriği, kadının kocasını kısırlaştırmakta olduğudur. Bu, aşk ya da onun cinsel güç şeklindeki temsilcisi için maddesel ikameye aktarılmış olan iğdiş korkusunun semptomatik bir ifadesidir. Yakınmanın bilinçdışı içeriği şudur: O, karım, beni cinsel güçten yoksun bırakıyor, beni iğdiş ediyor. Savurgan kadına karşı direnme, erkeğin iğdiş korkusundan kaynaklanan bilinçdışı

eğilimlerin içeriye akmasıyla şiddetlenmiştir. Paranın aşk yerine ikamesinin bilinçdışı anlamı, bir alandan ötekine geçişin psikolojik açıklamasını sağlar ve bu yön değişiminin nasıl mümkün olduğunu bize gösterir. Çoğu erkek karısına aşk yerine para verir ve birçoğu da sevgi için bu ikameyi bile vermekten yakınır.

Bilinçdışının yöntemleri Tanrınınkiler kadar karanlıktır ama sonuçları açıkça anlaşılabilir. İki kişinin bilinçdışları arasındaki iletişim, onların para çıkarları alanında da anlaşılabilir. Ev kadınlarının büyük bir bölümü, sanki kocalarının para harcamakla ilgili korkuları psikolojik olarak gerçeğe dayanıyormuş gibi davranır ve bu "sanki"nin içinde bilinçdışı anlam vardır. Bu kadınlar bilinçdışı olarak parayı aşkın bir ikamesi olarak görürler. Parayı saçıp savururlar, çılgınca harcarlar ve bu yolla aşkı onlardan esirgeyen kocalarıyla ödeşirler. Kocalarının parasını harcayarak, bilinçdışı olarak onları iğdiş ederler, onları maddi güçten yoksun bırakırlar; birçok erkek tarafından maddesel güç bilinçdışı olarak cinsel güce eş kabul edilir.

Kadınların mantık yürütme şekillerine göre, onlara aşk vereceği yerde para harcayan bir erkek, onlara yalnızca ikinciyi en iyi biçimde sunmaktadır. Ama bu kadınlara kötü bir ikame ya da yetersizmiş gibi görünür ya da yalnızca düşüncesizce harcanabilir ölçüde yeterlidir.

39. DÜŞMANLAR

Birçok erkek hakkında, onların düşmanları olmadığıyla ilgili övgüler duyar ya da bunları okuruz; o zaman bu kişilerin insanlarla iyi geçindiklerini ve genel olarak sevildiklerini varsayarız. Bir adamı övmek için bunu söyleyen biyografi yazarının, belki de onun başarıları hakkında söyleyecek çok

az şeyi olacaktı. İnsanlıkta hiçbir alanda düşmanı olmamış herhangi bir büyük adam ya da hayırsever bir insan neredeyse yok gibidir. Almanların bir atasözü vardır: (Birçok düşman, çok onur ve takdir.)

Aynı şey kadınlara uygulanır mı? Hem kadınlar hem de erkekler tarafından beğenilen kadınlar hakkında iyi şeyler düşündüğümüz anlaşılmaktadır. Kadınların düşmanları olmaması gerekir şeklinde, bilinçdışı önyargılı bir görüşümüz var. Hatta, erkekler bir kadının başka birçok kadın tarafından beğenilmediğini duydukları zaman, ona karşı içlerinde bir önyargı uyanır.

Burada, tutumumuzun yüzeyindeki tezat kolayca açıklanır. Erkekler, erkekler dünyasında kendilerine bir yer edinmek amacıyla, meslek yaşamının kasırgasının içinde belli bir noktaya kadar birbirleriyle dövüşürler. Bir erkek başkalarına karşı yerini korumalı ve onlara kendisini kabul ettirmelidir. Kadınların arasındaki rekabette bu saldırgan ve duygu yüklü nitelik yoktur, özellikle bir kadın evlendikten, bir kocası, evi, çocukları olduktan sonra. Böylelikle, kadının yaşamı boyunca yolu üzerindeki büyük bir engel kalkmıştır. Kadınların ve erkeklerin toplumsal yaşamdaki farklı yerleri, kadınların daha az sayıda düşman edinmeleri gerçeğinin kesinlikle önemli faktörlerinden biridir. Psikolojik fark sosyolojik ayrılmadan kaynaklanır. Öteki belirleyici faktörler kadının daha küçük boyuttaki yapısal saldırganlık alanında aranmalıdır. Bu küçük öğe bile küçük kızın eğitimi tarafından güçlü bir biçimde bastırılmıştır. Bu ve ergenlik gelişmesinin organik değişiklikleri kadınların toplumsal girişkenliklerinin yararına işler. Bu faktörler düşmanca, imrenme uyandıran ve rekabet edici duyguların en azından ifadelerini azaltacak ve yumuşatacaktır. Dış etkilerin ve içsel dönüşümlerin bileşimi toplumsal zarifliğin ortaya çıkmasını destekleyecektir.

Bu alanda benzer bir konu hakkında konuşacak olursak: Çekicilik olarak adlandırdığımız o özel niteliğin ya da insanları mutlu etme gücünün, sözünü ettiğimiz etkiler altında gelişmiş olduğu kuşkusuzdur. Çekicilik kadınlara özgü bir özellik midir? Öyle sanıyorum. Bu izlenimin geçerliliğini sınamak için düşüncede gerçekleştirilecek bir deney önerilmiştir. Bir kadının çok çekici olduğunu söylediğimiz zaman, bu kesinlikle bir övgüdür. Aynı şeyi bir erkek için söylediğimizde, bu her zaman bir övgü niteliğinde değildir. Bu, o erkeğin çekicilikten başka bir şeyi olmadığı, hatta kadınsı bir niteliği olduğu anlamına gelebilir. (Aykırı bir görüşü not etmek amacıyla: Geçen gün bir kadın, kadınsı ve erkeksi türde çekicilik olduğunu ileri sürdü; ama şunu ekleyerek sözlerini düzeltti: "Aslında, erkeklerdekine 'manyetizma' demek gerekir.") İngiltere'nin son kralı, kızı Margaret için "o çekiciliğiyle bir istiridyenin içindeki inciyi çıkarttırabilir" demişti. Bu, kuşkusuz, prensesin kadınlığına bir övgüydü.

Aynı cinsin arasındaki düşmanlıkla ilgili olarak burada tüm söylenilenler aşağı yukarı bilinen şeylerdir. Kadınların ve erkeklerin aykırılıklarının değerlendirilmesinde bu yönde neredeyse ihmal edilmiş olan bir faktör, toplumun kadınlardaki yüceltilmiş eşcinsellik tezahürüne daha hoşgörülü davranmasıdır. Karşılaştıklarında birbirini öpen kadınları gördüğümüz zaman, bu anlatımı olduğu gibi kabul ederiz. Ama birbirini öperek karşılayan, doğal olarak Fransa'nın dışında, iki erkeği görecek olsak, biraz şaşırırdık. Yüceltilmiş şekliyle kadın eşcinselliğine karşı bu daha büyük toplumsal hoşgörü, doğal olarak, bireysel kadınların kendi cinslerinin üyelerine karşı olan tutumu yansıtır. Bu farkı, kadınların toplumsal girişkenliği, konuşmalarda kaygısızca senli benli olmalarını işaret ederek açıklamak yeterince kolaydır. Ama bu açıklama psikolojik durumu basitleştirir, savın kanıtlanmış olduğunu kabul eder.

Bir yaz günü öğleden sonra iki kadının Central Park'ta bir bankta bir şey yapmadan oturduğunu gözümüzün önünde canlandıralım. Onların sohbete başladığını görmemiz uzun zaman almayacaktır. Yaşlarının ve toplumsal konumlarının farklı olmasının neredeyse hiç önemi yoktur. Aynı durumdaki iki erkeğin bir sohbete girişmesi daha güç olacaktır. Onlar bundan tümüyle kaçınmayı bile yeğleyebilirler. İki İngiliz erkeği birbiriyle konuşmak için, sonsuza dek ya da en azından Hazreti İsa'nın dünyaya ikinci kez gelişine dek bekleyebilir.

Kadının toplumsal esnekliğine kıyasla, erkeğin bu büyük suskunluğunun sorumlusunun olumsuz bir psikolojik faktör olduğu kanısındayım. Eşcinsellik, yüceltilmiş şekillerinde bile, erkeklerde kadınlardakinden daha güçlü engellerle karşılaşır, çünkü bu, erkeği gurur duyduğu erkekliğinin yitirmesi ya da azalmasıyla tehdit eder. Bu, başka bir erkeğe boyun eğilmesi ve bununla birlikte erkeklere karşı bazı kadınsı tutumların benimsenmesi demektir. Toplumda erkeğin bu durumunun katılığı, erkekte alttan alıcı ya da kadınsı tutuma karşı uyanan büyük ölçüdeki yoğun direnişle açıklanmaktadır. Oysa, erkekler arasında bir miktar esneklik ya da uysallık olmadan hiçbir toplum var olamaz. Toplum, her şeyin her şeye karşı dövüşmesi sonucu yok olurdu.

Her yetişkin erkek boyun eğici bir role itilme olasılığı karşısında tetiktedir. Nevrozların ve psikozların incelenmesinden, aynı cinse karşı tartışmacı ya da kavgacı şekillerdeki özellikle şiddetli bir direnmenin, çoğunlukla aşırı güçlü bir biçimde bastırılmış eşcinselliğe karşı bir tepki olduğunu öğrendik. Paranoyanın semptomatolojisinde bilinçdışı eşcinsel eğilimlerin reddedilmesi, aşırı kuşkulanma ve bir erkekten ya da erkek grubundan zulüm fikirleri olarak belirir.

Genel olarak kadınlarda eşcinselliğin bilinçdışı olasılığına karşı bu denli şiddetli bir tepki görülmez. (Bu ne zaman or-

taya çıksa, öteki kadının cinsel çekiciliğinin güçlü olduğundan emin olabiliriz.) Tutumdaki bu farkın kesinlikle birkaç nedeni vardır. Sonuca götüren faktör, kadınlarda cinselliğe karşı direnmenin erkeklerdeki kadar gelişmemiş olduğudur çünkü bu onların ego duygularını, cinslerinin en iyi nitelikleri olduğunu hissettiklerinin yitirilmesiyle onları tehdit etmez. Bir kadın başka bir kadının aşk nesnesi olduğunu rahatlıkla hayal edebilir ama yine de kendisini bir kadın gibi hissedebilir. Ortalama erkek başka bir erkek tarafından cinsel olarak sevilme ve sahip olunma fantezisinden iğrenecektir çünkü bu, onun cinsel erkeklik gücünden vazgeçmesi demektir. Cinsel tutumun bu farkının analitik araştırmasında, cinsel hayaller ve gerçekler içinde gizlenmiş olan ego çıkarlarının önemini yeniden görürüz.

Pasif şekliyle erkek eşcinselliği, küçük erkek çocuğunun onunla çok gururlandığı, (kısa bir süre önce erkek cinsinin üstünlüğüne karşı öfkesini dile getiren bir kadın hastamın kullandığı terimle) "küçük aletini" yitirmesiyle bilinçdışı olarak bağlantılıdır. Kızın bu yönde hiçbir korkusu yoktur. Onun korkuları oldukça değişiktir. Duygusal farkın etkilerini tekrar tekrar gözlemleme fırsatı olan analist, küçük bir anatomik farklılık tarafından her iki cinsin abartılmış sonuçlara sürüklenmiş olduğuna yine de hayret eder.

Ah, biraz daha çok ve o ne kadar da çok
Ve biraz daha az ve ne kadar uzakta!

40. AKTARIM GÜÇLÜKLERİ

Bazı evrelerde psikanaliz bazı direnmelerin üstesinden geldikten sonra işleyen bir makineye benzer. Etkisizleştirici bu güçler arasında aktarım en anlamlı olanıdır: Yaşamın baş-

langıcında edinilmiş duygusal tutumların yinelenmesi ve analiste aktarılması. Psikanalizde aktarımın ifadelerini tanımak göreceli olarak kolaydır. Aktarım direnmesi olarak ortaya çıkan çeşitli sorunlarla uğraşmak çoğu zaman güç bir görevdir. Doğal olarak, analistin bu tezahürlere karşı aktarım ifadeleriyle tepki gösterebilmesi dışarıda tutulmuştur; bu, şefkat ya da düşmanlık, sevgi ya da küskünlük ifadeleri demektir. Analist, hastanın tutumlarını bilinçdışı içgüdülerin yeniden doğuşu ve tekrarlamalar olarak algılamalı ve onları bu şekilde yorumlamalıdır. Psikoterapide sınırdaki ve psikoz öncesi vakalarda aktarım güçlüklerinin ele alınması, psikanalizde ele alınış şeklinden farklıdır.

Her iki cinsin analitik tedavisinde direnme olarak aktarımın ortaya çıkmasına karşın, bunların semptomları aynı değildir. Burada, aktarım güçlüklerinin alışılmışın dışında ele alındığı iki olay sunulmaktadır. Her iki vakaya bundan yıllar önce Kuzey Carolina, Asheville'deki Highland Hastanesi'nde psikanalitik danışman olduğum sırada bakılmıştı. Her iki vakada da analitik psikoterapide ayakta tedavi gören hastalar vardı. İlk kadın hasta, kuşkucuydu ve kesinlikle aşağılık duygularının altında acı çekiyordu; bu özellikle böyleydi çünkü kendisine sık sık çekici olmadığı söylenmişti. Bir keresinde o, ben başka bir hastayla analitik seanstayken, beş dakika beklemek zorunda kalmıştı. Ondan önceki hasta çok güzel sarışın bir kadındı. Gecikme için özür dilememin hiçbir yararı olmamıştı. Hasta, seansına şiddetli suçlamalarla başladı çünkü ona göre, ben öteki kadını üstün tutmuştum. Terapötik saat serzenişler ve kaba sözlerle geçmişti. Eleştirinin bu doruk noktasında, kuşkulu olan soyum sopum bir yana, yalnızca "mesleğe uymayan davranışıma" ve tedavi etme yeteneğime değil, bir erkek ve koca olarak görevlerimle ilgili ciddi kuşkular ifade eden sözlerle kişiliğime de saldırıldı. Hastam, ondan çok, "o sarışın şırfıntıyla"

ilgilendiğim kanısındaydı. Seans sırasında sessiz kalmıştım ama o divandan kalktığı zaman, "sizi dinlemek her zaman hoş değil ama size bakmak her zaman hoş," dedim. Yanaklarından süzülen gözyaşlarıyla gülümseyerek orada durduğunda gerçekten çekiciydi. "Çok naziksiniz," dedi. Kısa süreli psikoterapi durumunda bu gibi iltifatlar yersiz değildir.

Aktarım direnmesinin niteliği bu vakada olduğu gibi her zaman kolaylıkla anlaşılmaz. Başka bir kadın hasta beni uzun zaman şaşırtan bir davranış özelliği gösterdi. Seans sonuna yaklaştığı zaman, onun sanki görünmez bir saati varmış gibi huzursuzlaştı. Bazen sorardı: "Saat kaç?" Arkasındaki duvarda olan saati göremiyordu. Önce, seansı uzatmayı istediğini ya da bana bir şeyleri söylemek için zaman kalmayacağından korktuğunu düşündüm. Ama bu izlenimin düzeltilmesi gerekiyordu çünkü onun "saat kaç" sorusu seansın sonuna doğru bir alışkanlık durumuna geldi. Bu soruyu sormadığı zaman, divandan bazen birkaç dakika önce kalkar ve hoşça kalın derdi. O zaman, gururlu kızın ona gitme zamanı olduğunu ya da sözün gelişi, gitmesi gerektiğinin söylenmesini kaldıramadığını anladım. Bu nedenle, seansı kendisinin bitirmesini yeğliyordu. Bir keresinde yeniden saatin kaç olduğunu sorduğu zaman, "sizinle saat arasında bir fark var," dedim. "Saat bana zamanı anımsatıyor ve siz bana onu unutturuyorsunuz." Bu arada, bu iltifat onun seansı kendisinin bitirmesi alışkanlığını değiştirmedi ama bunun daha önemli duygusal bir etkisi olduğundan eminim.

Aktarım direnmesiyle uğraşma psikanalitik tekniğin en ince işlemine girer. Burada analistin hiç alışılmamış bir durumla karşı karşıya kaldığı bellidir. Bir kadının analiste duyduğu aşkın, aktarımı onun tedavisinde ciddi bir direniş durumuna getirdiğini, özgür çağrışımların yolunu tıkadığını ve uzun sessizliklere yol açtığını varsayalım. Analist bu gizem-

li direnişi yorumlamalıdır. Analist o kadına, müşterek çalışmayı önleyenin kadının ona âşık olması gerçeği olduğunu söylemelidir. Teknisyen olarak bir kızı çalıştıran, kızın da çok iyi çalıştığı ama artık işinde verimli olmadığı bir diş doktorunu düşününüz. Diş doktoru ona, çalışmasındaki ani değişikliğin onun kendisine âşık olması gerçeğinden kaynaklandığını söylemelidir. Toplumsal bir bakış açısından, bu mümkün olamazdı ve doktor böyle davransaydı incelik göstermemiş olurdu. Eğer böyle bir durum düşünülebilseydi, şu etki istenmişse, durum çok daha olanaksızlaşırdı: Kızın duygularının içine bir bakış, onun bunların üstesinden gelmesine yardımcı olur, bu açıklama onun duygularını incitmez ve bir teknisyen olarak verimini artırırdı. Ne var ki analist böyle bir görevle karşı karşıyadır. O, böylesine olanaksız bir durumu mümkün kılmalıdır. Doktorun hastaya, onun duygusunun gerçek aşk olmadığını, bir zamanlar babasına ya da bir erkek kardeşine ait bir duygu olduğunu ve çocukluk dönemindeki bu figürlerden şimdi bunun kendisine aktarıldığını açıklaması ona pek yardımcı olmaz.

Böyle bir açıklamanın ya da yorumlamanın zamanlaması belli ki önemlidir ama bu işleme yaklaşım zaten büyük bir sorundur. Sakıngan davranma olasılığı hemen hemen yok gibidir. Sözünü sakınmamak gerekir ama içinde bu fikrin kullanıldığı tümce değişik bir biçimde formüle edilmelidir. Örneğin, "bana âşık oldunuz," yerine, "bana âşık olmaya çalışıyorsunuz" denilmesi yeğlenebilir. Bu yalnızca kadının gururunu incitmemekle kalmaz, psikolojik olarak da daha doğrudur. Aksi takdirde, aktarım neden bir direnme şeklini almış olsun?

Aktarım direnmesinin üstesinden gelmekte dolaysız yorumlama yönteminin en iyisi olduğunu daha önce söyledim. Böyle olmakla birlikte istisnalar vardır. Bazı duyarlı durumlar ve hastanın özellikleri, analitik tedavi sırasındaki

bazı belirgin nitelikler, analistin açıkça anlaşılmamış karşı aktarımının evreleri daha ustaca ya da dolaylı bir yaklaşım gerektirecektir.

Aşağıda, kesinlikle analistin kişisel faktörlerince belirlenmiş, böyle olağandışı bir tekniğe ilişkin bir olay sunulmuştur. Yıllar önce, duygusal sorunları onun toplumsal yaşamını tehdit eden genç bir kızı tedavi ettim. İlk haftalarda analitik seanslar sakindi. Hasta, çocukluk döneminin deneyimlerini ve yaşamının o yıllarındaki anılarını yeniden yaşadı. Kendisinin zeki ve işbirlikçi olduğunu kanıtladı. Belirli bir noktada onun davranışı köklü bir değişime uğradı. Bana karşı küçümseyici oldu, söylediğim her şeyi acı bir dille eleştirdi, konuşma, hareket etme vs. şeklimin gülünç taklidini yaptı. Onun tüm ilgisi beni değersizleştirmeye ve küçümsemeye yönelmişti. Analitik seanslara onun acımasız alaya alışı egemen olmuştu. (Bir örnek olarak: "Beyniniz oldukça yeni herhalde. Onu hiç kullanmıyorsunuz.")

Güven duyan ve benimle çalışmak isteyen kızın davranışındaki bu değişiklik beni şaşırtmıştı. O zamana kadar bana söylediği ve benim yaptığım birkaç yorumlamadaki hiçbir şey bu değişikliğin nedeni olamazdı. Birkaç analitik seans sırasında hastanın tutumu göze batıcıydı ve ben bunu kendime açıklayamamıştım. Bu nedenle, çoğu zaman, sessiz kaldım.

Hastamın davranışındaki değişikliğin ne demek olduğunu anlamama, gelişimin bilinçdışı yollarını burada irdelemek çekici olurdu. Ama böyle bir irdeleme analitik tekniğin bilinçdışı belirleyicilerinin sorunu alanına aittir ve bizi belirli sorudan çok uzağa götürür. Beni yine, eleştirileriyle çamaşır sıkma merdanelerinin arasından geçiren hastayı dinlerken, aklıma "Booth Tarkington'un adı, bu Amerikalı yazarın bir kitabı ve kitabın görselleri geldi. Önce kitabın adını anımsayamadım. (Bunu unutmuş olmam kesinlikle rastlantısal

değildi: Kitabın adı *The Fascinating Stranger* 'Büyüleyici Yabancı'dır.

Özçözümleme yolunu izlemek yerine, hastaya ne söylediğimi bildireceğim ve onun son eleştirici yorumunun arkasından gelen rahatsızlık veren sessizliği bozacağım. Söylediğimin onun eleştirisiyle bir bağlantısı yoktu ve ona bir öykü anlatıyormuşum gibi senli benli bir biçimde söylenmişti: "Ben genç bir adamken çağdaş Amerikan edebiyatı diye bir şeyin olduğunu bilmiyordum. Bir keresinde, Viyana'da ikinci el kitaplar satan bir kitapçıda, rastlantı eseri Booth Tarkington'un bir kitabını satın aldım. Bu, kısa öykülerin bir derlemesiydi. Bazı argo deyimleri anlamakta biraz güçlük çektiğimi hâlâ anımsıyorum. Öykülerden birini özellikle beğendim. Bunun adı "Kadınların Davranış Biçimleri"ydi. Konu çok basittir: Amerika'da bir Orta Batı kentinde karşılıklı evlerde yaşayan ve üniversiteyi bitirmiş iki genç vardır. Genç adam genç kıza acemice ve çekinerek kur yapar. Kız, ona doğdukları kentten ne kadar nefret ettiğini söyler, kenti "bir kültür çölü, tümüyle yavan" bulur. Genç adam dahil, orada yaşayan herkes ve oranın havası boğucudur. Oradaki tek kişiyle bile ortak bir şeyi olmadığını, o insanlar gibi düşünmediğini, hatta aynı dili konuşmadığını söyler. Genç adamın kur yapışına alaycı bir tepki gösterir ve aklıyla yapmaya değer hiçbir şey yapmadığı için onu azarlar. Daha sonra genç adam üzüntü içinde kendi evinin avlusuna yürür, bu reddedilişten çok etkilenmiş bir durumda, ceviz ağacının altındaki sepet işi bir sandalyeye oturur. Avluda, aralarında genç adamın küçük kız kardeşi Daisy'nin de olduğu çok afacan yarım düzine kadar çocuk vardır. Sekiz yaşlarındaki kız ve erkek çocukları itişip kakışarak gürültülü oyunlar oynarlar. Güzel ve zarif küçük bir kız olan Elsie hakem seçilmiştir. Bu çocuk, tüm öteki çocuklar tarafından ona şamar atılmasına mahkûm edilmiş bir erkek çocuğuna karşı

özellikle serttir. Buna mahkûm olan Lawrence, mesafeli duran küçük Elsie'ye kararı gözden geçirmesi için başvurduğu sırada, aşırı hareketli ve bağrışan küçük kalabalık genç adamı hayallerinden uyandırır. Lawrence, oynanacak oyunun seçimini Elsie'ye bırakmıştır, konuşması ve hareketleri onun Elsie'ye olan hayranlığını açıkça göstermektedir. Çocuklar başıboş bir kalabalık durumuna gelirler. Onların keskin ve tiz sesleri, genç adamın o genç kızın çevresinde dönen düşüncelerini engeller. "Öteki çocuklar gittikten sonra, genç adam bir karahindibayı çiğnemekte olan küçük kız kardeşine döner. Kız kardeşinin, çocukların oyunlarını seyrettiği sırada onun kafasını karıştıran bir şeye biraz ışık tutmasını umar. Elsie'ye karşı çok nazik olan ve onun çok beğenen zavallı Lawrence'a neden bu kadar huysuzluk yapıyordur? Elsie neden ilk fırsatta çocukların hepsini onun üstüne saldırtmıştı? Daisy, aklına ilk geleni söylüyormuşçasına, 'Elsie Lawrence'ı kentteki bütün çocuklardan daha çok beğenir,' dedi. Sonra, kara hindibanın bazı taç yapraklarını yutarak ekledi, 'ona çok kötü davranıyor.' Genç adam düşünceli düşünceli küçük kız kardeşine baktı, sonra boş bakan gözleri Muriel adlı kızın evin penceresine doğru ağır ağır yukarı kalktı, 'o da öyle,' dedi."

Benim karşı aktarımımı açığa vuran bu türdeki dolaylı bir yorumlamaya karşı çok eleştiriciyim ama söz konusu bağlamın konusu bu değildir. Hastam kısa bir süre hiçbir şey söylemedi, sonra gülümsedi. Sonra, Booth Tarkington'un çok modası geçmiş ve benim yazın zevkimin yürekler acısı olduğuyla ilgili bir şeyler söyledi. Seans bu havada sona erdi ama hastamın yorumlarının bir savunma niteliğinde olduğu belliydi. Bir sonraki seans için geldiği zaman yeniden "iyi bir hasta", dostça davranışlı ve katılımcı olmuştu. Şimdilik aktarım direnmesinin üstesinden gelinmiş olduğu görünümü vardı. Aktarım direnmesi çok sonra geri geldi ama "üstünde

çalışıldı" ve analiz çok tatmin edici bir şekilde sonuçlandırıldı. Öykünün iletilmesi etkili olmuştu ve bu, analizin erken bir evresinde zaman kazandırmıştı.

Az önce sözü edilen tartışma, öğrencilerimin benimle birlikte aktarım ve direnmeyle uğraşma tekniklerini gözden geçirdikleri seminerin bir bölümüydü. Burada bu teknik sorunların ele alınmasını belki de bir öğrencinin sorduğu soru haklı çıkarabilir. Öğrenci, bu vakalarda ana hatlarını çizdiğim buna benzer bir tekniğin erkek hastaların analizinde kullanılıp kullanılmayacağını sordu. "Hiçbir erkek, Asheville'deki kız gibi bir iltifat sözüyle yatıştırılamaz ve hiçbir erkek öykümdeki kinayeyi takdir edemez." dedi. Bunun böyle olabilmesine karşın, kadınların ve erkeklerin durumlarında aktarım direnmesi tekniğinin farklı olması gerektiği kesindir. Bu, onun temel ilkesinden vazgeçmeden, her iki cins için esnek olmalıdır.

41. ONLARIN DİNLERİ

Hem düşünce hem de gözlem kadınların ve erkeklerin Tanrıya karşı tutumlarının çok farklı olduğu kararına varmıştır. Daha önce belirttiğim gibi, ölümsüzlük fikrinin bir kadın tarafından düşünülmüş olduğuna inanmıyorum. Kadının bu kavrama gereksinimi yoktur çünkü o varlığını çocuklarında sürdürür. "Ötesi" fikri onun düşünce şekli için gerekli değildir. Kadının cenneti de cehennemi de bu dünyaya aittir. Bedensiz melekleri ancak yaratıcı olan ya da daha doğrusu, gerçekçi olmayan veya mantıksız olan erkekler düşünebilirdi. Kadınlar için bedensiz bir varlık bir melek olamayacağına göre, bu fikrin kendisi onlar için bir çelişkidir. Kadına göre, kanlı canlı çok gerçek yaratıklar erkeklerin bu yaratılmış kavramının yerini alır. Doğal olarak, kadınlar er-

keklerinin dinsel inançlarını ve annelerinin onlara aktardıkları gelenekleri kabul etmişler ve onaylamışlardır. Daha sonra onlar erkeklerinden daha inançlı dindarlar olmuşlardır. Ama onlara ait olan bu içgüdüsel kesinlikle birlikte, ölümlülere bağışlanan tek sürekli yaşamın torunlarında olduğunu içlerinin derinliğinde bilirler.

Erkeklerdeki ve kadınlardaki farklı dinsel inanç ve kendini adama niteliği onların Tanrıyla, Hazreti İsa'yla ve Meryem Ana'yla olan ilişkilerinde gözlemlenebilir. Kadınların Hazreti İsa'nın annesine olan güvenleri tamdır; o bir kadındır ve kadınların ne hissettiğini bilir. O, erkeklerin anlayamayacakları duaları gerçekleştirir. Hazreti İsa kutsal evlattır ve rahibeler fantezilerinde kendilerini onun gelini olarak görürler. Hayallerinde giysilerini gelin giysisi gibi görebilirler. Onların Tanrı babayla olan ilişkileri yüceltilmiş imajı Tanrı figüründe yaşamayı sürdüren babalarına karşı olan duygusal tutumlarına göre şekillenmiştir. Bu imajın kız ve erkek çocuklar için farklı olduğu açıktır. Kızların gelişmesinde babalarına karşı başkaldırma ya da meydan okuma evresi yoktur ya da bu çok kısa sürelidir.

Yoğun suçluluk duygularına karşı tepkiler ve ivedi özür dileme gereksinimi kadınlarda erkekler kadar gelişmiş değildir. Daha az sayıda kadın din kurbanı vardır ve kadınlar dinsel zihnin kendi kendine işkence etmesine neredeyse yabancıdırlar. Öteki yönden, kadınlar Tanrı ya da kutsal şeyler hakkında o kadar çok kötü konuşmazlar, Tanrıya ve onun emirlerine karşı sözlü ya da zihinsel olarak başkaldırmazlar. Luther, onu baştan çıkarmaya çalışan şeytana mürekkep şişesini fırlattı. Saint Teresa otobiyografisinde, yaklaşık dört yüzyıl kadar önce şeytan ona göründüğü zaman, şeytanın kendi kendisine ne yapması gerektiğini belirtmek için baş parmağını iki parmağının arasına soktuğunu yazar. Bu, kesinlikle bayağılık olarak düşünülmemişti. Azize za-

manının geleneklerine uymuştu ve bu hareketin onun bilinçli düşüncelerinde belki de cinsel bir yan anlamı bile yoktu. İspanyol azizenin dinselliğinin cinsel niteliğinin farkında olması kuşkuludur. William James'e göre, bu, saygısızlık etmeden söylemek gerekirse, inanç sahibiyle tanrısal varlığın arasındaki sonsuz bir cinsel sevgi flörtü görünümündeydi.

Kadınların zihinlerinin tutucu eğiliminin ifadesi olarak dinsel ayinler yapmaları onlar için doğaldır. Kadınların dinlerinde boş inançları canlı tutmaya daha yatkın oldukları gerçeği de aynı eğilim içinde işler; evet, hatta her ikisini, sanki dinin ön evrelerinin daha ilerlemiş inanç şekilleriyle birlikte yan yana var olmaya hakkı varmış gibi, bunları birleştirmek eğilimi vardır. Acil bir durumda işe yarabilecek bir şeyi fırlatıp atmak bir kadın için güçtür.

Kadınlar için kiliseye gitmek erkeklerden daha çok içsel olan bir zorunluluktur; bu yalnızca dinsel değil, toplumsal bir gereksinimdir de. Tanrı onların kalbinde ne olduğunu görür, ama iyi giyimliyken de ona görünmek önemlidir. Dinsel törene gitmek kişinin zihin huzuru için gereklidir. Bu amaç, kadınların imrenmesini ve erkeklerin arzusunu uyandırması, kişinin girişiyle başkalarının zihin huzurunu bozabilmesine, bozması gerektiğine ilişkin yan ürünü dışlamamalıdır. Anatole France'ın *Penguen Adaları* romanında güzel Clarence, dinsel törene annesiyle birlikte gider ve uzun bir süre dizleri üzerinde durur, çünkü "dua duruşu bakireler için doğaldır ve bedenin hatlarını yararlı bir biçimde sergiler."

Kadınların, imajı bilinçdışı olarak bir yüce baba-temsilci figürü şeklinde algılanan Tanrıya karşı olan değişik tutumuna dönelim. Hepimizin içinde onu bilmeden diktiğimiz ebeveynlerimizin gözle görünmez anıtı, erkeklerde olduğu gibi kadınların günlük yaşamında tehdit edici bir biçimde yük-

seklere tırmanmaz. Bu figürlerin yüzlerinde, erkeklerin hayalindeki gibi korkutucu ve dehşete düşürücü bir ifade yoktur. Kız çocuğu babasından erkek çocuğunun korktuğundan daha az korkar. Kız çocuğu aynı zamanda babasının otoritesine karşı çıkmaya daha az yatkındır ve istediklerini elde etmek için açıkça söz dinlemezlik ve meydan okumadan başka yollar olduğunu erkenden öğrenir. Kız çocuğu, bu tutumun bir kalıntısı ve istediğini elde etmek için babasıyla doğrudan yüzleşmeden ondan sıyrılmanın bir olasılığı olarak, Tanrının da ona erkeklerden daha hoşgörülü ve göz yumucu olacağına inancını sürdürür. Babasının üstündeki tılsımının gücünü erkek fark eder. Erişkin bir kadın olarak bu büyünün birazının Tanrının iradesini yumuşatacağını ya da eğeceğine inanır; ve mucizeler hiç bitmeyecekmiş gibi, onun duaları çoğu zaman kabul olur. Kadınlardaki bu gizli inanç erkeklerin üstünde etkisini bırakmış ve onların ("Kadın ne isterse, Tanrı da onu ister") sözünü icat etmelerine neden olmuş olmalıdır.

42. KADINLAR NÜKTECİ MİDİR?

Bir grup sosyolog, psikiyatr ve psikolog olarak, kadınların nükteci olup olmadıkları tartışmasına nasıl sürüklendiğimizi artık anımsamıyorum. İçimizden birinin rasgele bir söylemi bizi konunun dışına itti ve bu söylem o sohbetimizin merkezi oldu. Freud'un akıl üzerine kitabında yaptığı gibi, aklı ve mizahı birbirinden ayırt etmemiz gerektiğine karar verene dek, tartışmada oldukça karışıklık vardı. Buna karar verdikten sonra, kadın aklının erkeğinkine eşit olduğunu kanıtlamak için nükteci kadınlardan örnekler verildi.

Oradaki katılımcı hanımlardan biri, Shakespeare'in komedilerindeki eski hazırcevaplık ustası birçok kadın figü-

rünü bize hatırlattı. Dorothy Parker'ın, Tess Schlesinger'in ve daha birkaçının adı geçti. XV. Louis'nin sarayındaki, nükteli sözleriyle ünlü kadınlardan söz edildi. Viyanalı bir psikolog, Schnitzler'in *Büyük Ülke* adlı oyunundan bir sahneyi anımsadı; bu sahnede bir kadın hiç utanmadan çok genç bir kızla flört etmesinden ötürü âşığını suçlar. Erkek, böyle bir kuşkunun gülünç olduğunu söyler: "Dizlerimin üzerinde hoplattığım bir kız." Yanıt, "bu hiçbir şey kanıtlamaz"dır. "O pozisyonda her kadından iş çıkar." Başka birisi, geçen gün kendisi ve karısı bir akşam yemeği davetine çok erken gittiklerinde ev sahibesinin henüz evde olmadığını gördüklerini anlattı. Ev sahibesi birkaç dakika sonra geldi, özür diledi, kokteylleri getirmek için dışarı fırladı ve onları konuklarına ikram etti. Kısa bir süre sonra onun kadın arkadaşlarından biri, "burası sıcak Mildred ve senin yeni kürkünü hayran hayran seyretmek için yeterince fırsatımız oldu, şimdi onu çıkarabilirsin," dedi. Bunun ve alıntısı yapılan birkaç başka söylemin nükteli olmaktan çok sinsice olduğuna karar verdik. Ama bir yaz tatili otelinde partilerin ve etkinliklerin merkezi olan genç ve yakışıklı bir avukatla ilgili şu olaydaki nüktenin kalitesini kabul etmek zorunda kaldık. Avukat, haftada bir gün şu ya da bu nedenden ötürü kentte kalması gereken karısını güya görmek için otomobille New York'a gidiyordu. Bir gün önce, genç hanımlardan birisi ona en masum şekilde sordu: "Söyler misiniz bana, Bay Harding, karınız evli mi?" Kadının haklı kuşkusunu nükteli bir biçimde ifade edişine epeyce güldük. Hepimiz, kadınların erkeklerden daha nükteci olabilecekleri ama bilinmeyen bazı güdülerden ötürü bunu yeğlemedikleri konusunda anlaştık. Dorothy Parker'ın ve adı geçen öteki yazarların kuralı onaylayan istisnalar olduğu kabul edildi.

Kadınları nükteci olmaktan alıkoyan güdüler nelerdir? Bu soruyu yanıtlamaya çalışırken, kadınların farkında olmadan nükteci oldukları iki olayı anımsadım. Her iki olay da benim psikanaliz mesleğimden alınmıştır. Biri, teyzesi hakkında konuşan ve onu şu sözlerle nitelendiren genç bir kızla ilgilidir: "O gerçek bir hanımefendidir. Yaşamı boyunca hiçbir zaman tek dürüst bir sözcük söylememiştir." Bu, oldukça kendiliğinden söylenmişti ve komik olarak tasarlanmamıştı; ama cümle, sanki Oscar Wilde tarafından söylenilmiş gibi geliyordu. Başka bir genç kız, eleştirmekte olduğu arkadaşlarını anlatıyordu: Mary dedikoducuydu, Jane gösteriş meraklısıydı, Ann'in çok sayıda erkek arkadaşı vardı ve Dorothy hem huysuz hem de kıskançtı. Genç kız sıralamasını şu sözlerle bitirdi: "En iyi arkadaşlarımdan hiçbirini beğenmiyorum." Her iki olayda da konuşmacı söylediğinin nükteli oluşunun farkında değildi ve benim gülmeme çok şaşırmıştı.

Nüktenin psikolojisine mükemmel bir içgörü sağlayan bunlar gibi örneklerdir çünkü istenilmeden yapılan nükteye yol açan bilinçdışı güdüleri açığa vururlar. Psikanalitik seanslardaki özgür ve kısıtlanmamış konuşma atmosferi, bu gibi nükte üretimlerini destekler ve kolaylaştırır.

Psikanaliz, nükteden aldığımız zevkin iki kat olduğunu ileri sürer: Sözlü şekilden alınan zevk ve birden anladığımız nüktenin gizlenmiş olan anlamı. Nükteli biçim bir ödül, bir yem ya da büyü olarak işler ve başka türlü kabul etmeyeceğimiz ifadeleri bize kabul ettirir, hatta onları hoşlukla karşılatır. Nükte, evlilik veya din ve benzerleri gibi toplumsal kurumlar üzerine gizli bir saldırıdır. Eğer bu saldırılar ciddi ve nükteli olmayan bir şekilde ifade edilseydi onlardan hoşlanmazdık. Belki de onlardan iğrenirdik. Onlar bizde çelişki uyandırırlardı ya da ifade edilen eleştirinin kabalığına ya da acımasızlığına karşı itiraz etmemiz gerektiğini hissetmemize

neden olurlardı. Saygı duyduğumuz kişilerin zayıflıkları, geçerli kabul ettiğimiz toplumsal kurumların yanlışlıkları ve kusurları nüktede acımasızca sergilenir. Bir an için engellemenin yükü kalkar ve huşu, insaf ya da saygı duygularına son verilir. Nüktedeki özel zevk büyük saygı gösterdiğimiz engellerin birden yarılmasından kaynaklanır. Nükte kadınların ve erkeklerin zaaflarını ve başarısızlıklarını, insanlığın kusurlarını ve toplumsal kurumların eksikliklerini açığa vurur. Nükte, yapılış şekliyle onları saldırılara gülmeye, aksi takdirde onaylamayacağımız bu saldırıları onaylamaya bizi teşvik eder. Başka bir grup nükte cinsel eğilimlerin göreceli olarak gizlenmiş bir ifadesi, toplumsal geleneklere ya da ahlak kurallarına sözlü bir saldırı ve toplumsal ikiyüzlülüklerin ve yalanların açığa vurulmasıdır.

Nükte üretiminin bilinçdışı önermeleri, buna benzer içgörüler, ortalama kadının neden nadiren nükteli olduğunun anlaşılmasını kolaylaştırır. Gelenek ve eğitim kadına saldırganca ve düşmanca eğilimleri denetim altında tutmayı öğretmiştir. Davranış inceliği ve zevk kadının insanlara ve kabul görmüş toplumsal kurumlara saldırmasına engel olur. Kadınlar toplumumuzun onlara zorla kabul ettirdiği davranış kalıpları tarafından saldırganlık ifadelerinden vazgeçirilmişlerdir. Kadınların yaradılışlarında yıkıcı ve saldırgan eğilimler olmasına karşın, bunlar erkek şiddetine ulaşamaz. Başkalarının zayıflıklarını açığa vuran ve sergileyen nükte üretiminin, kadınların toplum görevleriyle, hoşnut etme amaçlarıyla çatışmaya sokma eğiliminde olmasından kuşku duyulmamalıdır. Nükteli olmak demek düşman kazanmak demektir.

Kadınların kendi cinsel ilgilerini açığa vuracak ve başka kişilere cinsel olarak sergileyecek açık saçık öykülere ve nüktelere neden kendilerini kaptırmayacakları bellidir. Kendisini kaba bir nükteci olarak gören ve açık saçık şakalar yapan

bir kadın erkeklere çekici gelmeyecektir. Cinsel konularda kahkaha ve hoppalık, kadınları romantik bir ışıkta görmek isteyen erkeğin arzusunu kaçırır. Erkekler kadınlarda bir miktar salon nüktesinden hoşlanabilirler ama yatak odası ve tuvalet alanlarına yaklaştığı zaman bunu sevmezler. Bir kızı beğenen genç bir adam bir keresinde onu bir partiye götürür ve kız orada biraz fazla içer. Genç adam, ertesi günkü psikanalitik seansında, onun kafasını karıştıran bazı uygunsuz öykülere kızın yüksek sesle güldüğünü ve bu tepkiye oldukça şaşırmış olduğunu bana anlattı. "Gerçekten de o böyle şeyleri seviyor mu?" Daha sonra, kız ona cinsel yönden uygunsuz bir öykü anlattığı zaman, sanki kız herkesin içinde soyunmuş gibi, ondan iğrendi. Geçen gün New York sosyetesinden bir kadın şu sözlerle bir gece kulübündeki bir partide ne kadar çok eğlenmiş olduğunu söyledi: *"Şapkam başımdan uçmadan hiç bu kadar eğlenmemiştim."* Oradaki erkekler güldüler, ama cinsel dokundurmanın onların hanımefendiye olan saygılarını artırdığı kuşkuludur.

Bugünlerde bile böyle palavradan bir cesaretin erkeklerin üstünde ayıltıcı bir etkisi vardır çünkü bu onların kadınlardan beklediği toplumsal nezaket fikirlerine ters düşer. Açık saçık bir fıkra anlatıldığı zaman bir kadından gelen belli nitelikteki bir kahkahayı erkeklerin "yakışıksız" olarak algılamaları ilginçtir. Bu tepkiyi iyi anlayabiliyoruz. Kadınların önünde anlatılan açık saçık fıkralar cinsel saldırının bir ikamesi, kaba cinsel yapıdaki sözlü bir saldırganlıktır. Demek ki bu fıkralara yüksek sesle gülen bir kadın onları onaylıyor ve sergilemekten hoşlanıyordur.

Kadınlar tarafından nükte üretilmesini önleyen başka bir faktör daha vardır; bu, toplumsal tepkidir. Erkekler kaba ve nükteli yanıtlardan hoşlanabilmelerine karşın, nükteci kadınları o ölçüde çekici bulmazlar. Keskin bir zekâsı olan kadınları arzulamazlar, çünkü kadınlarda saldırganlı-

ğı sevmezler. Doğanın ve toplumun kadınların nükte, taşlama ve dokunaklı söz alanlarını erkeklere bırakmaları için onlara baskı yaptığı görünümü vardır. Ya kadınların kendileri? Onlar açık saçık fıkralar anlatma alışkanlığı olan öteki kadınları bayağı bulurlar ve sanki onların saldırılarından neredeyse korkuyorlarmış gibi, başkalarını eleştirmeleri zekâlarının keskinliğiyle belirlenmiş o kadınlardan sakınırlar. Bu türdeki nükteye kendilerini kaptıran kadınlara onların tümüyle başka bir kedi soyu olduğu gözüyle bakarlar.

43. SİNSİ

Kadınların hakkında tüm erkeklerin önyargılı fikirleri vardır; bunlar doğal varsayımlardır. Tekil bir vaka bunlara ters düştüğü zaman, birden her şey yerinden oynamış gibi gelir. Bu nedenle, her kadının dikiş dikebildiğini ya da yemek pişirebildiğini varsayarız ya da bunu böyle kabul ederiz. Bu, kadından bunu her gün ya da hatta ara sıra yapmasını beklediğimiz anlamına gelmez; ama bu, gerektiğinde ondan bunu yapabilmesini bekleriz demektir. Dikiş dikme ya da yemek pişirme yeteneğinin üçüncül bir cinsel nitelik olduğunu pratik olarak kanıtlayan hiçbir şey olmamasına karşın, bir kadının düğme dikebilmesini ya da yumurta pişirebilmesini bekleriz. Bir kadın bu işleri yapamadığını itiraf etse, ona sanki bende bir göğüsün izi bile yok demiş gibi, bir ucube gözüyle bakarız.

Anlamı açık olan bu varsayımlar kadınların sinsi olabilecekleri inancıyla ilişkilidir. Her kadın her zaman sinsi değildir ama gerekirse sinsi olabilir. Tanıdığım kadınların çoğu nazik ve yumuşak başlı yaratıklardır ama sezgisel olarak, duygusal bir acil durumda onların her birinin sinsi ola-

bileceğini biliyorum. Sinsi olamayan kadınların kişiliklerinde hatta düşüncelerinde bile garip ya da doğal olmayan bir şey vardır.

Bu, doğayla ilgili temel erekselci yaklaşımımızla çatışıyor gibidir. Bu neredeyse, birisinin bazı kedilerin pençelerinin olduğunu ama tırmalayamadıklarını ileri sürmesine benzer. Analitik çalışmamda sinsi olma yeteneğinden yoksun bazı kadınlarla karşılaştım. Bunlar ya duygusal olarak sapkın, mazoşistik, eşcinsel ya da nevrotik, hatta psikoz öncesi konumdaydılar. Analiz sırasında gözlemlediğim genç bir kadın, en az derecede bile sinsi olabilme yeteneğini göstermedi. Hastanın, başlangıçta bu özellikle bağdaştırmadığım başka bir ruhsal özelliği vardı: Gördüğü, yalnızca duyduğu en küçük bir mutsuzluğa ya da perişanlığa ağlıyordu. Yere düşerek dizini inciten komşunun çocuğuna ağlıyordu, Çin'in bir bölgesindeki açlık hakkında bir yazıyı okuduğu zaman ağlıyordu. Daha sonraki analitik seanslarda, onlu yaşlardayken o ve başka bir genç kız, kendilerini işitilmemiş zalimlik hayallerine kaptırdıklarını anımsadıkları zaman şaşırmamıştım. İki genç kız, ortak fantezilerinde, akrabalarına ve arkadaşlarına en korkunç ve ince düşünülmüş işkenceleri uyguladıklarını hayal etmekten bıkmazmış. Hastamın tüm acı çeken yaratıklar için aşırı acıma ve merhamet duygusunda, gaddarca dürtülere karşı duygusal bir tepki oluşumunun tüm özellikleri vardı.

Bir erkek orada olduğu zaman kadınlar birbirlerine karşı sinsileşebilirler ve erkek hiçbir şekilde bunun farkında olmayabilir. O, bir kadının ötekine söylediğini duyar, söylenilen sözcükleri anlar ama onların ikinci anlamını kavrayamaz. Oysa, bu gizli bir dil değildir. Kullanılan sözcükler, sıradan bir konuşmadaki günlük sözcüklerdir. Orada gizlenmiş bir anlam vardır ve en iyi casus romanlarındaki gibi, bu öteki kadın tarafından anlaşılmaktadır. Daha sonra bu bir erkeğe

açıklandığı zaman, erkek şaşırır. Adam akşam yemekli bir toplantıda olduğu sırada, karısının kadın arkadaşlarından birisi karısına, "biliyor musun Anne, bu giysinin içinde seni her zaman çok beğenirim," dedi. İltifatın bir eleştiri içerdiğinden adamın zerrece haberi yoktu; ayrıca, karısının o akşamki daveti fırsat bilip, ona yeni bir giysi satın almayı istememiş olmasından ötürü neden serzenişte bulunduğunu da önce anlamamıştı.

Kadınların başkalarının ve ayrıca kendilerinin sinsi söylemlerini neden tartışmadıklarını ve çoğunlukla bunları alıntıladıklarını düşünebilir insan. Belki de bu, kadınlar kendi aralarında konuştukları zaman bu söylemlerin olağandışı bir şey değil de onların günlük konuşmalarının bir parçası olması gerçeğiyle açıklanabilir.

Erkekler bu sinsice söylemlere değişik şekillerde tepki gösterirler: Onlar bu söylemlere ya sinirlenirler ya onlardan usanmışlardır ya da onlara hayret ederler veya sevinirler. Oysa erkekler (düşüncelerindeki) bu gerçek ve potansiyel sinsiliği incelemelidirler çünkü bunlar kadınların üçüncü sıradaki cinsel niteliklerine aittir.

Kadınlar, sinsice söylemler ifade edilir edilmez onları hemen anlamakla kalmaz, neredeyse her zaman onlara uygun bir yanıt verebilirler. Doğal olarak istisnalar vardır. İşte bunlardan biri: Bundan bir süre önce, bir akşam yemeği toplantısında genç bir kadının yanına oturtulmuştum. Daha yaşlıca bir kadın masamızın yanından geçti ve iyilik dolu bir gülümsemeyle, "bu akşam çok güzel görünüyorsunuz Muriel, neredeyse sizi tanıyamadım," dedi. Masa komşum güzeldi ama ona baktığım anda yüzünde neredeyse taş gibi bir ifade vardı. Hiçbir yanıt gelmedi. O zamandan sonra, pek çok kadına bu söyleme uygun yanıtın ne olduğunu sordum. Hiçbiri zekice ya da nazik olan bir yanıt düşünemedi.

Sinsi olma, kuşkusuz, edinilmiş bir yetenektir. Kadının varlığı mücadelesinde bir zorunluluk durumuna gelmiştir. Ama bu edinim belki de kadınlığın bazı bünyesel etkenlerine bağlıdır.

Sinsiliğin bireysel tezahürlerinde yalnızca yaratılışla ilgili farklılıklar değil eğitimsel olanlar da göze çarpar. Kadının davranışı saldırı koşullarına bağlı bir duruma gelmiştir.

İşte benim sorum: Erkekler sinsi olabilirler mi? Erkeklere tığ ile örmek ve etek giymek kesinlikle öğretilebilir. Ama bu onlara doğal gelmez. Bir test vakasını ele alınız: Columbia Üniversitesi'ne yakın bir kafeteryada iki üniversiteli kız arasındaki konuşmanın bir bölümüne kulak misafiri olunmuştu:

İlk kız: "Bir şey soracağım, Jane hakkında ne düşünüyorsun?"
İkinci kız: "Eh! Jane çok iyi bir kızdır."
İlk kız: "Neyse, senin de onu beğenmediğine çok sevindim!"

Sorun hâlâ şudur: Bir erkeğin böyle konuşabilmesi ya da daha önemlisi, böyle düşünmesi akla gelebilir mi? Bir Shakespeare fantezisi için bile böyle düşünülemez! Eğer erkekler bunu yapmak için eğitilseydiler, bizi keman çalan maymunlar kadar afallatırlardı.

Sinsiliğin fenomenolojisinin psikoloji tarafından bile yeterince incelenmediği kanısındayım. Bazı mesleklerin kendilerine özgü dili, kendi çevrelerinin dışındaki kişiler tarafından kolaylıkla anlaşılmaz. Dilciler ve psikologlar bu terminolojileri incelediler. Acaba neden şimdiye kadar hiç kimse kadınların birbirleriyle konuşurken hâlâ kullandıkları lehçeyi henüz incelemedi? "Sinsiliğin" bir derlemesi yalnızca eğlendirici değil, erkekler için de çok eğitici olurdu. Evet, psikoloji öğrenenler için bu tür söylemlerin çoğunlukla hemen derlenmesi gerekir. Sinsice ifadelerin basit bir sözlüğü bile bir başlangıç olarak hoş karşılanacaktır.

Çoğu zaman dünyanın öteki yarısının nasıl yaşadığını bilmediğimizi söyleriz. Onların birbirleriyle nasıl iletişim kurduklarını bile bilmiyoruz. Sinsiliğin incelenmesi kadın kitle iletişiminin yalnızca küçük bir bölümüdür. Kadın dünyasının bu alanlarını anlamaya çalışırken, erkek bilinmeyen bir anakarada tek başına kalmış bir denizci kadar kayıptır.

44. ERKEKLER ve KADINLAR FARKLI DİLLER KONUŞURLAR

John P. Marquand kesinlikle ne büyük bir yazar, ne de içe işleyici psikolojik bir gözlemcidir. Ama belirli bir toplumsal sınıfın diyaloğuna kulağı duyarlı olduğundan ve onun törelerini algılayabildiğinden, Amerikan yaşamının bazı evrelerini anlatan temsilci bir yazar olarak anılabilir. Romanlarından* birindeki bir geriye dönüşte, komşu olarak büyümüş ve birkaç yıl sonra yeniden karşılaşan iki genci anlatır. Bir avukatlık şirketinde çalışan Bob Tasmin, Polly'nin artık büyük bir kız olduğunu söyler. Polly, "evet, öyleyim," der, "sanırım donuma sığamayacak kadar büyüdüm." Bob'un yanıtı bunun bir sorun olduğunu belirtir. "Kaba bir deyim, değil mi?" der Polly. "Kusura bakma. Kızlar üniversitede en ağza alınmayacak sözcükleri kullanıyorlar."

Yirmi yıl önce geçen bu küçük diyalog, şimdi üniversiteyi bitiren kızların nadiren özür dileyeceklerini ya da o deyimi kaba bulacaklarını aklımıza getirirdi. Bugünlerde çok daha "kaba sözcükler" kullanılıyor. Oysa, donun kadınlar tarafından "ağza alınmayacak" olarak kabul edildiğini hâlâ anımsayan kadınlar ve erkekler vardır. Marquand'ın öyküsündeki Polly Fulton hiç duraksamadan bu teklifsiz konuşma dili deyimini kullanır, ama tam o sırada onun kabalığının

* B.F.'nin Kızı.

farkına varır. Bu deyimden kaçınılamaz ama genç bir adamla konuşurken ondan kaçınılması gerektiğinin bilinçli bir kalıntısı vardır. Bu ilerlemiş çağda iyi yetişmiş genç kızları ve genç erkekleri dinlerken, insan bu gibi duyguların tümüyle kaybolup kaybolmadığını ya da böyle bir ayrımsamanın izlerinin yeni kuşak tarafından iyi gizlenip gizlenmediğini ve bilinçli olarak yadsınıp yadsınmadığını düşünebilir. Üniversiteden eve dönen bir genç kız, ayıp sözler kullanmaması konusunda babası tarafından sık sık sert bir dille uyarılmıştı. O, yeniden "bok" dediği zaman, özür diledi: "Pardon, kız arkadaşlarla konuşuyorum sandım."

Polly Fulton, erkeklerin sık kullandıkları teklifsiz konuşma dilinin bir deyimini kullandı. Erkeklerin, insanın donuna sığamayacak kadar büyüdüğü deyiminde kesinlikle ahlaka uymayan ya da uçarı bir şey yoktur. O zaman neden özür dileniyor? Neden Polly'nin deyimi kaba buluyor? Bu, bir kadın tarafından ağza alınan don sözcüğünün bu niteliği kazanmasından ötürü olamaz. Günlük deneyim, bu sözcüğü söyleyen kadınlarda utangaçlığın izinin bile olmadığını gösterir. Kabalığın niteliği, bir kızın bu deyimi kendisi hakkında kullanması gerçeğine bağlı olabilir miydi? Kesinlikle hayır. Örneğin, bir tiyatro oyununda Portia rolünü oynayan bir kızın, mahkeme sahnesinde kılık değiştirmiş bilgili bir avukat olarak, giymesi gereken donun, içine sığamayacak kadar büyüdüğünü söylediğini varsayalım. Bunda kaba olan bir şey yoktur. Bir kadının ötekine, evde sözü geçenin kendisi olduğunu söylediği zaman da bunu kaba bulmayız.

Düşüncede bir deney yapalım ve Polly'nin, "sanırım küloduma sığamayacak kadar büyüdüm," dediğini düşünelim. Ne gariptir ki böyle bir ifade daha kaba, hatta şehvet yüklü gelecekti. Polly'nin söylemine yüklediği nitelik, genellikle erkekler tarafından kullanılan günlük konuşma dili deyimleri-

nin, burada bunları genç bir adamla konuşan bir kızın söylemiş olması gerçeğinden doğar.

Anlama ilişkin deneyimizi sürdürerek bu durumun tersini düşündüğümüz zaman, bu gerçeğin etkisi hemen anlaşılır. Uzun zamandır Tom'u görmemiş olan Polly, genç adamın uzun boyu hakkındaki hayretini ifade eder ve Tom, "sanırım donuma sığamayacak kadar büyüdüm," der. Başka bir durum daha: Tom, eski kız arkadaşına, hukuk fakültesini bitirdikten sonra Barstow ve Bryce'ın Barstow firmasına girdiğini ve bir gün oraya küçük ortak olmayı umduğunu söyler. Sonra, yukarıda geçen konuşma dili deyimini kullanır. İster bir kıza ya da erkeğe söylenilsin, hiç kimse bunu kaba bulmayacaktır. Bu tümcenin anlamının anlaşılması güç değildir.

Bu noktada, Tom'un kendisi hakkındaki ifadesiyle Polly'nin kendisiyle ilgili söyleminin aynı şeyi belirtmediğini fark ederiz. Tom'un söylediği, kendini beğenmiş ya da çok hırslı olduğunu, olabileceğinden ya da başarabileceğinden daha çoğunu yaparmış gibi gösterdiğini belirtir. Ama Polly tarafından söylenen aynı tümce, konuştuğu genç adamda çok farklı türde bağlantılar uyandırabilir. Bu, onun kızın alt bölümünü örten donu düşünmesine neden olabilir. Kızın söylediği bu tümcenin yapmacıkla, aldatmacayla ve çok yüksek hırslarla ilgisi yoktur ama Tom'un zihninde cinsel bir imaj uyandırabilir. Tümce cinsel ya da şehvetle ilgili bir nitelik kazanmıştır. Bu nedenle, genç adam ve genç kadın tarafından söylenilen aynı sözcükler, partnerin düşüncelerinde farklı bir anlam kazanır. Dinleyicide uyanan zihinsel mesajın farklılığından ötürü, her iki cins için bu sözcüklerin değişik çağrışımları vardır. Aynı tümceyi, Polly Fulton onu Bob Tasmin'e ve Bob Tasmin onu Polly Fulton'a söylediği zaman farklı şeyler ifade eder.

Marquand'ın bu pasajını okumak, bana analiz mesleğindeki bir vakada ortaya çıkan bir olayı anımsattı; bu olayda benzer bir tümcenin kullanılmasının neredeyse yıkıcı etkileri olmuş ve bu bir çiftin evlilik yaşantısının ciddi bir şekilde bozulmasına yol açmıştı. Hastam, kırklı yaşlarının sonlarında, kendisinden çok daha genç ve yakışıklı bir erkekle evlenmiş, hâlâ çekici bir duldu. Balayından hemen sonra, Ethel ilk yoğun kıskançlık duygularını ve kocasının sadakatsizliğiyle ilgili ilk kuşkularını yaşadı. Hastam, somut bir neden olmadan, adamın birkaç kadınla flört ettiğinden kuşkulandı ve kısa bir süre sonra onun bazı arkadaşlarının karılarıyla gizli gönül serüvenleri yaşadığına inandı. Ethel evde, suçsuz olan kocasını sürekli olarak sadakatsizlikle suçladığı öfke dolu olaylar çıkarttı; yeni kurulmuş olan evlilik yıkılmaya doğru gidiyor gibiydi. Hastanın psikanalitik tedavisinde, Ethel'in işkencesini çektiği patolojik kıskançlığının yalnızca genç ya da daha çekici kadınlarla kısıtlanmadığı, bazen de cinsinin daha yaşlı ve çekici olmayan üyelerini de ilgilendirdiği ortaya çıktı. Onun tutumunun paranoid niteliği, kendisini değişik karşılaştırma fikirlerinde, kocasının ve onun hayali metresinin davranışlarındaki küçük özelliklerin yanlış yorumlanması ve çarpıtılmasında gösterdi. Kıskançlığında, zararsız sözcüklerden ve hareketlerden mantıklı sonuçlar çıkarmak için keskin gözlem yapma yeteneğini kullandı ve bunları kocasının şu ya da bu kadınla cinsel ilişkiler kurmasıyla ilgili kuşkusunda ikinci derecede psikolojik kanıtlar olarak değerlendirdi. Kara kara düşünmesinin ve kocasıyla olan fırtınalı sahnelerin içine kattığı argümanlar, çoğunlukla paranoid sistem oluşumlarında karşılaşılan büyük ustalık ve doğruluktaydı. Algılaması, yüksek gözlemi ve zekâsı, ileriye sürdüğü argümanların mantığını çürütmeyi ve çıkardığı sonuçların yanlış olduğunu kanıtlamayı çok güçleştiri-

yordu. Kocasının tüm karşı çıkmaları ve yadsımaları bilinçdışı yansıtmaların dinamik gücünü zayıflatmaya yeterli olmuyor ve bu yolla o kendi gizli eşcinsel eğilimlerini kocasına aktarıyordu.

Onun psikanalitik tedavisi sırasında bir dizi olaya dayalı böyle bir argümanın bir örneği aşağıda belirtilmiştir: O ve kocası, epey zamandır tanıdıkları bir çiftin evine davet edilmişlerdi. Yemekten önce, yemekte ve sonrasında dördü de epey içtiler; Ethel hafifçe neşelendiği sırada, genç ve güzel bir kadın olan ev sahibesi sarhoş oldu, coştu, konuşkanlaştı ve sonunda sızdı. Kadının ve Ethel'in kocası kendinde olmayan ev sahibesini yatak odasına taşıdılar ve giyinik olarak yatağın üzerine bıraktılar. Birkaç dakika sonra iki adam birlikte yemek salonuna döndü. Bu olaydan birkaç gün sonra, Ethel ve kocası şık bir lokantadayken ansızın öteki çift çıkageldi. Ethel ve kocasının oturduğu masanın yanına geldiler, onları gördüler ve selam verdiler, birbirlerine birkaç şey söylediler ve başka bir grup insana katıldılar. Ethel, eve dönerken, kocasına yalnızca sözlerle değil, bedensel olarak da saldırdığı en korkunç olaylardan birini çıkardı. Bu patlamanın nedeni, doğal olarak, birkaç gün önceki davette başlayan ve Ethel kocasıyla lokantada konuşurken o geceyle ilgili olarak ev sahibesinin söylediği rasgele bir sözle şiddetlenen kıskançlığıydı. Genç kadın, içki âleminin sonunu ve sızmasını kastederek, hoppa bir edayla, "evet, geçen gün beni donumu indirmiş bir durumda yakaladınız," demişti.

Bu söz öfkeli tartışmanın merkezi oldu; Ethel, tümcenin sözcüklerini aynen alıntıladı ve onu, kocasıyla o kadın arasında cinsel ilişkiler olduğunun su götürmez bir kanıtı olarak kullandı. Ethel, eğer kocası o kadını çıplak görmemiş olsaydı, onun o sözcükleri kullanmayacağını ileri sürdü. Hasta, doğal olarak iki erkeğin öteki kadını yatağına taşıdığı zaman onun tümüyle giyinik olduğunu biliyordu. Ethel

yine de bir ya da iki dakika için bile olsa, öteki kadının âşığına kendisini çıplak gösterdiğinde ısrar etti. Aksi takdirde o, kocasını onun donunu indirmiş bir durumda yakaladığını nasıl söyleyebilirdi? Hasta tümceyi kastedilen anlama göre değil de olduğu gibi aldı ve bunu sadakatsiz kocasıyla o kadın arasındaki cinsel ilişkilerin açık bir kanıtı olarak ileri sürdü.

Ethel, psikoterapinin sonraki bir aşamasında bu noktayı teslim etmeye ve öteki kadın tarafından kullanılan deyimin, onun o sırada çıplak olduğunu kanıtlamadığını kabul etmeye hazırdı. Ama şimdi, onun gibi iyi yetişmiş bir kadının yalnızca bu konuşma dili deyimini kullanması gerçeği bile, davetten önce kocasıyla o kadın arasında cinsel ilişkiler olduğunun kanıtı olarak değerlendirilmişti. Böylelikle hasta, gerçek bir kanıtın yerine psikolojik bir kanıt koyarak kuşkucu düşünce zincirini yalnızca yüzeyde değiştirdi. Ethel şimdi, öteki kadının kendisini davette değil de belki de başka zamanlarda çıplak gösterdiğini vurguluyordu; aksi takdirde o kadın bu bayağı deyimi hiçbir zaman kullanmazdı.

Tümüyle psikolojik olarak dikkate alındığında, konuşma dili deyiminin kullanılması gerçeği, kendi başına, psikolojik kanıt olarak yalnızca uygun olmayıp, neredeyse karşı kanıt olarak kullanılabilir. Ethel'in kocasıyla o kadın arasında cinsel bir ilişki olsaydı, kadın o deyimi kullanmazdı, özellikle âşığının karısının önünde. Ağır başlı olmayan bu söylem daha çok ters yönü işaret eder: Kadının, sarhoş olmanın verdiği aşağılayıcı bir durumda erkeğin onu görmesinden sonra onunla yeniden karşılaşması ve erkeğin kadını o küçük düşürücü koşullarda görmesi nedeniyle, kadında erkeğe karşı bir düşmanlık doğması. Erkeğe özgü tipik ifade biçimini küstahça kullanmak yalnızca kadının rahatsızlık ve utanma duygularını gizlemekle kalmaz, onun zayıf anlarının tanığına, erkeklerinde hataları ve düşkünlükleri olduğunu hatırlatır. Bu,

genellikle kadınlardan daha çok içki içen erkeğe karşı gizli bir saldırı demektir.

Ama bir kadın, "beni donumu indirmiş bir durumda yakaladınız," diyemeyecek midir? Neden biz ve belki de kadının kendisi bu deyimi küstahça, kaba ve bayağı olarak algılamalıyız? Bu deyim bir erkek tarafından kullanıldığı zaman, onun neden böyle bir çağrışımı yoktur? Çünkü deyim bir erkek tarafından kullanıldığında başka, bir kadın tarafından kullanıldığında başka bir anlamı vardır. Bu deyim bir erkeğin ağzında, onun gafil avlandığı, hazırlıksız yakalandığı, savunmasız ve çaresiz olduğu anlamına gelir. Aynı deyim bir kadın tarafından kullanıldığı zaman, akla kadının bedeninin alt bölümünü getirir. Bu deyim tarafından tanımlanmış olan bir durum, dinleyicide farklı resimler uyandırır. İyi yetişmiş bir kadın bu konuşma dili deyiminden kaçınacaktır, çünkü dinleyicide o kadının çıplak bedeninin imajını uyandırabilir. Kadın, maddesel gerçeklikte utanç duyacağı bir durumu sözlü olarak akla getirmiş olacaktır. Yalnızca sözcüklerde de olsa, Ethel'in, o kadının onun kocasına kendisini çıplak göstermiş olduğu ifadesinde bir parçacık gerçek bulunduğunu kabul etmemiz gerekir.

Burada anlatılan iki olayın, normal olanla patolojik vakanın, Polly ve Ethel olaylarının ortak yanı, kadın genellikle erkekler tarafından kullanılan bir deyimi kullandığında, bu deyimin erkek tarafından kullanıldığı zamankinden başka bir anlam kazanmasıdır. İki olay, iki cins aynı şeyi söylediği zaman, bunun artık aynı olmadığını gösteriyor gibidir. Başka bir deyişle, iki cins farklı diller konuşurlar.

Birisi, erkekler ve kadınlar farklı diller konuşurlar dediği zaman, o ayrı ayrı diller demek istememektedir. Bunu söyleyen, onların aynı sözcüğe yüklediği farklı yorumu düşünmektedir; örneğin, aşk sözcüğünde olduğu gibi. Ama kadınların ve erkeklerin, kadınlara ve erkeklere ait şeyler hakkın-

da konuştukları zaman gerçekten de farklı sözcükler, cinse göre farklı adıllar ve fiiller kullandıkları pek çok toplum vardır. İçinde erkek "konuşması" ve kadın "konuşması" olan toplumlar vardır.

Otuz yıldan daha uzun bir zaman önce, Viyana'da bir öğrencim olan Bayan Flora Kraus'ı Afrika, Amerika ve Avustralya'nın birçok ilkel kabilesindeki değişik kadın dillerinin şaşırtıcı olgusunun analitik bir incelemesini yapmaya yüreklendirdim. 1924 yılında* yayımlanan bildirisi başka bir dile çevrilmediğinden, aşağıdakiler, kendime ait bazı yorumlamalar eklediğim, zengin malzemeden alıntılar niteliğindedir.

Guatemala'daki Cakchipeles kabilesinde bir erkek, damadına *ali*, kayınpederine *himmu*, kayınvalidesine *hi-te* derken, bir kadın bu akrabaları *ali*, *alumum* ve *alite* olarak adlandırır. Kadınların erkekler tarafından kullanılmayan çok sayıda deyimi vardır ve erkekler aynı nesneler için kendi sözcüklerini kullanırlar. Brezilya, Rio Araguya'daki Caraja Kızılderilileri arasında, Quaicurus ve Chiquintanos kabilelerinde kadınlar ve erkekler farklı konuşurlar. Yalnızca birkaç sözcüğün tümüyle değişik olduğu doğrudur ama çoğu sözcük ikinci cinsin dilinde farklılaştırılmıştır. Örneğin, erkeklerin dilinde iki ünlü (ses) birbirini izlediği zaman, kadınların şivesi onların arasına bir *k* koyar. Erkekler bir Zenciye *bi-u* dedikleri halde, kadınlar ona *biku* derler. Paul Ehrenreich adında bir Alman kâşif, kadınların dilindeki deyimlerle ilgili on dört sayfalık bir sözlük yayımladı. Bunda akciğerler, saçlar, sırt ve bunun gibi sözcükler erkeklerin kullandıklarından çok farklıdır. Birçok Amerikan kabilesinde farklı kadın dillerinin olduğu görülecektir. Chiglit Eskimo kadınlarının erkekler tarafından hiç kullanılmayan deyimleri vardır. Choctaw Kızılderililerinin erkekleri ehwak (ayıp!) sözcüğünü hiçbir zaman kullanmazlar. Kadın ve erkek Chiqu-

* *İlkel Toplumlarda Kadın Dilleri*, Cilt X, s. 215, 1924.

itoslar aynı dili konuşurlar ama kadınların kullandıkları pek çok sözcüğün heceleri değişmiştir. Bir Ubaya erkeği ve kadını tarafından telaffuz edilen birçok sözcüğün anlamı farklıdır ama bazen sözcüklerin kendileri de farklıdır. Dobritzhoffer, 1783 yılında, şimdi soyu tükenmiş Abipones yerlilerinde yaşlı kadınlarının, erkeklerin anlayamadığı, kadınların özel dili için yeni deyimler icat etme görevi olduğunu anlatır. Bir Kaffir kadınının, onunla evlilik bağı olan bir erkeğin adıyla ilişkili bir sözcüğü telaffuz etmemesi gerekir. Bir Zulu gelini kayınpederinin ya da onun erkek kardeşlerinin adını ağzına almamalıdır. Eğer bir konuşma sırasında yasaklanmış ada benzer bir sözcük ya da hatta onda bulunan bir hece geçerse, Zulu kadını başka bir ad icat etmelidir. Örneğin, adı *ja* ile biten kayınbiraderi olan bir kadın *kenja* (bekâr) sözcüğünü hiçbir zaman telaffuz etmeyecektir çünkü onun içinde *ja* hecesi vardır; kadın bunun yerine, normalde odun için kullanılan *kekipi* diyecektir. Misyonerler bir Zulu kadınının, buna benzer bir durumda, koyun sözcüğü yerine "kuyruğu olan" demesi gerektiğini anlatırlar çünkü koyun sözcüğünde yasaklanmış olan hece vardır. Yasaklanmış adlar için bu gibi gereksiz sözcükler kullanılması bazen çok şairanedir; örneğin, güneşe "parıldayan şey", yola "üzerinde yürünen şey," denir. Bu konuşma kaçınmalarının ne kadar yaygın olduklarını göstermek amacıyla: Afrikalı Zencilerden bu kadar uzakta olan Orta Asya'daki Kırgızlar, bir kadının hane halkının erkek bir üyesinin adını telaffuz etmesini ahlaka uygun bulmazlar. Orta Avustralya'daki Warramumgo kabilesinin kadınlarına, bir erkeğin adını bilmelerine karşın, söylemeleri yasaklanmıştır. Suahli kadınlarının bedenin mahrem yerlerini ifade eden simgesel bir dili vardır. Örneğin, kadının dilinde vajina, avlu, kabuk ya da kadın olarak adlandırılır. Bu türlü özel sözcükler yaygındır: Samoa'da genç kızların penis için kullandıkları üstü örtülü

analuma sözcüğünün ortak kullanımı yoktur. Kuzeybatı Central Queensland'de cinsel organlar için hem edepli hem de edepsiz sözcükler vardı ve kadınlar yalnızca edepli olanları kullanırlardı. Karaib Adaları'nın iki sözcük dağarcığı vardır: Bunlardan birini erkeklerle konuşan kadınlar ve erkekler kullanır, öteki bir arada konuşan kadınlar ya da kadınların sohbetinden alıntı yapan erkekler tarafından kullanılır. Japonya'da kadınlar ve erkekler için farklı olan bir söz dizimi bile vardır: Japon alfabesi her iki cins tarafından kullanılan iki tür yazılı işaret içerir.

Bu bol malzemeden edindiğimiz izlenim iki katlıdır: Amerika, Avustralya ve Afrika'nın ilkel ve yarı ilkel kabilelerinin tüm o gelenekleri bize garip görünür. Oysa, bildirilen bazı özellikler, bize kendi uygarlığımızdaki alışılmış olanlara benziyormuş gibi gelir. Bu iki izlenim hem sözcük yasaklamalarını hem de kaçınma, gereksiz sözcük kullanma, çarpıtma ve deyimleri sakatlama şekillerini ilgilendirir. Kadınların ayrı dilinin şaşırtıcı olgusu hakkında antropologların, uygarlık tarihçilerinin, dil ve anlambilimcilerinin görüşü nedir? Bu konuşma âdet ve geleneklerinin tarihsel, toplumsal, dinsel ve genel psikolojik kuramları vardır. Bir açıklama girişimi yapmadan önce bu kuramların bir incelemesini sunan Flora Kraus, Frazer'in, Crawley'in ve ötekilerin kuramlarındaki birçok faktörün geçerli olduğunu kabul eder ama analitik yöntemin soruna, bu bilim insanlarına açık olmayan yeni bir yolu açtığını vurgular. Bununla birlikte Kraus, bugüne dek girişilen yorumlamaların çoğuna değinirken haklı bir eleştiri yapar.

Antropologlar ve misyonerler tarafından sunulan malzemede, değişik konuşma âdetleri gruplarına ait farklı örnek türleri ayrım yapmadan rasgele bir araya getirilmiştir. Farklı ilkel sözcükten kaçınma örneklerini ele alın: Queensland' deki Guadeyler ve Galler Prensi Adası'ndaki Kowrarega-

larda bir erkek kayınvalidesinin ve bir kadın da kayınpederinin adını telaffuz etmekten dikkatle kaçınır. Victoria'nın birçok kabilesinde bir erkek kayınvalidesiyle konuşmayabilir. Bir erkek ya da bir kadın bir akrabanın önünde bir başkasına hitap ettiği zaman, İngilizlerin "dönük dil" dedikleri özel bir dil kullanır. Avustralyalı yerlileri incelemiş olan J. Dawson, bunun, sözcüklerin anlamını gizlemek için yapılmadığını çünkü bu tür dilin herkes tarafından bilindiğini anlatır. Bu durumda ortak konuşmanın çeşitlemesi aile ilişkisi tarafından belirlenmiştir.

Önce, akraba adlarını söylemekten kaçınmanın nedeninin ne olabileceğini soralım. Kadınların, babalarının ya da kayınbiraderlerinin, hatta kocalarının büyükbabalarının adlarını telaffuz etmemeleri gerektiğinde, adların ilkel kavimlere bizim için olduğundan daha anlamlı olduklarını anımsarız. Kadın ya da erkek her kim bir adı ağzına alırsa, sözün gelişi, kişinin kendisiyle büyülü bir ilişki içine girer. Bu adlardan kaçınmalar yasaklanmış nesnelerle ilişkiye girme tehlikesine karşı korunma önlemleridir. Böyle bir tutumun olumlu yanını düşünün: Orada olmayan sevgililerinin adlarını söyleyen âşıklar, onları yakınlarına getirirler, onların bir parçası olan sevgili adın büyüsüyle sevgililerini anımsarlar. Evlilik yoluyla akrabaların adı tabusu, kadınlarla kısıtlanmamıştır; buna erkekler de uyar, ama kadınlar bu konuda daha dikkatlidirler. Bir antropoloğun Bir Melanezya yerlisinden aktardığı temsil edici nitelikteki örneği ele alınız: Bu adam antropologla gelini hakkında konuşurken onun adını söylemekten kaçındı ve kendi evini işaret etti çünkü gelininin adının içinde ev sözcüğü geçiyordu. Bu işaret anlaşılmayınca, evin damına eliyle dokundu. Bu da anlaşılmayınca, yerli ürkek ürkek çevresine bakındı ve gelininin adı yerine saygıdeğer bir hitap fısıldadı: *Amen Mulegona* (oğlumla olan kız).

Toplumumuzda akrabaların adlarının söylenilmesinden kaçınılmasıyla kıyaslanabilecek bir şey var mıdır? Benzer türdeki örnekler nevrotik hastalarımızda semptomlar olarak görülebilir. Flora Kraus bildirisinde, psikanalizi sırasında yengesinin adını telaffuz etmekten kaçınan bir genç adamla ilgili benim bir vakamı alıntılar. Hasta, "erkek kardeşimin karısı" gibi dolambaçlı sözler kullandı. Sonunda, üstüne basa basa bana yengesinin adını söylemesini istediğim zaman, bunu söylemekten kaçındı ve benden Wagner'in Lohengrin'indeki baş kadın oyuncuyu düşünmemi rica etti. Tehlikeli ad Elsa idi. Normal kadınların ve erkeklerin günlük yaşamında, patolojik olmayan alanda da addan kaçınmaların birçok izi vardır ve burada da kadınlar bu geleneğe uymaya hevesli görünmektedirler; bu gelenek belirli bir toplumsal sınıfta neredeyse görgü kuralları niteliği kazanır. Karı ve kocanın birbirine adlarıyla hitap etmekten kaçındıkları birçok vakayı biliriz. Birçok çiftin yaşamında evlilik bağıyla akraba olanların adlarını ağza almamak akıllıca olur ve çoğu zaman buna sıkı sıkıya uyulur. Bu ilkel geleneklerin benzerlerinde bilinçdışı düşmanlık ve zıtlık, sonuca götüren etmenler olduğu zaman, karı ve kocanın bu adlardan kaçınmasında, yakınlığın ayrımsanmasından sakınma eğilimi de vardır. Ne gariptir ki bu kaçınma yalnızca ilk adlarla ilgilidir. Belirli bir toplumsal düzeyin kadınları kocalarıyla ilgili olarak "Bill" diyecekleri yerde, Bay Smith ve kocalar da "Jane" diyecekleri yerde Bayan Smith derler.

İlkel kaçınmaların yer değiştirmesi ve genelleştirilmesinde yasaklanmış adlarda geçen heceler bile söylenemez. Eşlik eden resim, konuşmacıya bazı yasaklanmış konuları anımsattıran sözcüklerin bölümlerinin unutulmasında görülecektir. Freud'un *Psychopathology of Everyday Life* (Günlük Yaşamın Psikopatolojisi)'ndeki* Latince sözcük *aliquis* (biri, birisi,

* Macmillan, New York, 1914.

bir kimse, bir şey) örneğini kıyaslayınız. İlkel dillerin dilbilimsel süreçlerini inceleyen ve ünlü harflerle hecelerin araya sokma, tersine çevirme ve geliştirme yoluyla sözcük değişiminin önemi vurgulayan Robert Lasch, kadınların dilini, yetişkinlerin önünde anlamlarını gizlemek amacıyla çocukların icat ettiği gizli dille karşılaştırır. Bu çarpıtmaların nevrotik bir analojisi de vardır: Dr. Karl Abraham'ın bir hastası, *parterre* (bir bahçenin çiçekli bölümü; tiyatro salonunda parter) ve *condolence* (baş sağlığı dileme) demek yerine, *pater* (baba, peder) ve *condom* (prezervatif) sözcüklerinden kaçınmak için, *partrerre* (anlamsız) ve *codolence* (anlamsız) demiştir. Başka bir hasta *angina* (anjin) yerine *angora* (Ankara keçisi) demişti çünkü angina sözcüğü ona vagina (döl yolu, vajina) sözcüğünü anımsatıyordu. Kadınların dilinde hecelerden kaçınma analojisini burada görürüz.

Uygarlığımızdaki yapmacık ya da doğal olmayan ölçülü konuşma şekli akrabaların arasındaki söyleşilerle kıyaslanabilir; onların birbirlerine karşı tutumu oldukça ikirciklidir ve gelenek nedeniyle yabancıların yanında böyle konuşmak zorunda kalmışlardır.

Kadınların dilinin başka bir grup örneği, bedenin bölümlerini ya da kadın organizmasının mahrem işlevlerini belirten çok çeşitli sözcüklerden oluşmuştur. Kadınlar kendi aralarında cinsel konuları konuşmak istedikleri zaman, erkeklerle konuştukları zamankinden değişik deyimler kullanırlar. Bu deyimlerin birçoğu yalnızca cinsel işlevlerle değil boşalım süreçleriyle de ilgilidir; örneğin, "burnunu pudralamak için gitmek" gereksiz söz uzatması, tuvalete gitmek için kullanılır. Hamilelik durumu da erkeklerin önünde konuşulmazdı ve bazen bu hâlâ konuşulmaz, ona yalnızca üstü kapalı olarak değinilir. Gereksiz yere söz uzatma tarzı çoğu zaman akıllıca yapılır. Genç bir kadın, geçen gün bir partide rastladığı kadın arkadaşına sordu: "Bu hafta bir faaliyet var

mı?" Hamile olan arkadaşının bebeğin ilk hareketlerini hissedip hissetmediğini bilmek istiyordu. Gençliğimde Viyanalı kızlar erkeklerin yanında başka kadınlara bekledikleri ay hallerinin gününü belirtmek için şöyle derlerdi: "Teyzem Perşembe'ye bana ziyarete gelecek." Bu tümcenin yerini, Perşembe günü havanın kötü olmasından korkulduğunu ifade eden bir başkası aldı. Flora Kraus benim Fransızca konuşan iki hastamdan söz eder. Bu genç kızlar kendi aralarında konuştukları zaman kullandıkları gizli bir dil geliştirmişlerdi. Penise *l'affaire* (iş, sorun) adı verilmişti; vajinaya *la labyrinthe* (labirent) denilmişti vesaire.

Biz psikanalistler, kadınların analitik seansların cinsel konulardaki dolaylı ve çoğu zaman zarif konuşma tarzlarına genellikle hayret ederiz ve bazen de buna kafa yorarız. İşte birkaç örnek: Aralarında cinsel ilişki var yerine, "birlikte yaşıyorlar"; orgazm oldum yerine, "iyi vakit geçirdim"; penisi sertleşmemiş bir erkek için, "çok uğraştı, ama başaramadı"; erken boşalma için, "beni yeterince düşünmüyor," ya da "her zaman çok acele ediyor." Bu yüzyılın yirmili ve otuzlu yıllarının âdetlerini yansıtan romanları ve tiyatro oyunları, kadınların bunun gibi üstü kapalı ve kaçamak konuşmasının pek çok örneğini içerir. Az önce bir Fransız tiyatro oyunundan bir sahne aklıma geldi: Bu sahne, cinsel ilişkiden sonra bir çiftin yatakta olduğu Henri Lavedan'ın *Le Lit* (Yatak) oyununda mıydı? Erkek kadına onu sevip sevmediğini sorar ve kadın "birbirimize söylemiş olduklarımızdan sonra bundan nasıl kuşkulanırsın," diye yanıtlar. Kadınların cinsel inisiyatifi ele aldıkları yerde bile, onlar erkeğe arzularını dolaylı ve nazik bir biçimde iletmesini bilirler. Genç bir kadın uykuya dalmadan önce kocasına sorar: "Yorgun musun?" Adam yorgun olduğunu söylediğinde, kadın bir süre sessiz kalır, sonra çekine çekine sorar: "Çok mu yorgunsun?"

Avustralya ve Afrika'daki kuzenlerimizin konuşma âdetlerine baktığımız zaman, onların pek çok dil geleneğinin kültürel yapımızda yaşadığını görürüz. Bu yalnızca kadınların cinsel konulardaki suskunluğunda değil bazı sözcüklerin yasağında da görülür. Ayrıca bizde kadınlar kendilerine ait bir "konuşma topluluğu" oluştururlar. İlkel kabilelerin sözcükler yasağının büyülü inancında bazı gizli nedenler bulduk. Kuşkusuz, biz uygar insanların, konuşma âdetimize yüklediğimiz bazı büyülü inançlar da vardır. Avustralyalı ve Afrikalı yerli kabilelerin kadınların konuşmalarıyla ilgili görgü kuralları Emily Postunkiler kadar katıdır. Herhalde Avustralya'da el sürülmemiş kırsal alandaki kızlar da bazen azarlanıyorlardır: "Sözlerine dikkat et," çünkü konuşmak sözcüklerle eylemek demektir.

Antropologlar, kadınların kullandığı deyimleri erkeklerin çoğu zaman bilmediği birçok ilkel kabileden söz ederler. Öteki yönden Rochefort, Carabais adasının yerli kadınlarının erkeklerin bildiği, ama "kendileriyle alay edilmesini istemedikleri sürece" kullanmadıkları sözcükleri olduğunu söyler. Erkekler de toplumda kadınların konuşma şeklini taklit ettikleri ya da onların kendilerini ifade etme biçimini alaya aldıkları zaman kadınlara özgü bazı deyimler kullanırlar.

Erkeklerin kadınlarla birlikte oldukları zaman sözcüklerinin seçimine dikkat ettiklerini ve karşı cinsin iyi yetişmiş üyelerine olan saygının kaba ya da bayağı deyimlerden kaçınmakta da kendini gösterdiğini hepimiz biliriz.

Anlamsal literatürün kısıtlı okunmasından doğan izlenimler, sözcüklerin anlamıyla ilgili bu yeni bilimin bilginlerinin konuşma âdetleri ve geleneklerinin cinsel farklılaşmasına yeterince dikkat etmediklerini gösterir. Choctaw Kızılderililerinde ehwak (ayıp!) yalnızca kadınlar tarafından İngilizcedeki "Ayıp! Utan! Yazıklar olsun!" gibi kullanılır ve Al-

mancadaki pfui (Tuh!) ve Fransızcadaki fi donc (Tuh! Yazık! Püf!) erkeklerden çok kadınlar tarafından dile getirilir.

Bir "kadın konuşması", bir de "erkek konuşması" olduğunu hepimiz biliriz. Bu, kadınların ve erkeklerin genellikle farklı şeyler konuşması demektir ama bu farklılık konuşmanın içeriğiyle ilgilidir. Sanıyorum, kadınların ve erkeklerin farklı konuşmaları olduğu gerçeğine çok az dikkat gösterilmiştir. Kadınların ağzından "temiz bir adam" ya da "sağlam bir adam" sözcüklerini çok nadiren işitirsiniz. Erkekler nadiren "cici, sevimli" sözcüklerini kullanırlar. Belki de zarif bir deyim olmadığından, kadınlar "burnundan fitil fitil gelmek" deyimini kullanmazlar. Kadınların söyleşisinde sık geçen bazı sıfatlar erkekler tarafından nadiren kullanılır. Bir erkek sevgilisine hayatım, aşkım diyebilir ama sözcüğü sıfat şeklinde kullanmayacaktır. (Bugün en aşkım giysiyi gördüm...) Erkekler eşcinsel değillerse, "içini dökmek"ten söz etmeyeceklerdir. Onlar insanlara ya da nesnelere "şahane? ya da "şeker" demeyecekler, kadınların sık sık yaptıkları gibi, birisinin ya da bir şeyin "tapılacak" olduğunu kolayca düşünmeyeceklerdir. Erkekler genellikle çok duygusal olan deyimlerden kaçınacaklar ve kadınlar tarafından dile getirilen bazılarını çok abartılmış bulacaklardır: ("Çığlığı basabilirdim..." "Neredeyse düşüp bayılıyordum..." "Gülmekten öldüm...") Öteki yönden erkekler "hay Allah kahretsin" ya da "Allahın belası" demekten çekinmeyecekler, "iyice kırpılmak" ve "soruyu patlatmak"tan söz edeceklerdir. Kadınlar nadiren "bok kokuyor" derler ve bir şeyin kötü koktuğunu söylemeyi yeğlerler. Bir hastam kusma eylemi için "yutamama" sözcüğünü kullanmıştı. Erkekler birbirlerine "tatlım" ya da "bir tanem" demeyeceklerdir ve -cik eki almış sözcükleri nadiren kullanacaklardır. Onlar bir erkekle ilgili olarak kolaylıkla "rüya gibi" demeyecekler, bir şeyi çok beğendikleri ya da sevdiklerini anlatmak is-

tedikleri zaman "ona bayılıyorum" sözcüklerini sık sık kullanmayacaklardır.

Dikkatli ve algılama gücü yüksek bir anlambilimci, kadınların ve erkeklerin New York, Boston, San Francisco ve Denver sokaklarında kullandıkları değişik deyimlerden ve konuşma dili sözcüklerinden derlenmiş bir sözlüğü kolaylıkla yayımlayabilir.

Kadınlar ve erkekler farklı diller konuşurlar dediğimiz zaman, "dil" sözcüğü konuşulan ya da yazılan sözcüklerle kısıtlanmış değildir. Burada dil, duyguları ve düşünceleri ifade etmekte herhangi bir yol olduğu şeklinde düşünülmüştür. Kadınların ve erkeklerin aynı sözcüklerle bağlantılı ve onlar tarafından ifade edilen fikirlerle ilgili farklı duyguları ve düşünceleri vardır. Bir kadın ve bir erkek evlilikten söz ettiği zaman belki aynı sözcüğü kullanırlar ama duygusal nitelik, evlilik düşüncesi aynı değildir. Aynı şey aşk, seks, ev, bebekler ve benzeri sözcükler için de geçerlidir.

Anlambilimsel sorunun etkisi, her iki cins tarafından kullanılan sözcüklerin farklılığından, aynı sözcüklere bağlı duyguların ve düşüncelerin sapmasına kadar gider. Ama sorunun bu yanı, ilkel ve uygar toplumlarda kadınların ve erkeklerin ayrı dili olmasından daha ilginç ve merak uyandırıcı bir görünümdedir. Başka bir deyişle, psikolog için, kadınların ve erkeklerin aynı sözcükleri kullanmalarına karşın, farklı diller konuştukları fikrini araştırması daha ilginçtir. Erkeklerle kadınlar arasındaki yanlış anlama kesinlikle dille ilgili ya da anlambilimsel farklılıkların değil, iki cins aynı deyimleri kullandığı zaman ortaya çıkan duygusal sapmaların bir sonucudur. (Erkeklerin sohbetini uzun zaman dinleyen bir kadının, erkeklerin sözcüklerinde ne demek istediklerini iyi anlamasına karşın, belki de kafasının karıştığını ve sonunda bundan sıkıldığını belirtmek gereksiz olmayabilir. Benzer biçimde, kadınların kendi aralarındaki konuşmalarını birkaç

saat dinleyen erkekler, söylenilen her sözcüğü anlamalarına karşın, şu eski kaçıp kurtulma isteğine kapılırlar.)

İki yüz elli yıldan daha önce, Ünlü Fransız yazarı Bernard de Fontenelle yaşamını gözden geçirdiğinde, kadınları ve müziği pek anlamadan sevmiş olduğunu itiraf etti. Yaşlı yazarın nüktesi, biz erkeklere kadınları ve müziği anlamaktansa onları takdir etmenin belki de daha önemli olduğunu anımsatır. Böyle olmakla birlikte, soru hâlâ yanıt bekler: Eğer her ikisini de daha iyi anlasaydık, onları daha çok takdir etmez ve keyiflerini çıkarmaz mıydık?

45. SÖZCÜKLER ve JESTLER

Franklin P. Adams'ın "Cinslerin Bir Çifti" adında, bir erkeğin erkek arkadaşıyla bir öğle yemeği sırasında konuşmak için yarım düzine sözcüğe ve bir kadının kız arkadaşıyla aynı amacı gerçekleştirmek için üç ya da daha çok sayfa monologa gereksinimi olduğunu kıyaslayan çok hoş bir yazısı vardır.* Biraz acı da olsa, yazar nazik bir biçimde, az sözcüğü olan bir kadın diye bir yaratığın olmadığını söyler. Biz burada yalnızca psikolojinin bu durumu açıklamaya yetkin olup olmadığı sorunuyla ilgiliyiz. Cinsler arasında, onlar küçük çocuklar oldukları zaman aralarında çok farklılık gözlemlenemeyeceği kuşkusuz gibi görünmektedir. Beş ya da altı yaşından küçük bir kız ya da erkek çocuğu düşündüğü ya da hissettiği her şeyi söyleyebileceği izlenimini verir. O yaşta düşünme konuşmayla tıpatıp aynıdır. Birkaç yıl sonra çocuk düşüncelerini sözcüklere dökmeden düşünmeyi öğrenmiştir. Bir şeyi düşünen ama düşüncelerini dile getirmeyi erteleyen ya da hatta onlardan vazgeçen bir çocuğun yüzündeki gayretli ifadeyi hepimiz görmüşüzdür. Eğer ona ne düşün-

* Franklin P. Adams'ın makalelerinden derlenmiş kitapta, New York.

düğü sorulursa çoğu zaman öfke ya da sıkıntıyla tepki gösterir; bazen bir mobilyanın arkasına ya da bir masanın altına saklanmak için kaçar ve bu yerden anlamsız ama yüksek sesler çıkarır: "Bla, bla, bla, yuk, yuk, yuk, püf, püf," vesaire. Onun hem gizleme hem de açığa vurma isteğinden acı çektiği çok açıktır ve tüm bu işten mutsuzdur.

Her iki cinsten çocuklar için davranış belirli bir noktaya kadar geçerlidir. Ama tam bu noktada, bir kızın çoğu zaman gösterebileceği tepkiyle ilgili bir fark ilk kez kendini gösterir. Küçük kız, içindeki herhangi bir çatışmadan dengesi bozulacağı yerde, görünüşe göre nereden çıktığı anlaşılmayan bir biçimde ve beş ya da altıncı körpe yaşında, en tatlı ve en aldatıcı içtensizlikle kendisini koruma gücünü bulmuştur: "Yalnızca oyuncak bebeğimi düşünüyordum" ya da "seni ne kadar çok sevdiğimi düşünüyordum." Tipik erkek çocuğu kendisini bu şekilde güven altına alamaz. O, kendisi gibi bir kadının söylediği şeyi düşündüğünü varsayarak yaşamın içinde yol alacağından, aslında, bu kadınsı özelliğin en doğal kurbanı olmaya mahkûmdur. O çok duyarlı ya da deneyimli bir erkek olduğu zaman, bir kadında durumun böyle olmadığını anlayacaktır. Yine de hemen hemen hiçbir zaman kadının gizlenmiş düşüncesinin ne olduğunu tahmin edemeyecektir. Büyük çapta ayrımsaması olan bir erkek için bile kadın kurnazlığının en aptalca ve en sıradan fikirleri gizleyebileceğini tahmin etmek kesinlikle olanaksızdır. Herhangi bir erkek için gizleme mutlaka dürüst olmayan bir biçimi gerektiren şeyler için vardır; bu, ya seksle ya parayla ya da ona yönelik bir düşünceyle ilgili olabilir. Gerçeği gizleyen aldatıcı sözler olarak kabul ettiği şeylerin yalnızca mutfağı boyamayı, saç şeklini değiştirmeyi ya da çamaşırhane faturalarını kısmayı hedefleyen bir tasarı için sis perdesi olabileceği de hiçbir zaman aklına gelmez.

Öteki yönden, bir kadın için de aynı şekilde, bir erkeğin onun gerçek düşüncesinin ne olduğunu tam olarak bilmediğini anlaması da olanaksızdır. Kadınlar, erkeklerin görünüşteki saçma ya da mantıksız söylemleriyle tam olarak ne demek istediklerini kesinlikle bilirler ve bu düşüncenin içinde rahattırlar. Bu, artık bayatlamış pek çok fıkranın temelini oluşturmuştur. Örneğin, bir kız nişanlısına ya da kocasına, "doğum günüm için zahmet etme, paranı harcama sevgilim," der. Onun gizlemeye, hatta huysuzluk etmeye niyeti yoktur. O, bunun, nişanlısı ya da kocası tarafından, onun kesenin ağzını açıp ona gücünün yettiğinden biraz daha pahalı harika bir armağan vermesini beklemesiyle ilgili kodlanmış bir mesaj olarak açıkça anlaşılmış olduğunu varsayar. Bunun gibi fıkra ya da karikatür örnekleriyle insan bir kitabı doldurabilir; bunların çoğunda erkek yüzünde şaşkın bir ifadeyle ayakta durur, kadın, genç ya da yaşlı, yüzünü bir mendile gömer, yüksek sesle ağlar ve "beni hiçbir zaman anlamıyorsun," der.

Kadınların genel olarak erkeklerden daha çok konuştuğunu gözlemleyen psikologlar, bu farklılığın değerlendirmelerini, dilin düşünceleri gizlemede de bir işlevi olmasıyla sonuçlandırırlar. Ama sorunu biyolojik bakış açısından ele almadan önce, belki de ona psikolojik görüş noktasından yaklaşmak zamansızdır. Küçük kızların konuşma gelişimi, aynı yaştaki erkek çocuklarınkinden önde olduğu gibi, genellikle ilerlemiştir. Biyologlar, erkek daha sonraki gelişme sürecinde başlangıçtaki farklılaşmamış durumdan evrimin yeni bir evresine geçerken, dişinin bir kez ulaşılmış olan aşamada biyolojik olarak kaldığını varsaymak eğilimindedirler. Destekleyici psikolojik görünüş, insan dişisinin bazı bakımlardan erkekten daha çocuksu kaldığı fikrini işaret eder. Bazı sosyologlar, örneğin Ashgley Montagu, bu farklılıkta kadının doğal üstünlüğünün bir tezahürünü görür.

Farklılığın kendisini düşünceler ve konuşmayla ilgili olarak da ifade ettiğini varsaymak gerekir. Bu, daha önce sözü edilen istisnaların dışında, kadının hâlâ, ona olan her şeyi sözcüklere döken bir çocuk gibi tepki gösteriyor olması demektir. Kadındaki düşünceyle konuşma arasındaki bağlayıcı halka erkeklerde olduğundan çok daha yakın ilişkilidir. Bunun sonucu olarak, kadının temelde çocuksu doğasının farklılığından sorumlu olan önemli bir faktör bulacağız. Bu özelliğin daha büyük bir olgunlukla bazı yönlerde birlikte var olabilmesini belirtmeme gerek yoktur. Erkekler bazen kadınlardan da çocuksu olabilirler. Böyle olmakla birlikte, sonuca götüren izlenim, hem psikolojik hem de anatomik olarak kadınların gelişiminin, evrimin belirli bir evresinde durmuş olmasıdır. İki yüzyıldan daha uzun bir zaman önce Lord Chesterfield mektuplarında şöyle yazdı: "Kadınlar yalnızca daha büyük çocuklardır."*

Başka bir yadsınamaz, hatta istatistiksel olarak kanıtlanmış bir gerçeğin bu tür bir "durdurulmuş bir gelişme" tarafından açıklanabileceğini varsaymak ilgi çekici olurdu. Kadınlar nadiren kekelerler. Bu, kadın kekeme sayısı erkek kekemelerden çok daha azdır demektir. Çoğu vakada kekemeliğin bastırılmış düşünce ve eğilimlerin konuşma işlevini engellemesinden kaynaklandığını bilmemizden ötürü, kadınlar ve erkekler arasındaki bu fark bizi bazı sonuçlara götürür. Ya ortaya çıkması konuşma bozukluklarıyla sonuçlanan bu dürtüler erkeklerde daha güçlüdür ya da kadınlar onların daha kolaylıkla üstesinden gelmektedirler. Kadınların durumunda karşı koyma, sansürleme, reddetme eğilimleri kekeme erkeklerde olduğu kadar güçlü değildir. Başka bir düşünce kulak verilmeyi hak eder: Bireysel gelişme çağı ya da evresi. Bastırıcı güçlerin işlemeye başladığı çağın da dikkate alınması ve psikolojik olarak değerlendirilmesi gerektiği bellidir. Tüm bu anların, neden her kekeme kadına karşılık beş

* Eylül, 1748.

kekeme erkek düştüğünü açıklaması çok olasıdır. Konuşmanın çeşitli zorluklarının üstesinden gelme görevinde kadınların güçlü cins oldukları kuşkusuzdur.

Ama erkeklere kıyasla kadınların "konuşkanlığı" konusuna dönelim. Açıklama girişimimizde birçok etkeni dikkate almamış olduğumuzu düşünelim: Bunların hepsi değişik paydaki bünyesel ve kültürel belirleyici etkenlerin karışımlarıdır. Örneğin, tümüyle kültürel olan, Güneyli kadınların genellikle Kuzeyli kadınlardan daha çok konuştuğu gerçeğidir. Bunu merak eden Montagu, bu konuşkanlıkla Güneyli kadınlara "nazik bir biçimde" boyun eğdirme şekli arasında bir bağ kurar* Ben biraz kuşkuluyum. Yine bu sosyologa göre, kadınlar daha konuşkandır çünkü onlara göre gerilimi giderecek şeyler arasında konuşma, en tatmin edici olanıdır. Bu doğal olarak doğrudur ve pek çok koca karılarıyla tartışma sırasında bunun ne denli gerilim giderici olduğunu bilir. Onlardan biri, yankıya karşı bile son sözün karısına ait olduğunu söylerdi. Böyle olmakla birlikte, Montagu'nun sözde psikolojik açıklaması savı dayanaksız olarak doğru kabul eder.

Eğer konuşmanın genel işlevini olduğu gibi kabul eder ve soruna iletişim açısından yaklaşırsak, kadınların genel olarak erkeklerden daha sokulgan yaratıklar olduğunu söylemek anlamlı olur. O zaman kendinize sormalısınız, bu neden doğrudur? Yanıt önce, anne ve çocuklar grubunun toplumun çekirdeğini oluşturduğunu ve bunun iki kişilik bir topluluk olduğunu işaret edecektir. Annenin bu yakın arkadaşlığı onu konuşkan yapar çünkü konuşmadan eğitim neredeyse olanaksızdır. Karı ve kocanın birbiriyle çokça konuşmadan bir arada yaşama işini sürdürmeleri kolaylıkla göz önüne getirilebilir. İkisinin ara sıra birbiriyle "konuşmadığını" kanıtlayan yeterince örnek vardır ve bazı çiftler göz-

* Ashley Montago, *The Natural Superiority of Women* (Kadınların Doğal Üstünlüğü), New York, 1953, s. 97

lemleyene bazen Trappist mezhebinin (Konuşmayı yasaklayan Katolik mezhebi rahibi. çev. n.) iki üyesini anımsatabilir. Ama küçük kızı ya da oğluyla konuşmayan bir anne düşünebilir misiniz? Onların durumunda konuşmanın psikolojik zorunluluğu, annenin kaçınılmaz bir gereksinimidir.

Öteki iki faktör, erkeklerdeki konuşma iletişimine kıyasla, kadınlardakinden yanadır. Vakaların çoğunda sözcükler eylemlerin ikameleridir. Konuşma, bir deneme eylemi, ses çıkarmayı küçük miktarlarda eyleme aktarmadır. Eylem alanları erkeklerinkinden çok daha dar olan ve harekete geçme dürtüsünü erkekler kadar güçlü ve kalıcı hissetmeyen kadınlar, kolaylıkla konuşmanın ön evrelerinde kalırlar. Böylelikle konuşma, yeterli sıklıkta, yapmanın bir ikamesi durumuna gelir ve kadının enerjisi kendisini konuşmakta ifade eder ve bazen de tüketir; oysa erkek bir şeyler yapmak, durumları değiştirmek, amaçlarını gerçekleştirmek ister. Hamlet'in üzüntü çektiği halde harekete geçememesi, onun "bir fahişe gibi sözcüklerle yüreğini boşaltmak," zorunda olması sonucunu doğurdu. Erkeğin eylemlerinin, kadının konuşmasıyla birbirinin zıttı olduğunun görüldüğü o söylemleri bu anlamda anlıyoruz. Hatta George Herbert şu tümceye ulaştı: "Sözcükler kadınlardır, eylemler erkeklerdir."

Olasıdır ki bünyesel nedenlerin gerektirdiği bir dürtü, erkeğin hemen harekete geçme içsel dürtüsü, konuşarak iletişim kurmayı genellikle gereksiz kılar. Başka bir evre bunu engeller: Erkeğin aşırı saldırganlığı ne sokulganlıktan yanadır ne de onu kolaylaştırır, oysa kadınların doğuştan zayıf ve kültürel olarak daha çok bastırılmış olan saldırganlığı, onların kolayca konuşmalarını engellemez. Kadınlar aslında kız kardeşler, erkekler düşman kardeşlerdir.

Burada yalnızca üstü kapalı olarak değindiğim gibi, kadınların neden erkeklerden daha konuşkan olduğunu belirleyen birçok faktör vardır, ama onların ilki, insan dişisinin

çocuğa erkekten daha yakın olduğu gerçeğidir. (Anatomik çıkarım, kadın kafatasının çocuğunkine erkeğinkinden daha çok benzemesidir.)

Kadının çocuğa biyolojik-psikolojik olarak daha yakın olmasının (erkekleri çeken ve bazen de onların sabırlarını taşıran) onun başka niteliklerinin anlaşılmasına önemli bir katkıda bulunduğunu sanıyorum: Kadınların erkeklerden daha çok canlı jestleri ve mimikleri vardır. Yüzü ifadesiz olan bir kadına hiç rastlamadım.

İtalyanlar, Yunanlılar ve diğer Akdenizliler jestlerinin hareketliliğinden ve her tümceden sonraki yüz ifadelerinin canlılığından ötürü bazen alaya alınmışlardır. Kuzey ülkelerinde yaşayan Yahudilere bu tipik özelliklerinden ötürü çoğu zaman gülünür. Bunun gibi konuşmalardaki canlılığa değişik ulusal grupların ve bireylerin tepkilerinde kültürel ve sosyolojik farklılıklar olabilir. Kadınların konuşmalarındaki jestlere, pantomime ve mimiklere itiraz edildiğini duyan olmuş mudur? Kadınların bu tür jestlerle ve mimiklerle yapılan iletişimde daha büyük bir zenginlik ve çeşitlilik gösterdiğini kimse yadsıyamaz.

Erkekler de jestler yaparlar ve yüz ifadeleriyle ne demek istediklerini ve ne hissettiklerini gösterirler ama bu çok daha az bir derecededir ve kesinlikle konuşan kadının ikna edici niteliğinde değildir. Kadın ve erkeğin jestlerinin niteliği genellikle farklıdır. Erkeğin jestleri nesneleri belirtirken ya da tanımlarken, kadınların birçok jesti kendisinin ya da başkalarının duygusal durumlarını ifade eder. Orkestra şefinin, elleriyle konuşan o sanatçının işaret diliyle kıyaslanması akla şunu getirir: Erkeğin jestleri orkestra şefinin tempoyu belirleyen sağ elinin jestlerine benzer. Kadının jestleri daha çok melodiyi açıklayan sol elin jestleri gibidir.

Biz erkekler kadının jest diline ve yüz ifadelerindeki değişikliğe o kadar çok alışmışızdır ki cinsler arasındaki bu ayrıl-

mayı neredeyse fark etmeyiz. Ya da bir önceki kıyaslamayı sürdürecek olursak, bu jest dilini büyülü bir Mozart senfonisini dinlerken, dinleyicilerin orkestra şefinin bireysel işaretlerini fark ettikleri azlıkta fark ederiz. Kadının jestlerine ve mimiklerine dikkat ettiğimiz zaman, çoğu durumda onlardan hoşlanırız. Acaba bu, bu jestlerin yalnızca anlamlı olmayıp, onların aynı zamanda cana yakın olmalarından ve onları nadiren eleştirici bir gözle izlediğimizden ötürü müdür? Önbilinçli olarak onlar bize çocukların yaşadıklarını, gördüklerini ya da duyduklarını anlatırken yaptıkları heyecanlı işaretleri anımsatıyor olmalıdır. Kadınların sözcüklerinin canlılığını olduğu gibi kabul ederiz ama buna özel bir dikkat gösterdiğimiz zaman bunu severiz. "Keşke çocukların ülkesine geri giden yolu bilseydim" bir Brahms şarkısıdır. Kadınlardaki jestler ve mimikler o yitik cennete giden bir işaret levhası görevi yapar.

Geçen gün metroda birkaç liseli kızın aralarındaki konuşmayı dinledim. Konuşmalardan yalnızca birkaç kırıntıyı işittim ama kızların ellerinin hareketlerini, sesteki ve yüz hatlarındaki değişiklikleri gözlemledim. Kadınların konuşmalarını izlemek hemen hemen her zaman gözlere ve kulaklara zevk verir ve bazen de zihni ödüllendiricidir. Bazı erkek arkadaşlarım, kadınlar konuştukları sırada onları dinlemenin zihinsel yönden uyarıcı bir etki yaptığını ileri sürerler. Bazı sözcüklerin kaçırıldığı bu gibi kulak vermeler bazen fikirlerin yüzeye çıkmasına yardımcı olur. Heiligenstad yakınında Schreiberbach'ın çağıltısını dinleyen Beethoven, *Pastoral*'ın o güzel motifini yarattı. Söylemler söylenilmeden önce doğal olarak kadın düşmanlığıyla dolu ve acımasızdır. Kadınların konuşmasının sağduyu, bilgelik dolu ve dinlenmeye değer olduğunu hepimiz biliriz. Ama bazen özel koşullar altında, bazı ruh halleri içinde ve durumlarda, kadınların jestlerini ve yüzlerini gözlemlemek için, onların

ne söylediklerinden çok, nasıl söylediklerine dikkat eden bazı bilge erkekler iyi yaparlar. Böyle bir resim bin sözcüğe bedeldir.

46. YALANLAR

Yalanlar cinslerin savaşında sık sık kullanılan silahlardır; açıkça gerçek olmayan çeşitli şekillerdeki yalanlar, önemli olanı çarpıtırarak ve ondan kaçınarak alay yollu şeyler söylemek ve bazı şeylerle ilgili olarak susmak ve buna benzeyen diğer gizli yalanlar. Bazı vakalarda "yalan" sözcüğünün anlamı psikoloğun zihninde anlaşılması güç bir şekil alır.

Bir keresinde Freud, bir çarşamba akşamı evinde, bir kadın hastanın analitik seansında çocukluk dönemi anılarına geri gittiği zaman anımsadığı bir yalanı anlattı. Hasta, ilkokulda olduğu sırada öteki öğrencilere evlerinde üç buzdolabı olduğunu söylediğini anımsadı. Başka küçük bir kız bir buzdolabından söz etmişti. Hasta böyle bir şeyin ne olduğunu hiç duymamıştı ve küçük kızın ne dediğini kesinlikle anlamamıştı. Okuldaki öteki çocukların aksine, hastanın ailesi çok yoksuldu. Öteki çocukların onların yoksulluklarını anlayacakları korkusu, ailesinin evinde üç buzdolabı olduğu öyküsünü yarattırmıştı. Burada isteğin düşüncenin daha ötesinde ve söylemin de esaslı bir yalan olduğu bellidir. Ama sorun maddesel değil, ruhsal bir gerçek sorunudur: Kız evdeki yoksulluktan utanmış ve o kadar çok istemiştir ki, bu onun hayal etmiş olduğundan farklı olmuştur.

Doğudaki kadınlar ve insanlar maddesel gerçekliği tam özgürlük anlamında ele almaya eğilimlidirler. "Bu böyle olabilirdi," kolaylıkla "bu böyleydi" ile karıştırılır ya da onun yerine konulur. Freud, vakanın tartışmasında, gerçekle yalan arasındaki sınırların psikolojik bir anlamda akışkan olduğunu belirtti. Psikoloğun bu alandaki görüşü, bir kişinin yeryü-

zünde milyonlarca yıl meydana gelmiş olan tüm büyük değişiklikleri bir bakışta görmesi fikriyle kıyaslanabilir. Tüm jeolojik değişimleri bir an içinde gören böyle bir gözlemci için dağlar ve vadiler, kara ve deniz birbirine karışır ve tüm sınırlar akışkan olurdu.

Kadınlar daha çok gerçekler, erkekler daha çok duygularla ilgili yalan söylerler. Kadınlar yalanı bir kaçış olarak kullanırlar. Gururdan ötürü ya da utandıkları bir şeyi örtmek için yalan söylerler. Erkekler gerçekler hakkında daha doğrucuyken, kadınlar gerçekle fantezi arasındaki farkı algılamayan küçük çocukların yaptığı gibi telaşsız ve rahat bir biçimde ele alırlar. Gerçekler de nedir ki zaten? Belli bir anda bize göründükleri şekilleriyle nesneler. Önemli olan şeyler duygulardır; kadınlar duygularla ilgili olarak erkeklerden daha az yalan söylerler.

Kadınların yalanlarının istek gerçekleştirme anlamında hoş olmayan bir gerçeği düzeltme olduğunu kanıtlayan işte iki örnek: Birkaç yıl önce, genç bir kadın analitik seans sırasında, bana beğendiği bir giysiyi satın aldığını söyledi. O gece nişanlısıyla yemek yemeyi sabırsızlıkla bekliyordu. Nişanlısı onu gördüğü zaman giysinin ona pek yakışmadığını söyledi ve giysinin yeni olup olmadığını sordu. "Elbette değil," dedi genç kadın. "İki yıl süresiyle onu dolaba kaldırmak zorunda kaldım ve şimdi onu bir kez daha giymeyi düşündüm." Genç kadın giysiyi o günün sabahı satın aldığından, bu kesinlikle bir yalandı. Ama psikolojik olarak onun bir yalan olduğunu kabul edebilir miyiz? Hasta, nişanlısının giysiyi beğenmemesinden ötürü onu satın almamış olmayı düşündü. Söylemiş olduğu gibi, bu eski bir giysiydi ve şimdi "bir kez daha" giyilmişti.

Öteki olay, oturma odasını güzelleştirmek amacıyla kanepesi ve iskemleler için kılıflar satın almaya Macy mağazası-

na giden bir kadınla ilgilidir. Tezgâhtar kadın bir kumaşı önerdi çünkü kumaş kullanışlıydı, özellikle çevrede çocuklar olduğu zaman. "Bu doğru," dedi hastam. "Çocuklarım sürekli kanepe ve iskemleler üzerinde zıplıyorlar." Onun hiçbir zaman çocuğu olmamıştı. Rahminin ameliyatla alınmış olmasından ötürü, hastam çocuğunun olmasını bile umamazdı. Onun söylediği bir yalan mıydı? Kesinlikle bir yalandı ama psikolojik olarak bu, gerçeği iyileştirmenin acıklı bir çabasıdır. Kadınların söylediği yalanların çoğu bu türde olanlardır. Byron'un deyişiyle onlar "kılık değiştirmiş gerçekler"dir.*

Kadınlar kendilerini utanmaya ya da huzursuzluğa açık hissettikleri durumlarda erkeklerden daha kolay yalan söyleyeceklerdir. Erkek gerçekler hakkında daha doğrucu ve duygularla ilgili olarak daha az doğrucudur. Erkek duygular hakkında yalan söylemekten kaçınmaz. Kızı yalnızca arzuladığı zaman onu sevdiğine yemin edecektir.

Kadınlar duyguları hakkında daha az yalan söylerler. Duygular, en azından ifade edildikleri sırada gerçekten hissedilmiştir. Ruh hallerini değiştirmek onların cinsinin ayrıcalığıdır ve hepimizin bildiği gibi, onlar ruh hali dalgalanmalarına erkeklerden daha çok kapılırlar. Yaşamadıkları bir duyguyu ifade etmek onlar için daha zordur. Bir kızın sevgilisine söylediği güzel sözler şimdi aklıma geldi: "'Seni seviyorum' diyemem önce o söylemedikçe." Öteki yönden, kadınlar bir şey söylememe konusunda iyidirler. Aslında onlar bu konuda erkeklerden çok daha iyidirler.

Bir aşk ilişkisinde, her iki cinsin de bazen sevgi duygularının çokluğu ya da daimliği hakkında yalan söylemesi gerekliliğinin neredeyse kaçınılmaz olduğunu itiraf edelim. Eski, şimdi unutulmuş olan bir Viyana şarkısı, aşk serüveninin duygusal durumunu basit sözcüklerle anlatır:

* Don Juan, c. XI.

Birazcık aşk
Biraz da bağlılık
Ve birazcık yalan
O da olmalıdır.

47. GÜLÜMSEMELER

Kadınlar neden erkeklerden daha sık gülümserler ve erkekler gülümsemediği zaman onlar neden gülümserler? Bu anlamsız bir soru olabilir ama onu yanıtlamak cinslerin kıyaslamalı psikolojisine katkıda bulunabilir. Birisi kadınları "gülümsemenin kız kardeşleri" olarak adlandırmıştır ve bir erkeğin yüzüne, o hoşnut ve hoş görüntünün gelmediği zamanlarda gülümsediklerini herkes bilir. Onlar için gülümseme bir selamdır, ("O kadın bana gülümsedi." "O kadın beni hoş geldin diyen ve onay veren bir ifadeyle selamladı") ya da bir teşekkür ifadesi. Bu, genellikle kadınlar için, erkekler için olduğundan daha çok bir iyilik ve dostluk tezahürüdür. Bir şeyin yüzüne "talih güldü" dediğimiz zaman, deyimi o şeyi beğendiğimizi anlatmak anlamında kullanırız. Bir kadının gülümsemesinin birçok anlamı olabilir; bir erkeğin gülümsemesiyle nadiren merakımız uyanırken, her kadın Mona Lisa'nınki kadar şaşırtıcı bir gülümseme üretebilir. Bir kadının küçümseyici ya da kötü niyetle gülümsemesi çok sık değildir çünkü bu ona yakışmaz.

Neden kadınlar erkeklerden daha sık gülümserler? Onların daha sokulgan ve arkadaş canlısı olduklarını ileri sürmeli miyiz? İnsan, kadınların saldırganlığının daha uygun bir biçim altında da olsa daha az gelişmiş ya da daha başarıyla bastırılmış olduğunu düşünmek ister.

Bunun gibi genel ya da önyargılı fikirleri bir yana bırakarak, izlenecek daha belirgin bir yolu seçmenin psikanali-

tik araştırmanın ruhuna daha uygun olduğunun kanısındayım. Hareket noktamız gülümsemelerin psikolojisi olacaktır. Aslında gülümseme kahkahanın yüz ifadesinin yumuşak ya da daha ılımlı olan bir şeklidir. Bu noktada araştırmamız mizahla ilgili analitik bir kurama katılabilir; bu kuramı, henüz İngilizceye çevrilmemiş iki kitap* halinde yirmi beş yılı aşkın bir süre önce formüle etmiştim. O kitaplarda nükteli bir söylemi işitmeye ilk tepkinin bilinçdışı bir korku olduğunu belirttim. Bu, bizde gizli bir durumda yaşayan yüzer-gezer kaygının yükselmesi olarak algılanabilir. Bu potansiyel kaygı neden ortaya çıkmış ve genişlemiştir? Kişilere ya da kurumlara saldıran düşünce gücü dinleyicinin içinde aynısını yapma şiddetli arzusunu uyandırır ve bununla birlikte misilleme ya da ceza korkusu gelir. Ama bu korkuya hazırlık ya hemen ve gereksizce ya da çok geç gelmiş olarak tanımlanacaktır. Bizim yapacağımız yerde, başka birisi saygımıza layık olan kişilere ya da kurumlara saldırmıştır.

Bu nedenle nüktenin gülünç olma etkisi, büyük çapta, bir an için bilinçdışı olarak yaşanmış ve açığa vurulmuş bir korkunun birden askıya alınmasıyla belirlenmiştir. Bu kuramın duygusal tezahürler yönünde izlenmesiyle, kahkahanın kökenini ve doğasını saptamak mümkün olur. Kahkaha, korku, gerilim ya da yalnızca dikkat tarafından kasılmış ya da gerilmiş olan yüz kaslarının birden gevşemesinden kaynaklanan yüz ve sesle ilgili ifadedir. Kasların oyunu şu şekilde tanımlanabilir: Korku uyandıracak ya da savunmaları harekete geçirecek bir izlenim tehlikeli bulunmaz ve gereksiz duygusal gerilimden kurtulma kendisini yüz kaslarının gevşemesinde yansıtır.

Gülümseme kahkahanın daha yumuşak olan bir şeklidir. Bu nitelendirmeden, gülümsemeden önce daha az bir dere-

* *Lust und Leid im Witz*, Viyana, 1929 ve *Nachdenklishe Heiterkeit*, Viyana, 1933.

cede korku, huzursuzluk ya da benzeri hoş olmayan duyguların var olduğu kanısına varabiliriz. Daha büyük derecelerdeki korkudan kurtulma, kendisini bir kahkaha patlamasında ortaya koyacaktır.

Temamıza geri dönersek, belki de şimdi kadınların neden erkeklerden daha çok gülümsediklerini tahmin etmeye çalışabiliriz. Onlarda korku, gerilim ya da benzer türde duygular uyandıran daha çok olay olmalıdır. Sık sık ortaya çıkan bu duyguların başlangıcı, yerini hızla bir gevşemeyle değiştirmiştir. Yeni evreye geçiş bir gülümsemeyle ifade edilmiştir. Birçok toplumsal olayın kadınlarda bu duyguları uyandırırken erkeklerde uyandırmadığını eklediğimiz zaman, bu varsayım daha akla yakın bir duruma getirilebilir. Benzer duyguların daha düşük dozda kadınlarda var olduğunu düşünmeliyiz; bu duygular tarafından harekete geçirilen gerilim, kadınlarda erkeklerde olduğu kadar şiddetli değildir.

Belki de kadınların erkeklerden daha az saldırgan oldukları gerçeğini yeniden işaret etmek için uygun olan yer burasıdır. Kadınların misilleme korkusu şeklindeki duygusal tepkileri aynı yoğunlukta olmayacaktır. Bu faktörlerin birleşik etkisi, kadınların erkeklerden neden daha sık gülümsediklerini açıklamakta belki de yeterlidir. Kadınların toplumsal güvensizliklerinden ötürü, onlarda korkulu bir gerilim bilinçdışı olarak daha sık yaşanacaktır. Kadınların başka kadınlar ve erkekler tarafından gözleniyor olması izlenimi onların ayrımsamalarını ve kaygılarını yükseltir.

Psikolojik varsayımımızı göz önünde tutarak, gülümsemenin kadınlar için bir tür selamlama durumuna gelmiş olduğunu kolaylıkla anladık (Eleştirici bakışlara hedef olma olasılığından ötürü). Bilinen bir kişiyle karşılaşmak kadınlarda geçici bir kaygı duygusu uyandırır. Bu hafif kaygı duygusu ya da artmış gerilim geçer ve duygusal rahatlamanın yüzdeki ifadesi olarak bir gülümseme belirir. Kadınların gülümsemelerinin

sıklığı, dengeyi yeniden kazanmakla üstesinden gelinen, gerilim ya da huzursuzluk uyandıran toplumsal durumların artışına tekabül eder. Erkeklerde çok az gözlemlenilen, "donuk gülümseme" olgusu da açıklamasını, korku ya da güvensizliğin üstesinden gelmenin sürekli çabasında bulacaktır.

Bundan önceki psikolojik görüşlerde herkes tarafından hemen kabul edilen iki gerçeği dikkate almadık: Kadının gülümsemesiyle ifade edilen sıcaklığın çokluğu ve onun kadının üzerindeki güzelleştirici etkisi. Bu gülümsemeyi değerlendirmemizde, herkes tarafından görülecek olan ilk gülümsemeyi belki de gizli belleğimizde bir kez daha yaşıyoruz. Bu gülümseme, bir bebek tarafından görülen öteki herhangi bir ifadeden daha kalıcı bellek izleri bırakmıştır. Bu, bilinen bir yüzün görünümüne bilinçdışı olarak yerleştirdiğimiz güzellik örneğidir. Annemizin gülümsemesini her kadının gülümsemesinde aradığımız doğru olabilir. Her ne olursa olsun, istediğimiz onun "gülümsemesini sürdürmesidir," yalnızca çevremizde daha çok iyilik görmek istediğimizden değil, dünyada daha çok güzellik görmek istediğimizden.

48. KADINLAR DAHA MI İYİ PSİKOLOGLARDIR?

"Sevgili Theodor," dedi, Midwestern Üniversitesi'nde klinik psikoloji okutmanı olan ziyaretçim. Bana böyle diyerek elini dostça omzuma koydu ama sesi küçümseyici gibiydi. Mantık sağlamlığında benden iyi olduğunu bilirdi ve birkaç tartışmada beni alt etmişti. "Sevgili Theodor, düşünce şeklinizde kuşkusuz özgürsünüz ama sizi kırmadan söylemek gerekirse, bazen düpedüz komiksiniz. Genel olarak kadınlar daha iyi psikologlardır diyerek ciddi olamazsınız. Bilimimizin tarihçesini belki de benden daha iyi bilirsiniz. Psikolojideki büyük kadınların adlarını lütfen bana sayar mısınız?"

"Beni dikkatle dinlememişiniz, George," diye yanıtladım, "bu nedenle güçlük çıkarıyorsunuz, anlamsal güçlükler demek istiyorum. Her sözlük sana İngilizcede psikolojinin iki anlamı olduğunu söyleyecektir. Psikoloji zihnin bilimidir. İnsanların davranış şekillerinin nedenlerini, düşündüklerini ve hissettiklerini açıklar. Ama psikoloji aynı zamanda kişinin ya da kişilerin zihinsel durumları ve süreçleri, onların zihinsel ve duygusal davranışları demektir. Durun, bir düşüneyim. Bayan Jones deneysel psikoloji hakkında hiçbir şey bilmez ve örneğin, algılamanın işlevsel niteliklerini araştıran deneyleri anlamaz. Ama Bayan Jones, kocası ofisten eve döndüğü zaman onun ruh hallerini anlar; bu, onun kocasının psikolojisi demektir. Bu iki tümce birbirini çürütmez."

"Sözcüklerin arkasına saklanmayın," dedi George. "Ben sizden çağımızın önde gelen kadın psikologlarını saymanızı istedim. Son derecede dar olan psikanalitik araştırma alanında bile en önemli katkıların erkekler tarafında yapılmış olduğunu kabul edersiniz. Bilinen birkaç kadın analist var: Anna Freud, Marie Bonaparte, Helene Deutsch. Gerçekten de başka bir ad anımsamıyorum."

"Bu noktayı tartışabilirim," dedim, "ama sorunun kendisi düzgün sorulmadı. "Kadın psikologları say," diyorsunuz. İşte buraya kadar. Hiçbir ad yoktur. Tüm kadınlar ya da isterseniz ortalama kadın, adsız kadınlar, ortalama erkekten daha iyi psikologlardır demek istiyorum."

"Öyle olsun, bir an için bunu böyle kabul edelim; yalnız dikkat edin, ben bunu kabul etmem ama diyelim öyle olsun. Bu kadar az sayıda kadının psikolojiye yaptığı dikkate değer katkılar konusunda ne diyeceksiniz?"

"Aynı geçerli nedene dayanarak şunu sorabilirsiniz: Neden önde gelen kadın fizikçilerin, astrologların, dil bilimcilerinin ya da matematikçilerin sayısı bu kadar azdır? Bu geniş

bir alandır ve yanıt zihniyetin cinsel farklılığının birçok yönünü ele almak zorundadır özellikle kadınlarda ve erkeklerdeki yaratıcılık şekillerini."

George, benim düşünceme göre daha iyi psikologlar olan kadınlara, şu ya da bu şekilde, bunu kanıtlamaları için onlara izin verilmemesinde ısrar etti. Hatta, bunun neden böyle olabileceği konusunda bazı nedenler bulmakta bana yardımcı olmaya bile çalıştı. Araştırma ve bilimsel çalışmanın cinslerin genel farklılığıyla ilgilendiği yeri çokça dikkate almaksızın, bu alandaki kadın ve erkek tutumlarında iki temel fark bulduk. Kadınların duygusal ve zihinsel süreçlerin içine yönelik psikolojik bakışlarını sözcüklere dökmek gereğini duymadıkları konusunda anlaştık. Bu içgörülerin çoğu ya önbilinç ya da bilinçdışı olarak kalır çünkü ancak sözcük sunuluşuna döndürülmüş olan açıkça ve bilinçli olarak düşünülmüştür. Kadınların, özellikle içsel bir zorunluluğun baskısıyla, bazen sezgisel tanımlamaların sonuçlarını sözcüklere döktükleri doğrudur ve çoğu zaman onların bu algılama yeteneğine hayret ederiz.

"Aksi takdirde hanımlar sözcük bulmakta zorlanmazlar," dedi George, "kendilerini ifade etmek için suskunluklarını nasıl açıklarsınız ya da bu, daha çok bu yöndeki bir deyim yoksunluğu mudur?" Hazır bir yanıtım yoktu ya da pek çok yanıtım vardı da doğru olanı bulamamıştım; bunun başka bir zaman konuşulacak bir yan sorun olduğuna karar verdik. Sosyolojik ya da psikolojik nedenler ne olursa olsun, kadınların genel olarak, başkalarının psikolojisi hakkında tahmin ettiklerini ya da anladıklarını ara sıra sözcüklere döktükleri konusunda anlaştık.

"Onların, senin demek istediğin bilimsel anlamda psikolog olmalarının önünde başka bir engel daha var," dedim. "Kadınlar tüm olguları anlamak ya da içselleştirmek, duygusal ve zihinsel süreçlere egemen olan yasaları bulmak zorun-

luluğunu hissetmiyorlar. Bireysel olayların içlerine ilişkin içgörüler ve varsayımlarla yetiniyorlar. Diyelim Bayan Brown, Bayan White'ın içinde olup bitenleri anlamaktan ve Bayan Black de Bayan Jones'u neyin harekete geçirdiğini bilmekten hoşnut; ama bunun gibi bilimsel yolları üzerindeki psikolojik süreçler onlara çok ilginç gelmez."

"Duygusal ya da zihinsel sorunlardan uzakta olan bir bölgeye geri dönmek psikolojinin alanına özgü değildir," dedi George. "Kim bilir neyi hayal ederken akşam yıldızı tarafından büyülenmiş bir kadını gözlerimin önünde canlandırabilirim ama gökbilimcilerin buldukları yasalar ona hiç de çekici gelmeyecektir."

"Eh, olabilir," dedim; "kadınlar erkeklerden çok daha pratiktirler ve kesinlikle daha az hayal kurarlar. Yıldızlı gökyüzüne şöyle bir bakarlar ve gezegenlerin çizdikleri yolla ilgili düşünceleri kendilerine aittir. Bu düşüncelerin ne olduğunu tahmin etmek bizim için güçtür. Bir keresinde, bir yaz akşamı genç bir çiftin bir sıranın üstünde oturduğu, Broadway'de gördüğüm çağdaş bir tiyatro oyunu şimdi aklıma geldi. Huzursuz bir suskunluk vardır, sonra kız şöyle der: 'Bu gece dolunay var. Saçlarımı yıkamalıyım.'"

Her ikimiz de, kadınların garipliklerini konuştuklarında, genellikle daha yaşlı erkeklerin o üstünlük taslayan gülümsemesiyle gülümsedik; bazen kadın düşmanı gibi görünmekten hoşlanan George, bir nükte yaptı: "Anlaşılan, kadınların kozmosuna kozmetik denilmeli."

Oradan, kadınların kendi cinslerinin üyeleriyle ilgili özel psikolojik anlayışlarından söz etmeye nasıl geldiğimizi şimdi anımsamıyorum. George, eğer belleğim beni yanıltmıyorsa, Wilson Mizner'in deyişini aktardı: "Kadınlar anında birbirlerinin içini görebilirler ve hoş olanını ne kadar az gözlemledikleri şaşırtıcıdır."

Sanki ikimiz de biraz utanmışız gibi birkaç sessizlik anı oldu, çünkü kuramsal ve akademik tartışmamızı ciddiyetsizlik düzeyine indirmiştik. George kahvesinden bir yudum aldı ve yeniden bir sigara yaktı. "Biliyor musunuz George," dedim, "ikimizin de gözden kaçırdığı psikolojik bir gerçek var. Kadınlar birbirlerinin içini görürler ama çok ara sıra kendi içlerine bakarlar. Kendi kendilerini analiz etmekten, bilinçdışı güdüleri ve kendi içlerindeki bastırılmış eğilimleri aramaktan kaçınırlar. Çoğunun Pascal'ın hissettiği gibi, benlik tiksindiricidir şeklinde hissettiğine inanmıyorum; hiçbir kadın Freud gibi kendi kendini analiz etme yöntemini bulamazdı. Onlar bilinçdışlarının derinliklerinde neyin olup bittiğini merak etmiyorlar. Belki de, kendileri hakkında bulabileceklerinden korkuyorlar ya da utanıyorlar."

"Belki de derinliklerinden utanmıyorlardır da sığlıklarından utanıyorlardır. Sfenksin kendisine ait bilmediği hiçbir şey yoktur." Gülümsedim ve yanıtladım:

"Bunun gibi bir söylemin sizi kadınlara sevdireceğinden eminim. Ama ciddi konuşursak, kadınlar kendi kendini analize doğru giden o araştırıcı ve bazen de insanın kendisine işkence ettiren eğilimleri nadiren geliştirirler. Onlar ruhlarının köşe bucaklarından kaçınırlar."

"Onların bir tür içsel titizlikleri var demek mi istiyorsunuz?"

"Eğer buna öyle derseniz. Ama daha önemlisi, onlar kendi duygularına ve düşünce süreçlerine nesnel ya da bilimsel araştırmanın ruhuyla bakmıyorlar."

"Oysa onların erkeklerden daha iyi psikologlar olduklarını ileri sürüyorsun. Onlarda psikolojik ilgiyi neyin uyandırdığını duymak isterdim."

"Bu ilginin doğmasına neden olan en azından bir tane önemli anı sana söyleyebilirim; erkeklere bağımlı oldukları sürece kadınlar güçsüz olan cinstirler. Ama daha güçsüz

olan, güçlü olanın kabalığına ve despotluğuna karşı tetikte olmalı, kendisine dikkat etmeli ve kendisini korumalıdır. Kadınların durumunda, onlar erkeğin cinsel arzularına karşı daha büyük bir duyarlılık geliştirmek zorundadırlar çünkü onlar pasif roldedirler. Erkeğin, türün dişisinin kendisinden daha öldürücü olduğunu anlamadığı sürece, kadından korkacak bir şeyi yoktu. İnsanın elindeki bir sopa çok daha ilkeldir ama o psikolojik gözlemden daha etkili bir silahtır da. Aslında, sopa psikolojiyi gereksiz kılar. Güçsüzlük, bağımlılık ve güvensizlik durumu psikolojik gözlem yeteneğinden yanadır. Erkeğin, kadınla aynı ölçüde bu yeteneği geliştirmeye gereksinimi yoktur."

"Konuyu tarih öncesi alana götürmeyelim. Kendimizi bireyin yaşamıyla sınırlayalım. Kadınların bünyesel olarak daha iyi psikologlar olduklarını, doğdukları zaman bu yeteneği kendileriyle birlikte dünyaya getirdiklerini mi ileri süreceksiniz?"

"Aslında bunun hakkında hiçbir şey bilmiyorum ama ırk belleği gibi bir şeyin olduğuna ve bu nedenle kadın ve erkeğin geçmişinin bellek izlerine ve varlığına inanıyorum. Ama bundan ayrı olarak, kızların yaşamında, organik ve duygusal değişikliklerin bu psikolojik yeteneklerin anlaşılmasına yardımcı olan evreler vardır. Bu arada, bu beni psikolojik yeteneklerin gelişmesinin ikinci genel önkoşuluna getirir; yani, eylemden kaçarak içe dönüklüğe doğru yönelmeye. İnsanın dikkati sürekli olarak çevredeki dünyaya yönelik olduğu zaman ve kişinin enerjisi dünyayı onun istekleri anlamında değiştirmek ya da şekillendirmek için harcandığında, psikolojik ilgi gelişmeyecektir. Aşırı aktivite kişinin kendi düşüncelerine ve duygularına karşı olan büyük dikkatle bağdaşmaz. İçe dönüklük ancak çevrede ne olup bittiğine karşı duyduğun aktif bireysel ilginin geri çekilmesinden sonra ortaya çıkar."

"Sırası gelmişken, önde gelen kadın bir analistin psikolojik içgörüsüyle ilgili işte bir örnek: Helene Deutsch, erkek çocuklar ergenlik çağında çok aktif olurken, aynı yaştaki kızların kendi içlerine çekildikleri ve pasif oldukları inancını cesaretle incelemişti. Bunda bilimsel boş inancın tüm belirtileri vardır. Kızlar o yaşlarda, erkek çocukları gibi, yoğunlaşmış bir aktivite geliştirirler ama bu aktivite içe dönüktür. Onlar o yaşlarda, kadınlarda hayran olduğumuz ve takdir ettiğimiz sezgiyi, duygu duyarlığını, toplumsal davranış inceliğini, öteki çekicilikleri ve yetenekleri geliştirirler. Bu içe dönüklük psikolojik yeteneklerin ortaya çıkmasını da kolaylaştırır."

"Bununla yakanızı kurtarmana izin veremem," diyerek sözümü kesti George. "Yalnızca birkaç dakika önce kadınların kendi içlerine bakmak istemediklerini, kendi kendilerini analizden kaçındıklarını ileri sürdünüz; ve bu, onlar kendilerini tanımıyorlar demektir. Şimdi onların içe dönük olduklarını ve kendi duygusal süreçlerine büyük ilgi duyduklarını söylüyorsunuz. Ya kuramınıza sahip çıkın ya da ondan vazgeçin."

"Çelişki kolaylıkla çözülebilir çünkü o yalnızca kurgusaldır. Ben yalnızca kadınların genel olarak kendilerini analiz etmekten ya da duygularını analitik olarak araştırmaktan hoşlanmadıklarını söyledim; ama bu onların kendilerinin ya da başkalarının psikolojik yaşamlarıyla olan bir tür yakınlığı dışlamaz. Bu bilgi ya da isterseniz, bu ön bilgi sizin psikoloji ders kitaplarında bulunmayabilir ama bu, büyük yazarların romanlarında ve tiyatro oyunlarında gösterdiklerinin aynısıdır. Objektif analizle değil de bilinçdışı olarak algılanan, kişinin kendi duygusal süreçlerini başka insanlara yansıtmasıyla elde edilen psikolojik içgörüler çoktur."

"Psikolojik başarı türü olarak bunu kastediyorsunuz demek! Büyük yazarların içgörülerinde belirli bir kısıtlanmış de-

ğer olduğunu yadsımayacağım ama onların bunları daha az izlenimsel ve kişileştirilmiş, bilimsel, kanıtlanabilir bir şekilde getirmiş olmalarını isterdim." Bir sonraki savını ileri sürdüğü zaman, George'un yüzünde alaycı bir gülümseme vardı.

"Eğer belleğim beni yanıltmıyorsa, kadınların davranış biçimlerini anlamamızı sağlayan Shakespeare ve Goethe'den çağdaşlara kadar o büyük yazar hep erkekti kadın değildi, öyle değil mi? Sizi kötü yakaladım galiba?"

"Ancak biraz, George. Kadınları bu kadar iyi anlayan o büyük yazarlar, onlara psikolojik olarak ulaşmak için kadınlıklarını ya da kadına özgü olan yeteneklerini kullandılar. Bu size çelişkili gelebilir ama erkeksi tarafı ağır basan ya da diyelim aşırı erkeksi olan yazarlar, kadınsı olan karakterleri neredeyse tanımlayamazlar ve kadınların duygularını iyi anlamadıklarını gösterirler. Örneğin, Friedriech von Schiller'i düşünün."

"Başka bir deyişle, kadınların düşünme ya da hissetme şekillerinin içine kusursuz içgörüler sergileyen romancıların ve oyun yazarlarının gizli eşcinsel olduklarını mı söylemek istiyorsunuz? Ne abartılmış bir iddia! Söylemlerinizde göstermiş olduğunuz ahlak cesaretine hayranım."

"Eğer deyimin yerine vurgulanmış çift cinsellik deyimini kullanırsanız, buna gerçekten inanırım."

"Bundan önce bu yazarların kadınlarla ilgili psikolojik anlayışlarında kadınsı yetenekler kullandıklarını söylediniz. Onların sezgiyle, önseziler ve altıncı hislerle hareket ettiklerini mi, olağanüstü algılamaları, bilinçdışı süreçleri ve duygusal yaşamın yadsınmış gerçeklerini inceden inceye duyabilme yeteneklerinin olduğunu mu söylemek istiyorsunuz? Bilimsel araştırmanın bu alanının, somut, gözlemlenebilir ve deneysel olarak kanıtlanabilir daha geniş olan alanıyla ya da kısaca, klinik psikoloji alanıyla kıyaslandığında, çok sınırlı olduğunu kabul edersiniz."

"Ama kadınlar bilimsel zorlamayı sevmezler. Onlar pratiktirler. Belki onlar meslekten psikolog, erkekler kadar iyi psikologlar değillerdir, ama genel olarak, pratik psikologlar olarak çok daha iyidirler. İki alanın genişliğiyle ilgili öteki söyleminize ne kadar katılmadığımı söylememe izin veriniz. Eğer kıyaslamalara o kadar meraklıysanız, sizin tanımlamış olduğunuz şekilde klinik psikoloji, astronomik aygıtlarla gözlemleyebileceğimiz büyük gezegenlerin, yeryüzünün, güneşin ve iyi bilinen yıldızların alanı gibidir. Ama insanlar ve gruplar arasında bilinçdışı iletişimlerin bölgesi olan duyarlı algılama ve sezginin gerektiği o alanlar, evrendeki milyonlarca güneşten ve yıldızdan oluşan galaksiyle kıyaslanabilir.

Tartışmamız uzadı gitti, sezginin ve sözsüz iletişimin ne olduğunu tanımlama girişimleri içinde kendisini yitirdi. Onun üstün psikoloji bilgisi ve bilgi verici özelliği karşısında çoğu zaman geri çekilmek zorunda kalmıştım, ama bazen kaybedilen toprağın birazını geri alabildim. Sonunda, tüm cesaretimi gözü pek bir çıkışta bir araya getirdim:

"Söyler misiniz George, eşiniz öteki kadınları sizden daha iyi tanıyor mu? Onun ve tüm kadınların çocukları sizden daha iyi tanıdığını kabul ediyor musunuz?"

"Bunu kabul ederim."

"İyi. Şimdi, George, çevrenize bakınız. Yalnızız. Tanrıdan başka sizi kimse işitemez. Bir psikolog olarak mesleki dürüstlüğünüze başvuruyorum. Eşiniz sizi, sizin onu anladığınızdan daha iyi anlıyor mu?"

Neredeyse istemeden başını salladı ama bunu yalanlamak için acele etti. "Buraya bakınız Theodor, bunu yapamazsınız; bu kişisel bir argüman. Eğer kadınların erkeklerden daha iyi psikologlar olduklarını kanıtlamak istiyorsanız, bir dizi dikkatli deney hazırlamalı ve bilimsel yöntemleri kullanmalısınız, özellikle istatistik yöntemlerini ve ..."

"Bunu George yapsın," dedim hınç alırcasına.

49. SON CAN ALICI NOKTA

Yeryüzünde yaşayanlarla ilgili olarak bilgi edinmeye çalışan, başka bir gezegenden gelen bir ziyaretçi için ırk, ten rengi ve inanç farklılıkları son derecede küçük görünürdü. İnsan türü içinde onun gözüne batıcı gelen en önemli fark, belki de bu türün erkekler ve dişiler olarak bölünmesi olurdu. Ziyaretçi, iki cinsin yaşama işini değişik şekillerde sürdürdüğünü, onların farklı hissettiklerini, düşündüklerini ve davrandıklarını gözlemlerdi. Ama yerküre dışından gelen ziyaretçi, burada aşağıdaki yaşama bir süre baktıktan sonra, uzak bir mesafeden bakıldığı zaman bu farklılıkların küçüldüğünü anlardı. Aynı şekilde doğan ve ölen kadınlar ve erkekler, küçük ve zavallı gezegenimizde var olmanın getirdiği aynı yaşamsal gereksinimlere tabidirler.

Kadınlar ve erkekler arasındaki ruhsal farklılıklarla ilgili bir görüş sunduk. Temamızın üzerine çeşitlemeler sona ererken, cinslerin arasındaki çok sayıdaki farklılık insanlığın birliği içinde yavaş yavaş kaybolmuştur. Kutsal Kitabın ilk bölümü Tanrının insanı yarattığını: "Onları kadın ve erkek olarak yarattığını" bildirir. Ama ondan önce şöyle der: Tanrı insanı yarattı.

AŞK VE ŞEHVET ÜZERİNE

2. KİTAP
CİNSLERİN DUYGUSAL FARKLILIKLARI

Theodor Reik'ın sevilen eseri "*AŞK VE ŞEHVET ÜZERİNE*"de çiftlerin aşk hayatı, cinsellik, evlilik, anne babalık ve erkeklik ile kadınlığın gizli doğası tartışılıyor.

Özgün dilinde tek cilt olarak yayımlanan bu değerli eseri iki cilt halinde yayımlamayı uygun bulduk.
Romantik ve Cinsel Duyguların Psikanalizi adlı birinci kitapta, Reik'ın Freud'la hesaplaşmasına tanık oluyoruz. Aşk ve şehvet, temel dürtüler ekseninde masaya yatırılıyor; mazoşizmin sosyal, dinsel ve kültürel yönleri anlatılıyor.

Cinslerin Duygusal Farklılıkları adlı ikinci kitapta ise bekârlık, erkeğin evlilikten kaçması, kadın ve erkeğin evlilik bağını kabul etmekteki korkuları ile cinslerin duygusal farklılıkları ele alınıyor.

Theodor Reik (1888–1969):
Avusturya kökenli Amerikalı psikolog ve yazar Theodor Reik, Freud'un ilk ve en parlak öğrencilerindendi. Reik, pek çokları tarafından bu büyük psikanalistin mirasçısı sayılır. Başlıca eserleri: *The Compulsion to Confess, The Unknown Murderer, Masochism in Modern Man, Listening with the Third Ear.*

Online satış:
www.saykitap.com

ISBN 975-468-633-5
9 789754 686333
SAY YAYINLARI